T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Mehmet ŞAH

ŞANLIURFA – 2023

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Mehmet ŞAH

Danışman:
Doç. Dr. Levent BİLGİ

ŞANLIURFA – 2023

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Levent BİLGİ danışmanlığında, Mehmet ŞAH'ın hazırladığı **"**Hasan İzzettin Dinamo'nun Hayatı, Sanatı, Eserleri**"** konulu bu çalışma 22/06/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

□ Oybirliğiyle / □ Oy çokluğu ile

		İmza
Danışman	Doç. Dr. Levent Bilgi	……..
Üye	Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet SÜMER	……..
Üye	Dr. Öğrt. Üyesi Halef NAS	……..

Bu tezin Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Enstitü Müdürü

Bu çalışma: HÜBAP Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No : 22018

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	205210014
Adı / Soyadı	Mehmet ŞAH
Anabilim Dalı/Programı	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı/ Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	Hasan İzzettin Dinamo'nun Hayatı, Sanatı, Eserleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek lisans tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 257 sayfalık kısmına ilişkin, 21/05/2023 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 13'tür. Ayrıca tez çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

21/05/2023
Mehmet ŞAH

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 21/05/2023

Doç. Dr. Levent BİLGİ

ÖZET

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

ŞAH, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Levent BİLGİ

Şubat, 2023, 257 Sayfa

Hasan İzzettin Dinamo, 1 Ocak 1909 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinin Ahadanda köyünde dünyaya gelmiştir. Yaşamının ilk yıllarındandan itibaren ülkenin içinde bulunan siyasi olaylar ve yoksulluk gibi birçok sorunla karşılaşır. I. Dünya Savaşı'nda babasının ve ağabeyinin şehit düşmesinden sonra, annesi ve kız kardeşleri ile bir başlarına kalmışlardır.

Dinamo, daha sonra Darüleytam'da kalmaya başlamıştır. Ardından geçen her gün ona hayatın gerçeklerini ve zorluklarını öğretmiştir. İlköğretimini bitirdikten sonra 17 yaşında Sivas Öğretmen Okulu'nu bitirmiştir. Malatya ve Adıyaman'da iki yıl öğretmenlik yapmıştır. Aldığı maaş kendisine dahi yetmeyince çeviriler yapmaya başlar.

İzzettin Dinamo'nun, yazdığı Tren adlı şiiri yüzünden yaşadığı zorlu hayata bir zorluk daha eklemiştir. İşçi hakları ile ilgili bildirisi ve Tren şiiri yüzünden dört yıl hapishanede yatmıştır. Bu hüküm yattığı esnada yaşadığı acı dolu günleri de kaleme almayı ihmal etmemiştir. Birkaç eseri dışında tüm eserlerini de cezaevinden çıktıktan sonra kaybetmiştir.

Hapisten çıktıktan sonra belli başlı dergilerde yazılar ve şiirler yazarak hayatını sürdürmeye çalışmıştır. Bildiği yabancı diller de kendisine pek fazla yaramamıştır. Dinamo, dergilerde yazdığı şiirleri ve yazıları yüzünden de çeşitli suçlamalar ile baş başa kalmıştır. Sıkıyönetim mahkemesinden bir yıl daha ceza almıştır.

Yaşadığı zorlu ve çetin yıllardan sonra da 6/7 Eylül olayları ile baş başa kalmıştır. İstanbul'da yaşanan olaylar ve İstanbul'da meydana gelen büyük patlamalardan sorumlu tutulmuştur. Evinden apar topar götürülen Dinamo'nun yolu yine hapislerden geçmiştir. Bu zorlu zamanları da kaleme almayı ihmal etmemiştir.

Yaptığı evlilikte de sıkıntı yaşayan Dinamo'nun hayatı hapishanelerde, köşe başlarında geçmiştir. Dinamo her zaman savaşmayı bilen, dik duruşlu, haksızlığa tahammülü olmayan profile sahip bir kişidir.Dinamo, 1989 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

İzzettin Dinamo ilk başlarda birçok şairden ve yazardan etkilenerek yazarlık hayatına başlamıştır. Zaman içerisinde yazdıklarını da kuvvetlendirerek özgün dilini bulmuştur. Fakat sürekli bir git gel yaşamıştır. Tek bir çizgide kalmayan Dinamo, bazen kendi hayatını roman yapmıştır. Bazen de yaşadığı yılları tüm gerçekçilikle kaleme almıştır. Özellikle Kutsal Barış ve Kutsal İsyan adlı eserleri, kaleme aldığı en önemli eserlerdir. Şiirlerine bakıldığında kimi zaman epik, kimi zaman destansı ve kimi zaman da pastoral şiirler yazmıştır.

Yazdığı eserler, yaşadığı zaman diliminde ortaya çıkan olaylardan, Beş Hececilerden ve Yedi Meşalecilerden dolayı hep bir adım geride kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinamo, Kutsal İsyan, Toplumcu gerçekçi, Yazar, Roman

ABSTRACT

HASAN IZETTIN DINAMO'S LIFE, HIS ART AND PIECES

ŞAH, Mehmet

Master's Thesis

Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Assoc. Dr. Levent BİLGİ

February, 2023, 257 Pages

Hasan İzzettin Dinamo was born on January 1, 1909, in the village of Ahadanda in the Akçaabat district of Trabzon, Turkey. From his early years, he encountered many problems within the country, such as political events and poverty. After his father and brother were martyred in World War I, he was left alone with his mother and sisters. Later, Dinamo started staying at the Darüleytam, an orphanage. Every passing day taught him the realities and hardships of life. After completing his primary education, he graduated from Sivas Teacher Training School at the age of 17. He worked as a teacher for two years in Malatya and Adıyaman. As his salary was not sufficient even for himself, he started doing translations. Due to the poem he wrote titled "Tren" (The Train), İzzettin Dinamo added another challenge to his difficult life. He spent four years in prison for his declaration on workers' rights and the poem "Tren." During his imprisonment, he did not neglect to document the painful days he experienced. Unfortunately, he lost all of his works, except for a few, after his release from prison. After his release from prison, İzzettin Dinamo tried to sustain his life by writing articles and poems in prominent magazines. His knowledge of foreign languages did not prove to be of much help to him. Due to the poems and articles he wrote in these magazines, Dinamo found himself facing various accusations. He received an additional one-year sentence from a military court. After enduring difficult and challenging years, İzzettin Dinamo found himself facing the events of September 6/7. He was held responsible for the incidents that took place in Istanbul and the major explosions that occurred there. Dinamo was hastily taken from his home, and once again, his path led him to prison. He did not neglect to document these challenging times as well. Dinamo, not only faced difficulties in his personal life but also spent a significant portion of his life in prisons and on street

corners. He was always known for his fighting spirit, steadfastness, and intolerance towards injustice. Dinamo passed away in Istanbul in 1989. İzzettin Dinamo initially started his writing career by being influenced by many poets and writers. Over time, he strengthened his writings and found his unique writing style. However, he experienced a constant fluctuation in his writing style. Dinamo did not stick to a single line and sometimes turned his own life into a novel, while at other times he depicted his years with utmost realism. His works titled "Kutsal Barış" (Sacred Peace) and "Kutsal İsyan" (Sacred Rebellion) are especially regarded as his most important works. When looking at his poems, he has written epic, heroic, and pastoral poems at different times. It is true that İzzettin Dinamo's works were often overshadowed by the events of his time, as well as the prominent literary movements such as the "Beş Hececiler" (Five Syllabists) and "Yedi Meşaleciler" (Seven Torchbearers).

Keywords: Dinamo, Kutsal İsyan, Social realist, Writer, Novel

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN FORMU	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAZAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI

1.1. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN DOĞUŞU	3
1.2. HASAN İZZETTİN DİNAMO VE AİLESİNİN GEÇİRDİĞİ SIKINTILAR	3
1.3.HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN DARÜLEYTAM YILLARI	4
1.4. EĞİTİM ÖĞRETİM YILLARI	6
1.5. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN İLK MAHKUMİYETİ	14
1.6. ŞERİFE HANIM İLE TANIŞMASI	19
1.7. İLK SÜRGÜNÜ VE YENİDEN DERGİ MACERASI	20
1.8. KUTSAL İSYAN	26
1.9. 1980 SONRASI YILLARI	26
1.10. SONSUZA GÖÇÜŞÜ	26

İKİNCİ BÖLÜM

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN SANATI

2.1. ŞİİRLERİNDEKİ ETKİ ALANLARI	29
2.2. DİNAMO'NUN İLK ŞİİR KİTABI: DENİZ FENERİ	34
2.3. CEZAEVİ YİTİKLERİ	35
2.4. DERGİ ZAMANLARI	36

2.4.1. Dergiye Tecrübeleri Sayesinde Farklı Bir Bakış Açısı Sergilediği Dönem 38
2.4.2. Siyasi Otorite Baskısı 40
2.4.3. Sürgün Dönemi 41
2.4.4. Mahkûmiyet Sonrası 41
2.5. HARBİYE ZİNDANLARININ ŞİİRE YANSIMASI 42
2.5.1 Harbiye Sonrası 43
2.6. KARACAAHMET SENFONİSİ 44
2.7. KUTSAL İSYAN 45
2.8 SAVAŞ VE AÇLAR 47
2.9. ATEŞ YILLARI 48
2.10. ÖKSÜZ MUSA 49
2.11. ROMAN VE ŞİİRLER ARASINDA YOLCULUK 51
2.12. YÜRÜYÜŞ SENFONİSİ 53
2.13. ESERLERİ 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HASAN İZZETTİN DİNAMONUN ESERLERİ

3.1 HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ANILARI 56
3.1.1. 6 – 7 Eylül Kasırgası 56
3.1.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları 63
3.1.3. TKP Aydınlar ve Anılar 68
3.2. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ŞİİRLERİ 73
3.2.1. Gecekondumdan Şiirler 73
3.2.2. Çoban Şiirleri 75
3.2.3. Deniz Feneri 77
3.2.4. Kavga Şiirleri 80
3.2.5. Karacaahmet Senfonisi 81
3.2.6. Mapusanemden Şiirler 84
3.2.7. Nazım'dan Meltemler 87
3.2.8. Özgürlük Türküsü 90

3.2.9. Sürgün Şiirleri 92
3.2.10. Tuyuğlar 96
3.3. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ROMANLARI 98
3.3.1. Kutsal Barış 99
3.3.1.1. Kutsal Barış 1. Cilt 99
3.3.1.2. Kutsal Barış 2. Cilt 105
3.3.1.3. Kutsal Barış 3. Cilt 110
3.3.1.4. Kutsal Barış 4. Cilt 119
3.3.1.5. Kutsal Barış 5. Cilt 126
3.3.1.6. Kutsal Barış 6. Cilt 131
3.3.2. Kutsal İsyan 138
3.3.2.1. Kutsal İsyan 1. Cilt 138
3.3.2.2. Kutsal İsyan 2.Cilt 150
3.3.2.3. Kutsan İsyan 3. Cilt 162
3.3.2.4. Kutsal Barış 4. Cilt 169
3.3.2.5. Kutsal İsyan 5. Cilt 177
3.3.3. Açlık 185
3.3.4. Adalet Sıtması 195
3.3.5. Koyun Baba 201
3.3.6. Musanın Gecekondusu 214
3.3.7. Savaş ve Açlar 220
3.3.8. Sübyan Koğuşu 228
3.3.9. Türk Kelebeği 235
3.3.10. Anadolu'da Bir Yunan Askeri 241
3.3.11. Musa'nın Mapusanesi 246
3.4. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ÖYKÜLERİ 251
3.4.1. Savaşta Çocuklar 251
SONUÇ 252
KAYNAKÇA 255

GİRİŞ

Cumhuriyet Dönemi 1940 kuşağının önemli sanatçılarından biri olan Hasan İzzettin Dinamo, 1909 yılında dünyaya gelir. Şiir, roman, hikaye ve anı gibi farklı türlerde eser verir. TrabzonunAhanda köyünde dünyaya gelen Dinamo, yoksulluk ve zorlu hayat şartları sebebiyle çeşitli serüvenler yaşar. 1940 Kuşağı acılı kuşak olarak da adlandırılır. Babasını ve ağabeyini I. Dünya Savaşı'nda kaybetmesi, çocukluğunun en güzel zamanlarını Darüleytam'da yaşaması, yazdıklarından dolayı uğradığı haksız muameleler ve iftiralar, kendisini bu acılı kuşağa dahil eder. Kaleme aldığı eserlerde de yaşadığı bu çalkantılı ve zorlu hayat her zaman varlığını hissettirir. Acıları ve keder dolu yılların getirdiği tecrübelerle, eserlerini gerçekçi ve sade bir dille yazmıştır. Kimi zaman birçok yazarın ve şairin etkileri görülse de, ilerleyen zamanlarda kendi özgünlüğünü yakalamıştır. 1989 yılında hayata gözlerini yummuştur.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Dinamo'nun hayatı, çocukluğunda yaşadığı zorluklar, ilk meslek yılları, sürgün edilişleri, mahkûmiyeti, yaşadığı hayat şartları ve vefatına değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümü Dinamo'nun sanatı ve sanat anlayışıdır. Dinamo'nun ilk başlarda hangi şairlerden etkilendiği, kendi özgünlüğünü nasıl yakaladığı, hangi eserlerini nasıl kaleme aldığı, hangi teknikleri kullandığı ve başından geçen olayları kaleme nasıl ve neden aldığından bahsedilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde anılarından bahsedilmiştir. Anılarını hangi teknikle yazdığı, yazdığı anıların özeti ve hangi zamanda yazdığına değinilmiştir. Ayrıca anılarındaki gerçekçiliğe ve özellikle cezaevi zamanlarına detaylıca yer vermesinden de bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde şiirleri ele alınmıştır. Şiirlerindeki teknikleri, gerçekçiliği, şiirinde yakaladığı hava, şiirlerinin hangi konularda hangi çerçevelerde yazıldığından bahsedilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise romanlarından bahsedilmiştir. Romanların tekniği, olay örgüsü, kahramanları, zamanı, mekânı, bakış açısına değinilmiştir. Özellikle Kutsal Barış ve Kutsal İsyan adlı eserine ilk incelenmeleri olduğundan detaylı yer

verilmiştir. Her bir cilt ayrı ayrı incelenmiştir. Kahramanların her ciltte farklı pozisyonlarına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAZAN İZZETTİN DİNAMO'NUN HAYATI

1.1. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN DOĞUŞU

Hasan İzzetin Dinamo, 1 Ocak 1909 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinin Ahanda köyünde doğdu.

Hasan İzzettin Dinamo'nun doğumu, siyasi, sosyal ve kültürel boyutta büyük değişim ve gelişmelerin yaşandığı zor ve sıkıntılı bir döneme tekabül eder. Yabancı devletler tarafından kuşatma altına alınan memleketin durumu, İmparatorluğun çöküş süreci, savaş ortamı, birçok alanda yaşanan yenilgiler, kayıplar, isyanlar, iç kargaşa vb. nedenler, insanımızın her bakımdan istiklal ve istikbal sorunu yaşamasına neden olur.[1]

1.2. HASAN İZZETTİN DİNAMO VE AİLESİNİN GEÇİRDİĞİ SIKINTILAR

Bilhassa 31 Mart vakası ve Sultan Abduhamit'in tahttan indirilmesi gibi olaylar, ülke gündeminde ve insan hayatında çok yönlü olumsuz sonuçlar yaratır. Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle siyasi yönetimde değişen dengeler, sosyo-kültürel alana da yansımış; özellikle İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla beraber yeni bir döneme geçilmiştir. Geçiş dönemin etkilerini, tüm yönleriyle toplumun her kesminde görebilmek mümkündür. Hasan İzzettin Dinamo, bu etkiyi çocukluk döneminden yaşamak zorunda kalır. Gelecekte maruz kalacağı sıkıntıların/sorunların başlangıç noktasını, bu dönemde yaşanılanlar oluşturur[2].

İzzettin Dinamo'nun babası Ahmet Çavuş'tur. Annesi ise Şakire Hanım'dır. Babası Ahmet Çavuş, Yemen'e Trabzon kışlasından asker olarak gönderilmiştir. Başarılı bir şekilde de askerliğini yerine getirmiştir. Trabzon'a geri döndükten sonra da yaşam koşulları sebebiyle yoksulluğa düşmüştür. Yaşam koşulları karşısında ayakta kalmanın yollarını arayan Çavuş, çareyi İstanbul'da bulur.Ahmet Çavuş, yaşam koşullarını iyileştirmek için İstanbul'a yola koyulmuştur. İstanbul'a büyük umutlarla ve beklentilerle gitmiştir. Bir müddet İstanbul'da hayata tutunmaya

[1] Yeliz Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo* (Ankara: Grafiker yayınları, 2021), 13.

[2] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*,13-14.

çalışmıştır. Tanımadığı şehirde olmasının getirdiği imkânsızlıklardan dolayı işsizlik ve yoksullukla baş başa kalır.Bir süre ne yapacağını bilemez hale gelmiştir. Savaş, çaresizlik ve kıtlıktan dolayı geri Trabzon'a dönmek ister, ancak Samsun'a yerleşir.[3]

Samsun ilinin Kurtköy ilçesine yerleştikleri yıl, 1914 yılına yani Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıla denk gelmiştir. Samsun'da Ahmet Çavuş tütün işi ile meşguldür. Ahmet Çavuş seferberlik ilan edildikten sonra askere çağırılmıştır. Ahmet Çavuş seferberlik ilan edildikten sonra saadet ve huzur dolu ortamın yerini savaşın, sefaletin, felaketin alacağını çok iyi bilmektedir. Buna rağmen Ailesini de geride bırakarak vatanını savunmaya giden Ahmet Çavuş, Kafkas cephesinde şehit olur.Yaşı tutmamasına rağmen Ahmet Çavuş'un oğlu Ali de askere çağırılır. O da babası ile beraber Kafkas cephesinde şehadete erer.

Hasan İzzettin Dinamo'nun abisi ve babası şehit olduktan sonra annesi Şakire Hanım, üç çocuğu ile birlikte savaşın getirdiği açlık, bulaşıcı hastalık gibi birçok olumsuzluklamücadele etmiştir. Maddi ve manevi nedenlerden dolayı çok zor duruma düşmüştür. Şakire Hanım, eşini kaybettikten sonra zorluklara karşı mücadele vermesine rağmen ummadığı bir hastalığa yakalanır ve artık çocuklarına da bakamaz hale gelir. Bu çıkılması neredeyse imkânsız halden ancak Samsun Darüleytam'a (Öksüzler Yurdu) başvurmak zorunda kalır.Şakire Hanım ise hasta bakıcıların yaptığı yanlış iğneler sonucunda yaşam mücadelesini kaybeder. Hem babasını hem de annesini kaybeden Dinamo, hem öksüz hem de yetim kalmıştır.

Annesinin acı ölümüyle çocukluk yılları kâbusa dönmüştür. Annesi ölmeden önce Babasının şahadetinin ardından iki kız kardeşi ile birlikte şehit çocuklarının kalmış olduğu Darüleytam'a (Öksüzler Yurdu)'na yerleştirildiler. Çocukluk yılları Samsun, İstanbul ve Amasya'da öksüzler yurdunda geçmiştir. Çocukluğunu sürekli öksüz yurtlarında ve ülkenin de bulunduğu zor şartlar nedeniyle hiç yaşayamamıştır.

1.3.HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN DARÜLEYTAM YILLARI

Samsun Darüleytam'ına gönderildikten sonra Lütfiye ve Vesile isimli iki kız kardeşinden ayrılmak zorunda kalan Dinamo, çocuk ruhuyla yaşamak zorunda

[3] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*,14.

kaldığı felaketlere anlam vermeye çalışır. Hayattaki tek yakını olan kız kardeşlerinin başka bir öksüz yurda gönderilişi, yalnızlık duygusunun yol açtığı huzursuzluğu artırır. Tanımadığı ve bilmediği bir mekanda tek başına kalan Dinamo'nun getirildiği Darüleytam, sosyo-kültürel şartlar nedeniyle yoksulluk ve perişanlık içindedir.Peş peşe yenilgiler ve kayıplar nedeniyle İmparatorluğun dağılmak üzere olan bu kurumu, zaman içinde öksüz çocukları da barındıramaz hale gelir. Kapatılmak zorunda kalan kurumlar arasında Dinamo'nun küçük yaşta bırakıldığı barınma yurdu da yer alır. Bu olumsuz durumu, kuruma gelen yetkililerden öğrenen Dinamo, ne yapacağını bilemez.[4]

Birinci Dünya Savaşı'ndan ve yetersiz imkânlardan dolayı çocuklar ailelerine ya da akrabalarına teslim edilmiştir. Fakat Hasan İzzettin Dinamo'nun annesi, babası ve ağabeyi hayatlarını kaybetmiştir. Almaya gelen akrabaları da olmayınca gidecek hiçbir yeri kalmamıştır.

Evsiz kalması ve tek başına olması nedeniyle, zaman içerisinde Darüleytam'ı savunma alanı olarak görmüştür. Dinamo için Darüleytam, kendisini tüm zorlu şartlara ve yeterli olmayan imkânlara rağmen dışarının tehlikesinden ve tehditlerinden koruyan bir mekandır. Kendi yuvasının da yıkılacağını ve sokakta kalma ihtimalini düşünmeye başlamaktadır. Bu düşünce, kendi hafızasında uzun yıllar boyunca yer eder ve yazacağı şiirlere dahi konu eder.Darüleytam'danbaşka sığınacak yeri olmayan İzzettin Dinamo, dışarıyı güvensiz, ücra bir yer olarak görmektedir. Darüleytam boşaltıldıktan sonra Hasan İzzettin Dinamo'nun da içinde bulunmuş olduğu ailesiz Türk asıllı çocuklar, bir Ermeni evine yerleştirilmiştir. Kendi kız kardeşleri de yanında olan Dinamo, farklı yurtlardan da gelen öksüz ve yetim çocuklarla birlikte yaşamaya başlar.

Ermeni evinde kendini güvende hisseden İzzettin Dinamo, kız kardeşleri ile birlikte hastalık, yokluk ve sefaleti en doruklarda yaşamaya başlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1919'da Samsun'a gelmesi ile birlikte hayat şartları az da olsa iyileşmeye başlamıştır. Darüleytam'ı tüccarlar yeniden imar etmek isterler. Bu sayede Dinamo ve beraberlerindeki çocuklar, biraz olsun rahatlığa kavuşurlar ve uzun süre sonra nefes almayı hatırlarlar. Bundan ziyade bir nebze dahi olsa yiyecek

[4]Akar,*Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, 15-16.

ve içecek teminatı yapılır. Bu da İzzettin Dinamo ve yurt arkadaşlarına huzur ve mutluluk sağlar.

Savaşın acı zamanlarını bir nebzeyok eden bu durumDinamo'nun çocuk ruhundaki umutları tekrar yeşertmiştir. Bir müddet iyi kalpli insanların ve yardımsever vatandaşların sayesinde çocuklar yaşama tutunmuştur. Sultan Vahdettin'in kararı ile birlikteçocuklar Samsun'dan İstanbul'a gönderilmiştir. Bunun nedeni, çocuklara daha iyi bir ortam ve yaşam koşulu hazırlamaktır.

Yaşanan savaş, felaket, acı ve elem dolu yılların ardından hayata tutunma ve kendini toparlama imkanı bulan İzzettin Dinamo ve yurt arkadaşları İstanbul'da farklı günler ve bu günlerin getirdiği farklı olaylar yaşarlar. Ailelerinden, akrabalarından uzak çocuklar, Dinamo ve kız kardeşleri için artık hayat İstanbul'da devam edecektir.

1.4. EĞİTİM ÖĞRETİM YILLARI

Eğitim öğretim yılları da tıpkı çocukluğundaki gibi çok çetin ve zorlu şartlarda geçmiştir. Bir yurttan başka bir yurda sürekli göç eder gibi gidip gelen Hasan İzzettin Dinamo, bu zorlu şartlara rağmen hayat mücadelesini kaybetmemiştir. İki kız kardeşi ile de farklı yurtlarda kalmanın hüznü ve yalnızlığı da üstüne eklendiği zaman işlerin tam çıkmazda olduğunu düşünmeye başlamıştır. Fakat yurttaki öğretmenlerin desteği ve okuduğu kitaplarla hayata yeniden tutunan Dinamo, artık zorlukları basamak olarak kullanmaya çalışmıştır. Her duyduğu hüzün onu daha çok güçlendirerek daha ciddi ve daha korkusuz adımlar atmaya başlamıştır.

Bir müddet sonra babası gibi asker olma hayali kuran Hasan İzzettin Dinamo, bazı sağlık şartları yüzünden asker olamamıştır. Bu ilk başta kendisini üzmüş olsa da önüne bakmaya devam ederek öğretmenlik adımlarını atmıştır.

İzzettin Dinamo, 16 Mart 1920'de Beykoz Darüleytam'da ilköğrenime başlamıştır. Okuma ve yazma seviyesi, diğer çocuklara nazaran daha iyiydi. Bu nedenden dolayı da ikinci sınıfa alınır. Beykoz Darüleytamı'ndaki öğretmenlerin de desteği ile mutluluğu ve öğrenme hırsı günden güne artar. İngiltere birliklerinin

Beykoz'da menzillenenKuvay-ı Milliye'ye karşı saldırıları, İzzettin Dinamo ve diğer çocukların mutlu ve huzurlu günlerini yok etmiştir.[5]

İzzettin Dinamo'nun 1920 yıllarında yaşadıkları ilerleyen yaşlarında eserlerinin ham maddesi olarak kullanacaktır. Başlangıçta İzzettin Dinamo olmak üzere tüm çocuklar derinden sarsılmıştır. Esir alınmış öğretmenlerden ve canlarını kurtarmak adına okuldan kaçanlardan beş kişiden biri de Hasan İzzettin Dinamo'dur. Bir müddet sokaklarda bir başına dolaşan çocuklar ne yapacaklarını bilememektedirler. 18 Mart 1920 yılında Darüleytam'a gönderilen yeni öğretmenler ve erzaklar, çocukları bir nebze de olsa rahatlatmıştır. Beykoz'daki öğretmenler, çocukların hafızasındaki yıkım, savaş ve yenilgi psikolojisini yok etmek adına Kazım Karabekir'in "Türk Yılmaz" marşını çocuklara ezberletmeye başlamışlardır. Öte yandan da okuma yazma oranlarını artırmaya çalışmışlardır.Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal yapısına göre değişiklik göstermiş olsa da kararlı tavırları ve öğrenmeye olan hevesleri sayesinde tüm sorunların üstesinden gelmişlerdir.[6]

Kurtuluş Savaşı'nın galibiyeti ile birlikte İzzettin Dinamo ve diğer çocuklar farklı yerlere gönderilmiştir. Hasan İzzettin Dinamo, kısa süre sonra da Beykoz'dan alınarak Halıcıoğlu Darüleytamı'na getirilir. Burada yeni hayata alışmakta zorlanmıştır. Halıcıoğlu, intizamdan her ne kadar yoksun dahi olsa, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli bir alt yapıya sahiptir.İzzettin Dinamo, buradan da başka bir yere gönderilir. Çocukluğu sürekli yer değiştirmekle geçen Hasan İzzettin Dinamo bu sefer Bigados/Selimpaşa'daki Rumlar tarafından terk edilmiş okula iki yüz çocukla birlikte gönderilir. Fakat Dinamo, bu olumsuzluğu fırsata çevirmek adına kollarını sıvar. Daha önce sürekli olumsuzlukla baş başa kalan Dinamo, bu sefer olumsuzluklara karşı dik durarak farklı bir mekânda ve sıkıntıları görmezden gelerek okumaya ve çalışmaya daha da azimle devam eder.

Tüm kötü şartlara rağmen öğrenme arzusunu kaybetmemiştir. İzzettin Dinamo, kendisini okumaya ve yazmaya adayarak kendini geliştirmeye başlamıştır. Bir süre sonra da edebi eserlere ilgisini kendisinde gören İzzettin Dinamo, şiir denemelerine başlar. İstanbul'un muhtelif yerlerinde satın almış olduğu kitaplar, onu

[5] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*,17-18.

[6] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, 18.

hayata tutundurmuş ve boş vakitlerini okumakla değerlendirmiştir. Okuduğu kitaplar arasında Grimm Masalları yer almaktadır. Bu masal kitabı, büyülü yanları sayesinde çocuk ruhunda ilham kaynağı olur ve çocuk ruhu tekrardan filizlenmeye başlar.

Kitaplar sayesinde bilgi ufkunu genişletmiştir ve ikinci sınıftan beşinci sınıfı başarılı şekilde geçmiştir. Dinamo, 1924 yılında tamamlamıştır fakat taşra okullarında olduğundan dolayı kendisine diploma verilememiştir. Beykoz'daki yurttan iki yüz çocukla birlikte Amasya Darüleytamı'na gönderilirler. 1924'de Amasya'da bir demirci atölyesinde çalışmaya başlar. Çalışma yaptığı sıralarda dahi şiir yapmaya devam etmektedir. Çalıştığı atölyenin ortamı da kendisini etkilemiştir. Bu sayede de ilk şiirini kaleme alır.

İzzettin Dinamo, Amasya'da atölye işinde çalışmaya devam ederken diğer yandan da okuluna devam etmektedir. Diplomasını alamadığı için beşinci sınıfı yeniden okumak zorunda kalmıştır. Nihayet 1926'da Amasra Darüleytamı'ndan mezun olarak ilköğretim diplomasını alır.

Hasan İzzettin Dinamo, yaşadıklarını Mehmet Seyda ile yaptığı görüşmede şu sözlerle dile getirmiştir[7]:

''Ben, 1909 yılında Akçaabat'ın Ahanda köyünde doğdum. O yıl içinde Yemen'den dönen babam Ahmet Çavuş, aileyi alarak İstanbul'a getirdi. Sarıyer'de inekler edinerek sütçülük yapmaya kalkıştıysa da kıvıramadı bunu. Dönüş yolu göründü. (...) Samsun babam için daha çekiciydi. (...) Birinci Dünya Savaşı patlak verdi. Ahmet Çavuş gel, oğlun yetişkin Ali'yi de al gel. Bu vatana askersiniz. (...) Geride aç ve perişan kalan aile, sinek gibi kırıldı.

- Siz geride kalanlar kaç kişisiniz?

- Üç kişiyiz. Ben ve iki kız kardeşim Darüleytam denen şehit çocuklarıyla dolu öksüz yurtlarına yerleştirildik. Böylece ölümden kurtulabildik. İttihatçılar savaşı yitirdiler. Savaş bitti. Bizler için yeniden sonsuz gibi görünen bir açlık dönemidir başladı. Hacıoğlu, Bigados, Amasya öksüz yurtlarında okutulduk. Bu sonuncusundan ilkokulu bitirme belgesi alınca iki yıl Amasra ortaokuluna verildim. Bir yıl kadar sanat okulu benzeri bir yerde günlerimiz ziyan edildi.''

[7] Mehmet Seyda, *Edebiyat Dostları* (İstanbul: Kitaş Yayınları, 1970), 173.

Hasan İzzettin Dinamo'nun sözlerinden yola çıkarak Ahanda'da başladıktan sonra Amasya'ya doğru devem eden yaşam macerası; yalnızlık, hüzün, sıkıntı ve ardında ailesinin kaybı vardır. Ne kadar çaba göstermiş olsa dahi başarısızlıkla sonuçlanan girişimleri, maddi kayıplar ve manevi boşluğu kendisini ve ailesini adeta paramparça etmiştir. Geriye ise sadece iki kız kardeşi ile birlikte kalmıştır. Onlarla da farklı yurtlarda kalan ve kardeş özlemi ile hüznü artan Hasan İzzettin Dinamo, bu zorluklara rağmen pes etmemiş ve güçlü kalmayı başarabilmiştir. Yurtlarda olduğu zamanlarda bulmuş olduğu kitapları okuyarak ve öğretmenlerin kendisine güveni ve gösterdiği yol sayesinde hayalleri yeşeren Dinamo, ilköğretimden mezun olmuştur. Bu zorlu şartlara rağmen Amasya Öksüzler Yurdu'ndan ilkokulu bitirme belgesini almıştır. Dinamo, henüz 14 yaşlarındayken şiir yazmaya başlamıştır. İlk şiiri de 1925 yılında ''İzler'' dergisinde yayınlanmıştır. Ardından da Servet-i Fünun ve Sivas'ta yayımlanmış olan ''Adım'' dergisinde şiirleri yayınlanmıştır.

Hasan İzzettin Dinamo, bu şartlara rağmen mezun olduktan sonra babasının yolundan gitmeyi hedeflemiş ve askeri liseye başvurmuştur.

Hasan İzzettin Dinamo, ilköğretimini tüm zorlu şartlara rağmen bitirerek diplomasını eline almıştır. Kısa bir süre sonra ise subay olma kararını almıştır. Subay olma istekleri arasında babasının yolundan devam etme isteği, imparatorluğun en zorlu zamanlarında kahramanca savaşan askerleri örnek alıp saygı duyarak ve onlara bağlılık hissetmesi, kendisini bu yola itmiştir. Hasan İzzettin Dinamo, yurtta kalmış olduğu zaman dilimlerinde İstiklal mücadelesinin ne denli zorlu şartlar altında olduğunun canlı şahididir. Buna rağmen bu yolda devam etme isteği kararını almıştır.[8]

Amasya Darüleytamı'ndan mezun olduktan sonra Tokat askeri lisesine kaydını yapmıştır. Kısa bir süre sonra da burada devam edemeyeceğini derin bir üzüntü içinde öğrenir. Kendisi hayal kırıklığı içindeyken, bu macera dolu serüvenini "Öksüz Musa" romanında şu sözlerle kaleme almıştır; "Ortaokulun dikimhanesinde götürüp ölçüleri alındı, onlara Türkiye'de pek çok delikanlının imrendiği güzellikte asker giynekleri dikilmeye başlandı. (...) Türk ordusunun subay kadrosu, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda çok eridiğinden büyük bir subay sıkıntısı vardı. Hasan, iki yıl

[8]Akar,*Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*,20.

sonra Harbiye'ye gideceğini hesaplıyor, hiç hesapta yokken subay olacağını düşünerek seviniyordu. Çevresindeki çocukları gözden geçirerek bunların arasından kolayca ayrılıp sivrilebileceğini düşünüyordu. Ama her zaman olduğu gibi burada da şansı yaver gitmedi. Sol kulakçıkta bozukluk, kalp atışlarında ritmik uyumsuzluk, gayri muttarit atışlar gerekçesiyle çürüğe ayrılır"[9]. Asker olma isteği, sağlık şartları nedeniyle yarım kalmıştır.

Bu zorlu şartlara rağmen pes etmeyen Hasan İzzettin Dinamo, ilköğretimdeki başarılı yıllarını ortaöğretimde de aynı kararlılıkla ve üstüne katarak sürdürmüştür. Tarih 1927 yılını gösterdiğinde ise ortaöğretimini tamamlamıştır. Sivas Öğretmen Okulu'na öğretmenlik hayalini gerçekleştirmek üzere 1928 yılında kaydını yaptırmıştır.

Hasan İzzettin Dinamo, Sivas Öğretmen Okulu'na 1928 yılında kaydını yaptırmıştır. Fakat İzzettin Dinamo, Sivas'ı sadece bir şehir ya da bir mekân olarak görmemektedir. Dinamo'nun yaşantısına büyük önem teşkil eden bu şehir, yıllar boyunca öksüz yurtlarında kalmış olduğu için bu şehirde kendini büyüme, küllerinden yeniden doğma ve hayata atılıp girişkenliğini göstermeyi bu şehirde başardığı için, bu şehrin kendisinde çok önemli yeri vardır. Sivas şehri, Dinamo'nun nezdinde kendisine tecrübe kazandıran, hayal dünyasını genişleten ve duygularına tercüman olan bir şehirdir.

Hasan İzzettin Dinamo, Sivas'ta şiir yazmalarına devam ederken arkadaşları ile birlikte bir araya gelerek "Adım" dergisini çıkarmaya başlar. "Ben Sivas Öğretmen Okulu'nda öğrenciyken, orada 1920'lerden beri sosyalist bir çevre vardı. (...) Eski legal çalışmalar döneminden kalma bir hava ve bunun içinde de birkaç kişi yaşıyordu. Aydınlar arasında süregelen bu daha çok sosyalizm geleneğine sahip öğretmenler, ben Sivas Öğretmen Okulu'na öğrenci olarak gittiğimde saygıdeğer kişiler olarak devletin kuruluşunda görev görmekteydiler. Şairliğimiz çabucak çevrede duyulduğundan şehrin türlü okullarında ve kuruluşlarında çalışan bu sosyalist kişilerle "Adım" adlı bir dergi çıkardık."[10]

---

[9] Hasan İzzettin Dinamo,*Öksüz Musa*(İstanbul: May Yayınları 1973), s.76. Askeriyeyi hayal ederken sağlık şartlarından dolayı subay olamama nedenlerinin anlatıldığı roman kitabından alıntı yapılmıştır.

[10] Çetin Yetkin, *Siyasal İktidar Sanata Karşı*(Ankara: Bilgi Yayınevi 1970), s.101. "Adım" adlı dergiyi çıkarma serüveninin anlatıldığı bir alıntıdır.

Hasan İzzettin Dinamo, Sivas'tayken yeni çevreler edinmenin mutluluğu ve heyecanı içindedir. Sivas'ta kurduğu ilişkiler, kendisini hayata karşı ispat ettiğini göstermektedir. Meslektaşları ve bulunmuş olduğu ortam aracılığı ile sosyalizmi anlamaya ve kavramaya çalışmıştır. Çevresinin de teşvikleri sayesinde uzun yıllar boyunca sürecek olan dergi macerasının ilk dönüm noktasıdır.

Hasan İzzettin Dinamo, 1928 yaz aylarında yazmış olduğu şiirleri Halit Fahri Ozansoy'un editörlüğünü yapmış olduğu Servet-i Fünun adlı dergide sekiz şiirini yayınlatma başarısını göstermiştir. Aynı yılda da İstanbul'a gelmiştir. Önceden ailesi ile hayat mücadelesi için çocuk yaşlarında gittiği şehre bu sefer öğretmen ve şair olarak dönmüştür. Üç ay boyunca İstanbul'da kalmıştır. Tıpkı ailesinin yaşadığı yoksulluğu bu sefer de kendi başına yaşamıştır. "1928 yazında Sivas Öğretmen Okulu'ndan izinli olarak İstanbul'a gelmiş, parasız, pulsuz, kimsesiz, yardımsız kalmıştım. Üç ay boyunca çoğu zaman Sultanahmet Cami'nin helalarında altıma bir gazete sererek yatıp kalkmış, Knut Kamsun'un "Açlık" romanında anlattığı hikayenin on kat kötüsünü yaşamıştım. On sekiz yaşında bir gencin başına gelebilecek en korkunç olasılıklarla toplum pislikleriyle karşılaşmıştım. Elimi bırakmayan en vefalı dost, arkadaş olarak yanı başımda şiiri bulmuştum. Bir tek o güzel sevgili, bana durmadan "dayan Hasan" diyordu. O, beni bataklıklardan sürükleyerek dışarı çıkaran biricik kurtarıcım olmuştu."[11]. Yaşamış olduğu bu çok zorlu şartlarda şiirler sayesinde ayakta kalmış ve İstanbul'un sunduğu imkânsızlıklarda boğulmayarak önüne bakmaya ve gayret göstermeye devam etmiştir.

Gazetelerin üstünde yatarak camide vakit geçirmeye devam eden Hasan İzzettin Dinamo, hiç kimseden yardım almadan Sivas'a, hayallerinin yeşerdiği şehre geri dönmüştür. Sivas'a geri döndüğünde "Adım" dergisinde yayınlanmış olan "Ehram-Piramid" ile "Merzifon" dergisinde yer alan "Ölüm ve İnsan" isimli şiirleri mutlak otorite tarafından sakıncalı bulunduğundan dolayı okuldan kovulma durumu olduğunu öğrenmiştir. Sivas Öğretmen Okulu müdürü Tatar Faik Bey ve pedagoji ve

[11] Hasan İzzettin Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*,(İstanbul: De Yayınları 1984), s.57. İstanbul'da yaşamış olduğu çok zorlu 3 ayı ve ardından en samimi dostu olan kitapları sayesinde göğüs gerdiği zamanları anlatmaktadır.

psikoloji öğretmeni Ziya Somar'ın çabası ve ısrarı sonucunda okuldan atılmaktan kurtulmuştur. Bu durum kendisine sadece uyarı niteliğinde olmuştur.[12]

İzzettin Dinamo, Goethe'nin Werther ve Faust kitabını okuduktan sonra bu kitaplardan çok etkilenmiştir. Peşi sıra Shakespeare'in Hamlet kitabını okumaya başlar. Bu kitaplar, kendisine bir nevi yol gösterici olur. Ardından da ilk şiir kitabı olan "835 Satır" adlı şiir kitabını 1929 yılında yayınlar. Henüz ortaokul çağlarında şiir kitabı yazan bu genç kaleme karşı beğeniler oluşmaya başlar.

Hasan İzzettin Dinamo, mesleki kariyeri ve eğitim hayatındaki zorlu süreçleri dostlarının da yanında oluşu ile atlatır. Ardından Amasya'da ortaokul eğitimine başladıktan bir süre sonra sanat okulunda okumaya devam etmiştir. Sivas'taki öksüzler yurduna geçtikten sonra, 1931 yılında Sivas Öğretmen Okulu'nda ortaöğretimini tamamlama başarısını sağlar. Bu küçük yaşına rağmen pes etmeden yoluna devam eden Dinamo, Rıza Tevfik, Yusuf Ziya, Enis Behiç ve Orhan Seyfi gibi o günün en önemli şairlerinden etkilenmiştir. Bu derecede önemli şairlerden etkilenen ve bu yolda devam eden şairin şiirleri de ortaöğretim öğrenciliği yıllarındayken yayımlanmaya başlamıştır. Bu sayede içindeki ilhamı ve cevheri açığa çıkarmaya başlar.

Sivas'ta ortaokulu bitirdikten sonra ilkokul öğretmenliğine başlamıştır. İlk öğretmenliği Malatya'da olmuştur. Hasan İzzettin Dinamo, Malatya'da cüzi bir miktar karşılığında öğretmenliğini yapmaya başlamıştır. Mesleğini ne kadar kutsal ve çok önemli bir görev olarak görmüş olsa da geçim sıkıntısı yaşamıştır. Bu esnada arkadaşı Bilal Aziz'in kendisini yapmış olduğu çeviri teklifini maaş karşılığında kabul etmiştir. Saintiver'in "Folklore" adlı kitabını tercüme etmeyi başarmıştır. Bu dönemlerde şiir yazmaya pek vakti yoktur. En nihayetinde maddi zorlukları aşma gayreti, kısa süreliğine edebiyata ve özellikle şiirle olan ilgi ve alakasını duraklatmak zorunda kalmıştır.

Hasan İzzettin Dinamo, Malatya'daki öğretmenliğinden sonra iki yıl kadar Adıyaman'da görev yapmaya devam etmiştir. Bir yandan mesleki görevini yerine getirirken, öte yandan da Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünün sınavını kazanmayı başarmıştır. Bu şekilde de eğitim hayatına devam etmiştir. Enstitü

[12] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s. 22.

yıllarında Goethe'nin "Werter" kitabını ve de Faust'un eserlerini çevirmiştir. O yıllarda "Hasret'in Dehası" adlı bir şiir yazmıştır. Bu şiirde çevirmiş olduğu şiirlerin ve özellikle Faust'un etkileri hissedilmektedir. Bu yıllarda tekrardan şiir yazımlarına başlamıştır. Şiir denemelerine devam eden Hasan İzzettin Dinamo, "Yeryüzünü yeniden yaratma coşkunluğu içindeydim. Çevrem, beni hiç doyurmuyordu. Her şeyi çok yavaş buluyordum. Gençlik romantizminin en tehlikeli basamaklarında bulunuyordum. Bizden dışarıdaki bütün gençlerle, güçlülerle kafa tutan çağ, içimdeki dizginleri ele almıştı. O yaşların önüne geçilmez kahramanlık duyguları, önüne durulmaz bir sel olmuş, beni sürüklüyordu"[13].

Enstitü müdürü Hasan Ali Yücel, Hasan İzzettin Dinamo'nun şiirlerini ve kütüphanede geçirdiği vakitleri yakından takip etmektedir. Vecihi Timuroğlu da Hasan İzzettin Dinamo'nun Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki zorluklarını şu şekilde dile getirir: "Dinamo, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Resim bölümünde öğrenciyken, Hasan Ali Yücel de okul müdürüdür. (...) Hasan Ali Yücel, bir ihbar almış olacak ki sık sık, resim atölyesine uğrar, Dinamoyla konuşur. Bölümün başkanı da İsmail hakkı Tonguç'tur. (...) O günlerde yanılmıyorsam, "İnsan'da" "Anadolu Amedya" diye bir şiiri yayımlanır. Ya da şiir henüz yayımlanmamıştır da, yeni yazılmıştır, bir öğrenci şenliğinde okunması istenir. Şiir, önce Hasan Ali Yücel'e gönderilir. O şiirde"Görmek denir mi buna bilmem/ Bir burjuva şairin gözlüğünden" diye bir ikilik vardır. Hasan Ali, Dinamo'yu çağırır ve ona bu şiirin gerçekçi olmadığını söyler. Dinamo kendisini ve şiirini savunur. Hasan Ali, Türkiye'de burjuva olmadığından, şiirini gerçekçi bulmadığını anlatır. Ama Dinamo, Türkiye'de bir burjuva sınıfı olduğunda ısrar eder"[14]. Baskı ve gözlem altında olmanın vermiş olduğu huzursuzluk ve tahrik durumu Dinamo, kimseyle paylaşmama kararı almıştır.

Kendisine yapılan uyarıları hiçe sayan Hasan İzzettin Dinamo, her şeyi göze alarak şiirin yayınlama kararı alır. Yukarıda yazılan şiirin adı "Anadolu'da Arkadya" isimli şiiridir. İsmail Hakkı Tonguç, Hasan İzzettin Dinamo'ya bir ricada bulunur.

[13] Hasan İzzettin Dinamo, *Hasan İzzettin Dinamo Anlatıyor*, Türkiye Yazıları Dergisi, 1977, S.1, s.26. Çevresinin kendisine olan katkısının az olması ve istedikleri şeylere erişmede yaşadığı zorlukları anlatmaktadır.

[14] Vecihi Timuroğlu,*Yazınımızdan Portreler*, (Ankara:Başak Yayınları, 1991), s.62. Hasan Ali Dinamo'nun yazmış olduğu eserin şenlikte okutulmak üzere Hasan Ali Yücel tarafından önce kontrol edilir ve ardından iki dizenin Türkiye'de yaşanmadığını söyler. Fakat Dinamo buna karşı çıkar. Hasan Ali Dinamo'nun baskı ve gözlem altında olduğu da gözlerle görülmüş olur.

Bu rica ve talep üzerine de mensup olduğu şube adına bir dergi çıkarma kararı alır. Derginin hazırlıkları devam ettiği sırada Hasan İzzettin Dinamo, Sivas Öğretmen Okulu'nda olduğu zamanlarda kaleme almış olduğu "Kubilay" piyesini oynama kararı alır. Enstitüde geçirdiği zamanları gerek şiir ve gerekse tiyatro gibi sanatsal faaliyetlerde geçirmiştir. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünde okuduğu sırada Nazım Hikmet ile tanışan İzzettin Dinamo, kendisiyle uzaktan uzağa sanat ve şiir üzerine mektuplaşma yaparlar. Nazım Hikmet'in yargılandığı davlardan dolayı hakkında tutuklama kararı alınmıştır. Bunu duyan Hasan İzzettin Dinamo da

"Acı denizler gibi, açlık denizler gibi,

Yatıyor zindanda koçyiğitlerim,

Acıyı güneş değil, gece temizler gibi."[15] dizelerini yazmıştır.

Hasan İzzettin Dinamo, şairlerin susturulmasına, o dönemde yaşanılan haksızlıklara, ifade hakkı ve özgür yaşayışa kelepçe vurulmasını hazmedememiştir. Sanatın da adil düzende tek başına yeterli olmadığını görmüştür. Bu kararı, enstitü ve memuriyet hayatında yıpratıcı, baskı altında olacağı ve meşakkatli bir yolu da beraberinde getiren bir karar olmuştur. Çevresindeki kişilerin uyarılarını hiçe alarak bu haksızlığa ve tutuklanmalara karşı direnmeye çalışan Hasan İzzettin Dinamo, ilerleyen yıllardaki yaşantısını değiştiren adımları attığının belki de farkında değildir.

1.5. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN İLK MAHKUMİYETİ

Hasan İzzettin Dinamo, Ankara'daki enstitü sayesinde geniş bir çevreyle tanışma fırsatınaermiştir. Sabahattin Ali de başta olmak üzere birçok insanla tanışma fırsatı yakalar. Ardından Nazım Hikmet'in yer almış olduğu grupla yakın diyalog halindedir. Bu diyaloğun ardından bir yakın ilişki meydana gelir. Hasan İzzettin Dinamo, ilişkilerin arttığı bir dönemde Hasan Basri aracılığı ile Ulvi adında bir gençle tanışır. Ulvi ise Hasan İzzettin'in gözünde, insanları kendi menfaatleri için ve kendi çıkarları için insanları kullanmaya çalışan bir provokatördür. Tanımadığı ve bilmediği bir insanın ortamlarına girmiş olmasından rahatsız olan Hasan İzzettin

[15]Hasan İzzettin Dinamo, *Kavga Şiirleri*, (İstanbul: May Yayınları, İstanbul, 1977), s.28. Nazım Hikmet'e olan ilgi ve alakası, kendisine bu mısraları her şeyi göze alarak yazdırma kararı aldırmıştır.

Dinamo, Ulvi'nin söylemlerini desteklemese de Ulvi'den etkilenmiştir. "Ey Türk İşçisi ve Köylüsü Teşkilatlan" isimli beyannameyi de Ulvi'nin etkisinden dolayı hazırlama kararı alır.[16]

Bu beyannamede, Türk işçisi ve köylüsünün haklarını arama çabası gibi gösterilse bile Dinamo'nun tutuklanması ve mahkûm olması için Ulvi tarafından hazırlanan bir tuzaktır. Sonuçlarını tahmin edemeyen Hasan İzzettin Dinamo, yaşamış olduğu bu zorlu durumu şu sözlere sığdırır:

"(...) Ankara'ya gelen, burada da işçilik yapmaya çalışan Ulvi, benim okuldan mezun olacağım günler yaklaştıkça daha çok üstüme düştü ve durmadan beni kışkırtmaya başladı: -Siz aydınlar hep böylesiniz, lafta her zaman bonkörsünüz, cömertsiniz, işçileri kurtarmaya gelince hepiniz birer kaçak, birer oportünistsiniz, diyordu. Bense: -Peki ne yapmamızı istiyorsun, dediğimde, örneğin beyanname de mi yapamayız? Siz yazıp bana verirsiniz, ben de bütün Ankara'ya dağıtırım. Polis müdürlüğü kapsının önüne bile birkaç tane götürüp bırakabilirim. "Ey Türk İşçisi ve Köylüsü Teşkilatlan" diye ona verdiğim bir cümleyi özel bir makinede binlerce bastı ve getirdi"[17]. Dinamo, bu bildirinin dağıtılmasından sonra, emniyet yetkililerince sorguya alınır.

Hasan İzzettin Dinamo, Ulvi'nin aleyhine tanıklık yaptığı soruşturmaca sonucunda suçu sabit olarak görülmüştür. Soruşturma sonucunda görevinden el çektirme cezası alır ve enstitüden atılma kararı verilir. Hasan İzzettin Dinamo, bildiri dağıtmaktan tutuklandığı esnada evinde arama yapılır. Emniyet yetkilileri, yaptığı arama sonucunda "Tren" adında bir şiir bulur. Bu şiiri Sivas Öğretmen Okulu'nda olduğu zamanlarda yazmıştır. Bu şiir, İsmet Paşa'nın tren politikasını provoke etmiş olduğu gerekçesi ile suç unsuru olarak kabul edilmiştir. Hal bu ki "Tren" şiiri, yaz mevsiminin sıcağında büyük çaba ve gayretlerle çalışan emekçi insanları yansıtarak yazılmıştı. Ancak Hasan İzzettin Dinamo'nun bu iddiası, mevcudiyetteki gerçekliği değiştirmeye yetmedi. Sonucunda da okulu bitireceği sene İsmet İnönü'ye karşı yayımlanan siyasal bildiri gibi sayılır. Burada öğrencilik zamanlarında, Türk Ceza Yasası'nın 142. maddesine aykırı işlem yapmıştır. Yapmış olduğu şey, işçi hakları ile

[16] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s. 25.

[17] Hasan İzzettin Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, (İstanbul: Yalçın Yayınları, 1989), s.20. Ulvi'nin yapmış olduğu menfaat ve çıkar amaçlı bu oyunu karşısında Hasan İzzettin Dinamo'nun savunması.

ilgili bildirisi ve "Tren" adlı şiiri yazmasıydı. Bu yaptığı iş sonucunda dört yıl hapis cezasını 1935 yılında yemiştir ve mahkûm olmuştur. Bu hapis cezası yüzünden yüksek öğrenimini tamamlayamamıştır. Kamu görevlerinde de çalışması yasaklanmıştır. "Sivas Öğretmen Okulu öğrencisiyken trenin ilk kez bu şehre gelişi dolayısıyla yazdığım uzun bir şiir, bu tutuklamada ele geçti. Tren şiiri, zamanın başbakanı İsmet Paşa'nın tren siyasetine aykırı bulunduğundan "yukarıdan gelen emirle"Ankara Ağır Ceza'sında dört yıl hüküm giydim. Eğer bu şiir ele geçmeseydi ben ve öbür üç arkadaşım ancak altışar ay ceza yiyecektik"[18].

Halit Payza, Dinamo'nun bu davada dört yıl hapis cezası almasında solcu olmasını en büyük neden olarak görür. Çünkü karar merciisi için solcu olmanın yeterli sebep olduğunu vurgular. Dört yıl boyunca kaybettiği özgürlüğüne tekrar kavuşmak için Dinamo'nun nasıl bir bekleyiş içerisinde olduğundan da bahseder:[19] *''Sabahı olmayan gecelerde, bir Eyüp sabrıyla bekledi elinden alınan özgürlüğü. Sosyalistti ve özgürlüğünün kısıtlanması için yeterliydi öyle olması. Eyyüp'ün atıldığı zindanlara atıldı ve başka türlüsü olmayacağı için Eyüp'ün sabrıyla bekledi. Parmaklarının arasında gül dalları değil, demir parmakların soğuk ve insanın kanına işleyen ruhsuz çeliğin soğukluğunu duyumsadı, gökyüzünü izlemek için tutunduğu dar ve soluksuz pencerelerde de…''*[20]

Hasan İzzettin Dinamo'nun hem mesleki kariyeri hem de enstitü ile olan ilişiği kesilmiştir. Mahkûmiyetine hala şaşkın şekilde bakan Dinamo, neden hüküm giydiğine hala anlam verememiştir. Kendisi için bu tarz şeyleri edebi dillere dökmek gayet normaldir. "Tren" şiirinden dolayı hüküm giymesi kendisine çok haksızlık edilen bir davranış olarak görmüştür. Dinamo, yaşadıklarını Mehmet Seyda'ya şu şekilde anlatır: "Korkunç Temmuz sıcağının sapsarı bozkırı yakıp kavurduğu bir öğle vakti, bacaklarında yazlık asker pantolonu, gövdelerinin üst yanı bütün çıplak, iri yarı, dev gibi, genç iki sıra istihkâm askeri güneş altında kızıl demire dönmüş omuzlarına kaldırdıkları çelik rayları ritmik yürüyüşlerle bir sağa bir sola sallanarak

[18]Yetkin, *SiyasalİktidarSanataKarşı*, s.103.

[19] Tuba Kamçı, Hasan İzzettin Dinamo'nun Romanlarında Sosyal Eleştiri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2021, s. 15.

[20] Halit Payza, *Kutsal İsuyan ve Kutsal Barış Gülü: Hasan İzzettin Dinamo*, Berfin Bahar, 2009, s. 10.

ve Hopp hoppa! Diye bağırarak Sivas'a doğru ilerletiyordu. (...) Yüksek fırınlardan akan kıpkızıl erimiş demire benzeyen bu insan gövdelerinden şıpır şıpır damlayan kızgın ter damarları, uygarlığın ne kadar korkunç emeklerle ilerlediğini bana pek trajik ve lirik tonlarla göstermişti. Hemen kaleme sarıldım. Yıllarca yazılarım arasında unutulup gitmiş olan bu şiir, yenilmedi içilmedi diyebileceğim hızla, İsmet Paşa'ya götürüldü. Ve gene hüküm giydik. (...) Tren şiirinin yaşamımda büyük ölçüde rolü oldu. Beni mesleğimden, geleceğimden, yaşayış umudumdan etti; tam otuz yıl dayanılmaz bir çilenin içine attı"[21].

1935 yılında Ankara Sivil Cezaevi'ne gönderildikten sonra çok sayıda şiir yazmıştır. Şiirlerinin bir kısmını ''Deniz Feneri'' adında şiir kitabında toplar. Kız kardeşi Lütfiye'nin de yardımları sayesinde 1937 yılında yayımlar. Aynı zamanda da Nurettin Aytaç'a birkaç şiirini yayınlaması için gönderir. Ataç, Hilmi Ziya Ülken'in "İnsan" adlı dergisinde bu şiirleri yayımlar. Bu şiirlerden birkaç tanesi, 1982'de yayımlanmış olan "Çoban Şiirleri" adlı kitapta da yer almaktadır. 1939 yılında mahkûmiyeti biten Dinamo, İstanbul'a gelir.

Dinamo, cezaevindeki sıkıntılı süreçlerini ve psikolojisini üstünden henüz atamamıştır. Yolculuk esnasında da başına çeşitli talihsizlikler gelmiştir. "1939 yılı ilkyazında Ankara Sivil Cezaevi'nden tahliye edilerek İstanbul'a geldim. Koca İstanbul'da eskiden beri tanıştığım bir tek kişi vardı. O da kız kardeşim, Kızılay hemşiresi Lütfiye idi. Hiçbir geçim dayanağım, evim barkım, işim, dostlarım, arkadaşım yoktu. Bunların hepsini, talih yardım ederse bundan sonra kazanacaktım. Yolculukta çok kötü bir şey olmuştu. Dört yıllık mapusane yaşayışımda yazmış olduğum bir yığın şiir, değişik türlerde düzyazı ürünü dolu valizimle birlikte yitikler karışmıştı"[22].

[21] Yetkin, *Siyasal İktidar Sanata Karşı*, s.180.

[22] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*,s.7. Cezaevi yıllarındaki kabus dolu günlerini geride bırakan Hasan İzzettin Dinamo'nun talihsizlikleri bir türlü bitmemiştir. Cezaevinden çıktıktan sonra kaleme aldığı eserlerini, İstanbul'a yolculuk esnasında kaybetmiştir.

Cezaevi'nden Sonraki Dergi ve Şiir Denemeleri

Dinamo, kız kardeşi Lütfiye'nin yanından ayrılarak Beyoğlu'nda küçük bir ev kiralamıştır. Kendisine yardım eden kimse de olmadığı için bir süre işsiz kalmıştır. Bir müddet sonra çevirmenlik yapmaya başlamıştır. Bunun için de Nurettin Ataç'a başvurmuştur. "Tan" gazetesi müdürü olan Mehmet Zekeriya ve tarihi roman yazarı olan Turhan Tan'la tanışmış olsa dahi olumlu bir sonuçla karşılaşmamıştır. Bu esnada enstitüden arkadaşı olan Erkan adından bir arkadaşının davetiyle Hasan Tanrıkurt ile tanışma şansını yakalar.

Tanrıkurt, "Yeni İnsanlık" dergisi üzerinde çalışmalar yaparken Dinamo'ya yazar kadrosuna olması için teklifte bulunur. Bu teklif, Dinamo'da tam tükenmekte olan umutlarını yeşerten bir tekliftir. O günleri şu şekilde kaleme döker: "Pir aşkına çalışacağımız yeni bir edebiyat köşesi açılmıştı. Şiir yazmakla umutsuzluğumuzun bir bölümünden, yayımlanmakla da yarısından kurtuluyorduk. Toplumun bizi çöplüğe attığı böyle bunalımlı zamanlarda edebiyat, şiir; bunları yayımlamak olanağı ekmek kertesinde önemliydi. Böylece kendimizi çöplükten kurtulmuş, insanlık düşüncesinin bulutlarına doğru yükselmiş, yeğnikleşmiş duyuyorduk."[23]

Hasan İzzettin Dinamo, öğrendiği yabancı dillerin sayesinde Homeros'un kaleme aldığı İlyada'sını Fransızca, İngilizce ve Almanca'dan karıştırarak tercüme etmiştir. Bu yaptığı girişme sonucunda büyük beğeniler toplamıştır. Ancak içten içe huzursuz ve de mutsuzdur. İstemiş olduğu şiirlerden farklı şiirler yazması, emniyet yetkilileri ve hükümetin de denetimi altındadır. "Yeni İnsanlık" dergisinde şiirlerimin, Homeros çevirimin çıkmaya başlaması, dikkat çekmişti. Bu dikkat, iki yönden geliyordu: Birisi polisten; ikincisi şair, yazar, okuyuculardan. Polisten gelen olumsuz dikkat, Hasan Tanrıkurt'u hemen etkiledi. Benim yüzümden Tanrıkurt'u solculukla suçlamaya başlayan çevreler belirmişti."[24].

Tanrıkurt, yayım hayatında herhangi bir olumsuzluk yaşamaması için ve derginin sürekliliğini sağlamak için Dinamo'yu sert bir dille ikaz etmek zorunda kalmıştır: "Hasan Tanrıkurt, bana da dolaylı bir gözdağı veriyordu: Dikkat et Dinamo, bu dergi solcu değildir. Yazılarını ona göre ayarla. Yoksa bas git! Bütün

[23] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.27.

[24] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.39.

şairlerin, yazarların, fikir adamlarının ya damda ya da fare deliğinde bulunduğu bu sırada nereye basıp gidebilirdim. Şu kısır günlerde hiç olmazsa zararsız, sanat fedaileri arasında bir şeyler de öğrenmeye çalışarak bu kuşku altında yaşadığım günleri geçirmeğe çalışıyordum."[25]. Dinamo'nun yalnızlığı, mecburiyetleri ve başına artık bela almaması gerektiğinden ötürü bu ciddi uyarıyı kabullenerek ona göre çalışarak yazmaya başlayacaktır.

İzzettin Dinamo, Tanrıkurt'un uyarılarını dikkate almak zorunda kalır. İşsizliği ve yalnızlığı artık göze almayı bırakmıştır. Şiir yazmaya da devam etmektedir. Dinamo, belirli bir süre geçtikten sonra burjuvacı ve toplumsal meselelere olan uzaklığı nedenlerinden dolayı dergiden ayrılma kararı alır. Dergi çalışmalarına 1940 yılında Suat Derviş Baraner'in teklifi sayesinde yeni bir yön vermiştir. Bu esnada hiç beklenmedik bir teklifle karşılaşmıştır. Halil Yalçınkaya'nın kızı Şerife Hanım ile evlenmiştir.

1.6. ŞERİFE HANIM İLE TANIŞMASI

1940 yılının sonlarına doğru Dinamo, Reşat Fuat Baraner, Suat Derviş Baraner, Fırıncı Ahmet ve Halil Yalçınkaya'nın da içlerinde olduğu bir toplantıya katılır. Geleceği ile ilgili gelişmelerin konuşulacağından habersiz olan Dinamo, Halil Yalçınkaya'nın on altı yaşındaki kızı Şerife ile evlenmesi teklifi edilir. Uzun süre boyunca cezaevinde kalan Yalçınkaya, kızı ile ilgili endişelere kapıldığından dolayı Şerife'yi güvende görmek istemiştir. Aklındaki şüphelere rağmen 22 Mayıs 1941 yılında evlenir.

Maddi gücü olmadığı ve geleceğinin belirsiz olduğu zamanda böylesi bir ciddi durumun ne gibi sonuçlar doğuracağını sorgulamaya başlar. Dinamo bu sebeple farklı kaygıları da içinde taşımaktadır. Bir süre sonra içinde bulunduğu kuşku ve şüpheler gerçekleşir. Dergilerde yayınlamış olduğu şiirlerden dolayı evinden ve ailesinden uzakta uzun zamanlar sürgün hayatı yaşamaya başlar.

[25] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.41.

1.7. İLK SÜRGÜNÜ VE YENİDEN DERGİ MACERASI

Suat Derviş Baraner, 1940'da Dinamo'nun yazar kadrosunda olduğu '"Yeni Edebiyat" adında bir dergi kurar. İlk yayınladığı şiir "Vatan Şarkısı" adlı şiirdir. Kısa bir süre sonrasında Baraner'e "Hasan İzzettin Dinamo'nun Vatan Şarkısı adlı şiiri, sınıfları birbirine düşürücü nitelikte görüldüğünden vekiller heyetinin kararıyla Yeni Edebiyat Dergisi'nin kapatılmasına gidilmiştir."[26].

Bu kapanma sonrası Dinamo yeniden sorgulanır. Yusuf Ahıskalı'nın "Yeni Ses" adlı dergisinde yazmaya başlar. Bu dergide, "Demir Türküsü" adında hiciv niteliğinde bir şiir yazmıştır. Dinamo, bu şiiri Abidin Dino'nun tüm telkinlerine rağmen yayınlanmıştır. Kısa bir süre sonra da Yusuf Ahıskalı ile beraber sıkıyönetim komutanlığına çağrılmıştır. Kendisinin ifadesi ile orada bulunan Kurmay Albay tarafından Sovyetler yönetimini savunduğu gerekçesinden dolayı aşağılanmıştır.

Uzun bir sorgu sürecinden sonra ifadesi alınmıştır. İfadesinin alındıktan kısa bir süre sonra da serbest bırakılır. Ancak Hasan İzzettin Dinamo, o dönemin paşaları hakkında yazdığı "Demir Türküsü" adlı şiirden dolayı Beykoz Askerlik şubesine götürülür. 10 Temmuz 1942 yılında asker kaçağı suçlaması ile yargılanır. Hüküm giyeceği zamana kadar Selimiye Kışlası'nda bekletilen Dinamo, Kahramanmaraş'a sürgün edilir. Eşinden ayrılmadan önce veda etmek zorunda kalır.

Üç gün süren tren yolculuğu sonrasında Kahramanmaraş'a varır. Yolculuk yaptığı esnada Anadolu'nun perişan, yıkık bir vaziyet içinde olduğunu gören Dinamo, büyük kaygılara maruz kalır. Gâvur Gölü bataklığına vardıktan sonra Dinamo, sıtma hastalığına yakalanmaktan kaçmanın yollarını arar. Dinamo'nun arkadaşı Doktor Hulusi Dosdoğru, onu bu hastalıktan korur ve zorlukları bir bir kendisine anlatır. Maraş'ta geçirdiği bir yılın ardından İstanbul'dan kendisine çok sevindirici bir mektup gelir. 9 Ocak 1943'de Işık adında bir kızının dünyaya geldiğinin haberini alır. Komutanlığa kızını görmek istediğini söyleyen Dinamo'nun teklifi geri çevrilmez.

İstanbul'a varır varmaz soluğu ailesinin yanında almıştır. Ailesi ile hasret giderdikten sonra Küllük kahvesine, eski dostlarını görmeye gider fakat kimseleri göremez. İzni bittikten sonra Maraş'a geri döner. Birliğe teslim olur. Kışlada sıradan

[26] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s.94.

ve monoton bir halde olan Dinamo, bunları kaleme almaktan kendisini alıkoyamamıştır.

Sürgünde bile olsa Alman faşizmine karşı dik bir duruş sergileyerek şiir yazmak ister. Bu çabası, sıkıyönetim kararıyla sekteye uğramıştır. Kısa zamanlı eğitime tabi tutulmuştur. Yaşının ilerlemesinden dolayı sakatlanır. İstirahat eden Dinamo, iyileşmeden istirahatı biter. Kaldığı yer değiştirilir. Bu yaşadığı olayları "TKP Aydınlar ve Anılar" isimli kitabında kaleme alır.

Dinamo, yeni geldiği yerde gördüğü işkencelerden ve kaygılarından dolayı kaçma arayışına girer. Dinamo için artık tek çare kaçmaktır. Mersinli arkadaşının kendisine yapmış olduğu yardım sayesinde Hanağzı köyünün yakınlarına kadar yürüdükten sonra öncesinde hazırlamış olduğu subay giysilerini giyip kışladan uzaklaşır. Dinamo, beklediği girişimi bulamaz ve başarısızlıkla sonuçlanan kaçış serüveni yüzünden ilerleyen yıllarda daha ağır şartlarla karşılaşır.

Maraş kışlasında muharebe takımı uyuduğu esnada Fevzi Paşa istasyonuna kadar yürüyen ve ormanda subay giysisiyle olan Dinamo, Adana'da olan kız kardeşi Vesile'nin evine gitme kararı alır. Dinamo, artık asker kaçağıdır. Subay üniforması sayesinde de Adana sokaklarında rahatça dolaşmaktadır. İnsanların dikkatini de çok çekmemek adına kısmi zamanlı işlerde çalışma kararı alır. Eniştesi İsmail'in huzursuzluğu ve köydeki laflardan dolayı Adana'dan ayrılma kararı alır.

Mecburiyetlerden dolayı ablasının evinde kalamamıştır. Adana serüveninden sonra soluğu Kırşehir'de alan Dinamo, Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeyken arkadaşlık kurduğu Kemal Aydınçil'in evinde kalmıştır. Burada da evin sakinlerinin tedirginliği ve huzursuzluğundan dolayı yeniden mekân değiştirme macerasına başvurur. Kırşehir'den İstanbul'a geçer. İstanbul'un kendisini koruyacağını düşünen Dinamo, arkadaşı Sebati Selimoğlu'nun yanına giderek şunları söyler: "Sebati, orduyu bize cehennem yaptı faşistler, inanır mısın? Okul çocuğu gibi çavuşlara dövdürüldüm. Yoksa baştan durumum çok iyiydi. İnsan bir komutan beni birliğine almıştı. Yakın arkadaş gibiydik. Kışlada ayrı bir odam vardı. Birkaç subaya İngilizce, Almanca dersler veriyordum. Ancak genelkurmay başkanlığından gelen yeni emirler

her şeyi alt üst etti. (...) Baktım orduda kalıp dört yılımı bitirmeye çalışsam beni bir punduna getirip öldürecekler ya da öldürtecekler."[27].

Tahammülü günden güne azalan Dinamo, göre göre yok olmayı göze alamadığı için kaçmıştır. Fakat kaçak olmanın sıkıntıları da oldukça fazladır. Güven içerisinde bir yer yoktur. En temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamıyordur. Sürekli tedirgin, panik ve kuşku içerisindedir.

İzzettin Dinamo, İstanbul'da sürekli farklı arkadaşlarının yanında kalarak zor günlerini geçirmeye devam etmektedir. Orhan Alkaya'nın evine sığınır fakat burada olmaktan son derece rahatsızlık içindedir. Çünkü kendisi polisler ile iç içedir. Yetkiler, onu sadece kaçak asker olduğundan dolayı değil, işlediği başka suçlardan dolayı da yargılanacağının farkındadır. Alkaya'nın evinde yazmış olduğu şiiri, bu tereddütler yüzünden yırtıp atar. Dinamo'nun bu durumu, psikolojisinin bozulduğunu göstermektedir. Dinamo, ilk fırsatta Alkaya'nın evinden kaçar. Ne kadar arkadaşlarının evinde yaşamaya devam etse de bir müddet sonra yakalanır.

İstanbul birinci Şube Müdürlüğü'ne götürüldükten sonra ifadesi alınır. Soruşturmada TKP Lideri olarak suçlanır. Her ne kadar illegal eylemlerden ve örgütlenmeden anlamadığını ve TKP ile hiçbir bağının olmadığını söylemesine rağmen emniyet yetkililerini tatmin edemez. Hem kaçak olması hem de işlediği suçlardan dolayı kendisine güven duyulmaz.

Kendisine yüklenen suçları kabul etmeyen Dinamo, tek kişilik hücreye alınır. Hem asker kaçağı suçu olmasının yanında Genelkurmay Başkanı'na hakaret mektubu yazmakla da suçlanmıştır. Fakat Dinamo, böyle bir mektuptan habersizdir. Kısa bir zaman sonra mektubu yazan kişi bulunur ve uzun soruşturmanın ardından Ankara Cezaevi'ne sevk edilir. Alkaya'nın evinde yazdığı mektubu parçalayan Dinamo'nun bu çabasına rağmen Alkaya, onu tutuklatmak için parçaladığı kâğıdı birleştirerek polise teslim eder. Polise teslim edilen "Türkiye Sovyet Cumhuriyeti" adlı şiiri yazdığı için yargılanır.

"Aziz Türk İşçisi,

Tütüncüm, tornacım, mensucatçım, ateşçim ve şair

[27] Dinamo, *TKP Aydınlar ve Anılar*, s.214.

Dünyanın kurtuluş saati çalıyor

Biliyorum ki en kabadayınız

Soğuk tütün depolarında

Koca bir hafta harcadıktan sonra

Ancak bir kefen parası alıyor,

Karısını veya çocuğunu gömmek için.

Aziz Türk İşçisi

Senin bahtın

Yaralı parmaklarıyla ayıkladığın

Malum tütünün zifiri kadar karadır

Haydi, sen de aslanlar gibi göster boyunu

Böyle sülüm, püklüm durduğunu

Gören kahpe vurguncular ve onların hükümeti

Bırakıp senin nasırlı ellerine

Bu güzel memleketi

Savuşsunlar birer köşeye çil yavrusu gibi"[28].

Hasan İzzettin Dinamo, Ankara'dan Maraş'taki eski ıslahiyesine gönderilir. Askerlikten kaçtığı için de bir yıllık askerlik hizmetinin silindiğini öğrenir. Ankara'dan sonra mahkûmiyetine Aydın'ın Çine Jandarma Taburu'nda devam eder. Dinamo, kendisine bu taburda çok fazla işkence yapıldığını iddia etmektedir. Bu serüvenini de "TKP Aydınlar ve Anılar" isimli eserinde etraflıca anlatmıştır. Şiddet ve işkenceden sonra artık direncini ve yaşama gücünü kaybetmiştir. Bölüğü teftişe gelen ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda mühim vazifeleri başarıyla yerine getirmiş olan general sayesinde gördüğü zulümden kurtulduğunu belirtir.

[28] Hasan İzzettin Dinamo,*Ateş Ormanları Arasından,* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2013), s.76. Bu şiir, 2013 yılında ''Ateş Ormanları Arasından'' isimli kitapta Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarından izin alınarak yayımlanmıştır.

Aydın'dan sonra da Muğla'ya gönderilir. Dinamo, burada üç yıl daha rahat bir şekilde askerlik yapmıştır. Ardından da Tunceli Pülümür Müstakil Taburu'na sürgün edilmiştir. Ancak kış mevsiminin zorlu şartlarından dolayı çok zor şartlarda kalan ve ölmek istemeyen Dinamo, bu sefer de ikinci kaçışını gerçekleştirir.

Hasan İzzetin Dinamo, kaçtıktan sonra soluğu Zile'de alır. Zile'de olduğu esnada çocuğunun ve eşinin yanına uğramak ister. Ormanda giymiş olduğu kıyafetleriyle Zila İstasyonu'na doğru yola koyulur. Ardından buraya vardığında Halil Yalçınkaya kendisini karşılar. Ailesini gördükten sonra, uzun süre burada kalamayacağının farkındadır. Bu sefer de Sivas'a gitme kararı alır.

Hasan İzzettin Dinamo, umutlarının yeşerdiği Sivas'a gelince bir anda geçmişine döner. Her ne kadar hatıralarının ve geçmişinin izlerini yaşadığı şehirde olsa da, kaçak olduğu için uzun süre boyunca Sivas'ta kalamayacağının farkındadır. Sivas'ın ardından Samsun'a doğru yola çıkar. Samsun'a uzun yıllardır uğramadığı için değişen şehri gördüğünde hayretini saklayamaz. Kuzeni Havva'yı ve oğlu Yaşar'ı gördükten sonra bu sefer de Kırşehir'e geçiş yapar. Kırşehir'de handa kaldığı esnada bir polisin kendisinden şüphelendiğini fark ettikten sonra kimliği yerine diplomasını polise verir.

İzzettin Dinamo'nun diploması, daha büyük önem arz etmektedir. Diğer gün diplomasını geri almak üzere Emniyet amirliğine gittiği esnada valinin geldiğini görünce bir panik kendisini tutar. Burada da yakayı ele verdikten sonra Erzincan Alay Mahkemesi'nde yargılanır. Ardından Pülümür taburuna gönderilir.

Başarısız bir kaçış hareketinin ardından Dinamo, önce Yozgat'a gönderilir. Ardından da Erzincan'a ve daha sonra da Pülümür'e gönderilir. Pülümür taburunda olduğu sırada mahkûmiyetini sürdürdüğü esnada rahatsızlığının derinden hisseder. Burada hayatının en buhranlı zamanlarını yaşar. Tabur komutanı tarafından öldürülme korkusu, cezaevinin zorluğu ve yıpratıcılığı iyice artmıştır. Dinamo, Pülümür'deyken İzmir'e gönderileceğinin haberini alır.

Hasan İzzettin Dinamo, Pülümür'den İzmir yeraltı zindanlarına gönderileceği haberini alınca, sıkıntıları ve kaygıları iyice artar. Çok sayıda sıkıntıdan sonra 1942 yılında başlayan askerlik macerası, 1949'da nihayet sona erer. Yedi yıl süren cezaevi hayatından sonra İstanbul'a gelerek Küçükkeçmece'de çadır evde kalır. Evinde

herkesten uzak güzel bir hayat arzularken, afişe olduğu için çevresi ve komşuları tarafından dışlandığını ifade eder. Bu yaşadığı durumları şiirlerinde kaleme alır. Her bakımdan yoksunluk içinde hayatında devam eden Dinamo, rahata eriştiğini düşünür. Fakat 6-7 Eylül 1955 yılında İstanbul'da çıkan olaylardan dolayı özlem duyduğu hayatın uzağına itilir.

Dinamo, otoriter güçler tarafından 6-7 Eylül olaylarının ilk failleri arasında yerini alır. Toplumu derinden sarsan bu sıkıntılı süreçlerde hedef gösterilişini bir türlü anlamlandıramayan Dinamo, bu dönemde yaşanılan olaylardan haberdar olmadığını söyler. Dinamo, bu ön yargılardan kurtulmaya çalışmaktayken kendisini bekleyen süreç hakkında da herhangi bir fikri yoktur. "1955 Eylülünün sekizinci gününün son dakikaları sonuna değmek üzereydi. Perrault'un "Peri Masalları"nın son masalını Türkçe'ye çevirmiş, lambayı söndürmüş, yatağa gitmek üzereydim ki bahçede tanımadığım insan sesler işittim. Bunlar, birbirleriyle konuşan iki erkek sesiydi. (...) "Kimsiniz? "Kapıya gelin" dedim. (...) "Hasan Bey dedi, biz birinci şubeden geliyoruz.(...) Şimdi gelmek üzere o an trene binecek olursak en çok bir saat sonra eve dönebilirsiniz. Onları içeri buyur ettim. Hemen sorumsuz bir tutuklama kampanyasının başlamış olduğunu anladım."[29].

Dinamo, apar topar evinden alındı. Bindirildiği araçta İstanbul'un yıkılıp dökülmüş çehresini ve özellikle İstiklal Caddesi'ni gördüğü esnada ne kadar büyük bir tehlikenin içine atılmak istendiğini anlar. Sansaryan Hanı'na götürülen Dinamo, burada arkadaşı Doktor Hulusi Dosdoğru, kardeşi Doktor Can Boratav ve diğer tanıdık simaları görür. Tanıdıklarıyla birlikte tutuklanarak Harbiye zindanlarına gönderilir. İlk ziyaretçisi Lütfiye Hanım olmuştur. Kız kardeşi, Şerife Hanım'a ve Işık'a sahip çıkmaya çalışır.

Hasan İzzettin Dinamo, kız kardeşinin gayretine ve çabasına rağmen endişelerini gidererememiştir. Ülkeyi zor durumda bırakan bu olay karşısında suçluluğunun nedenini anlayamamıştır. Bu dönemleri "6-7 Eylül Kasırgası" adlı eserinde etraflıca anlatır.

Kapatıldığı hücrenin insanı yok etmek için kurulduğuna karşı hayal dünyası ve yazma arzusu sayesinde karşı durabilmiştir. Bu zor koşullara rağmen sanatın

[29] Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal Barış*, (İstanbul: May Yayınları, 1971), Cilt 1, s.8.

insanı ayakta tutan bir güç olduğuna inanır. Tüm zor şartlara rağmen umudunu yitirmeyen Dinamo, her şeye rağmen çabası sayesinde hayata tutunma arzusunu göstermiştir. Harbiye zindanlarında yaklaşık dört buçuk ay tutuklu kalmıştır. Suçsuz olduğu anlaşıldıktan sonra serbest bırakılmıştır.

1.8. KUTSAL İSYAN

Dinamo; mahkûmiyet, baskı ve sürgün dolu yılları, zihnini bunaltmıştır. Kendisini bu kötü psikolojiden kurtaracak tek güç, hayal dünyasıdır. Bu çabası, kendisini yaşama tutundurmuştur. Hem de edebiyat dünyasına adını yazdırmaya çalışmıştır.

Dinamo'ya göre Kutsal İsyan, tarihsel bir sürece tanıklık etmiştir. Buna rağmen teorik bir tarih kitabı değil; estetik ve edebi değeri yüksek olan, aynı zamanda yazarın kendisini, yazarlık yeteneğini en iyi şekilde ifade ettiği bir eser niteliği taşımalıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı ailesi kaybetmiş bir çocuk olarak savaştan yana olmasa bile, Atatürk'ün liderliğinde yeniden kendini ispatlayan büyük direnişi soylu ve asaletli bir süreç olarak görmektedir.

1.9. 1980 SONRASI YILLARI

1970'li yıllarında yeniden şiir denemelerine kendini veren Dinamo, "Özgürlük Türküsü", "Mapusanemden Şiirler", "Sürgün Şiirleri", "Gecekondumdan Şiirler", "Kavga Şiirleri" isimlerinde birden çok şiir kitabını yayınlar. 12 Eylül 1980 darbesinin sonrasında ise "Çoban Şiirleri"ni yazar. Fakat kendi dönemindeki Garip Hareketi'nin popülerliğinden dolayı şiir alanı, geniş kitlelere yayılmaz.

1.10. SONSUZA GÖÇÜŞÜ

Ömrünün son yıllarında daha da bir yalnızlığa mahkûm edildiği ve büyük bir vefasızlığa uğradığını Dinamo'nun Şair Ahmet Özer'e gönderdiği 25 Ocak 1988

tarihli bir mektubundan anlaşılır. Mektupta, unutulmuşluğuna karşı çıkan iki satırlık yazaının kendisini ağlattığından bahseder:[30]

''Birkaç ay önce Kıyı dergisinin başlarında bir yerde benden söz eden iki satırlık yazı görmüştüm. Yaşımın ileriliğinden ve unutulmuşluğumdan söz ederek birilerine beni hatırlatmaya çalışıyor gibiydi. Yazı iki satırlıktı ama ne demek istediği anlaşılıyordu. Gözlerimi yaşartmıştı. Bunu senin yazdığını anlamıştım. İşte o zaman yazdığım o mektubu da bunun için yazmıştım.''[31]

Hem roman hem de şiir türünde kafasını yoğunlaştıran Dinamo, 14 Mart 1986 tarihinde kıymetli eşi Şerife Hanım'ı kaybeder. Eşinin yokluğuna alışmakta zorluk çeken Dinamo'nun tek teselli kaynağı olan kız kardeşi Lütfiye Hanım'ı yanına alıp çözüm üretmeye çalışır. Üç yıl boyunca kız kardeşi ile yaşayan Dinamo, rahatsızlanarak Haseki Hastanesi'ne kaldırılır. Komada kalan Dinamo, yaşam mücadelesini 20 Haziran 1989 yılında kaybeder.

[30] Tuba Kamçı, Hasan İzzettin Dinamo'nun Romanlarında Sosyal Eleştiri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2021, s. 15.

[31] Ahmet Özer, *Hasan İzzettinDinamo'dan Ahmet Özer'eMektuplar*,KıyıKültürve Sanat Dergisi, 1997, s. 16.

İKİNCİ BÖLÜM

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN SANATI

Hasan İzzettin Dinamo dünyaya geldiği esnada altı yüz yıldan fazla dünyaya nam salmış Osmanlı İmparatorluğu, en zor yıllarını yaşıyordu. Ölüm, hastalık ve yokluk gibi büyük problemler, travmalara ve psikolojik sorunlara yol açan savaşlar, Dinamo'nun çocukluk ruhunu derinden etkileyen olaylar olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın meydana gelmesiyle birlikte eli silah tutan herkesin askere gelmesi için seferberlik ilanından sonra Dinamo'nun babası ve ağabeyi de bu ilana dâhil olan kişilerdir. Önce Kafkas cephesinde ve ardından Yemen'de devletini koruyan Dinamo'nun babası ve ağabeyi şehit düşmüştür. Kendisini eksik, yıkık ve yetersiz hisseden Dinamo'nun savaş eksenli temaları, şiirlerinin ana maddesini olmuştur. Savaşın kafasında bıraktığı enkazı da şu sözlerle dile getirir:[32]

"Cermanofil devlet adamlarımızın aptalca katıldıkları o savaş, kalabalık ailemizin ekmek parasını çıkaran babamla ağabeyimi aldı götürdü ve Kars dağlarının karlarına gömdü. Açlık ve ölüm kalabalık aileye bir kurt sürüsü gibi daldı. Toprakla uğraşan bu zavallı aile, iki yıla varmadan kırıldı, gitti. Kutsal İsyan'ın yazarıyla iki kız kardeşi dışında. Bundan dolayı o zaman ufacık bir çocuk olan bende, savaş kavramı karşılığında salt ölüm ve açlık getiren alçakça bir davranış olarak yerleşti. Dünyaya küskün ruhumda böylece bir savaş kompleksi oluştu. Savaş anlamsız ve aptal bir boğuşmaydı.''[33]

Dinamo farklı türde eserleri farklı yaşam serüvenlerinin sonucunda ortaya koyan bir şair-yazardır. Bu uzun sanat süreci eserlerini içerik ve şekil bakımından zengin kılar. Farklı dönemlerde farklı anlayışlara sahip olması kendini geliştiren ve değiştiren bir sanatçı olduğunu göstermektedir.

[32]Akar,*Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s. 47.

[33]Ömer Asan,*Hasan İzzettin Dinamo*, (İstanbul: Belge Yayınları, 2000), s.18.

2.1. ŞİİRLERİNDEKİ ETKİ ALANLARI

Savaşların, gelecek kuşakları hem bedenen hem de ruhen tehdit ettiğini, huzur ve güven ortamını silip süpürdüğünü düşünen Dinamo, şiirlerinde bu büyük felakete karşı tüm insanlığı ikaz eder. Savaşların yanı sıra Hasan İzzettin Dinamo'yu etkileyen bir unsur daha vardır. Bu unsur da Darüleytam'da geçirdiği yıllardır. Bilindiği üzere Hasan İzzettin Dinamo'nun çocukluk yıllarını Darüleytam'da geçirmiştir. Öksüz yurtlarındayken zorluklarla edindiği kitaplar, Dinamo'nun yazarlık serüveninde çok önemli yer tutmaktadır. Selimpaşa Darüleytamı'nda yokluk içinde olmasına rağmen biriktirdiği tüm paralarına Grimm Kardeşler'in "Grimm Masalları" ve de okul kütüphanesinde ki Cahit Yalçın'ın Malta sürgünü esnasında olduğu sırada çevirdiği kitaplar, şiir denemelerinde ilk etki kaynakları sayılabilir. Kavramsal içerik ve söyleyiş tarzına bakıldığında da Beş Hececiler'e yönelişi görülmektedir.

Hasan İzzettin Dinamo, sıradan ve basit konulardan ödünçleme yapar. Biçim bakımından hece vezni ile yapılan şiir, Beş Hececiler ve Mehmet Emin Yurdakul'un etkilerini taşımaktadır. O dönem zarfında Yusuf ziya Ortaç, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Orhan Seyfi Orhon ve Enis Behiç Koryürek gibi şairleri okumaktadır. Bundan sonraki şiirlerini sosyo-politik koşulların etkisinde kalarak yazar. Tematik bağlamda da Beş Hececiler'in etkisi görülmektedir. Cumhuriyet kurulduğu esnada toplumsal bilinci uyandırmak adına yazılan şiirleri önemsemiştir. Bunun nedenini Hikmet Altınkaynak'a şöyle anlatmaktadır:

"İlk karalamaları yaptığım yıllar bırakışma (mütareke) yıllarına rastlar. Hece şiiri bir atılım halinde Türk edebiyatına egemen olmaya başlamıştı. (...) Benim, öksüz yurdunda elime en çok geçen, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışıyla büyük bozgun üzerine yazılmış olan acıklı, ulusal bozgun şiirleri idi. Bunların etkisi altında düşünüp bir şeyler karaladığımız sırada Ulusak kurtuluş savaşı üstüne yazılan, daha çok ikinci üçüncü sınıf şairlerce yazılan şiirleri okumağa başladık. O zaman idealist, bağımsızlık şiirlerine hayran olduk. Onları öykünmeye başladık. Bırakışma dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Enis Behiç, Faruk Nafiz gibi kalburüstü şairlerle onların ardından giden Mehmet Faruk Gürtunca v.b.

gibi bir yığın hece şairini üstün bir varlık gibi izledim. Onlar gibi şiir yazmağa çalıştım"[34].

Hasan İzzettin dinamo, Kurtuluş Savaşı'nın iki yüz yıldır esaret altında ve kuşatmada olan ülke topraklarına gelen bağımsızlık heyecanıyla ve duygusuyla şiirlerini biçimlendirmiştir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun bazı şiirleri her ne kadar kendi günündeki olayları ve o dönemdeki popülerlik kazanmış Beş Hececiler'e yakın olsa dahi, "Amasya Gazetesi" tarafından reddedilmiştir. O şiirden bir mısra da şu şekildedir:

"Ey rüzgar, haber ver dilmeç hasta mı

Acaba o büyük Turan yasta mı?" [35] şeklindeki bu mısra örneği de bu söyleneni kanıtlar niteliktedir.

Gazetenin başyazarı olan Ebussüreyye Sami de ''Hasan İzzettin, henüz senin bilmediğin sorunlar var. Bu yüzden senin şiirini gazeteye koyamayacağım. Yoksa şiirin şiir olmasına güzel, yeteneğin bal gibi meydanda. Ama bu şiir, bugünkü Türk siyasetine aykırı. Biz Sovyetler Birliğiyle dostuz. Turan dediğimiz Türklerin eski vatanları bugün Sovyetlerin ülkesi olarak bulunuyor."[36] şeklindeki söylemi de Hasan İzzettin Dinamo'nun kaleminin ne kadar sağlam olduğunu ve günün şartlarının şairi olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Dinamo, reddedilişlerine ve geri çevrilmelerine rağmen içeriğini kendi bildiği gibi yazmaya devam etmektedir. Aynı zamanda 1924 yılında Türk birliği felsefesini referans almıştır. Bu alanda da Müfide Ferit Tek'in ilk romanı olan "Aydemir"i okuyarak kendi içinden gelen meselelere de yön vermiştir.

Takvimler 1926'yı gösterdiğinde dünyanın mihveri olarak görünen Goethe'nin "Genç Werther'in Acıları" isimli kitabı Vedat Örfi'nin çevirmesiyle farklı serüvene doğru kaymaktadır. Dinamo, bu dönemlerde daha çok romantizmin etkisindedir. Artık ulusal karakterli metinlerin yerine daha çok doğa, aşk, sevgili gibi temaları ön planda tutmaya başlamıştır. Bu yönelişte etkilendiği isim ise Faruk Nafiz

[34] Hikmet Altınkaynak, *Edebiyatımızda 1940 Kuşağı*, (İstanbul: Yaylacık Basımevi, 1977), s.118.

[35] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s.5.

[36] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s.5.

Çamlıbel olmuştur. Goethe ve Faust okuyan Çamlıbel'in etkisinde kalarak savaşın ve toplumsal konuların yerine artık romantizmi ön planda tutmaya başlamıştır.

Dinamo, bu yıllarda kendini şiirlere sınırlı bir şair olarak tanımlamamıştır. Bazı çevirileri de olmuştur. 1928 yılında Sivas Öğretmen Okulu'ndayken çevirdiği kitaplardan birisi de Homeros'dur. Fakat Dinamo, daha çok şiirleriyle ön plana çıkan bir şair olduğu için şiir konusunda kendini daha çok geliştirme kararı almıştır. Sivas'ta da edebiyat şubesindeki öğrencilerinin talepleri üstüne de "Hasretin Dehası" isimli şiiri yazmıştır. "Hasret'in Dehası'ndan hemen sonra Dinamo, "Anadolu'da Arkadya" isimli başka bir şiir yazar. Sivas Öğretmen Okulu'ndaki etkinlik için yazılan "Anadolu'da Arkadya", memleket sevdasından yoksun olan burjuva şairlerini eleştirir.[37]

Hasan İzzettin Dinamo, burjuva kesime karşı mesaj vermek istemiştir. Bunu da toplumsal içerik şiir yoluyla yapmıştır. Burjuva yanlısı şairleri eleştirse de, yazmış olduğu şiirlere baktığımızda benzer temalı şiirler kendisini belli etmektedir. 1928 yılında "Serveti-Fünun" dergisindeki "Yoldan Geçenler ve Rüyalar Ülkesi" eseri örnek olarak verilebilir.

İzzettin Dinamo; mutluluk, saadet ve alıntı metinden kurtulmayı başarmıştır. Dinamo, artık kendi içinde yanlış olduğu huzursuzluk ve ümitsizliğini yansıtmaya başlar. 1928 yılında kısa bir süreliğine Sivas Öğretmen Okulu'ndan ayrılır. Sivas'tan İstanbul'a geçen şair, yokluk, açlık gibi kötü olayları ve yatıp kalktığı yer olan Sultanahmet Parkı'ndaki gözlemlerini eleştirmektedir. 1929 yılına kadar bu tarz temalar üzerinde devam eden Dinamo, bu sefer de Faruk Nafiz Çamlıbel'in etkisi altına girer.

20. yüzyıla yön veren edebiyat ekolü, 1934 yılında Stalin ve Jdanov'un I. Sovyetler Yazarlar Birliği Kongresi'nde alınmış olan kararlarla toplumsal gerçekçilik, ideolojisini oluşturmuştur[38]. İsmail Tunalı'ya göre "Toplumcu gerçekçilik, doğuş yönünden I. Sovyetler Yazarlar Birliği Kongresi 1934'e geri gider. İlk kez kavram olarak bu kongrede belirlenmiş sayılır. Ama toplumcu gerçekçiliğin ruhunu (sosyalist realizmin) anlamını daha Stalin'in yazar Demjan Bendy'ye yazdığı 2

[37] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.52.

[38] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.54.

Aralık 1930 tarihli mektubunda bulabiliriz. Adı geçen kongrede alınan somut kararların etken ve kaynağı, Stalin'in bir mektupla dile getirdiği düşüncelerdir."[39]

Marksizm'in epistemolojik bağlamda kuramsal yapısını hazırlayan ve sosyoekonomik boyutta disipline eden ilk isimler, Karl Marx ve Friedrich Engels'tir. Sadece kavramsal bakımından temellendirilmiş bu disipline estetik boyut kazandıran isim ise, Georgi Plehanov'dur[40]. Berna Moran "Marksist estetiği ilk defa estetik bir kuram haline sokmaya çalışan G.V. Plehanov, sanatın doğuşu, sosyal sınıflarla sanat eserleri arasındaki ilişki, estetik zevk ve fayda gibi sorunlar üzerine eğilmiş ve ekonomik nedenlerle açıklamak ilkesini bu sorunları aydınlatmak için kullanmıştır."[41]

Dünya edebiyatında etkisini hızla gösteren toplumsal gerçekçilik, Türk edebiyatına 1929'lu yıllardan sonra adından söz ettirmiştir. Toplumsal gerçekçilik yönünde ilerleyen ve ilk adımları atan kişi de Nazım Hikmet ile olmuştur. 1930 yılında da Hasan İzzettin Dinamo, Nazım Hikmet'ten etkilenerek gruba katılır. Hasan İzzettin Dinamo, "(…) Faruk Nafiz'in Çankayaca'da benimsenmiş olan şiir sultanlığı Nazım Hikmet'in 1929'da "835 Satır" denen bombayı şiir piyasamıza fırlattığı güne dek sürdü. Ondan sonra Türk edebiyatı sahnesi allak bullak oldu. (…) Genç, yaşlı, burjuva, proleter, bürokrat hemen bütün şiiri sevenler onun hayranı kesildi, ben de bu arada Faruk Nafiz'in aşk şiirleri imparatorluğunu bir kenara iterek özgür koşukla şiirler yazmaya başladım. İlk şiirimi 1929'da karaladım. 1929 kışında yazdığım şiirlerden 5-10 tanesini Resimli Ay'da Nazım'ın adresine gönderdim. (…) Böylece toplumcu şiire girdim."[42]

Bu sözleriyle Dinamo, toplumcu gerçekçiliğin sanat hayatındaki etkilerinin başladığı döneme vurgu yapar. Kimlerden ve ne gibi etkenlerden dolayı sanat anlayışının değiştiğini direk birinci ağızdan öğrenmeye de yine kendisi olanak sağlar. Dinamo eserlerinde kendini anlatan biri olduysa da gerçek kişiliği ve fikirlerini de daima açıkça beyan eder.

---

[39] İsmail Tunalı, *Marksist Estetik* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003), s.121.

[40] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.54.

[41] Berna Moran, *Kuramları ve Eleştiri*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), s.47.

[42] Altınkaynak, *Edebiyatımızda 1940Kuşağı*, s.119. Hasan İzzettin Dinamo, toplumsal gerçekçiliğe ilk adımlarını ve nasıl etkilendiğini anlatmıştır.

Dinamo, 1930 sonralarında Çamlıbel'in şiir anlayışından uzaklaşmıştır. Artık teması aşk, hasret, sevgili ve doğadır. Artık şairlik vasfını ve sanatta yaratıcılığını ispatlamaya başlamıştır. Kendi şiirlerine güvenen Dinamo, şiirlerini Nazım Hikmet'e gönderir. Nazım Hikmet'in serbest şiirlerinden etkilenen Dinamo, bu şiir türünde yazmış olduğu ve Nazım Hikmet' verdiği ilk şiiri, uzun zaman sonra Timuroğlu tarafından yayımlanmıştır.

"Vurunca başıma ilham denilen viski,

Kızıl Meydan'da milyonlarca kişiye

Şiir okuyan Mayokovski

Gibi rüzgâr

Açmış ağzını uluyor

Enginlere karşı

Kutsal ateşleri üfleyen ağızlar

Gibi haykırıyor

Uyuyan kinlere karşı"[43].

Hasan İzzettin Dinamo'nun çabasını ve gayretini gören Nazım Hikmet, Dinamo'nun içindeki bu umudunu kırmamak için olumlu şekilde yaklaşmıştır. Hal bu ki şiir, hem nitelik hem de teknik yönden yeterli değildir. Ancak Timuroğlu, Nazım Hikmet gibi olumlu yaklaşmamıştır ve şiirin eksikliklerini açık şekilde dile getirmiştir. Ama Dinamo'nun bu tarzda ilk şiiri olduğu da göz önüne alındığı zaman gayet doğaldır.

Dinamo, Nazım Hikmet'in yönlendirmeleri sayesinde edebi macerasına devam etmektedir. 1930 yılında Vehbi Cem ve Mehmet Cevdet ile birlikte "Atsız Kitap" ismiyle yayınladığı ilk şiir kitabı, bu duruma örnek olarak verilmektedir. Bu kitap, Dinamo için çok önemlidir çünkü kendi özgünlüğünü yakalama olarak görülmektedir. Bu eserde iki farklı esin kaynağı göze çarpmaktadır. Birisi çocukluk yıllarındaki bunalım, savaş, yoksul yılları ve yaşadığı sorunları dile getirmektedir. Diğeri de Nazım Hikmet ve toplumsal gerçekçiliktir.

[43]Timuroğlu,*Yazınımızdan Portreler,* s.61.

Dinamo, Marksizm'den esinlenerek şiirler yazmaya devam etmektedir. "Tren" isimli kitabını 1935 yılında yazan İzzettin Dinamo için bu kitap çok önemli bir yer tutmaktadır. Dinamo'nun hem yaşam serüvenini anlatmakta hem de şairlik serüvenine yön vermektedir. Aynı zamanda "Tren" şiiri, Dinamo'nun dört yıl boyunca cezaevine girmesine neden olmuştur. Şiiri nasıl ve neden yazdığını da şöyle anlatmaktadır: "Biz öğretmen okulu öğrencisiydik. Sivas bozkırlarına çelik yılanlar gibi yatıp Temmuz güneşi altında parıldayarak şehre girmek üzere olan çelik rayların döşenişini korkunç bir ilgiyle seyrettik. İsmet Para demiryolunun yapılanmasında asker de kullanılıyordu. Bunu orada gördük. (…) Hemen kaleme sarıldım."[44]

Sanat hayatında iniş çıkışlı dönemlerer sahip olsa da gençlik dönemlerinde bir gün ünlü bir sanatçı olmanın ümidiyle şiirden anlayanlara okutturur. Çeşitli dergilerde yayımlanması için götürür fakat bazı şiirleri onun elinde olmayan sebeplerle farklı kişiler tarafından başka isimlerle yayımlanır.

2.2. DİNAMO'NUN İLK ŞİİR KİTABI: DENİZ FENERİ

Hasan İzzettin dinamo, bu kitabı tek başına çıkarmıştır ve bu açıdan da kendisi için önemli bir kitaptır. Deniz Feneri kitabının ilk bölümünde Nazım hikmet'in "Bahri Hazer" şiirinden esinlenmeler taşımaktadır. Fakat eserinde genel olarak toplumdan kendini uzaklaştırmış, yılgın, bezmiş ve biraz da kendi psikolojisini sembolik üsluplarla dile getirmiştir. Bu kitap, toplumcu gerçeklikten öte kendi yaşadığı olaylardan esinlenerek yazdığı şiir kitabıdır. Asım Bezirci ise bu şiir kitabının değerlendirmesini şu şekilde yapmıştır:

"Deniz Feneri'nde şair genellikle kendi halini anlatır. Ama bunu, doğrudan değil, tabiatın aracılığıyla gerçekleştirir. Bundan olacak kitapta en geniş yeri tabiat kaplar. Öyle ki bu yönüyle Dinamo, bir kent şairinden çok bir kır şiirine yaklaşır; toplumsal çevreden kaçarak tabiat anaya sığınan bir üzgün "çoban şiiri"ne benzer. Üstelik antik mitolojiye düşkünlüğü, dilinin duruluğu, anlatımının lirikliği, imgelerinin doğallığı da bu benzerliği artırır. "Bağcı Kızına Kaside, Anadolu'da

[44] Seyda, *Edebiyat Dostları*, s.180.

Arkadya, Tabiata İstida, Vezü'nün İsyanı, Saman Yolları, Homiros" adlı şiirler bu benzerliğin ilginç örnekleridir."[45]

Dinamo, kendi iç dünyasını, karamsarlığını ve doğadaki sembolleri kullanarak dile getirir. İzzettin Dinamo'nun doğayı temel almasının nedeni; kendi iç dünyasından ve karamsarlığından uzaklaşmak ve tüm sorunlardan kaçmak için kullanmıştır.

Deniz Feneri, içeriğinden ziyade teknik açıdan bakıldığında da başarılı bir eser olarak kabul edilmektedir. Benzetmeleri ve imge zenginliği yüksek bir şiir kitabıdır.

2.3. CEZAEVİ YİTİKLERİ

1935 yılında "Tren" şiiri yüzünden 4 yıl mahkûmiyet altında olan Hasan İzzettin Dinamo, 1939 yılında cezaevinden çıkmıştır. Cezaevi'nden çıktıktan sonra Ankara'dan İstanbul'a geçer. Yolculuk yaptığı esnada cezaevinde iken kaleme almış olduğu şiirlerini ve romanını kaybetmiştir ve bu kaybettikleri eserlerini de "yitiklerim" olarak değerlendirmiştir. Her ne kadar ciddi bir kayıp olsa dahi yazma umudunu asla kaybetmemiştir. "1939 yılı ilkyazında Ankara Sivil Cezaevi'nden tahliye edilerek İstanbul'a geldim. Yolculukta çok kötü bir şey olmuştu. Dört yıllık mapusane yaşayışımda yazmış olduğum bir yığın şiir, değişik türlerde düzyazı ürünü dolu valizimle birlikte yitiklere karışmıştı. (…) Bir tek avunuşum vardı: Ben yaratmasını bilen, bunu eylemce göstermiş olan bir yazardım."[46] Bu sözleri ile yaşadığı tecrübeyi anlatan Dinamo'nun hala bu yitiklerine rağmen yazmaya devam edeceğinin sinyalleri anlamına gelmektedir.

İstanbul'a gelir gelmez yeni şeyler üretme potansiyeline güvenen şair, burada kaleme alacağı şiirlerin daha fazla kitleye hitap etmesini istemiştir. Bunu yapmak için de kolları sıvayan şair, çalışmalara başlamıştır. Bunları yapmak için de o dönemin usta isimleri ile bir araya gelir. Bu isimlerden ilki Nurullah Ataç'tır. "Tan" dergisine Ataç referansı ile başvurmuş olsa da başvurusu olumlu sonuçlanmamıştır. Ardından İstanbul'da sokaklarda turladığı esnada "Gülhane Parkı" adlı şiiri kaleme

[45] Asım Bezirci, *On Şair On Şiir,* (İstanbul: May Yayınları, 1971), s. 30.

[46] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.7.

alır. Bu şiirde gözlem, izlenim ve örtük bir biçimde özgürlük arzusu hissedilmektedir. Tabiatı şifa olarak görmesinin nedeni, cezaevinde kaldığı yıllardaki psikolojik baskısını üstünden atmaktır.

Dinamo, şiirini 1928 yılında Halit Fahri Ozansoy'a gönderir. 1938 yılında da Gavsi Ozansoy'a gönderir. Ozansoy ailesinin bulunduğu Servet-i Fünun dergisine yollasa da sonuç olamaz. Bunun nedeni ise Gavsi Ozansoy'un tavrından kaynaklanmaktadır. "Dergide 1928'den beri tanıdığım bir kişi vardı: Halit Fahri. Ona Gülhane Parkı şiirimi gönderdim. Şiir dergide çıkmadı. Hemen kazaya uğradığını anladım. (…) Halit Fahri'nin genç sanatçılarla çok insancıl bir ilişkisi vardı. Gerek heceyle gerek özgül koşukla getirilen bütün şiirleri alıyor, seçiyor, dergiye koyuyordu. Ancak şimdi dergiyi oğlu Gavsi kontrol ettiğinden heceyle yazılmış şiirleri, benim Gülhane Parkı şiiri gibi kaldırıp çöp sepetine atıyordu." Her ne kadar başarısız sonuçlar alsa da umudunu asla yitirmeyen Dinamo, arkadaşı Hasan Tanrıkurt'tan "Hamle" dergisinde yazarlık teklifi yapmıştır. Yazarlık teklifi kabul edilen Dinamo, Tanrıkurt'un yayın editörlüğünü yapmaya başlamıştır.

2.4. DERGİ ZAMANLARI

Hamle dergisi, ilk sayısını 1940 yılında çıkarır. "Dinamo, bu dergide yayımlayacağı şiirlerin tematik boyutunu belirlerken temel yönelimi, dünyayı yaşanılası bir yer olmaktan çıkarıp büyük kaosa sürükleyen Alman diktesidir."[47]

İzzettin Dinamo, tüm bu çabalarına ve gayretlerine rağmen amacını gerçekleştirememiştir. Kısa süre içerisinde de hayal ettiği ile gerçek arasındaki mesafeyi de fark etmiştir. Dinamo, her ne kadar toplumun sesi olsa da bu dergini bakışı ile ters düşmektedir. Dergi, Dinamo'ya göre sıradan konuları ve popüleriteyi temel almıştır. Dinamo'ya göre "Hasan Tanrıkurt, harıl harıl çalışarak dergiyi tezgâhladı. (…) Gerçekten de bunda yeni denecek bir şey yoktu. Düşünüş bakımından da bizim daha önceki dergilerimizden ileri değildi. Ben salt şiir seviyordum. Konusu barış olan bir pastoral şiir, bir de Safiye Ayla'nın türkülerinden

[47] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.61.

söz eden bir başka şiir verdiğimi biliyorum. Dergideki çalışmalarımızda gerek duygularımızın gerekse düşünümüzün doyurucu bir yanı yoktu."[48]

Dinamo, Hamle kapatıldıktan sonra Tanrıkurt'un "Yeni İnsanlık" dergisinde yer alır. Bu dergide Dinamo'nun temel amacı, tabiatı ve doğayı işlemektir. Toplumsal değişimden tamamen uzaktır. Dinamo'nun yaşadığı bu durum, kendisine göre bir zorunluluktur. Bu dergide yayınlamış olduğu pastoral nitelikteki en önemli örneklerden biri "Arıkuşları"dır. Aynı zaman diliminde de Homeros'un "İlyada"sını çevirmiştir. Bu çevirisi de "Yeni İnsanlık" dergisinde bölümler halinde yayınlanmıştır.

Hem Yeni İnsanlık dergisinde şiirler yayınlayan Dinamo, aynı zamanda da "Sokak" adlı dergiye de şiirlerini gönderir. "Sokak" dergisindeki işlediği tema doğaya özlemdir. Maddi imkânlardan dolayı kapatılan "Sokak"tan sonra da "Yeni İnsanlık" dergisinden ayrılmayı karar kılar. "Uyanış" ve "Servet-i Fünun" dergilerine şiirler göndermeye başlar. "Servet-i Fünun" dergisini işleten Abidin Dino da Alman diktesine karşı bir kişidir. Dinamo için ise bu şiirler, burjuva metinlerdir. Dinamo ise bu konuda en çok kendi kendini eleştirmiştir. "Ben kırsalda dolaşıyor, doğa ile insan ilişkileri arasında gidip gelen suya sabuna dokunmaz şiirler yazıyordum. Uyanış ve Servet-i Fünun dergisinde bu şiirlerimi veriyordum. Cavit Yamaç, bunlardan hoşnuttu. Benden her dakika sürprizler de beklediklerini seziyordum. Ancak, kanunun bana sağladığını sandığı özgürlük içinde bir mahkûm olarak bu dış mapusanede nasıl dolaştığımı ben biliyordum. Evet, mapusadenenin avlusundaydım. Artık, kanunların Türk yurttaşına tanıdığı haklardan hiçbirine sahip değildim. Bir tek, doğaüstüne avunuş şiirleri yazmak özgürlüğüne sahiptim." [49] Eleştirisini kendi kendine yapmıştır. Aslında geçmişte yaşadığı cezaevinin psikolojisini de hala derinlerde yaşan Dinamo, bu yola isteyerek girmediğini gözler önüne de sermiştir.

İkinci Dünya Savaşı, tüm dünya kuşatan, zulüm içerisinde ve milyonlarca insanın ölmesine neden olan bir savaştır. Bu savaş da diğer savaşlar gibi barışı, huzuru, refahı ve özgürlüğü tehdit etmektedir. Dinamo da buna karşı da tavrını net bir şekilde göstermeye çalışmıştır. Dinamo için savaş, insanları kaosa sürükleme,

[48] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları,* s.31.

[49] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.60.

yoksulluk, esaret, yakıp yıkma ve yok etme dışında bir şey getirmiyordur. Bu anlamda da şiirlerinden bu savaşı uzak tutmak istememiştir.

Dinamo, Birinci Dünya Savaşı'nı canlı yaşayanlar arasında olduğu için İkinci Dünya Savaşı'nın da bundan farksız hatta daha büyük boyutlarda olacağını sezmiş ve bunun için kaygı duymaya başlamıştır. Bundan dolayı da şiirlerinde savaşa karşı tutum ve davranış göstermiştir. Suat Derviş'in öncülüğünde hazırlıkları yapılan ve sosyalist boyutu ön planda olan "Yeni Edebiyat" dergisinin şair kadrosundadır. Bu dergide on beş günde bir yayım yapmayı planlayan Dinamo, bu dergiyi de kendinde ufkunu açıcı bir adım olarak görmektedir. Edebi serüveninde yeni bir dönemin başladığına kanaat getirdiğinin kanıtı olarak da cezaevinde yazmış olduğu şiirlerini bu dergide yayınlamayarak göstermiştir. İçerikten daha ziyade, kelimelerini seçerek kullanan ve titizlik içinde çalışan Dinamo, bu dergiyi diğer dergilere nazaran daha farklı görmektedir.

2.4.1. Dergiye Tecrübeleri Sayesinde Farklı Bir Bakış Açısı Sergilediği Dönem

Hasan İzzettin Dinamo, bu dergiyi şairlik sürecinde önemli bir basamak olarak görmektedir. Önce etki altında olan Dinamo, artık edebiyat dünyasındaki kişileri etkileyen bir şair olmuştur. Bu isimlerden biri de Oktay Akbal'dır. "İkinci Dünya Savaşı'nın en karanlık günlerinde Yeni Edebiyat dergisinde uzun mu uzun şiirler çıkardı. Faşizmin, insanlığın yüz karası bir düzen olduğunu bu dizelerle anlatmaya çalışırdı Dinamo… Neredeyse yalnız Dinamo'nun şiirleri için alırdım bu gazeteyi. Benim gibi nice genç ezberlerdi bu şiirleri, tıpkı Nazım Hikmet'in elden ele geçen şiirleri gibi."[50]

Dergideki şiirlerinden esinlenen ve etkilenen kişiler giderek artmaktadır. Dinamo da bu durumu, hayal dünyasındaki temaların yerine hayatından gerçeklerinden etkilenerek kaleme almıştır. Şiir alanını genişleten Dinamo'nun sayesinde yaşam felsefesinden de bilgiler edinilmiştir. Barış konusunu şiirinin teması yapan Dinamo, "Ben barış şiirlerimde yeryüzü demokrasisinden söz ederken bununla

[50] Asan, *Hasan İzzettin Dinamo*, s.51.

biraz da sosyalizmi anlatmak istiyordum. Sosyalizmin en son basamağında zaten demokrasiye varıldığı gibi, demokrasinin en son basamağında da gerçek sosyalizme ulaşacağıma inanıyorum." [51] diyerek sosyalizmi şiirlerinin temel taşı olarak görmektedir. Kendisini toplumdan soyutlamadan şiirler kaleme alan Dinamo, dergide "Vatan Şarkısı" isimli bir şiiri yayınlar:

"Vatan,

Tek keçisi haczedilmiş Zara'lı aslan.

Vatan,

Su arkının başında vurulmuş yatan."[52]

Hasan İzzettin Dinamo, on sekiz saat çalıştırılan, topraksız bırakılan ve üretim köleler haline dönüşen köylülerin ezilmişliğini dile getirmektedir. Engels ve Karl Marx, "kapitalist dünyanın getirisi olan yabancılaşmada sahip olan sınıf ve proletarya sınıfı aynı insansal kendine yabancılaşmayı gösterir. Ama ilki, bu yabancılaşma içinde kendini memnun ve kabul edilmiş olarak duyar. (…) Proletarya sınıfı ise yabancılaşmada kendi güçsüzlüğünü ve insansal olmayan bir varlığın gerçekliğini görür."[53] der. Marx'ın analizindeki düzeni benimseyen ve ezilen emekçi sınıfın vatanın asli temsilcisi olduğunu düşünen Dinamo, o zamana kadar vatan hakkında yapılan tüm değerlendirmeleri basit, sıradan ve sığ bulur. Bu nedenle Dinamo, alışılagelmiş tüm betimlemelerin ötesinde yeni bir şeyler söylemek için Vatan Şarkısı'nı kaleme aldığını ifade ede.[54] Dinamo, "Hece vezniyle köylü kızların güzelliğinden, subaşlarının serinliğinden, altın renkli buğday tarlalarının güzelliğinden, köy delikanlılarının yurt için şehit düşmelerinin en büyük cennet mertebesi olduğu üstüne vb. şiirler başkentin resmi organlarında görünmeye başladı. Vatan kavramının bu kerte ilkel betimlemesi canımı sıkmış, ben de Vatan Şarkısı şiirimi yazmıştım."[55] İfadesiyle bu şiirin neden yazdığını anlatmaktadır.

---

[51] Hasan İzzettin Dinamo, *Nazım'dan Meltemler,* (İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları, 1989), s.80.

[52] Dinamo, *Ateş Ormanları Arasından*, s.22.

[53] Tunalı, *Marksist Estetik*, s.108.

[54] Akar,*Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.67.

[55] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.95.

2.4.2. Siyasi Otorite Baskısı

Siyasi otorite, Dinamo'nun yazmış olduğu şiiri sansürler. Aynı zamanda bu şiiri de gerekçe göstererek "Yeni Edebiyat" dergisini kapatır. 1942 yılına gelindiğinde de Vekiller Heyeti'nin kararıyla bu dergiyi kapatır.

Hasan İzzettin Dinamo, Yusuf Ahıskalı'nın "Yeni Ses" adlı dergisinde şairlik serüvenine devam etmektedir. Bu dergide "Demir Türküsü" adında bir şiir yayımlar.

"Ekmeğin, buğdayın ve güneşin

Mezarı üzerinde

Tanklar, toplar zırhlı otomobiller

Ter ter tepinmektedir"

Bu şiir hiciv niteliği taşıyan bir şiirdir. Kavramsal içerik olarak da diğer şiirlerinde benzerlikler bulunmaktadır. Emekçi kesimin değerinin mezarlıklarla eşit olması, hak ve değerler ihlali, sömürüye ve de istismara işaret etmektedir. Dinamo'nun da şiirinin yayınlanmasının hemen sonrasında Sıkıyönetim Komutanlığı'na çağrılır. Asker kaçağı iddiası ile suçlanır. Gençlik yıllarında subay olmak istediğini, tüm kayıtlarının olduğunu söylese de inandıramaz.

2.4.3. Sürgün Dönemi

Dinamo, kendisine yüklenen bu suçu kabul etmemektedir. Buna rağmen hakkında Maraş'a kışlaya sürgün edilme kararı çıkartılır. Bu ortamın zorluğundan dolayı da şiir yazamamıştır. Bu sefer de yazma serüvenini başka yöne yöneltme kararı alır. Dinamo, Kurtuluş Savaşı yıllarını bir oyun yapıp oynatabileceğini düşünmüştür. Zorluklarla başa çıkabilmek adına ve yaratıcılık ruhuna da güvenerek Sivas Öğretmen Okulu'nda olduğu gibi bir piyes kaleme almak istemiştir.

Hasan İzzettin Dinamo, sanata yönünü çevirerek sürgün yıllarını hafızasındanatmaya çalışır. Kendisini de sadece oyun yazıp sahnelemek ile sınırlı tutmamıştır. Kendisini roman yazma serüvenine atmak istemiştir. Fakat Maraş'ta bir anda değişen koğuş şartları, her şeyi yarıda bırakmıştır. Hatta Dinamo'nun öldürülme korkusuyla da karşı karşıya bırakmıştır.

Maraş'tan sonra Aydın'ın Çine Tabur kışlasına gönderilir. Bu kışlada çok ağır işkenceler ve insanlık onurunu ayaklar altına alan olaylara şahit olduğunu "Aydın'da jandarmaya teslim edildik. (…) Egenin korkunç sıcağı altında yayan ve ellerimiz kelepçeli gidiyorduk. Çine'de ünlü jandarma taburu vardı. Yırtık postallar içinde ayaklarımız patladı, yara bere içinde kaldık. Çine'ye vardığımızda bir yığın delikanlı jandarma, keyiften ağızları bir karış açık bizi karşıladı. Bizi karanlıkta ta jandarma koğuşunun altında merdivenle inilen bir yer altı hücresine itelediler. (…) Bizi birer birer alıp götürmeğe başladılar. Sıra bana gelince anlatılması çok uzun sürecek işkencelere uğrattılar."[56] sözleriyle dile getirmiştir. Bu yıllarda yaşadığı olayları da ''Çine Gecesi'ne Gazel'' isimli şiirinde yansıtmıştır. Dinamo, kaleme aldığı bu şiirde yaşam hakkını ellerinden almak isteyen kişileri radikal bir üslup tarzı ile eleştirir.

İzzettin Dinamo, Çine Taburu'ndan sonra Muğla'ya sürgün edilir. Muğla'daki sürgünlük zamanları, diğer sürgün zamanlarında göre daha rahat geçmektedir. Maraş'ta başlayan bu yıpratıcı serüven, yedi yıldan fazla sürmüştür. Bu yedi yıl içerisinde birkaç kez kaçış yapsa da başarısız olan Dinamo'nun bu çabası İzmir'de son bulur.

Hasan İzzettin Dinamo'nun sürgünlük yıllarında tecrübeleri ve yaşadıkları, şiirlerinin temel eksenini oluşturmuştur. Nerede ne yaşadıysa, orada ona göre bir şiir yazmıştır. Özellikle de "Mahpushanemden Şiirler ve Karacaahmet Senfonisi" adlı şiir kitabına Tunceli, Maraş, Yozgat, İzmir, Aydın ve Muğla'da yaşadığı sıkıntılar, maruz kaldığı zorluklar, işkenceler, şiirlerindeki bunalım, ölüm korkusu ve karamsarlığını yansıtmıştır.

2.4.4. Mahkûmiyet Sonrası

Yedi yıldan fazla süren mahkûmiyeti, 1949 yılında biter ve cezaevinden çıkar. Dinamo, ailesi ile yıkık dökük bir gecekonduda hayatını sürdürmeye çalışır. "Yıl 1949'du. İstanbul'da benim için işsiz, aşsız günler başlamıştı. İşe yarayacak gibi bildiğim yabancı dillerde bir işime yaramıyordu. Yaptığım tercümeleri başkalarının adlarıyla yayınlıyordum. (…) Kırkından sonra bir kez daha yekinecek, çıkmayan

[56]Yetkin, *Siyasal İktidar Sanata Karşı*, s.

camda umut var diyip ekmek sanat diye seslenen rüzgarlı doruklara tırmanacaktım."[57] Sözleriyle yaşama yeniden tutunuşunu açıklamaktadır.

Bu zor şartlara rağmen hayata tutunmaya çalışan Hasan İzzettin Dinamo, kendisini sarpa saran gerçekliğe ram olarak yaşadığı olumsuz durumu şiirleriyle dile getirir;

" Bitmedikçe benim türkülerim,

Belli olmaz toprak altında yerim

Kuğunun son türküsü olmayacak

Benim hiçbir türküm!

Şundan üzülürdüm

Zavallı insanoğlu

Dostluk altınını bile

Taşımağa gücüm yok"[58]

Eserlerinin bir döneminde büyük bir ümitsizlik taşıyan Dinamo, hüznü ve kederi de şiirinden eksik etmez. Topluma dönük yüzü sebebiyle de toplumun sıkıntılarını da kendi sıkıntıları gibi görür ve bunu dile getirmekten geri durmaz.

2.5. HARBİYE ZİNDANLARININ ŞİİRE YANSIMASI

6-7 Eylül olaylarının provokatörlerinden biri olduğu gerekçesiyle Hasan İzzettin Dinamo'ya tutuklama kararı çıkartılır. Kapalı ve dar bir mekân olan Harbiye Zindanları'na gönderilir. Dinamo, burada mekânın üstündeki baskısını atmak için şiirlere sığınmıştır. Dinamo için şiir, baskıdan ve zulümden kendini koruma, yaşadıklarını dile getirme yoludur. Sağlıksız, mutsuz ve huzursuz olan Dinamo, Arkadya düşü kurmaktadır. Arkadya, Dinamo için tabiatın zengin yanını çağrıştıran ütopik bir mekandır.

Tek kişilik hücrede şiir yazmanın iyileştirici yanına başvursa dahi sağlık koşullarının çok kötü olduğunu dile getirmektedir. Baskının ve karanlığın gölgesinde

[57] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.143.

[58] Asan, *Hasan İzzettin Dinamo*, s.72.

bir şeyler üretmenin ne kadar çetrefilli olduğundan "Biraz sanat konuları üzerinde düşünmeğe çalışarak zulmün verdiği yıpratıcı öfkeden arınmağa çalıştım. Yanımda kâğıt kalem bulunmadığından kafamın içinde kolay ezberimde kalsın diye uyaklı, koşuklu şiirler söylemeyi denedim. (…) Son zamanlarda yerden mantar gibi fışkırmış fildişi kule şairleri biçiminde gerçeğin demir bahçeleri dışında lotus kokularıyla yüklü unutturucu kimi yaveler mırıldanmak istediysem de başaramadım. Anladım ki dirimi tehlikede olan kişi sanatın avutucu havasına ulaşılamıyor." [59] sözleriyle bahsetmiştir.

Hasan İzzettin Dinamo, sansürlenen ve susturulmuş olan sanatçıların yaratıcılık konusunda kayıplara uğradığını dile getirmektedir.

"Düşüncelerim çakmak, çakmak

Elde mi burada güneşe bakmak

Kapı yok, pencere yok, zindan, zindan

Uzakta güzellik, uygarlık, insan!"[60]

Bu metinde Hasan İzzettin Dinamo'nun üstünde durduğu kavram, özgürlüktür. Özgürlüğün büyük kuşatma altında olduğunu, bu metinde dile getirmiştir. Altı ay sonra da bu işkence dolu zindandan nihayet beraat eder. Fakat psikolojik etkisi, Dinamo'nun üstünden kalkmış değildir: "Altı Yedi Eylül Kasırgasının benim insan yüreğimde açtığı korkunç yaralar yaşadıkça işleyecekti. Onları hiçbir güç onaramazdı." [61] Bu sözlerinde aslında kastettiği şey, boş yere tutuklanması ve ruhunda açtığı derin yaralardır.

2.5.1 Harbiye Sonrası

Hasan İzzettin Dinamo, harbiye zindanlarından çıktıktan sonra toplumsal vakalar üstüne şiir yazmaya devam etmektedir. 1957 yıllarında yaşadığı olayları kaleme alan bir şiiri de şu şekildedir:

[59] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, 33-34.

[60] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s.51.

[61] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1,s.96.

“Vakum yağı gibi vıcık vıcık bir karanlık,

İçinde ne düşünmek söker, ne kahramanlık.

Oturmuşum tek başıma gecekondumun penceresinde

Bakıyorum kaygularla dışarı”[62]

Şiirine hakim olan bu despot tavır, Dinamo’nuntoplumceu gerçekçi yönünü gösterir. Eleştirisini direk saldırganca bir tavırla yapmak yerine sanatın nağmelerini kullanarak gerçekleştirir.

2.6. KARACAAHMET SENFONİSİ

Dinamo, Karacaahmet Senfonisi adlı kitabını zindanlardan çıktıktan 5 yıl sonra yazmıştır. Bu kitapta düşüncelerini, 1940 kuşağında olmasında ve toplumsal konular ele almasına rağmen değiştirmiştir. Bu şiir kitabı, şairin istediği beklentiyi alamamıştır. 1943 yılına ait olan şiirlerinden oluşan bu eser, toplumcu gerçekçilik nazarında bakıldığında şair için eksik olarak görülebilir. Bu kitabın ana konusu, zor ve dayanılamaz cezaevi yıllarını yansıtan ve bunun tek çaresi olarak firar etmek olan Dinamo’nun ıstıraplarını yansıtmaktadır.

Bu eserde Asım Bezirci’nin de tespiti dikkat çekicidir. “Dinamo, ancak 1960’ta yani Deniz Feneri’nden 23 yıl sonra bin bir güçlükle Karacaahmet Senfonisini bastırır. Kitaptaki şiirler, 1943 yılında yazılmıştır. Şiir, askerden kaçınca, birkaç gün Karacaahmet Mezarlığında saklanır. Orada bu şiirleri kaleme alır. Nitekim şiirler, o günlerin üzüntülü, tedirgin, bogunçlu havasını yansıtmaktadır.”[63] Kitabın ne kadar zor şartlarda, aslında o günün yaşantısını ve psikolojisini yansıtan şiirlerin birleştirerek kaleme alınan bir şiir kitabı olduğunu göstermektedir.

“Bir servilik güzel, yeşil ve derin

Bir servilik yaşlanmış dünyasına eski rindlerin

Yaklaştım bakışlarım şefkat dilenerek

Bıkmış usanmıştım şeytanın şerrinden

[62] Hasan İzzettin Dinamo, 1957 yılında yazdığı ama kitapları arasına eklemediği şiirlerden birisidir.

[63] Bezirci, *On Şair On Şiir*, s.34.

Kaçıyordum köşe bucak ellerinden

Kaçıyordum alabildiğine

Kuytulara, tenhalara, mağaralara.

İçim yara doluydu dışım yara.

Yol bulsaydım kaçmak isterdim hatta yıldızlara

Öylesine dertli günlerimden biriydi.

Öylesine yalnız ve karanlık

İnsanoğlundan bir tek dostum kalmamıştı artık."[64]

Hasan İzzettin Dinamo, artık soyut ve somut düşüncedeki kaçışın sorunlarına yanıtı ölümde aramaya başlar. Kendisine göre ölüm, dışlanmışlığın ve yetersizliğin tek çaresidir. Bunun en temel örneklerinden bir tanesi de kitabındaki "Birinci Türkü" adlı şiiridir.

2.7. KUTSAL İSYAN

Hasan İzzettin Dinamo, nesir türünde duygu ve düşün dünyasını romanda daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde yansıtabileceğine inanmıştır. Deneyimlerini, tecrübelerini, izlenimlerini ve gördüklerini yansıtabilmek adına en uygun biçim, roman olmuştur. "Elli yıldan bu yana çok şiir yazdım, ama çok da roman yazdım. (…) Salt şiir, hiçbir zaman içinde biriken yaşam yığıntılarını anlatmağa yetmedi. Bunları anlatmak için hep kocaman sentonik romanlar düşünmüşümdür. On sekiz yaşımdan bu yana bunların bir bölümünü yazdım. Oysa ben düzyazı ile yirmi yılda bu konunun üstesinden zor geldim. Ama ne kadar büyük romanlar yazmayı denediysem de ben kendimi her zaman şiir saydı."[65]

Dinamo, romanlarında birçok akımdan etkilenmişse de geçirdiği toplumcu gerçekçi dönem vesilesi ile realist tutumu daha çok benimser. Eserlerinde romantik

[64] Hasan İzzettin Dinamo, *Gecekondumdan Şiirler*, (İstanbul: May Yayınları, 1976), s.15.

[65] Seyyir Nezit, *Hasan İzzettin Dinamo ile Söyleşi*, Gösteri Sanat/Edebiyat Dergisi, İstanbul, s.22, 1982, s.7.

ögeleri görmek mümkünken Nazım Hikmet ve sonrası dönemde kaleme aldığı romanlarında ise gerçekçilik etkileri baskın bir şekilde görülür.

"Kutsal İsyan" romanı yedi ciltten oluşmuştur. Bu romanı yazarken de Rus edebiyatından etkilenmiştir. "Ben Duhamel'i okudum. Ancak Joyce gibi bireyin pisliklerine dalmış buldum ki, gerçekçi romanın bu türlüsüne dayanamadığımı anladım. Benim "Kutsal İsyan", gerçekçiliğim, işte bu bireyci romanlara karşı duyduğum tiksintiden geliyor. (…) Hugo'nun Sefiller'ine benzer, Tolstoy'un yapıtlarını andırır, Şolohonov'a daha yakın romanlar, gerçekçi romanlar yazmayı düşündüm. (…) İzmir'den Ortadoğu'ya salacağım bir hayali kahraman, Türk ordusunun safları arasında, Türk çeteleriyle birlikte dağlarda, taşlarda düşmana karşı, gericilere karşı savaşacaktı. Yine düşündüm: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yaratan irili ufaklı bütün etkili, kalburüstü kahramanları, içinde çarpıştığı olaylarla birlikte, kronolojik olarak vermek istedim. Böylece Kutsal İsyan doğdu."[66]

Hasan İzzettin Dinamo, edebiyat ile haşır neşir olduğu ilk anlardan itibaren farklı eserler okumuştur. Bu sayede edinmiş olduğu birikimleri, siyasi, sosyal ve kültürel boyutta yeniden var olma savaşı veren Türk halkının başından geçen olaylar üzerinden kurmaya çalışmıştır. Dinamo'ya göre varoluş maceralarımızı anlatan bir kitabımız olması gerekmektedir. Bundan daha önce milli mücadele yıllarını konu edinen çok sayıda yazarlar olmuştur. Ancak kendisinin esaretten kurtuluş savaşını herkesten farklı bir biçimde kurguladığını iddia etmektedir.

"Dinamo, bu kitapla, yaşadığı toprakların hikâyesini yazarak hem sosyokültürel hem de siyasal anlamda varlık savaşı veren bir toplumun serüvenini hafızalarda yaşatmak ister. Roman türündeki başarısını "Kutsal İsyan"dan sonra "Savaş ve Açlar" isimli romanı izler."[67]

İzzettin Dinamo, kurgusal bakımdan niteliği yüksek bir metin yazma çabasındadır. En ufak ayrıntılarda dahi hassas bir şekilde düşünmüştür. Vakanın ele alınışına, vakanın işleniş şekline, mantıksal çerçevede, her kesimin rahat bir şekilde anlayabileceği ve karakterlerin özgünlüğüne dikkat etmiştir. Bu eseri yazarken de yalın bir üslup ile kullanmaya önem vermektedir.

---

[66] Hasan İzzettin Dinamo, *1940 Kuşağı Üstüne*, Dönemeç Dergisi, 1977, s.14, s.3.

[67] Akar,*Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.76-77.

2.8 SAVAŞ VE AÇLAR

Dinamo, bu eserini sürgün zamanındayken yazmaya başlamıştır. Maraş'tayken gizlice ormana kaçarak gerçeklerle düşlerini harmanlayarak tecrübelerini yazmaya çalışmıştır. "Bir gün Rıfkı Bey'le odamda oturuyorduk. (…) Roman yazmak istersen yaz, yalnız saklamak için bana ver. Orman'a sokulup ara sıra bir şeyler yazdığımı biliyordu. Savaş ve Açlar'ı yazıyordum. İyi anlamıştı."[68]

Savaş ve Açlar, büyük korkuların, kaygıların ve tasaların gölgesinde şekillenmiştir. Dinamo, ailesini savaştan kaybeden insanın macerasını trajik bir bakış açısıyla öykülemiştir. Bu eserde ödünçleme yaptığı kişi de Dinamo'nun ta kendisidir. Babası Ahmet Çavuş'u Temel Çavuş, kendisini Musa, ablası Vesile'yi Asile ve kız kardeşi Lütfiye'yi de Adviye olarak karakterize etmiştir.

Dinamo, Ahmet Özer'e gönderdiği bir mektupta "Balkan savaşı çıkıp da bütün Balkan Türkleri Türkiye'ye doğru yollara dökülünce zavallı yedi yıllık Yemen askeri babam da yine çoluk çocuğa aldığı gibi Akçaabat'a doğru yola çıktı. Vapur Samsun'a vardığında orada yaşayan eski bir hemşiremiz bizi Samsun'a indirdi. (…) Derken seferberlik denen büyük savaş patladı. Babam, ağabeyim Sarıkamış'ta öldürülmek üzere askere alındı ve biz bir sürü çocuk yoksul bir ananın başında kaldık. Bunun öyküsü, bütünüyle Savaş ve Açlar otobiyografik romanındadır."[69]

Dinamo bu sözleriyle eserlerinde kendini bulmanın mümkün olduğunu hatta eserlerin bir çoğunun kendinden olduğunu ifade etmektedir. Otobiyografik roman niteliği taşıyan bu eserlerinde kendi hayat hikayesi üzerinden bir kurgu oluşturur. Karakter isimlerini de gerek kendi hayatından gerek etkilendiği mitolojik kavram ve kişilerden belirler.

Dinamo, bu eserinde manilere de yer vermiştir:

"Ey dereler dereler,

Neler bilurum neler

Senin değil benimdi

[68] Ahmet Oktay, *Şiir Peşinde Bir Ömür*, Cumhuriyet Gazetesi, s.159.

[69] Ahmet Özer, *Hasan İzzettin Dinamo'dan Ahmet Özer'e Mektuplar*, Kıyı Dergisi, 1997, s.135.

Koynundaki memeler"[70]

Hasan İzzettin Dinamo, manilerin kültürel zihindeki anlam gücünden faydalanarak eserine söylem bakımından derinlik ve zenginlik kazandırmıştır. Dinamo, aynı yıl içinde "Ateş Yılları" adında bir roman yayınlamıştır.

2.9.ATEŞ YILLARI

Ateş Yılları, yedi düvele karşı direniş göstermekte olan ruhun Amasya'daki önemini sembolik bir bakış açısı ile öykülemektedir. Emine Bilgehan Türk'ün de ifadesiyle "Ateş Yılları, yazarın malzemesini çocukluk yıllarının Amasya'da biriktirmeye çalıştığı bir eserdir. Milli Mücadele yazarı, eserinde bu ölüm kalım savaşının önemli mekânlarından biri olan Amasya'yı kültürel, coğrafi ve tarihi yapısıyla bir kurgu etrafında birleştirerek kötünün galebe çaldığı günlerden aydınlık günlere nasıl kavuştuğunu sürükleyici bir biçimde anlatmıştır."[71] Bu tespite göre Dinamo'nun çocukluk yıllarına yön veren Amasya'yı, eserin merkezinde aldığı ve karakterlerini bu mekânın ruhuyla ilişkilendirmiştir. "Amasya üzerinden Hasan İzzettin Dinamo, büyük muhasarayı iradesiyle geri püskürten Kuvayı Milliye'nin gücünü yansıtmakla beraber kimliksel ayrışmalara neden olan Pontus Rum çetelerini ve acımasızca yapılan katliamların ne denli felaketlere yol açtığını da anlatır."[72]

Hasan İzzettin Dinamo, 1971 yılına gelindiğinde, yaşadığı süreçteki döneme tanıklık eden "Kutsal Barış" adlı eserini yazar. Kutsal Barış'ı yazarken, bunu yazmasındaki en önemli unsur da "Kutsal İsyan" olduğunu dile getirir. Varlığını tehdit eden düşmanlara karşı verilen savaşın akıbeti olması gerektiğini düşünerek Kutsal Barış'ı kaleme alarak; "Kutsal İsyan'ı yazıp bitirdikten sonra bütün malzemesini hazırladığım savaş sonrasının romanını yazmaktan vazgeçer gibi oldum. Ancak, savaşı yapıp bir kenara çekilmiş ya da atılmış olan bütün kahramanlar, toprağın altında dilenen şehitler, kendilerinin de akıbetlerini bildiren sayfalar doldurmamı istediler. Bunca kan dökülerek kurtarılmış olan yurt nereye gidecekti?

[70] Hasan İzzettin Dinamo, *Savaş ve Açlar*, (İstanbul: May Yayınları,1968), s.42.

[71] Emine Türk Bilgehan, *Kurmadan Gerçeğe Hasan İzzettinDinamo*, (Trabzon :Serander Yayınları, 2016), s. 169.

[72]Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, 2021,

Mutlu bir akşam yaşam elde edilebilecek miydi? İşte bu düşünceler, beni kurtarılmış olan toprakların yeni serüvenlerini yazmaya zorladı." diyerek bu yaşanılanların mutlaka yazılması gerektiğini dile getirmiştir.[73]

Tıpkı şiirlerindeki yaşadıklarını gerçekçi bir dille kaleme alan Hasan İzzettin Dinamo, roman yazarken de bundan geri durmadı ve gerçekçi bir dille romanlarını kaleme aldı. "1971 yılında yeniden şiire yönelerek "Özgürlük Türküsü" isimli şiir kitabını yanımlar. Bu şiir kitabı; Yirmibirinci Yüzyılın İnsanına Şiirler, İnsan Üstüne Düşünceler, Yürüyüş Senfonisi, Halay Çeken Akbabalar, Analar, Tarlakuşu ile Söyleşme, Mapusanemden Aşk Sonnetleri başlıkları taşıyan sekiz bölümden oluşur."[74] Bu kitapta en çok dikkat çeken şiir de Yirmibirinci Yüzyılın İnsanına Şiirler olmuştur. Bu şiirini şu sözlerle dile getirir: "Yirmibirinci yüzyılı mutlu bir ütopya bahçesi gibi betimleyişim, imgelemleri kıpırdatıyor; umutsuz insanları, aydınalrla birlikte işçi sınıfını da yeryüzünün o günlerin, yılgın, kapkara ortamından kurtarıp ışıklı bir yaşayış umuduna doğru yükseltiyordu. İnsanoğlunu istediği tek şey, umuttu. Yakın, mutlu olma umutlarıydı."[75]

Hasan İzzettin Dinamo, Özgürlük Türküsü'nde vatan ülküsü, yalnızlık, özgürlük, zulüm, umutsuzluk gibi temalar üzerinde durmuştur. O zamanın şartlarına ve kendi iç dünyasına göre şiirlerini kaleme almıştır. Kimi zaman uyaklı, kimi zaman da serbest nazım tekniği kullanmıştır.

2.10. ÖKSÜZ MUSA

Hasan İzzettin Dinamo, 1973 yılına geldiğinde tekrar romana yönelerek "Öksüz Musa" adlı eserini yazar. Bu romanın kaynağı ise yaşanmşlıkları olmuştur. Darüleytam'da geçirdiği zamanları kendi tecrübelerinden yola çıkarak dile getirmiştir. İşgal altında olan devletin durumunu, maddi ve manevi zorluklarla geçirdiği çocukluk yıllarını, kimsesiz ve çok zor şartlara karşı savaşını aktarır. Bu eserindeki referans kaynağı, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Emin Bülend Okuyan ve "Türk Yılmaz" marşını söyleyen kendisinin dönemleridir. Maruz bırakıldığı sürgünler ve

Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s.3-23.

[74] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.79.

[75] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s.24.

çektiği zorluklar, işkenceler, gözaltı süreçleri ve mahkumiyet zamanları üzerine düşünür. Menekşe'deki gecekondusunda herkesten uzak bir hayat yaşarken kendi iç dünyasına yoğunlaşarak şiirler yazar. Bu şiirinin adı "Karakoncoloslar Çağı" dır.

Tek bir şiirle de yetinmek istemeyen İzzettin Dinamo, aynı yılda "Mapusanemden Şiirler" isimli kitabını yayımlar. Daha çok iç dünyasını şiirlerine yansıtan Dinamo'nun bu kitaptaki konuları yalnızlık, bunalım, çaresizlik, başkaldırıdır. Şiir kitabının yanısıra da "Musa'nın Mapusanesi" adlı romanını yayımlar. Emine Bilgehan Türk'e göre "Musa'nın Mapusanesi romanı, Hasan İzzettin Dinamo'nun Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki öğrencilik yıllarından hocası Ruşen Zeki'nin öğrencisi Ulvi'nin kışkırtmaları sonucunda hazırladıkları "Ey Türk işçisi ve köylüsü teşkilatlan" yazılı bildiri nedeniyle tutuklanıp Ankara Hapishanesi'ne atıldığı dönemi anlatır. Roman boyunca özgürlük kavramı, hapishanede yatan hükümlülein cezayı hak edip etmedikleri üzerine değerlendirmelerle anlatılır."[76]

Hasan İzzettin Dinamo, kendi hikâyesinden esinelerek yazdığı bu romanın güçlü olabilmesi adına da metin aralarında şiirlere yer vermiştir:

"Yepyeni birçok acı yoklamakta her gün içimi

Dizelerimde vermek istiyorum

Bu acılara en güzel biçimi

Saantçı olmasaydı eğer

En acı yemişlerini

Kim getirirdi en tatlı yemiş biçimine

Doğa çektiği dertleri"[77]

Hasan İzzettin Dinamo, acılara, hüzne ve ümitsizliğe karşı duruşunu kendi iç dünyası ve gçmişi ile aktarmıştır. "Musanın Mapusanesi" adlı romanının ardından da tekrar şiire yönelmiştir. 1974 yılından sonra şiirler yazmaya devam eden Dinamo, yıllar 1975'i gösterdiği esnada "Sürgün Şiirleri" isimli kitabını yayımlar. Bu şiir,

[76] BilgehanTürk, *Kurmacadan Gerçeğe Hasan İzzettin Dinamo*, s.112.

[77]Hasan İzzettin Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, (İstanbul: May Yayınları, 1974), s.112-113.

baskıya ve zulme uğradığından dolayı umutuzluğa ve karamsarlığa ram olan ruhunun kaçışını ve doğaya sığınışını sembolik düzeyde dile getirir. Hikmet Altınkaynak'la yaptığı röportajda "1946'dan 1949'a dek bizim için özellikle benim için dayanılmaz bir sürgünler, askerlik, hapishane dönemi başladı. Bu dönemde şiir yazmak değil soluk almak bile suç durumdaydı. Ruhumun sağlığını koruyabilmek için şiirler yazmak zorunda kaldım. Bunlar da zaman zaman elimden alınıp yok edildi. Bu yüzden sert kavga yerine doğaya sığınarak, doğaya insanın erdemce eşit bir barışa doğru giderek mutluluk duyabileceğini anlatmak istedim. Bu yüzden Sürgün Şiirleri'm toplumun zulmünden kaçıp doğaya sığınışın simgesidir"[78]

Sürgün şiirleri Dinamo'nun gerçekleri susmayan ve gerçekleri haykırmak adına mücadele eden bir karakterin yani kendisinin serüvenini aktarır. Yaşadığı dönemi tüm yönleriyle yansıtmak isteyen şair, sürgün döneminde gördükleri ve yaşadıklarını da bueserinde gözler önüne serer.

2.11. ROMAN VE ŞİİRLER ARASINDA YOLCULUK

Sürgün şiirlerinden bir yıl sonra da "Koyun Baba" isimli bir roman yayımlar. Hasan İzzettin Dinamo, bu romanda kendisinin dünyayla ve hayatla olan ilişkisini, Pülümür'de yaşadığı sürgünlük dönemini esas almıştır. "Koyun Baba"dan hemen sonra Hasan İzzettin Dinamo, 1976'da "Gecekondumdan Şiirler"i yayınlar. "Bu eser; Doksan Yedi Sonnet, Ölmezlik Duyguları, Güzel Kız, Nazım Hikmet'e Ağıt, Başkasının Dünyası, Nazi Gecesi, Devrimciler Mezarlığı, Can Sıkıntısı Kasidesi, Güzel Yurdum, Güz Türküsü, Köroğlu'nun Türküsü, Arı Kuşları" gibi şiirlerden oluşur. (…) Bu şiir kitabında dünya görüşünün yönlendirici etkisiyle döenmine tanıklık eden Dinamo, mutlak otoriteye karşı sorgulayıcı bir tavırla yaklaşarak erişmek istediği özgürlüğü farklı sembollerle anlatır. Çoğunlukla dörtlükler halinde yazılan şiirlerde Dinamo, kafiye düzenini esas alır."[79]

"Gecekondumdan Şiirler" ile aynı yıl yayımladığı bir diğer eser de "Musanın Gecekondusu" olmuştur. Roman türünde yazılan bu eser, çevresi tarafından dışlanan, itilen ve müşterek hayatın akışına katılamayan Musa'nın tarjik durumunu aktarır.

[78] Altınkaynak, *Edebiyatımızda 1940Kuşağı,* s.119.

[79] Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo,* s.81-82.

Hasan İzzettin, yıllar 1977'ye geldiğinde "Kavga Şiirleri" adlı yeni bir şiir kitabının ilk baskısını gerçekleştirmiştir. Şiir tarzında ne kadar eser yazsa dahi istediği başarıyı yakalayamamıştır. Kendisine göre siyasi ve sosyokültürel sansürler, sanat hayatını ve kendi yaşantısını olumsuz şekilde etkileyen unsurlar olmuştur.

Hasan İzzettin, Türk edebiyat dünyasındaki yersizliğini ve ihmal edilmişliğini birden farklı sebeplerle yansıtmıştır. Bu durumu da 70'lı yıllarda popüler olan edebi akımlara bağlamaktadır. Mehmet Seyda ile yaptığı görüşmede "(…) Toplumcu bir eğilim de taşıyan kosntrüktivist şiir akımının şairleri sahneden çekilmek zorunda kalınca Fransız kültürünün daha çok mizah kolundan gelen alaycı bir şiir akımının başında Orhan Veli'nin ortaya çıktığını görüyoruz. (…) Konstrüktivist şairlerin ortalıktan silinmesiyle küçük bilmecelere benzeyn ve mizah çerçevesini aşamayan bu şiirleri yazanlar da gerçekten istidatlı kişilerdi. Farkat yaptıkları şey, ne de olsa Le Canard Enchaiee'nin Fransız zekasına özgü küçümencik mizah şiirlerinin basbayağı taklitleri idi ve bu çok şaşılacak şeydir- yeni şiir diye topluma kabul ettirdiler. Bu ara gerçek yeni şiir boğuntuya getirildi."[80]dile getirmiştir. Geniş kitlerlere ulaşamdığının nedenlerini de bu sözleriyle dile getirmiştir.

Hasan İzzettin, Tüm olumsuz eleştirilere rağmen yazmaya devam etmiştir.1980 yılında "Açlık"ı yayımlar. Bu eserini Ankara'dan İstanbul'a gelirken kaybeden Dinamo, "Kaldırım Mühendisi"nde anlatmak istediği konuları Açlık'ta tekrar ele almıştır. Açlık adlı eserin konusu, hiç tanımadığı ve hiç bilmediği şehir hayatının zorluklarına karşı direnen Musa'nın sorgulamalarını, mücadelesini yansıtır. Açlık'tan sonra 1981 yılında "Türk Kelebeği" isimli romanını yayımlar. Bu eserde de İzmir'in işgali esnasında esir düşürülmüş olan, fakat özgürlüğü adeta kendilik değeri gibi ödünçleyen Mehmet Ali'nin zor ve çetin koşullara kararlı ve cesaretli duruşunu yansıtır. Aynı yılda "Savaşta Çocuklar" adlı çocuklar için kaleme aldığı hikaye kitabını yayımlar. Darüleytam'daki çocukluk yıllarının özetini, bu eserde toplar.

Dinamo, 1982 yılında "Çoban Şiirleri"ni yayımlar. Bu eser, Dinamo'ya göre çok daha farklıdır. Çünkü bu eserde "Tirsis", "Teokritos", "Vergilius" sembollerine yer vermiştir. Bu semboller, mitolojik anlam taşımaktadır. Dinamo, "Yazdığımız şiir

[80] Seyda, *Edebiyat Dostları*, s.101-102.

Çoban Şiiri de olsa bir insanın o günkü psikolojisini, duygularını, düşüncelerini saf biçimde yansıtamıyorsa başarısız kalır. Bizim Tirsis, durmadan aşk türküleri söylerken bu arada yeri geldikçe ülkenin kimi dertlerini, güncel acılarını da dile getirmeğe çalışmaktadır. Çoban Tirsis, güncel dertlerinden söz ederken elki sevimlidir. Ne var ki evrensele uzanmak üzere palavra atmağa başalrsa gülünç olabilir. Teokritos'un da Vergilius'un da çobanları hep gülünç kaygıları içinde türkü söylemişlerdir."[81]

İzzettin Dinamo, "Adalet Sıtması"nı 1983 yılında yayımlar. Hukuk sisteminin ağır ve de aksak işleyen yapısını dönemin zihniyeti yüzünden sorgulayıp eleştirdiği eserdir. 1988 yılına doğru gelindiğinde "Anadolu'da Bir Yunan Askeri" isimli roman yazmıştır. 1989'da "Nazım'dan Meltemler'i yayımlar. Serbest teknikle yazmış olduğu şiirler olmasına rağmen benimsemiş olduğu anlayıştan daha farklı ve yeni bir tür deneme yaptığı şiirleri, öldükten sonra 1990'da "Tuyuğlar"da bir araya getirlmiştir.

2.12.YÜRÜYÜŞ SENFONİSİ

İzzettin Dinamo'nun Türk edebiyat dünyasını kazandırdığı son katkısı nefat etmeden önce kaleme almış olduğu "Yürüyüş Senfonisi" adlı eseridir. Bu şiir, otobiyografik nitelik taşımaktadır. Yaşam öyküsünü lirik tarzda dile getirmiştir. Dinamo, bu şiirde aynı zamanda zamanın akışıyla beraber yitirdiklerini ve kaybettiklerini hüzünle yad eder.

"Hasan İzzettin Dinamo'nun eserleri bağlamında ele aldığımzı edebi kişiliği, çocukluk döneminden itibaren birden farklı esin kaynağının etkisinde gelişir vedeğişir. Seksen yıllık yazın hayatı; trajik aile öyküsü, anne ve babasızlığı, Darüleytam'daki tecrübeleri, 1919 yılında başlayan Mustafa Kemal Atatürk ve Anadolu insanının varoluş mücadelesi, hecenin beş şairi ve bilhassa da Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiir anlayışı, Nazım Hikmet ve toplumcu gerçekçilik, sürgünler, mahkumiyet hayatı, maruz kaldığı işkenceler gibi pek çok durum ve unsurun tesiri altında tematik dönüşümler yaşar. Fakat şiirlerininasıl çıkış noktası, 1935'te başlayan ve uzun süre devam eden sürgün hayatının neden olduğu ötekileştirme ve dışlanma

[81]Hasan İzzettin Dinamo, *Çoban Şiirleri*, (İstanbul: Ayça Yayınları, 1982), s.8.

psikolojisiyle, çocukluk dönemindeki yaşanmışlıklardır. Hemen hemen tüm şiir kitaplarında farklı imge ve sembollerle yansıma bulan bu piskoloji, karamsarlık, umutsuzluk, zulme, haksızlığa ve baskıcı zihniyete başkaldırı, bunalım, yalnızlık, kaçış ve doğaya sığınış, barışa ve özgürlüğe özlem ve savaşa direniş gibi tematik yönelişleri besler."[82]

2.13.ESERLERİ

Hasan İzzettin Dinamo, yazdığı eserleri büyük çoğunlukla yaşadığı baskı, zulüm, işkence, sürgün, başkaldırı, maddi ve manevi zorluklar gibi konuları ele alarak yazmıştır. Bir zamanlar duygusal, sevgili, aşk, doğa konularını kendi bulunduğu psikolojik ortamdan uzaklaştırmak adına eserler yazsa da genel olarak toplumsal konuları işlemiş bir şairdir. Eserleri şu şekildedir:

Kitaplaşan Şiirleri

Deniz Feneri (1937)

Karacaahmet Senfonisi (1960)

Özgürlük Türküsü (1971)

MapusanemdenŞiirler (1974)

Sürgün Şiirleri (1975)

Gecekondumdan Şiirler (1976)

Kavga Şiirleri (1977)

Çoban Şiirleri (1982)

Nazım'dan Meltemler (1989)

Tüyuğlar (1990)

[82]Akar, *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*, s.86.

Roman Kitapları

Kutsal İsyan (SeksizCilt, 1966-1968)

Ateş Yılları (1968)

Savaş ve Açlar (1968)

Kutsal Barış (Yedi Cilt, 1972-1976)

Öksüz Musa 1973)

Musa'nın Mapushanesi (194)

Koyun Baba (1976)

Musa'nın Gecekondusu (1976)

Türk Kelebeği (1981)

Açlık (1982)

Adalet Sıtması (1983)

Anadolu'da Bir Yunan Askeri (1988)

Öyküsü

Savaşta Çocuklar (1981)

Anı Kitapları

6-7 Eylül Kasırgası (1971

İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları (1984)

TKP ve Aydınlar (1989)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASAN İZZETTİN DİNAMONUN ESERLERİ

3.1 HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ANILARI

Hasan İzzettin Dinamo, çocukluğundan beri yaşamış olduğu maddi ve manevi zorlukları, savaş yıllarını, haksız yere yapılan acı dolu işkenceleri, iyi bir niyetle yazdığı ama sonucunda yıllarda hapsedildiği ve daha ncie kötü olayları anı kitaplarında yazmış bir şairdir. Neredeyse hiçbir zaman yüzü gülmeyen bu şairin anı Kitapları hakkında bilgiler, bu bölümden verilecektir.

3.1.1. 6 – 7 Eylül Kasırgası

"6 – 7 Eylül Kasırgası" adlı anı kitabında, haksız yere aylarca hapis yattığı ve işkence gördüğü acı ve elem dolu anlarını Dinamo, bu anı kitabında yaşadıklarını kaleme almıştır. Haksız yere hapse atıldığı ve işkence gördüğü bu acı dolu zamanlarından kurtulmanın tek yolunu kalemi ve hayal gücü ile kurtulmaya çalışmıştır. Ayrıca sade ve bazen de abartılı bir dil kullanmıştır. Tamamen yaşadığı olayları, başından geçenleri ve sonunda özgürlüğe attığı adımı, bu anı eserinde kaleme almıştur. Kitap, 96 sayfadanve 26 başlıktan oluşmaktadır.

Haksızlığın İlk Adımı

"1955 Eylülünün sekizinci gününün son dakikaları sonuna değmek üzereydi. Perrayult'un "Peri Masalları"nın son masalını Türkçeye çevirmiş, lambayı söndürmüş, yatağa girmek üzereydim ki bahçede tanımadığım insan sesleri işittim. Bunlar, birbirleriyle konuşan iki erkek sesiydi. Bu sırada adımın çağrıldığını da işitir gibi oldum. Pencereye giderek zifir gibi karanlık bahçeye baktım. Karanlıkta iki insan gölgesi dikiliyordu. Yumuşak, tatlı bir erkek sesi: "Tanımadı bizi, tanımadı. Hasan bey, biziz. Senin yakın arkadaşların. Senden bir iki tavuk almağa geldik." Arkadaşlarım olduğunu söyleyen adamın sesini tanıyamadım: "Kimsiniz, Kapıya

gelin" dedim. (…) Onları içeri buyur ettim. Hemen sorumsuz bir tutuklama kampanyasının başlamış olduğunu anladım."[83]

Bu şekilde başlayan tutuklama ile ne olduğundan habersiz olan Hasan İzzettin Dinamo, İstanbul'un yakılıp yıkılan yerlrini gördükten sonra başına bir haller geleceğini anlamıştı. Polisler de Dinamo'nun suçsuz olduğunu biliyorları ama emir gelmişti. Polis müdürlüğü havaya uçmuş, tuzbuz olmuş cam parçaları ve her tarafın yerle bir olduğunu gören Hasan İzzettin Dinamo'ya polisler "Bu daha birşey değil. Hasan bey, sen, saıl Beyoğlu'nu görmelisin." dediler.

Tutuklananlar arasında Doktor Hulusi Dosdoğru, doctor Müeyyet Boratav, kardeşi Doktor Can Boratav, Kemal Tahir gibi tanıdıkları da vardı. Halbu ki polislerin içine polis olmayan sosyalist partisinden kişiler de vardı. Dinamo, İstiklal caddesinin ne durumda olduğunu gördükten sonra işin boyutunu çok daha iyi kavradı. Savaştan farksız bir yerdi artık İstiklal caddesi.

Harbiye Zindanlar

En korkunç zamanlarından birini yaşadığı yere gelmişti İzzettin Dinamo. İçlerinde suçsuz birçok sivil de bu zindana getirilmişti. "Bizi ikişer kola bahçeden geçirerek ünlü Harbiye zindanlarının bulunduğu yapıya götürdüler. Merdivenlerden indik, uzun, daracık bir geçitten geçtik. Önümüzde kocaman bir kapı açıldı. (…) İnzibatlar, hepimizi tutup ikişer ikişer hücrelere tıktılar. Hücrelerde tepede demir tellerden kafesler içinde yirmi beşer mumluk ampuller yanıyordu."[84] İzzettin Dinamo, orbalıkla, haksız yere bir sürü gibi zindanlara götürülen insanları ve daha çok kendisi için korku ve panic içerisindeydi. Daha önceden de cezaevinde yaşadığı korkunç anların bir daha başına geleceğinden hiç şüphesi yoktu.

Korku, panik ve psikolojik sorunlar yüzünden kendini burada adeta ölecekmiş gibi hissederek yaşıyordu. Yatağı mukavvadan, yiyeceği zeytin olan bir yerde bulunan Dinamo, uykusuzluğa ve tereddütlerine rağmen hapiste olmayan

[83]Hasan İzzettin Dinamo, *6 – 7 Eylül Kasırgası,* (İstanbul: May Yayınları, 1971), s.7-8.

[84] Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.14-15.

düşüncelerini ve yaşadıklarını kaleme almaya devam etmektedir. Ayrıca dışarı ile haberleşme ihtimali dahi bulunmamaktadır.

Yoklama sırası geldiğinde cezaevindeki herkes müdüre neden burada olduklarını sorsa dahi cevap alamadılar. Aziz Nesin ile de cezaevinde tanışmıştı. Yoklama sırasında çok garip şeylerle karşılamıştı. Yok yere yazılan isimler ve suşsuz günahsız kişilerin buraya getirilmek istenmesini şahit olmuştur.

Hücrede çok zor yaşam koşullarını "Hücre yaşayışımız, felaket biçiminde sürüp gidiyordu. Zalim bir sessizlik, hücrelerimizin duvarları üzerine bir ikinci zırhlı duvar gibi geçmişti. Ne arayan vardı, ne soran. (…) Böyle birkaç gün daha geçti. Bir deniz altı sessizliği, bütün en kötü beklentilere gebe olarak sürünüp giderken bir gün koridorda kalabalık ayak sesleriyle kimi konuşmalar işittik. Sırayla hücrelerin kapıları açılıp kapanıyor, kimi kimselerce mahpuslara belli sorular soruluyordu."[85] şeklinde dile getirmiştir.

Korku, elem, ıhtıras içerisinde olduğu yetmezmiş gibi dışarı ile de irtibatları kesilmişti. Hiç kimseden haber alamadan içeri atılmışlardı. Bu da içlerindeki korkuyu daha çok hararetlendirmeye yetmişti. Bir generalin de Kendisine Rusya destekçisi gibi yaklaşmasına hiç şaşırmamıştı. Ürkerek ve korkarak soruları cevaplıyordu Dinamo. Suçlu olmadıkları halde suçlu gibi gösterilmeleri için kanun hazırlığında olduklarını anlayan Dinamo, içinden çıkılması çok zor bir duruma girmişti. İstedikleri şeylere erişemeyen ve karşılığında mahkeme duvarı gibi yüzler gören Dinamo, feda olacakları hissiyatına kapılmıştı.

Hücrelerimizin Minik Pencereleri En Sonra Açıldı

İki hafta geçmişti. İki hafta sonra açılan pencereler sayesinde nefes almayı hatırlaşmışlardı. "Kendimizi buz tutmuş göllerde havasızlıktan bunalan, buz çataklarına doğru koşuşarak hava almağa çalışan zavallı balıklara benzettim. Bir balığın yaşayış düzeyine düştükten sonra insan olmamızın ne anlamı kalıyordu?"[86]

[85]Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s. 22-23.

[86]Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s. 27.

Nihayet görüşmeler başlamıştı. İki hafta sonra yakınlarıyla görüşmeye başlayan suçsuz insanlar, gelen yakınlarına da bu durumun neden başlarına geldiğine dair bir türlü anlam veremiyordu. Sonunda sıra Dinamo'ya gelmişti: "Öyle ya ne söyleseler piçliğine alınmak üzere bir tertibat kurulmuş bekleniyor, subaylar, askerler, polisler ne konuşacak diye kulaklarını dikmiş bekliyordu. O zaman anladım ki, bu görüşmecilik oyunu salt Milli Emniyetin punduna getirip herhangi çekilip uzatılabilecek bir ipucu yakalamak uğruna tertiplediğibir tuzaktan başka birşet değildi."[87] Yapılan bu oyunun farkında olan Dinamo, bu konuşma esnasında başına gelen olayları ve çok zor durumda olduğunu karşısındaki kişilere anlattı. "Bizim bu konuşmalarımızı ilgililer içerisine dinliyor, gereken yerlerde de hayasızca not alıyorlardı. (…) Her zerremizde vatanı yıkıp kül edecek korkunç gizler gizliymiş gibi bizi dinleyenler bütün antenlerini germiş dinliyordu."[88]

Suçsuz olduklarını karşı taraftan da duyduğu halde üstlerine suç bırakılmaya çalıştığını öğrenen Dinamo, ne yapacağını bilmiyordu. Durum o kadar vahimdi ki, eğer cezaevine atan kişiler suçsuzları suçlu ilan ettiremezlerse kendileri daha çok zarara uğrayacaktı.

Zindanlara Neden Girdiklerinin Öğrenildiği An

Hasan İzzettin Dinamo, "İşin felaketi nerdedir bilir misiniz: Bizim gibi bozuk düzene başkaldırmış olanlar günlük yaşayışımız sırasında bile ulus haklarından her yurttaş gibi yararlanamayan kişilerdik. Havanıyn son kerte boğucu oluşundan patlar duruma gelmiştik. (…) İşte, bu akmerli mapusanenin içinde sıralanmış bir sürü mini mini mapusane daha düşünün ki Bunlar da havasız, daracık tecrit hücrelerdir."[89] diyerek neden içeri alındıklarına kesin kanaat getirmişti. Haksızlığa boyun eğmeyen, haklılığa sarılan kişilere bedel ödetilmek isteniyordu. Bunu da çok ağır şartlara ve hiç acımadan uyguluyorlardı.

Dinamo, artık buradan kurtulamayacağını ve kaç yıl ceza yiyeceğini düşleyerek uyuyordu. Zulme karşı uykunun da öneminden bahseden Dinamo, bunun

[87] Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.28.

[88] Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.30.

[89] Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.32.

neredeyse imkansız olduğu bir ortamdaydı. Bu olaylardan sonra ilk defa yatakları gelmeye başladı ve ilk defa deliksiz bir uyku sefası sürdüler. Çok az da olsa rahat bir ortamda olduğunu hisseden İzzettin Dinamo, ölüm ve işkence korkusuyla yaşadığı için psikolojik durumunu ve sanata yakınlığını sağlamaya burayı engel olarak görüyordu. İlk defa büyük koğuşa çıkarılıp serbest bırakılan masumlar, hesaba tutulmadan biraz olsun nefes almayı başarmışlardı.

O dönemdeki hükümetin bu durumundan suçsuz olarak sıyrılabilmesi için de suçsuzlara suçlu rolü verilme çabasından bahsetmişti. Burada hükümeti suçlayan Dinamo, hükümetin komünistlerle birlikte hareket ettiğini dile getiriyordu.

Zindandan Kurtulmaya Çalışma Çabaları

Hasan İzzettin Dinamo ve akabindekiler, artıkbu zindandan kurtulmanın yolunu aramaya başlamışlardı. Bir şeylere ulaşmaya çalışan Dinamo, "Aydın solcuların evlerinde kendilerinin kurtarmağa yarayacak bir şey bulamayınca içimizdeki eski bilinçli tütün işçileriyle ustalara asılmışlar, onların kıt, kısır yaşayışlarından kendileri için kurtuluş formülleri istiyorlardı. (…) Tahtakale'de eski ayakkabı alıp satan Conga Ali'nin evinden yedi çift eski püskü ayakkabı alıp götürmüşler, şimdi de bunları nereden aldın diye adamcağızın başının etini yiyorlardı. Conga, her ner kadar tahtakale'de eski ayakkabı alım satımıyla uğraştığını söyleyip duruyorsa da ötekiler, bunların mutlaka yağma malı olduğunda direterek doğruyu söylemesini istiyorlardı. Eğer bu yedi eski çift papucun talan malı olduğu ispatlanabilirse Bayar – Menderes ikilisi temize çıkacak, İstanbul'u yıktıranların komünistler olduğu anlaşılacak böylece sıkıyönetim komutanı Nurettin Aknoz da içimizden on beşini astıracak, Menderes tayfası solcuların sırtından bir kez daha hasat yapma olanağı bulacak, böylece bir taşla birkaç kuş birden vurulacaktı."[90]

Conga, Dinamo ile sohbetinde Meneres ile Bayar'ın yedi çift ayakkabıya bel bağlayarak acınası halde olduklarını dile getiriyordu. Dinamo'ya göre bu suçu örtbas etmek için suşçu arayışındaydılar. Herkesin evinde masum masum bir hayat geçirdiği

[90]Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.41-42.

esnada yapılan bu baskın sonrasında düştükleri bu durumdan kurtulmanın arayışındaydılar. Tek umutları, tek hayalleri bu zindandan kurtulmaktı.

Böylesine büyük olayların başalrına büyük bela olacağının farkındaydı Dinamo. Fakat Dinamo'ya göre böyle bir olay aklının ucundan dahi geçmiyordu. Bu esnada hanımı da tütün işçisi olarak çalışıyordu. Ev sahibi kirayı veremezse aksi takdirde evden atacağını biliyordu. Zindanda hem ekmekleri ellerinden alınmaya çalışılıyordu hem de canları tehlikedeydi.

Zindanda çorbadan başka birşey içilmiyordu. Üstlerine atılan iftiralar, hakaretler, kapıların açık tutularak sürekli gözetimde olmaları durumunu sadece eline geçen gazete ve kitapları okumak rahatlatıyordu. Kendilerine ısınmaları için birkaç kilo kömür tozundan başkahiçbirşeyverilmiyordu.

Kıbrıs Kültür Derneği

Harbiye'de daha iyi koşullarda kalan ve içlerinde de Orhan Birgit'in de içerisinde olan birkaç kişi, Kıbrıs Kültür Derneği'nin idealist adamlarına sataştı. '' İstanbul'u yıktıranların bu derneği kuranlar olduğu kanası yaratılmaya çalışıldı. Derneğe bir gösteriş budalalığı yüzünden girmiş olduğunu sandığım tanınmış Rum vatandaş, hayasızca sorgudan sorguya sürüklendi. Eğer onun altından buzağıya benzer bir şey bulabilirse İstanbul'un Rum ve gayrı müslim semtlerini yıktıranların yine Rumlar, yani, Makaryos'un karşıtı olan Rumlar olduğunu ispatlamış olacaklardı.''[91]

Zindanda her türlü zorluğu yaşayan Dinamo ve haksızlığıa uğrayan kişiler, bir o yana bir bu yana savrularak aylarca zorlu yaşam koşulları ile savaştılar. Yattığı yataklara gelen sular, gelen kötü yemekler aslında sadece çorba, hayvanların dahi kalmak istemeyeceği bir yerde tıkanıp kalmışlardı.

[91] Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s. 61.

İsmet Paşa

İsmet Para, halkın çektiği sıkıntıları görmezden gelmedi ve acılarına parmak bastı. İsmet Paşa, haksız yere yatan kişilerin salıverilmesinden taraftı. Emniyet de İsmet Paşa'dan taraf takınmıştı. Bu durumda haberin de gelmesiyle Harbiye'de "Bunun üzerine yüzümüze türlü çiçek kokulariyle yüklü sıcak bir rüzgarın çarptığını duyduk. Kurtuluş umudu bir renkli füze gibi gökte ıslık çalmağa başlamıştı. Umudun tanyeri böyle birden bire tatlı gül rengiyle atmağa başlayınca herkesin başı biraz doğruldu, Millet sanki bir parti kongresindeymişçesine serbestçe konuşup görüşmeğe başladı. (…) Doktor Boratav kardeşler, biz demedik mi bu herifler bize bir şey yapamazlar diye övünüp iyimserlik gülümseyişleri saçarak koridorda volta vuruyor, hücreden hücreye dolaşarak vakit öldürmeğe bakıyorlardı. Artık İngilizce çalışmayı da bir yana bırakmışlardı."[92] İsmet Paşa'nın mecliste bu söylemleri sonrasında Harbiye zindanları, bir çocuk bahçesine dönüşmüştü. Çekilen bütün dertleri, sıkıntılar, kederler ve ölüm korkusunun yerine bir anda çok muhteşem bir atmosfer bürünmüştü.

Tahliyeler

Suçsuz oldukları nihayet günyüzüne çıkmıştı. Hasan İzzettin Dinamo ve arkadaşları, artık teker teker tahliye oluyorlardı. "Tahliyeler hep gece karanlığında, yatsıya dopğru ya da yatsıdan sonra yapılıyordu. Her giden arkadaş grubu, bize de kurtuluş umutları vermekle birlikte çevremiz günden güne boşaldığından dolayı da derin bir yalnızlık duygusuyla dolmağa bşlıyorduk. Hemen hepimiz önce idama mahkum edilerek sonra affedilmiş kader kurbanları gibi sevinç içindeydik. Beş altı ayın gerçi mapusane yaşayışında hiçbir değeri yoktu. Ancak biz, bu birkaç ay içinde çok yoğun bir öldürücü işkence umutsuzluk cehennemi yaşamıştık."[93]

[92]Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.65-66.

[93]Dinamo,*6 – 7 Eylül Kasırgası*, s.94.

3.1.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları

Hasan İzzettin Dinamo'nun bu anısı 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı zamanını anlatır. Yazdığı bu eserde hem başından geçenleri hem de şahit oldukları olayları net bir dille anlatmıştır. Almanya'ya da oldukça sert tutum sergileyen Dinamo, bu durum yüzünden de başına dert açar.

Cezaevinden Çıkış ve Sonra Yaşananlar

Dinamo, 1939 yılında Ankara Sivil Cezaevi'nden tahliye edilir. Yolculuk esnasında cezaevindeyken ''Dört yıllık mapusane yaşayışımda yazmış olduğum bir yığın şiir; değişik türlerde düzyazı ürünü dolu valizimle birlikte yitiklere karışır. Bunun içinde Tahiregiller diye iki ciltlik bir roman, yine Kızılırmak Donjuanı diye dörtyüz sayfalık bir başka roman, Simavneli Bedrettin adlı iki yüz elli sayfalık romanımsı bir kitap, Kaldırım Mühendisi (öbür adı Açlık) adlı iki yüz sayfalık bir küçük roman, yüzlerce mapusane şiiri, İdiller, Egloklar diye yerli Çoban şiirleri vb. Gibi benim şair ve romancı kimliğimi ortaya koyan sanat ürünlerim bulunmaktaydı. Bütün bunlar, yirmi altı otuz yaş arasındaki çalışmalarımı içeriyordu.''[94] diyerek acısının üstüne başka bir acı yaşamıştı. Kaleme aldığı tüm eserleri cezaevinden çıktıktan sonra yolculuk esnasında kaybeden Dinamo, gene de yazmayı bırakmadı ve bu durum kendisini daha da cesaretlendirir.

Dinamo, İstanbul'a geldikten sonra kız kardeşi, Dinamo'ya bir bekar odası tutar. Bu esnada iş arayışına koyulan Dinamo, umduğu gibi iş bulamadı ve gazeteciliği düşünür. Bu esnada Nurullah Ataç'a sırtını dayar. Ardından Ataç'a mektup yazmıştı ve bir gün sonrası buluşur. Ataç, arkadaşı olan Mehmet Zekerriya'nın yanına götürmüştü Dinamo'yu. Fakat umduğu gibi bir karşılama olmaz. Ardından Ataç, başka arkadaşı olan Mim Turhan Han'ın yanına götürdü ve burada olumlu adımlarla karşılaşır. Bu heyecan da kısa sürer.

[94] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 7.

Savaşa Doğru Adım Adım

1939 yılının yaz mevsimleri sona ermek üzereyken Almanya, doğuya doğru ordusuyla harekete başlar. "Bunları düşünerek ağır adımlarla Gülhane Parkı'nın yüksek çınarları altında ilerledim. Çevremi bir orman zenginliğine bürüyen bir yeşillik ortasında kafası ateş almış bir insan gibi yürüyordum. Kafam, yuvarlak bir meşale gibi yanıyordu. Alman faşizminin örgütlenmiş korkunç gücü, yeryüzünün sömürmek uğruna fethe çıkarken, ben, Türkiye'nin aydın ve şarrlerinden biri, işsiz, güçsüz, dayanıksız, örgütsüz, kimsesiz, yeşillik avısı, bir de sonsuz acı avcısı…"[95]

Bu esnada Hasan Tanrıkut, yeni bir edebiyat dergisi açmaya niyetlenir. Bu da Dinamo için iş demektir. Almanya'nın acımasız savaş başlangıcına karşı Dinamo, kalemi ile yanıt vermeye hazırlanıyordu. Yazacağı şiirlerin temasını da "barış" olarak belirlemişti.

Bu yaşanan olaylar yetmezmiş gibi bir de Mussolini meydana çıkar. Ordusunu Habeşistan'a yöneltir. Bu esnada da Yunanistan hükümeti, mapushanesindeki bütün solları Yunanistan'ın üstünden geçmek için harekete başlayan Alman nazi güçlerine karşı teslim eder. Tanrıkut, "Yeni İnsanlık" dergisi için yazarlarını topladıktan sonra ilk sayıyı Şubat 1940'da çıkar.

Dinamo, kendi çizgisinden devam eder. Sola yakın şiirleri ile döneme kafa tutan, cesurca ve kalemini sakınmayan Dinamo, bu dergide de geçmişinde yazdığı cesur şiirlere benzer şiirler yazmaya devam eder. Tanrıkurt, buna büyük bir tepki göstererek "Hasan Tanrıkut, bana da dolaylı bir gözdağı veriyordu: Dikkat et Dinamo, bu dergi solcu değildir. Yazılarını ona göre ayarla. Yoksa, bas git!"[96] diye çok ciddi ve sert bir tavır takınarak Dinamo'yu ikaz eder. Dinamo da, bu zor ve yıpratıcı günlerde işsiz kalmamak adına söylenenlere dikkat etmek zorunda kalır.

Şair Evlenmesi

Kulaktan kulağa yayılmış haberler geliyordu. Sabıkalılar, sabıkasızlar, siyasiler demeden sürgünden ve bu listeden bahsediliyordu. "İçişleri Bakanlığı'ndan

[95] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 20.

[96] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 40.

gelen buyrukla İstanbul'daki bütün toplumcualr ön plana alınıyordu. En kaliteli casuslar, törensel kadrolar içinde ya da onların çevresinde eylemlerini sürdürürken, şairler, yazarlar, hikayeciler, ressamlar, casuslar yeniden fişleniyor, mahzenlerden çıkan küflü evrak havalandırılarak Alman faşizminin ön plana getirdiği Türk solcuları, Tıpkı Gestapo bürolarında sınıflandırılıyormuş gibi önemle silinerek parlatılıyor, görülebilir boy hedefleri durumunu getiriliyorlardı."[97]

Bir yazartarafından, içlerinde Hasan İzzettin Dinamo'nun da bulunduğu iki broşür çıkarılmıştı. Broşürdeki kişilerin kimlikleri ve broşürde haydut oldukları belirtiliyordu. İçlerinde en başta da İzzettin Dinamo bulunuyordu. O esnada Almanların yıldırım savaşlarını da başlatmıştı. Hiçbir şekilde acımadan, vicdan ve merhametlerini bir kenarda bırakarak karşısındaki düşmanlarını yok edercesine saldırıyorlardı. Dinamo, kendisini Türkiye'de faşizme karşı direnen en cesur şair olarak dillendiriyordu. Fakat bunu bir gösteriş ya da kendini övmek içni değil, gerçekten böyle olduğu için dile getirmişti. Almanya, Polonya'ya da saldırdıktan sonra İkinci Dünya Savaşı artık resmen başlamıştı ve İngiltere de mecburen Almanlara karşı savaş açmak zorunda kalmıştı.

Dinamo, bu savaş esnasında dergilerin de yönünü faşizme doğru yönelttiği esnada şiirlerini yazmaya başladı. Bu esnada da birkaç arkadaşı tarafından ve içlerinde Halil Yalçınkaya'nın da bulunduğu bir toplantı yapıldı. Bu toplantıyı Dinamo, sürgüne gideceğini düşünerek bir veda toplantısı olduğunu düşünmüştü. Ancak durum hiç ummadığı şekilde ilerledi. Halil Yalçınkaya'nın on altı yaşındaki kızı ile Dinamo'nun yazgısı ele alınmıştı. Halil Yalçınkaya'nın kızı ile evlendi.

Faşizm Gerçeği ve Korkak Şairler

1939 yılının son ayları yaklaştıkça içinde bulunduğu mevsimi de ilham alarak "Gülhane Parkı"nı kaleme alan Dinamo, "Bunda mitolojinin bugünün şiirine, düşüncesine ayna tutan birtakım kişilerini, tutsak ya da mahpus ağaçları, mermer ceylanlara mermer düşlerini geçiren mermer arslanlardan, mahpusluğun üzerinde vapor dumanı gibi sinmiş kalmış olan renginden, kokusundan, inzivanın renginden,

[97]Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 48.

berduşların yatakhanesi durumuna gelen park sıralarından filan sereserpe söz etmiştim. (…) İşte, beni de Gülhane Parkı'na sürükleyen, bu şifa bulmaz özlemdi. Bana, İdiller/Egloglar diye birçok şiir yazdıran nostalji de iştebuydu."[98] Diyerek Gülhane Parkı'ndan da ne kadar etkilendiğini dile getirmiştir.

Dinamo, bu şiirine çok güveniyordu ve Halit Fahri'ye şiirini önerdi. Şiirin de dergide çıkmadığını gören Dinamo'nun aklına ilk gelen şey, şiirinin kazaya kurban gitmesiydi. Ardından bu şiiri, Halit Fahri'nin oğlunun kabul etmediğini öğrendi. Bazı eserlerinin de farklı kelimeleri değiştirerek dergide paylaşıldığını gören Dinamo, büyük hayal kırıklığına uğramıştı. Ardından Dinamo, birkaç şairle birlikte Halit Fahri'nin dergisini nasıl yeniden ayağa kaldıracaklarını tartışıyorlardı. Anlaştıkları en önemli nokta da hiçbir siyasi görüşe ya da bir fikire karşı olmayacak eserler paylaşmak olacaktı.

Dinamo da kendine biraz çeki düzen vermişti. "Ben kırlarda dolaşıyor, doğa ile insan ilişkileri arasında gidip gelen suya sabuna dokunmaz şiirler yazıyordum. "Uyanış" ve "Servet-i Fünun" dergisinde bu şiirlerimi veriyordum. Cavit Yamaç, bunlardan hoşnuttu. (…) Artık kanunların Türk yurttaşına tanıdığı haklardan hiçbirine sahip değildim. Bir tek doğa üstüne avunuş şiirleri yazmak özgürlüğüne sahiptim. Beni aralarına almış olan küçük burjuva sanatçısı dostlarıma bu yüzden minnet duyuyordum. Evet, bu da bir avunuştu."[99] diyerek, geçmişten dersler çıkaran ve daha çok doğa, sevgili, aşk konularına değinmeye başladığının sinyallerini veriyordu.

Yahya Kemal

Hasan İzzettin Dinamo, anısında Yahya Kemal'e de oldukça yer vermiştir. Yahya Kemal'in ünü sayesinde çoğu rahatlığa eriştiğini dile getirmiştir. Yahya Kemal de, Türk bujuvazisinin desteği ile günün her anını şiirine rahatça veriyordu. Bu sayede de daha büyük üne kavuşmuştu. Tabi zirvede olmanın da zorluğu vardı. En ufak bir hatayı kabul etmiyordu zirve. Hasan İzzettin Dinamo, biraz da Yahya Kemal'den bahsederek "Yahya Kemal tarihi seviyordu. "Şundan ki, kendisi, Osmanlı

[98] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 55.

[99] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 59-60.

ordularında komuta etmiş eski akıncılardan Şehsüvaroğullarının torunlarındandı. Kendi dedeleri, onu, istila dönemimizdeki akıncıların destanlarına bağlıyordu. Osmanlı tarihinin yapılmsında biraz da kendi dedelerinin akıttığı kanları görüyordu. (…) Şehsüvaroğlu, işte, bana "Tarih oku, Dinamo" derken, bu kerte yüzeyde dolaşıyordu."[100] Diyerek Yahya Kemal'den ve ondan etkilendiğinden söz etmiştir.

Hasan İzzettin dinamo'nun Yahya Kemal ile yakın ilişkileri de vardı. "Yahya Kemal'le ahbaplığımız sürerken, benimle sürdürmek istediği bu ahbaplığın içinde tuhaf ögeler yer almakta olduğunu gördüm. Onun, şiirini yazıp üne ulaştığı Boğaz doğasının en güzel parçalarından birine benim de doğa güzelliklerini yansıtmağa çalışarak sataşmış olmam, onu sevindiren başlıca nedenlerden biri olmakla birlikte, aşırı sol tanınmış bir genç şairin kendi sanatına karşı pencerelerini açması onu en çok ilgilendiren nedendi."[101] diyerek Yahya Kemal gibibir şairin de beğenisini kazanması, Dinamo'yu çok heyecanlandırmış ve sevindirmişti.

Fransa'nın Düşüşü ve Dinamo'nun Gayreti

İzzettin dinamo,Alman nazi ordularının Fransa'ya on beş gün içinde girmesini biraz yalın biraz da abartı aktarak anlatıyordu. Aynı zamanda Dinamo, Fransa'nın son umut olduğunu da kalemine almıştı. "Fransa ordusunun on beş gün bile dayanamayışı bütün dünyayı yıldırmıştı. Biz de şaşkındık. Bizim hükümetin şaşkınlığı başka, biz aydınların şaşkınlığı başkaydı. (…) Hele, bu gelen kasırgaya karşı olan biz birkaç aydıncık, en kötü olasılıklara açık, savunmasız birer bırakılmış kale gibiydik. Damarlarımızda ateşten, yırtıcı bir kin dolaşmağa başlamıştı."[102] Diyerek şairlerin çoğunluğunun bu duruma sessiz kalmasından bir nevi de şikayetçiydi. Zamanında savaş, Açlık, kıtlık ve sefaleti dibine kadar yaşan Dinamo için savaş, yapılan en kötü oyundu. Buna karşı olduğunu da her defasında dile getiriyordu.

İkinci Dünya Savaşı yapıldığı esnada ülkede art arda edebiyat dergileri kapatılıyordu. Uyanış ve ardından Yeni Yol dergileri kapatılmıştı. Ardından Abidin

[100] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 76-77.

[101] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 79.

[102] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 83-84.

Dino ile Alaettin Hakgüder ve Sabahttin kudret ile birlikte İzzettin Dinamo da yeni bir dergi çalışmalarını başlamışlardı. Derginin adını ‘’Küllük’’ olarak belirlemişlerdi. Bu dergiye hükümet kadar faşistlik de hücum ediyordu. Ardından bu derginin de ömrü çok sürmeden kapanır.

Dinamo, bir dergi kapanıp bir dergi açıldığı zaman sürüklenip durmuştu. Düzenli ve kararlı bir dergide çalışma imkanını hiç elde edememişti. Ya kendi bakış açısı dergiye ters geliyordu ya da kaleme aldığı gerçekçi eserleri, bir takım kişilerin gözüne batıyordu.

İzzettin Dinamo, bir müddet sonra Ali İhsan Sabis ve Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet'i doğu cephesine gönderen Adolf Hitler'e gönderme yaptığı "İki Emekli General ile Bir Sivil Amiral'e" adlı şiirini paylaştı. Bu şiiri, zamanında Hitlerci olan kimseleri ayağa kaldırdı ve bu şiir Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderildi. Yusuf Ahıskalı ile İzzettin Dinamo, Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından çağırıldı. Bu olay, Dinamo'ya yedi yıllık sürgün ve hapis dönemini başlattı. "Yıl 1949'du. İstanbul'da benim için işsiz, aşsız günler başlamıştı. İşe yarayacak gibi bildiğim yabancı diller de bir işime yaramıyordu. Yaptığım tercümeleri başkalarının adlarıyla yayınlıyordum. Bu yedi yıllık yitikler dünyasında iki bine yakın şiirim yitip gitmişti. Kırkından sonra, bir kez daha yekinecek, çıkmayan canda umut var deyip "ekmek, sanat" diye seslenen rüzgarlı doruklara tırmanacaktım."[103]

3.1.3. TKP Aydınlar ve Anılar

Hasan İzzettin Dinamo, bu eserinde Cumhuriyet dönemi sosyalistlerini ve aydınlarını ve yaşadıklarını roman havasında anlatmıştır. Kendisi gibi cesur ve girişken aydın ve yazar bulamayan Dinamo, bu durumları da eleştirmiştir.

Birinci Bölüm

Halil Yalçınkaya ile sohbeti ve ardından evleneceği kişiyle tanışması, eserin başlangıç bölümünü oluşturmuştur. Ayrıca gene eserin ilk başlarında Halil Yalçınkaya'nın evinde geçirdiği sohbetleri ve diyalogları basit bir dille eserine

[103] Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, s. 143.

nakletmiştir. Ermenilerin Türkleri nasıl katlettiğini de yazmıştır: "Bizim eve gelen Ermeniler, meğer öteden beri babama haste eden kişilermiş. Eve saldırdıklarında hemen annem beni bir halıya sararak bir köşeye yuvarladı. Sakın kımıldama kızım, diye tembihledi. Biraz sonra evin içinde silah sesleri başlamıştı. Annemin son iniltilerini dinledim. Aradan biraz zaman geçince tüm sesler kesildi. Ermeniler, en güzel halıları yüklenerek gitmişlerdi. Eğer zavallı annem ince düşünerek, beni değersiz, çiğnenmiş bir halıya sarmasaydı, şimdi ben burada bulunamazdım."[104]

İlk bölümde genel olarak Halil Yalçınkaya'nın ailesi ile tanışma ve Ermenilerin vahşice katlinden bahsetmiştir. Bunu da gerçekçi bir dille kaleme almıştır.

İkinci Bölüm

İkinci bölümün ilk başlangıcında Dinamo, Abidin Dino ile yaptığı sohbetle başlamıştır. İşsizlikten dolayı Abidin Dino'nun yakın arkadaşı olan ve aynı zamanda işadamı olan Bilal Aziz Yakınoğlu'nun artık kitap yazamadığını ve Dinamo gibi birine ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Dinamo, maaşı az da olsa anlaşmıştır. Başarılı olarak işe başlayan Dinamo, ilk olarak Yanıkoğlu'nun şiirlerini birleştirerek "Trabzon Manileri" olarak kitap haline getirmiştir. Daha sonra da Saintiver'in "Folklore" adlı kitabını da Türkçe'ye çevirmeye başlamıştır. Bu işe kendini ayıran Dinamo, Yeni Edebiyat Dergisi'ne de on beş günde bir şiir yetiştirebilmiştir.

Anı eserinin devamında Dinamo, Nazım Hikmet ile olan diyaloğu ile ikinci bölüme devam etmektedir. Bir örgüt yürütmesini yapan Nazım Hikmet, Ruşen Zeki ile birlikte yönlendirmektedir. Aynı zamanda polislerle arasının iyi olduğu Ulvi de bu örgütlenmenin içerisindedir. O sıralarda Dinamo, yaklaşık yirmi kişilik devrimci bir örgütün liderliğini üstlenmektedir. Bu sırada da Ulvi'nin Dinamo'yu yakın takibe aldığını bildirmektedir. Ulvi de Dinamo'yu kendi istediği gibi yönlendirmek maksadıyla "Siz Aydınlar hep böylesiniz, lafta her zaman bonkörsünüz, cömertsiniz, işçileri kurtarmaya gelince hepiniz birer kaçak, birer oportünistsiniz."[105] Demiştir. Dinamo da karşılık olarak ne yapması istediğini söylemiştir ve "Ey Türk İşçisi ve

[104] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s. 13.

[105] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s. 20.

Köylüsü Teşkilatlan" adlı eseri yazmıştır. Bu eserden sonra cezaevine giden Dinamo, hakimin de dediğine göre en çok altı ay ceza yemesi gerekirken 4 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Dinamo, roman şeklinde ve sade dille yazdığı eserde ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Lenin, Mustafa Kolçak, Halil Çavuş gibi şahsiyetlere de yer vererek dönemin şartlarını, savaş durumunu ve o zamanda yaşanan toplumsal olaylara da yer vermiştir. Bölümün devamında sadece askerlerden ve savaştalardan bahseden Dinamo, olayları tüm gerçekliği ile anlatmıştır. Bu bölümlerde daha çok diyalog halinde geçmesine rağmen sürükleyicilik, heyecan ve macera da en üst seviyededir.

Üçüncü Bölüm

Üçüncü bölümün başlarında Dinamo, Romancı Suat Devriş Hanım ile diyaloğunda yeni sosyalist bir dergi çıkartacağını öğrenmiştir. "Yeni Edebiyat" adlı dergide yazarlık yapmayan başlayan Dinamo'ya gelen mektupları Suat Derviş ve eşi kendilerine gelirmiş gibi mektupları cevaplıyorlardı. Dinamo, bunu geç öğrenmiştir.

Dinamo, bölümün devamında II. Dünya Savaşı'na yavaş yavaş değinmeye başlamıştır. Dinamo, "İkinci Dünya Savaşı hızlandıkça, kanlandıkça, benim şiirlerim de hızlanıyor, rüzgarlanıyor, daha değişik okur yığınlarına ulaşıyordu." diyerek tüm faşistlerini karşısına almıştır. Bunu yaparken önceki dört yıllık cezaevi geçmişi olmasına rağmen korkmadan ve cesur bir şekilde bu yaşananları şiirsel bir dille kaleme almıştır. O zamanda cesurca şiirler yazan Dinamo'nun şiirlerini Amerikalılar ve İngilizler çok beğenerek İngilizce'ye çevirmelerini istemiştir.

Dördüncü Bölüm

Dördüncü bölümün hemen başında "Vatan Şarkısı" adlı şiirin kışkırtıcı bir şiir olduğu düşünülerek Yeni Edebiyat dergisinin kapatılmasıyla başlamıştır. Bu talimetı veren kişi de İsmet Paşa'dır. "Şu İstanbul'daki Yeni Edebiyat, Ses

Dergileri'ndeki vatansız şairlere bir karşı kampanya açarak, onlara vatanın, milletin şiirini vermelerini öğretin."[106] demiştir.

Dördüncü bölümde ilk başlarda edebi dergilerle ve başlarına gelen olayları anlatan Dinamo, devamında faşizme ve Sovyet Rusya'ya değinmiştir. Savaşın vahşetine karşı gelen ve barışı savunan Dinamo, askerlerin içerisinde faşizmi savunan kişilere de "iki emekli general ve bir sivil amirale yergi" adlı şiiri yazarak tepkisini dile getirmiştir. Ardından da sıkıyönetim komutanlığına gönderilmiştir. Daha sonra mahkemeye çıkan Dinamo, ifadesi alındıktan sonra bırakılmıştır. Daha sonra asker kaçağı olduğu anlaşılan Dinamo, askere götürülmüştür.

Maraş'a gönderilen Dinamo, dördüncü bölümün devamında askerlik anılarından bahsetmiştir. Askerlik zamanında çocuğu olan Dinamo'nun umutsuzca izin isteyip izin izin verildiği, askerlikteki sürgün zamanları, yaşadığı zorlukları anlatmaktadır.

Beşinci Bölüm

Dinamo, beşinci bölümün başlarında Islahiye'deki askerlik anılarıyla başlamıştır. Askerlik zamanında zor şartlarından ve yaşadığı olaylardan bahsetmiştir. Devamında Hitler'in planına ve Sovyet Rusya'ya değinmiştir. Bu bölümde genel olarak askerlik anılarına ve yaşadığı sorunlar dile getirilmiştir. Beşinci bölümde daha çok karşılıklı diyalog ve söyleşilerle geçen bir bölüm olmuştur. Arada İkinci Dünya Savaşı'na da değinmiştir. Hitler ile Stalin arasında geçen savaşı da kaleme almıştır. Bu bölüm çok açıklayıcı, kaleme aldığı anılarını ekleme yapmadan direkt yazmıştır.

Askerden kaçtığı zamanları da beşinci bölümde yazmıştır. Asker kaçağı olduğu zamanlarda gizlenmelerini ve kaçış macerasını dile getirmiştir. Asker kaçağı olmanın ne denli zor olduğunu söyleyen Dinamo, "Kaçaklığın sıkıntısı fena halde basmaya başlamıştı. Leyla anlattığım işlerden biraz başını aldığı saatlerde yanıma geliyor, ya da beni odalarına çağırıyor, orda öteden beriden konuşarak saatlerin nasıl geçtiğini ayırt edemeyecek duruma geliyorduk (…)"[107].

[106] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s. 94 - 95.

[107] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s. 218.

Dinamo, ilerleyen bölümlerde TKP'nin liderliği ile suçlanmıştır. Halbu ki ortada TKP liderliği ile ilgili bir durum bulunmamaktadır. Suçlama yapıldığı olay ile ilgili Dinamo, "Ben lider mider değilim. Ben Türkiye işçi sınıfının şairiyim. İşçi sınıfının saflarına da demokrasiyi getirmeye çalışırım. Bunu salt şiirle ve edebiyatla yapmaya çalışırım. Örgt işlerinden anlamam. Her işin bir uzmanı vardır. Ben ezilen işçi sınıfını salt kültür alanında aydınlatmaya çalışırım." [108] cevabını vererek savunmasını yapmıştır. Fakat yaptığı bu savunma yeterli olmamıştır. Geçmiş zamanlardan da vukuatı bulunan Dinamo, hücreye alınmıştır. Ardından hücreye alınan Dinamo, başına gelenleri gerçekçi şekilde kaleme almıştır. Ardından İsmet Paşa'dan bir af mektubu yazmasını isteyen Emniyet'in talebini reddeden Dinamo, ardından cezaevine götürülmüştür.

Cezaevine girdikten sonra başından geçenleri roman ve söyleşi şeklinde, sade bir dille ve herkesin anlayacağı bir şekilde yazan Dinamo, aynı zamanda yaşadığı zorlukları da yazmayı ihmal etmemiştir. Hayatının en stresli, en kötü günlerini yaşayan Dinamo, psikolojisini ve çok zor zamanlarını da kaleme alırken hissedilmemesi mümkün değildir.

[108] Dinamo,*TKP Aydınlar ve Anılar*, s. 292.

3.2. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ŞİİRLERİ

Hasan İzzetin Dinamo, şiirleri ilk başlarda oluştururken birçok şairden etkilenmiş ve daha sonra kendi özgünlüğünü yakalamıştır. Çocukluğunda başladığı bu şiir yolculuğunu kendini oluşturduğu gibi zamanla bir ağaç dalları gibi uzayıp genişler. Toplumcu şiirler, Marksist-leninist şiirler kaleme almışken, bunların yanında geçmiş dönemde turancı ve milliyetçi şiirler de yazar. Dinamo şiiri birçok muhteva ve ideolojşyş barındırır.

3.2.1. Gecekondumdan Şiirler

Gecekondumdan şiirler adlı eserli, 108 başlıktan oluşmaktadır. 97 başlığı sonnet (iki dörtlükten ve iki üçlükten oluşan eser) olarak devam etmektedir. Bu eserinde serbest şiir hâkimdir. Eser, 136 sayfadan oluşmaktadır. 1976 yılında yayımlanmış bir eserdir. Bu eserinde daha çok eşi ile gecekondu hayatı yaşadıktan sonraki yaşadığı acıları dile getirmektedir.

Hasan İzzettin'in çoğunlukla İstanbul'daki gecekondusunda geçirdiği zamanları anlattığıGecekondumdan Şiirler, büyük oranda 1970'li yıllarda yazdığı şiirleri içermektedir.Bu şiirlerdeDinamo, diğer çoğu şiirlerinde olduğu gibi ömrünü çalışarak, okuyarak ve ülkesi için yaşamakarzusuyla geçirdiği halde başına hep sıkıntıların gelmesinden yakınmakta ve mümkün olduğuncainsandan uzaklara, doğaya yönelmektedir.[109]

Sonnet Bölümü

İzzettin Dinamo, toplumcu şiirin gerçekçi sesiyle, yaşama kavgasının birleştiği bu eser, zulmün ve işkencenin kahredici acısına karşı göğüs germeye çalışmıştır.

"Kendimi varısı sanırdım şiir imparatorluğunun

Belki de bu yüzden ömrüm boyunca sürgünlerde gezdim.

[109] Hatem Türk, *Ahanda'dan Karacaahmet'e 80 Yıllık Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo'nun Şiirleri*, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, s.5.

İçimdeki altın yeleli arslanı görmeseydi kanun

Bir canavar gibi gurbet gurbet böyle sürülmezdim."[110] Burada kendisinin yazdığı şiirler yüzünden yaşadığı sürgün hayatını dile getirmektedir.

Yaşadığı toplumsal ve başından geçen acınası olayları şiirlerinde gerçekçi bir şekilde eserinde kaleme alan Dinamo, bu eserinde de sade dil kullanmıştır. Dinamo, acıklı yaşantısını kaleme alırken doğanın güzelliğini de içine katarak yazmaktan kendini alıkoymamıştır.

"Geziyor kartopları gibi legorn tavuklarım

Gecekondumun yemyeşil bahçesinde

Bitti sadağımda taşıdığım altın oklarım

Şimdi yaşamaktayım ekmek parası işkencesinde."[111]

Hasan İzzettin Dinamo, üstüne atılan "vatan haini" damgasını kendisine yediremiyordu. Halbu ki babası ve ağabeyi, I. Dünya Savaşı'nda ailesini bırakıp şehit olan kişilerdi. Bu sözün kendisine ok gibi saplandığının acısıyla;

" Vatan haini denen o çirkin damga bile

Bilmez ki bu şaire onun uğruna sıvanmaktır

Gerçek ihanetin katran gibi elleriyle"[112] diyerek duyduğu acıyı da dile getirmiştir.

Kaleme alınan sonnetler, doğa güzelliği ile yaşadığı acı dolu yıllara değinmiştir. Sade ve yalın bir dil kullanan Dinamo, yazdığı bu Sonnetleri aynı zamanda bir sevgiliye yazar gibi yazmıştır.

Kitabın Diğer Şiirleri

Dinamo, sonnetten sonra yazdığı şiirlerinde kimi zaman içindeki psikolojik savaşlardan bahsederken, kimi zaman da içinde dolup taştığı hayat hikâyesini ele

[110] Dinamo, *Gecekondumdan Şiirler*, s. 15.

[111] Dinamo, *Gecekondumdan Şiirler*, s. 20.

[112] Dinamo, *Gecekondumdan Şiirler*, s. 22.

almıştır. Bazen doğa ile karşı karşıya kalsak da, bunu sadece yaşadığı toplumsal gerçeklere konu ederek yazmıştır.

‘’ O kerte istedim çıldırdım da

Beni kendi dünyamla evermediler.

Bana kendi dünyamda yaşamağa fırsat vermediler.

Hep baikasının

Çarpuk çurpuk dünyasında yaşadım şimdiye dek.

Konuk eder durur beni her gece yıllardan beri

Düşlerimin korkunç, karanlık labirentleri

Bana karadüşlü hayvan dünyasının

Zulümlerinden türküler söyleyerek.’’[113]

Dinamo, serbest şiirle yazdığı şiir kitabında görüldüğü üzere daha çok kendisinden, psikolojisinden, yaşam hikâyesinden bahsederek doğa ve manzarayı da içine alarak kaleme aldığı bir şiir kitabı meydana getirmiştir.

3.2.2. Çoban Şiirleri

Hasan İzzettin Dinamo, 1982 yılında “Çoban Şiirleri”ni yayımlamıştır. Bu eser, Dinamo’ya göre çok daha farklıdır. Çünkü bu eserinde “Tirsis”, “Teokritos”, “Vergilius”sembollerine yer vermiştir. Bu semboller, mitolojik anlam taşımaktadır.

Dinamo, bu şiirini 98 idil (Theocritus'un pastoral şiirleri olan İdiller tarzında yazılmış, rustik yaşamı betimleyen kısa bir şiir türü), 13 tirsis, 11 testilis, 6 amarillis ve bunların dışında birkaç şiir başlığı kullanarak kaleme almıştır. 126 sayfadan oluşan bu şiir kitabında Dinamo, bu idil şiirlerini de “Gecekondumdan Şiirler” şiir kitabında olduğu gibi bu şiir kitabında da sonnet şeklinde yazmıştır.

İzzettin Dinamo, bu kitaptaki şiirleri ele alırken hece ölçüsü veya aruz kullanmaz. Şiirlerinde bir hikayeyi anlatan manzum divan şiiri havası olsa da serbest

[113] Dinamo, *Gecekondumdan Şiirler*, s. 109.

ölçünün k-vermiş olduğu rahatlığı kullanır. Kimi zaman mitolojik ögelerin de kullanıldığı bu şiirlerde doğaya duyulan hasret de kendisini belli eder.

“Bir acıldı derdi daha varDametas’ın
Babası istemiyor birtürlü yıkılası köydenayrılmak
Oysa köy bürünmüş en karanlığa yasın
Birkaç yaşlıdan başka isteyen yok orada kalmak.”[114] Burada da anlaşılacağı üzere bir hayat hikâyesini ele alarak şiirsel şekilde yazdığı görülmektedir.

Dinamo, bazı bölümlerde hikaye tadında yazsa da doğa güzelliklerinden ve manzaradan da bahsetmekten geri durmamıştır. Kimi zaman abartılı bir dille yazdığı yerler de bulunmaktadır:

“Kurtlar tanır kavalımı sürüme yaklaşmazdı
Dağları güın güm öttürürdü Tekemin boynundaki çan,
Neyleyeyim yazgım alınma kara yazılar yazdı.
Ayrıldım hem ormandan, hem sürümden, hem de kavalımdan.”[115]

Dinamo, bazen de kendi piskolojik yönünü şiirlerine aktarnaktan geri duramaz. Karamsar bir hava da bazı yerlerde şiirde hâkim olur:

“Böyle kirlarda ah of ederek gezmenin yok anlamı
Olmabsın bir ayak önce bir baltaya sap
Artık, bir yük oldu Arkadya'ya büyük süriiler
Ormanların dönüşünü boşuna etme hesap”[116]

Dinamo, sonnet tarzında başladığı idilde daha sonra düz yazı şeklinde devam ederk şiirini bitirmiştir. Bu düzyazı bölümünde doğa güzelliği ve manzara güzelliği çok ağır basmaktadır. Son bölümünde ise kadın güzelliğine de değinmekten kendini alıkoymamıştır.

[114] Dinamo,*Çoban Şiirleri,* s. 6.

[115] Dinamo,*Çoban Şiirleri,* s. 11.

[116] Dinamo,*Çoban Şiirleri,* s. 14.

İdil Bölmünün Sonrası: Tirsis, Testilis ve Amarillis

İdil bölümünden sonra daha çok karamsar bir hava ile Tirsis'i yazmıştır. Karamsarlıktan bahsederken doğanın da etkisinde kalarak şiirini yazmıştır. Bu şiirinde genel olarak pastoral şiir hâkimdir.

''Kara koyunun yünü gibi kara Tirsis'in bahtı
Serin bir kayın gölgcsi, alacakaranlık bir karaağaçaltı
Artık ilaç olmuyor onun yalnızlığına.
Kayalarda uğursuzca öten rüzgann ıslığına
Da ha çok kulak verir oldu son günlerinde. (…)''[117] diye devam ettiği şiirinde de yukarıda yazıldığı gibi pastolral şiir tadında ama düzyazı şeklinde yazdığı görülmektedir.

Dinamo, bu bölümlerde kimi zaman pastoral şiiri serbest nazım ölçüsü kullanırken. Zaman zaman uzun cümleler ile adeta bir deneme kaleme almış gibi olur. Genel olarak konular Tirsis, Testilis ve Amarillis'in hayat hikâyeleri ile geçmiştir. Şiirde bazı noktalara ayrıca vurgular yapan Dinamo, mübalağalı bir anlatımı tercih eder.

3.2.3. Deniz Feneri

Hasan İzzettin Dinamo, bu eserini 1937 yılında yayımlamıştır. Bu şiir kitabında Nazım Hikmet'ten esinlenerek kaleme eselerini alan Dinamo, doğa güzelliğini hayal gücü ile birleştirerek ortaya çok güzel bir eser çıkarmıştır. Diğer şiir kitaplarında olduğu gibi bu şiir kitabında da serbest şiir tekniğini kullanmıştır.

Cümle işçiliği ağır basan bu şiir kitabında imgelem gücünü de harmanlayarak değerli şiirleri meydana getirmiştir. 1937 yılında yayımlanan kitap olması nedeniyle de bazı eksik kelimelerinin de olması normal karşılanmaktadır.

Dinamo, bu eserinde bazı kelimeleri çok fazla dile getirmiştir. Bunlardan bazıları ''fecir, yemiş, ağaç, deniz, güneş, ay'' gibi kelimelerdir. Kişisel olarak etkili ve analtımı yoğun bir şiir kitabı ortaya çıkmıştır. Bu eser, 38 şiirden ve 81 sayfadan

[117] Dinamo, *Çoban Şiirleri,* s. 100.

oluşmaktadır. Şiir kitabındaki şiirlerin yazıldığı yıl farklı olsa da kitap haline geldiği yıl 1937'dir.

Kitabın ilk sayfasından başlayıp son sayfasına kadar deniz, yosun ve toprak kokusu alacağımız bir eserdir:

"Deniz esiyor

Püfür!

Püfür!

Ejder gövdeleri gibi yuvarlıyor dalgaları poyraz;

Koca dağları Çin sedleri durduramaz!

Püfür!

Püfür!

Esen enginden

Vapur

Geçer,

Yelkenliler

Geçer! (…)"[118] İlk sayfa başlayan deniz esintisi ve yalın dil bizleri karşılamaktadır. Daha çok doğa ile iç içe yazıldığı belli olmaktadır.

Dinamo, eserinde benzetmelerden de faydalanmıştır. Bunu da yaparken dalagalardan ve hayal gücünden esinlenerek benzetmeler yaparak kaleme almıştır:

"Kara yamyam kızları gibi enginde ip atlıyor
dalgalar.
Dalgalar, havada firaun kamçısı gibi şaklıyor,
Dalgalar, uçurumları kucaklıyor..
Dalgalar, koşuyor fenerin ışığında yıkanmak için!
Dalgalar, yükseliyor dalgalanmak için!"[119]

[118] Hasan İzzettin Dinamo, *Deniz Feneri,* (İstanbul: Bozkurt Basımevi,1937), s. 3. Bu basımevi, ilk basılan basımevidir.

[119] Dinamo, *Deniz Feneri*, s. 4.

Anadoluda Arkadya

"Kulakların çınlasın Ruso,
Senin o
Saf yürekli çobanlarına gıbta ile daldığın
En temiz insan modelini içinden aldığın
Arkadyayı
Anadolumda buldum ben!"[120]

Bu şiir kitabının belki de en önemli şiirlerinden biri olan Arkadya'da Dinamo, hayal gücünün sınırlarını zorlayarak, mükemmeliyetçi bir şiir ortaya koymaya çalışır. Serbest ölçünün hakim olduğu bu şiirde Dinamo teşbih ve istiarelerden de yararlanmaktadır.

"Muhayyelesindeki şiirli masalları
Kaldırır çalardı yalan diye taşa
Yollarında çıplak ayaklarile güneşi çiyneyen
Nengoları seyretmese her gün doya doya!." Bahsettiğimiz gibi, neredeyse yüz yıl önce yazılan bir şiir kitabı olduğu için ufak tefek kelime hataları bulunmaktadır. Burada "ayaklarile" yazan her hal bu ki "ayaklarıyla" olması gerekmektedir. Gene Burada "çiyneyen" değil, "çiğneyen" olmalıdır.

"Fırtınalar
Konuşuyor fırtınalarla
Ebdiyetle ağaran kümüş sırtında erciyasın!
Kartallara ıslık çalan karlı bir senfoni,
Alarak kanadlarına Betofeni
Geçer üzerinden
Kartal yuvası Talasın! (…)"[121] Dinamo, "Erciyasın üzerindeki senfoni" adlı şiirinde doğa güzelliklerini de teşhis ile harmanlaştırarak ortaya daha kaliteli bir şiir koymaya çalışır. Hayal gücünden yararlanarak, gözlemlerini şiirin kıvrımlarını kullanarak okuyucuya aktarır.

[120] Dinamo, *Deniz Feneri*, s. 15.

[121] Dinamo, *Deniz Feneri*, s. 30.

3.2.4. Kavga Şiirleri

Hasan İzzettin Dinamo, bu şiirinde daha çok toplumsal gerçekliği ele almıştır. Hitler'in faşizmine de değinen Dinamo, aynı zamanda kendi iç dünyasını da şiire yansıtmıştır. 36 şiirden oluşan bu şiir kitabı 102 sayfadan oluşmaktadır. İçindeki şiirler arklı yıllarda yazılarak 1977'de kitap haline getirilmiştir.

Dinamo, dönemde uygulanan istibdad ve yayımcılara karşı baskıdan dolayı büyük bir hüznü taşır. Bununla birlikte hem kendi yakınlarının hem de halkın o dönemde yaşadıklarından dolayı hükümeti sorumlu tutar. Bu kitapta da bu gözlemlere yer verir ve şiirin konusu genel olarak bu ve benzeri konulardan oluşur.

Dinamo'nun Kavga Şiirleri'ndeki önemli duyarlılıklarından biri de "insanlık" ile ilgilidir.Pekçok şiirinde hayata tutunma çabasında başına gelenleri ve kendini savunmak için de şiirden başkatutunacak dalı kalmadığndan bahsetmektedir.[122]

Dinamo, bu kitabında serbest şiiri kullanarak daha çok karamsar bir tavır takınır.Toplumun bunalımına değinmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de hayal gücünü de kullanarak mübalağa ile daha da büyütür. İzzettin Dinamo; bu şiirlerde toplumcu gerçekçi yanını ön plana çıkararak daha ideolojik şiirler kaleme alır. Savaş'ın acı yanları ve insanlar üzerindeki etkileri, gerçekte yaşanan acılar ve dönemin siyasilerine karşı yazığı şiirlerden oluşur.

"Evet, ben faşizmin paparasını

Kırk yıl yemiş adamsam, biliniz ki

Geliyor faşizm.

Evet, acımasız, su götürmez düşmanımız bizim

Faşizm geliyor, faşizm.

Geliyor vurarak, saklanarak, gizlenerek,

Geliyor

Kurt gibi uluyarak

Tilki gibi sinerek. (…)"[123]

[122] Hatem Türk, Ahanda'dan Karacaahmet'e 80 Yıllık Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo'nun Şiirleri, s.7.

Dinamo, kendi tecrübelerini şiir dilinikullanır şekilde kaleme almıştır. Aynı zamanda benzetmelerdi ve kişileştirmeleri de kullanarak şiirini güçlü bir şekilde yazdığını göstermiştir. "Demek, Nazım'ı da alıp götürdün, akşam,

Demek, koca Nazım'ı da götürdün,

O olumsuz güzelliğe de en sonu

Ölümün katran gibi kirini sürdün? (…)"[124] Dinamo, Nazım Hikmet'in de haksızlığa ve zulme sessiz kalmamasının bedelini cezaevinde ödediğini de bu şekilde kaleme almıştır.

"Seni seviyorum, özgürlük, benim, bizim özgürlüğümüz,

Sürülerin, toprakların, ormanların, halkların özgürlüğü,

Arkadya çobanlarına şiir verdikçe yüz

Özgürlük türküleri çın çın öttürecek yeri, göğü. (…)"[125] Dinamo, ellerinden alınan özgürlüğe olan özleminden de bahsetmemeyi unutmamıştır. Haksızlıklar, zulümler ve işkencelerle geçen yılları çekinmeden kaleme almıştır.

Şiir kitabında ayrıca 1960 yılında yapılan darbe günü de bir şiir yazmıştır. Bu şiirinde darbe öncesinde özgür düşünceden uzak, baskıcı bir zihniyet olduğu ve darbe sonrası baskıcı ve özgürlükten uzaklığın kalmadığını anlatmaktadır.

3.2.5. Karacaahmet Senfonisi

Karacaahmet Senfonisi, Hasan İzzettin Dinamo'nun ilk olarak 1960'da bastırdığı, fakatdağıtamadığı, genel olarak Karacaahmet mezarlığındaki kaçak günlerini konu alan şiir kitabıdır.Hasan İzzettin Dinamo, Karacaahmet Senfonisi'ni zindanlardan çıktıktan 5 yıl sonra yazmıştır. Bu kitapta düşüncelerini, 1940 kuşağında olmasında ve toplumsal konular ele almasına rağmen değiştirmiştir. Bu şiir kitabı, şairin istediği beklentiyi karşılayamamıştır. 1943 yılına ait olan

[123] Dinamo,*Kavga Şiirleri,* s. 19.

[124] Dinamo,*KavgaŞiirleri,* s. 25.

[125] Dinamo,*KavgaŞiirleri,* s. 54.

şiirlerinden oluşmaktadır. Toplumcu gerçekçilik nazarında bakıldığında şair için eksik olarak görülebilir. Bu kitabın ana konusu, zor ve dayanılamaz cezaevi yılları yaşantısı ve oradan kurtulmanın çarelerini aramaktır. Arayışların ve çektiği ıstırapların konu edindiği bir kitap olarak görülebilir.

Dinamo, şiirlerinde bazen devrik cümleler de kullanmıştır. Serbest ölçüyü bu eserde de devam ettirir. Aynı zamanda benzetmeler de kullanarak şiirlerini güçlendirmeye çalışmıştır. Bazı yerlerde kelime hatası az da olsa bulunmaktadır. Dinamo'nun bu eseri, 32 türkü şiirden ve 3 normal şiirden oluşmaktadır.

Karacaahmet Senfonisi, edebiyatımızda Recaizade Mahmut Ekrem'in Yakacıkta AkşamdanSonra Bir Mezarlık Âlemi adlı şiiriyle başlayan ve kitabe-i seng-i mezar şiirleriyle devam eden Batılıanlayışta mezarlık ve ölüm kavramlarına bakışın önemli bir halkası sayılabilir. Şiirlerinde gördüklerini hayal gücüyle harmanlayarak kaleme alan Dinamo, doğa güzelliklerini de şiirlerine yansıtmıştır.

"Yapışkan katran yağmurunu

Durdurmak için göğe el kaldırır.

Serviler bozar mı huzurunu?

Hangi mezartaşı aldırır?"[126]

Türkü Bölümleri

Dinamo, türkü bölümünü daha çok serbest ölçü ile manzum hikaye şeklinde yazarak farklı bir hava yakalamaya çalışmıştır. Bu bölümlerde daha çok yakınma ile geçmiştir. Bu yakınma, insanlara karşı bir yakınmadır. Burada insanlardan kaçıp doğaya sığınmak, Dinamo için bir kurtuluş gibi görülmektedir.

"Kaçtım insanoğlunun elinden

Kaçtım acı acı,

Kaçtım köşe bucak

Sanki eldeymiş gibi ondan kurtulmak!

Dağa sığındım, taşa sığındım

[126] Hasan İzzettin Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*,(İstanbul: May Yayınları, 1976), s.8.

Ormana, kurda, kuşa sığındım (…)"[127]

Dinamo, türkü bölümlerinde kadınlara da değinmektedir. Kadının güzelliğinden bahseden Dinamo, aynı zamanda doğadan da alıntılamalar yaparak türkü bölümüne yazmıştır.

"Girdim serviliğe yanımda şiir kızı

Hem güzel, hem bakirelerin en yalnızı:

Zavallının duyulmuyor ayak sesi bile

Meltem oynuyor saçının altın telleriyle."[128]

Dinamo, geçmişten kalan kötü anılarına da burada değinmiştir. Bunu dile getirirken daha çok o kötü yıllardan kurtuluşa eren bir adam ağzıyla ele alır, işler.

"Burda uykunun en deliksizi

Uyu uyuyabildiğin kadar.

Ne başının üstünde yemiş yüklü ağaçlar

Ne ayağının altında çayır çimen.

Ne harp ne darp

Ne Kafkas cephesi ne Yemen. (…)"[129] Dinamo, bu şekilde dile getirirken aynı zamanda I. Dünya savaşı'na kadar gitmiştir. Babasının ve ağabeyinin vefatının üzüntüsünü de burada göstermiştir. İşkenceler ve zorbalıklar, kötü hatıralar, devrik cümleler ve doğa ile iç içe anı tadında ama düz yazı şeklinde yazılmış bir türkü bölümüdür.

Dinamo, türkü bölümlerinde daha çok kendi kırıklıklarını doğa güzellikleriyle harmanlayarak yazmıştır. Umutsuzluk ve artık gelecekten beklenti duymamaktadır. Kimi zaman gökyüzü, kimi zaman geçmişi ve kimi zaman da kadınları konu edinerek kaleme almıştır.

[127] Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*, s.16.

[128] Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*, s. 23.

[129] Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*, s. 28.

Hasan İzzettin Dinamo, bu bölümde ölüme oldukça vurgu yapmıştır. Bazı bölümlerde hem ölümü aramaktan hem de ölüm korkusunu dile getirmektedir.

“Bir tek insanoğlunun ölümden korkusu

Bir tek insanoğlu ölüm korkusunu bilen

Dirim onca biricik şey sevilen.

Sanki salto ymuş gibi yeryüzünde ölen

Kulaklarında bırakıp gittiği şiirin uğultusu.”[130]

3.2.6. Mapusanemden Şiirler

Hasan İzzettin Dinamo, bu şiir kitabında daha çok iç dünyasını şiirlerine yansıtmıştır. Yalnızlık, bunalım, çaresizlik ve başkaldırı konularını, bu eserinde ele almıştır. Dinamo, her zamanki gibi iç karamsarlığını ve yaşadıklarını şiirkerinde hissettirmiştir. Ayrıca İzzettin Dinamo, şiir kitabının isminden de anlaşılacağı üzere mapusanede geçirdiği zorlu süreçleri, baskıları ve kendilerine yapılan haksızlığı ele almıştır. Bazı bölümlerde düz yazı şeklinde kaleme alınan yerlerde, bazı yerlerde de kısa ve birkaç satırlık şiirler karşımıza çıkmaktadır. Serbest şiir ile yazılan bu eser, daha çok karamsar bir havayı andırmaktadır. Kimi zaman yaşadıklarını hayal dünyasından geçirip romantik bir üslupla aktaran Dinamo, kmi zaman da realist bir şekilde şiirlerini yazmıştır.

Hasan İzzetin Dinamo, bu eserinde ayrıca zindanlardan ve cezaevinden bıkmışlık ve tükenmişliğe de değinmiştir. Artık doğa ile iç içe olmanın özlemini ve yalnızlığın dayanılamaz bir zorluk olduğunu, sade ve yalın bir dille kaleme almıştır.

Dinamo, bu kitabını 1974 yılında yayımlamıştır. Bu şiir kitabındaki şiirler, genellikle kısa şiirlerdir. 122 şiiri kitabında yazmıştır. Aynı zamanda da 7 bölümden oluşan sonneti de şiir kitabının sonlarında yazmıştır.

“1935 yılı

Mayıs serdi yine Ankara bozkırlarına

[130] Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*, s. 65.

Doğanın mucizeli tezgâhında dokunmuş

Üstüne yan gelinip

Mutluluk düşleri görülesi bir halı.

İşte, biz,

Kaldırılıp bu çimen, çiçek desenli

Capcanlı halısı üstünden mayısın

Atıldık içeri."[131] Burada Dinamo, tren işçilerinin çalıştığı bir konuyu ele alarak yazdığı "Tren" adlı şiiri, İsmet Paşa'nın aleyhine yazıldığı düşünülerek cezaevine girdiği olayı burada kaleme almıştır.

"Yalnızlığım

Güzün son gülü

Bir ılıkça kuytuda.

Yalnızlığım

Son acı nota

Güz yapraklariyle kızarmış suda.

Yalnızlığım

Bir uzak mağarada

Bağdaş kurmuş

Buda!"[132]

Dinamo, kendi yalnızlığını ve çaresizliğini doğayı da harmanlayarak kaleme almıştır. Kelime kullanımlarında ise halk ağzındaki kelimeleri halktan bir adam görüntüsü vermek amacıyla değiştirmeden kullanır.

"Bir zindanda yaşayan bir mahkûm

Bir fareyle dost olur.

[131] Hasan İzzettin Dinamo,*MapusanemdenŞiirler*,(İstanbul: May Yayınları,1974), s. 11.

[132] Dinamo, *MapusanemdenŞiirler*, s. 27.

Fare her yemek zamanı mahkûmun yanına sokulur.

Onun verdiği kırıntıları yer

Derdini dağıtır zavallı prangalı mahkûmun. (…)"[133] İzzetin Dinamo, bazı yerlerde de anı tadında şir yazmıştır. Bunu gene sade ve yalın bir dille ve serbest şiir ölçüsü ile kaleme almıştır. Yine yalnızlığa atıfta bulunmayı ihmal etmemiştir.

Hasan İzzettin Dinamo, şiirin büyük bölümünde yalnızlığa ve hapisaneye değinirken aynı zamanda da bunu özgürlüğe özlem olarak da kaleme almıştır. Bazı yerlerde kişileştirme de yapan Dinamo, doğa ile iç içe fakat doğaya da duyduğu özleme değinmekten geri durmamıştır. Cezaevinde yaşadığı acı dolu anları sade ve yalın bir dille kaleme alan Dinamo, umudunu da kaybetmenin üzüntüsünü şiirlerinde hissettirmiştir. Dinamo'yu ayakta tutan yalnızca kalemi ve kâğıdıdır. Onlar da olmasa tamamen basiretsiz ve tutunacak hiçbir şeyi olmayan biri olacaktır. Aynı zamanda benzetmeleri de şiirleri içerisinde bariz göstermek ister.

"Bakıyorum da artık gerçekten yorulmuşum,

Artık, ne o kanatlarını

Göğün mavi yalçın kayalıklarında

Bileyen kuşum

Ne de eski samanyolunda gezen gencecik adam. (…)"[134] Dinamo, burada olduğu gibi bazı bölümlerde artık tükendiğini, bezdiğini ve artık hayattan keyif ve zevk alamdığını dile getirmiştir. Bu duruma gelinmesindeki nedenlerden biri de cesareti ve haksızlığa boyun eğmemesi olmuştur. Dönemin de şartları göz önüne alındığı zaman Dinamo, gerçekten çoğu şairin ve yazarın değinemediği konulara değinmiş ve bunun için de ciddi bedeller ödemiş bir kişidir. "Artık" adlı şiirinde de bunu doğa ile harmanlayarak yazmıştır.

"Doğaya bakmaktan usandım pencerelerden

Nolur ilkyazın çiçek gibi doğada açsam.

Geçsem şırıltılı sular gibi derelerden

[133] Dinamo, *MapusanemdenŞiirler*, s. 37.

[134] Dinamo, *MapusanemdenŞiirler*, s. 116.

Ak bulutlar gibi yaylalarda uçsam."[135] Dinamo, şiirlerinde genellikle yalnızlık ve tükenmişliğe değinirken bazı şiirlerinde de bir hasret ve özleme değinmişir. Bir yanda yokluk, sefalet ve maddi ve manevi zorlukları yaşaması yetmezmiş gibi bir de özellikle haksız yere hapislerde kaldığı ortamda doğaya ve özgürlüğe özlemi bir yanda yaşamaktadır. Tüm bunlar toplumcu gerçekçi olarak tanın Dinamo'nun bir arada kullandığı romantik ögelerdir. Eserlerinde azımsanmayacak seviyede olan bu unsurlar bu kitapta daha da fazladır.

"Çileler zinciri hep peşimdedir

Işığa gözümü açtım açalı.

Yaşamak destanı hep düşümdedir

Ecel köprüsünden geçtim geçeli.(…)" [136] Hasan İzzettin Dinamo, kitabın son sayfasındaki "Koşma"

sında 11li hece ölçüsü ile redif ve kafiyeleri de uyum içinde kullanarak kaleme almıştır. Yaşadığı zorlukları ustaca kaleme alan şair, benzetmeler de yaparak şiiri ayrıca güçlendirmiştir. Ayrıca hayallerini de şiirsel bir şekilde dile getirmiştir. Burada daha çok kendi içinde yaşadığı acı dolu zamanları kaleme almıştır.

3.2.7. Nazım'dan Meltemler

Yazın hayatında Hasan İzzettin Dinamo'nun şiirlerinin önemi çok büyüktür. "Nazımdan Meltemler" adlı şiir kitabını da onun şiir koleksiyonunun parçalarından biridir. Dinamo, bu kitabı Rusya gezisi esnasındayken Nazım Hikmet'in mezarını ziyaretinden sonra yazmıştır. Kitabın oluşumu da bu şekilde tamamlanmıştır. Nazım Hikmet'in hem hapishane hem de kavga arkadaşı olan İzzettin Dinamo'nun ölümünde sonra şair arkadaşına seslenilmiştir.

Dinamo, her zaman kullandığı serbest şiir tekniği ile şiirlerini yazmıştır. Kimi zaman toplumsal gerçekliğe, kimi zaman kendi yaşantısından bir örnekle ve kimi zaman da doğa ile iç içe şiirleri bu kitapta karşımıza çıkmaktadır. Benzetmelerden,

[135] Dinamo, *MapusanemdenŞiirler*, s. 133.

[136] Dinamo, *MapusanemdenŞiirler*, s. 154.

güzellemelerden ve abartılardan da faydalanan Dinamo, bunları sade ve yalın bir dille kaleme almıştır. Bazen düz yazı şeklinde, bazen kısa şiirlerle ve bazen de çok uzun şiirleri, bu kitapta yer almaktadır. Duygulara ve içtenliğe de değinen Dinamo, bunu bazen yalnızlıka bazen de acı ile harmanlamıştır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun bu şiir kitabı, 17 şiirden ve 79 sayfadan oluşmaktadır.

"Hani ne oldu, Nazım?

Moskova'ya geleli otelime hiç uğramadın

Hiç aramadın.

Benim elli yıllık şair arkadaşım, ideal arkadaşım

Mapusane arkadaşım. (…)"[137] Yukarıda da yazıldığı gibi Nazım Hikmet'e oldukça değinin Dinamo, bunu yakınma ile dile getirmiştir. Bir bekleyişte olduğu ama arkadaşının gelmedi için üzüntüsünü burada dile getirmiştir.

Dinamo, kitabında yabancı karakterli isimleri de kullanmayı eksik etmemiştir. Aynı zamanda kitabın ilk başlarında çoğunlukla Nazım Hikmet'e değinmiştir. Ölüm haberini gazeteden öğrendikten sonra yıkılan Dinamo, Nazım Hikmet'in kasten öldürüldüğüne değinmiştir. Aynı olayın kendisinin de başından geçeceğini yazan Dinamo, kendisinin yerine Sabahattin Ali'nin öldürüldüğünü kaleme sert bir dille ve yoğun duygularla yazmıştır.

Nazım Hikmet' in yokluğuna bir türlü alışamayan Dinamo, sürekli Nazım Hikmet'i şiirlerinde arar olmuştur. Ölümünün ardından şiir kitabında "Nazım'dan Meltemler" adlı şiirinde sürekli Nazım Hikmet'ten bahsetmektedir. Ölümünden bahsederken acısını tarif etmek adına kelimeleri özenle seçer:

"Sen ne yapıyorsun, dedim, sen altında o kara taşın?

Deha taşıyıcısı o kıvırcık saçlı güzel başın

Üşümekte mi?

Burnunu çekmekte misin mapusanede

[137] Dinamo, *Nazım'danMeltemler*, s. 7.

Üşüdüğün günler yaptığın gibi? (…)"[138]

"Yaşamak Kahramanlığı" adlı şiirinde geçmişinden bahseden Dinamo, ailesinin ve ülkenin ne kadar zorlu şartlar altında olduğunu epik bir şekilde kalemine yansıtmıştır. Yer yer yakınarak ve o günün siyasetini de şiirine yazan Dinamo, daha çok annesinin çaresizliğine değinmiştir.

" Yurdumun öksüz insanlarına şiirler yazdım

Sonra rüzgâr attı beni bu mağaraya.

Yasaktı kimsenin derdini söyleyemez yazamadım

Dert dinleyen bir koğuk buldum araya araya."[139] Dinamo, burada kendi halkının gerçekçiliğini şiirine yansıttığı için ceza yediği ve bunun sonucunda da sürekli gözetim ve denetim altında olduğunu dile getirmiştir. Devamında da sadece kendisinin değil, aynı zamanda daha nice şairlerin haklı haksız demeden sürgün edildiğini ve ceza yediğini şiirine almıştır.

Hasan İzzettin Dinamo, 6 – 7 Eylül olayları sırasında yaşadıklarını ve haksızlıkları da şiirinde yazmıştır. "6/7 Eylülün Darağaçları" adlı şiirinde dönemin siyasetçileri tarafından içeriye alındıklarını, tekrardan zindana düştüğünü hatta bu sefer diğer zindanlardan daha farklı ve daha zorlu bir zindan olduğunu şiirine yansıtır. Sonunda üstlerine atılan suçtan kurtulan ve serbest bırakılan Dinamo, yaşadıklarını bu şiirinde ele almıştır:

"Boşa koydular dolmadı,

Doluya koydular almadı.

İşte, böylece birkaç aydınla işçiye

Yükleyemez oldular bu korkunç suçu. (…)"[140]

İzzettin Dinamo, bu kitabında daha çok geçmişte yaşadığı olayları anlatmıştır. Toplumsal gerçekçilik, sade ve yalın bir dille ve serbest nazım ölçüsüyle yazılmış şiirlerden oluşan bir kitaptır. Bir bölümü de Nazım Hikmet ile geçen bu kitapta yer

[138] Dinamo, *Nazım'danMeltemler*, s. 25.

[139] Dinamo, *Nazım'danMeltemler*, s. 32.

[140] Dinamo, *Nazım'danMeltemler*, s. 56.

alan şiirler hacimlidir. Doğa güzelliği ve manzaraya neredeyse hiç değinmeyen Dinamo, daha çok gördüğü ve yaşadığı havayı şiirlerine yansıtmıştır. Çektiği sıkıntılar, cezaevi günleri ve daha birçok konuya değinmiştir.

3.2.8. Özgürlük Türküsü

"Özgürlük Türküsü, genel olarak şairin toplumcu görüşlerini, yaşama sevincini, memleketsevgisini, hayal kırıklıklarını, şiire olan sığınışını içeren kendi yaşamının satır araları ile dolu, 1931-1965 yılları arasında yazdığı şiirlerden oluşan kitabıdır.Kitap, şairin vatana, insana ve şiire bakışınıpekçok örnekle sıralamaktadır. Dinamo, en açık ifadesiyle, coğrafya ve sosyal şartların ortayaçıkardığı trajedilerle dolu bir ülkenin, Anadolu'ya hapsedilmiş ve burada ölüm kalım mücadelesini son bir gayretle kazanmış ancak sonrasında kendi evlatlarını yiyen bir devletin şair çocuğudur."[141]

İzzettin Dinamo, daha çok pastoral şiir şeklinde eserini kaleme almıştır. Yer yer özlem duygusu ve özgürlük hasretini de konu edinmiştir. Sade ve yalın bir dili her zamanki gibi tercih eden Dinamo, serbest şiir ile eserini yazmıştır. Dinamo'nun bu eseri 39 şiir, "Yirmi birinci yüzyılın insanlarına şiirler" adlı 11 bölümden oluşan şiirler ve 9 sonnetten oluşmaktadır. Eserlerinde kimi zaman yakınma, kimi zaman özgürlük sevdası ve bazı bölümlerinde de vatan sevdasını işlemiştir. Bazı şiirleri uzun olmakla birlikte kısa şiirlerine de bu eserinde yer vermiştir.

"Ben, doğanın şarkısını söylüyorum

Doğayı özleyen insanın şarkısını.

Çiçekleri ancak düşünde gören

Bülbülleri kitapta okuyan

Mapusane kokan

İnsanın şarkısını"[142] Dinamo, yer yer özleme de değinmiştir. Hayatı sürekli zorlukla mücadele ve cezaevinde geçen şair, özgürlüğü ve hayatın güzel yanlarını sadece

[141] Hatem Türk, *Ahanda'dan Karacaahmet'e 80 Yıllık Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo'nun Şiirleri,* Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, s. 7.

[142] Hasan İzzettin Dinamo,*Özgürlük Türküsü,* (İstanbul, Yalçın Yayınları, 2000), 2. Baskı s. 17.

düşlerinde gördüğünü dile getirmektedir. Aynı zamanda doğa sevgisini de belli etmektedir.

İzzettin Dinamo, çocukluğundan beridir doğaya olan sevgisini de eserinde dile getirmiştir. Aynı zamanda benzetme yaparak ve coşku ile söyleyerek şiirini canlılık katmıştır. Dinamo, "Şiirlerime ve Mutluluğa Şarkı" şiirinde de geçmişine de değinmiştir. Gülhane Parkı'nda gazetelerin üzerinde uyuyan şair, bu acı dolu günlerini de yazmayı ihmal etmemiştir.

Dinamo, "Bağımısızlık Marşı" adlı eserini 1942 yılında yazmıştır. Alman ordularının Türk topraklarından geçerek doğu cephesini arkadan vurmak istiyordu. Türk devlet adamlarının kimisi buna karşı gelmekteyken kimisi de buna karşı eğilim halindeydi. Bu şiir de, yol vermek istemeyenlerin safında yer alınarak yazılan bir şiirdir.

"Dövüşeceğiz

Yirmi yıl önceki gibi

Aydın efesi, İstanbul işçisi

Esnaf, aydın, burjuva

Emperyelizmi

Yine İzmir Körfezi'ne doğru

Önümüze katıncaya dek, (…)"[143]

Dinamo, "Yirmi birinci yüzyıl insanlarına şiirler" adlı şiirinde daha çok yakınma ve özgürlük hasretinde değinmiştir. Çoğu yerde de sabrına ve tahammülüne değinen şair, yaşadığı zorlukları da söylemeyi ihmal etmemiştir. Bazen de gelecek kuşağa imrenme ve onların yerinde olma isteğini de yazmıştır.

"Yirmi birinci yüzyıl insanı,

Benim çocuğum, torunum, dünyadaşım

Benim, her şeyine imrendiğim kardeşim,

Denizlerin bütün balıkları

[143] Dinamo, *ÖzgürlükTürküsü*, s. 38.

Yeryüzünün bütün buğdayı

Ve bahçelerin bütün yemişleri

Değil artık eli spoa tutanla yol kesenin,

Son tanesine dek

Hepsi senin

Hepsi senin

Hepsi senin."[144]

Dinamo, bu eserinde "Yitik Şiirlerime Ağıt" adlı şiirini, cezaevinden tren yolculuğu esnasında oyunları, romanları ve dört bine yakın şiirleri adına yazmıştır. Ayrıca "Doğaya Sığınış" adlı şiirini de manzum şiir şeklinde yazmıştır. Bu şiirinde de doğa güzelliğine değinmiştir.Dinamo'nun bu şiir kitabının en önemli şiirlerinden birisi de hiç şüphesiz "Yaşamak Kahramanlığı" adlı şiiridir. Daha çok toplumsal konunun işlendiği bu şiirde lirik şiir türü ile yazılmıştır. Şiirde babasına ve ağabeyine de değinmiştir. Kitabın son bölümlerindeki sonnetlerde daha çok mapusanede yaşadığı olayları düşleriyle harmanlayarak, söz sanatlarını da kullanarak kaleme alır.

3.2.9. Sürgün Şiirleri

"Hasan İzzettin Dinamo, Attila İlhan'ın "fedailer mangas", Mehmet Kemal (Kurşunluoğlu)'in ise "acılı kuşak" olarak adlandırdığı 1940 kuşağı şairlerinden biridir. Bu kuşağın direnç taşlarından biri olarak anılan Dinamo, dönemi içinde birçok sıkıntıya göğüs germek zorunda kalmış bir şairdir. Yazdığı toplumcu şiirlerinden ötürü cezaevinde yatmış ve sürgüne gönderilmiştir. Şair sürgün yıllarında büyük bir yalnızlık ve bunalım yaşamıştır. Bu bunalım ve yalnızlığın altında sürekli siyasi baskılar, para sıkıntısı, vefasız dostlar ve toplumun kendisine yargılı bakışları vardır. Şair bu yalnızlıkla dolu bunalımlı sürgünlüğünü Sürgün Şiirleri adlı eserinde ele almıştır. Şiirlerinin yaşantısının aynası olduğunu bildiğimiz Dinamo, bu sürgün yıllarında yalnızlıktan kurtuluşu doğaya sığınmakta bulmuştur. Sürgün şiirleri şairin doğa ile iç içeliğinin sergisidir. Toplumcu bir şair olarak kendisinden sonra gelen

[144] Dinamo, *ÖzgürlükTürküsü*, s. 52.

şairlere örnek teşkil eden Dinamo, sürgünlükte yalnızlığını yenmenin yollarını ararken bile kendisini bir tarafa bırakarak ülkesi ve ülkesinin yoksul halkı için endişelenmekten kendisini alamayan bir şairdir. Toplum içinde ötekileştirilmesine rağmen şair, umut-umutsuzluğunu, inancını, geleceğe dair düşlerini ve verdiği toplumsal mücadelesini yazmaktan vazgeçememiştir. Şiirlerinde özgürlük istemi, faşizm karşıtlığı, yoksulluk, özlem, yalnızlık, barış ve savaş karşıtlığını haykırmıştır. Bunu da sanat kaygısı gütmeksizin sade bir dille kaleme alan şair, halk şiirinin söyleyiş olanaklarından da faydalanmıştır. Dinamo, 1940'tan sonra kaleme aldığı eserlerini ancak 1960'tan sonra yayımlayabilmiştir. Bunda toplumcu şairlerin üzerindeki sürekli siyasi baskıların yanında şairin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar da yatmaktadır. Roman türünde de eser veren şair, kendisini öncelikle bir şair olarak tanımlamış ve şairliğini ön planda tutmuştur."[145]

Hasan İzzettin Dinamo, sürgünlüğünü Sürgün Şiirleri adlı eserinde ele alır. Eserde yetmiş şiir bulunmaktadır. Şiirler, şairin sürgün yerinde tuttuğu bir günlüğü andırmaktadır. Dinamo, bu eserinde adeta her gün zamanın akışı içindeki izlenimleri ve duygularının çetelesini tutar. Şiirlerin hepsi şairin sürgünlüğünün izlenimlerine dayanır. Bu izlenimler günlük konuşma dili içinde aktarılır. Hiçbir sanatsal kaygı gütmeden şiirlerini kaleme alan Dinamo'nun, Sürgün Şiirleri'nde bütün kaygısının yaşadığı sıkıntıları birilerine duyurmak olduğu sezinlenir. Dinamo, 1941'de Yeni Edebiyat dergisinde "Affet canım güzellik sonra seni de düşünürüz… Evvelâ karnımızı doyuralım." [146] diyerek eserlerinde sanatsal kaygı taşımadığını somutlaştırmıştır. Ahmet Oktay da, Dinamo'nun biçim ve biçem üstünlüğüyle değil siyasal olmak isteyişiyle dikkat çektiğini ifade eder.[147]Halk şiiri geleneğinden de faydalanan Dinamo'nun şiirlerinin en dikkat çekici yanı sürgünlüğünün getirdiği yalnızlıktır. Şair, bu yalnızlık ve beraberinde gelen bunaltıdan doğaya sığınır. Bütün şiirlerde tabiat unsurlarıyla dostluğu görünen şair bu eseri için de;"Sürgün Şiirleri'm toplumun zulmünden kaçıp doğaya sığınışın simgesidir." [148] demektedir. Aslında

[145]Ayşe Ertuş, *Sürgünlükte Yalnızlığın Diğer Adı: Hasan İzzettin Dinamo*, Hasan İzzettin Dinamo'nun Sürgün Şiirlerinde Yalnızlık, 2015, s. 350 - 351.

[146] H. Mehmet Doğan, *Toplumcu Gerçekçilik Nâzım Hikmet ve 1940 Kuşağı*, Adam Sanat, 62, Ocak, 1991, s. 68.

[147] Ahmet Oktay,*Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, (İstanbul: Everest Yayınları, 2003)3. Basım, 23.

[148] Altınkaynak, *Edebiyatımızda 1940Kuşağı*.s 140.

şiirlerdeki doğaya sığınış toplumun zulmünden kaçışından çok yalnızlığın çaresizliği olarak karşımıza çıkar.

Hasan İzzettin Dinamo, sürgünlük yaşadığı yerde doğa ile iç içedir. Baştan aşağı Pülümür'ün doğal güzelliklerini gezer ve bu güzelliklere hayran olur. Doğa ile baş başa olmak şaire göre bir özgürlüktür. Fakat sürgünlüğün getirdiği ızdırap şairin içindeki isteklerin ayaklarına zincir takmıştır. Bu şairin istediklerini gerçekleştirememenin verdiği tutsaklıktır. Dinamo, sürgün olmasını bir kader olarak değerlendirir. Bu onun çaresizliğinin sergisidir. O, yazdığı şiirlerinden ötürü şimdi sürgün hayatı yaşamaktadır. Bunun bilincinde olan şair ne olursa olsun şiirinden ödün vermeyeceğini de bilir.[149]

Toplumcu bir şair olarak ömrünce yaşadığı sıkıntıları, insanların yargılayıcı bakışlarından ötürü "ötekileştirilmesi" bir tarafa vefasız ve ihanet dolu dostların varlığı da şairde derin yaralar açar. Bu yaralar şairin sadece sürgünlük yıllarına ait değildir. Şairin 1935'te tutuklanarak dört yıl hüküm giymesinin altında da dost bildiği birisinin onu ihbarı yatmaktadır. Şaban Öztürk, Dinamo'nun bu olayı şöyle aktardığını dikkatlere sunmaktadır: "Ulvi adlı polise çalışan bir arkadaşının, 1 Mayıs dolayısıyla bildiri dağıtmak gerektiği konusunda kendisini ikna etmesi sonucu, hazırladıkları bildirileri birbirlerine vermek için randevulaştıkları yere Ulvi'nin polisi getirmesi ile başlamıştır. Sonuçta birbiriyle görüşen 17 kişi gözaltına alınıp tutuklanmış, Cebeci'deki hapishaneye konulmuşlardır." [150] Bu olayda tutuklananlardan biri de Hasan İzzettin Dinamo olmuştur. Dinamo'nun dost bildiklerinin kendisinde açtığı yaralar sürgünlükte kapanmayacak derinliğe ulaşır. Bu durumu şair şöyle ifade eder:

"Eşeğe bindim hoş görmediler

Ata bindim haydi in dediler

Deveye bindim yuhaladılar

Dost için içimde kurduğum sırça saray

[149] Ayşe Ertuş, *Sürgünlükte Yalnızlığın Diğer Adı: Hasan İzzettin Dinamo, Hasan İzzettin Dinamo'nun Sürgün Şiirlerinde Yalnızlık*, 2015, .s. 353.

[150] Şaban Öztürk, *Türkiye Solunun Hapishane Tarihi*, (İstanbul: Yar Yayınları, 2004).

Dost gördü konuk gördü alay alay

Hepsi de yıktı bu sarayın bir yanını

Camını çerçevesini indirdi hoyratça."[151]

"Dinamo, Pülümür'deki insanların sıkıntılarını gördükçe adeta kendi yalnızlık ve sıkıntısını unutur. Bu durum, şairin toplumcu yanının gereğidir. Pülümür'de en büyük sıkıntısı yalnızlık olan şair, acıyla baktığı insanların da yalnızlığını, tabiat unsurlarının bile onların durumuna olan kayıtsızlığıyla açıklar"[152]

"Burda durmadan konuşan iki şey vardı.

Biri Pülümür çayı, bir de bu kuşlardı.

Cennetini bilirdi onlar yalnız buranın

Nerden bileceklerdi neler çektiğini

Pülümürlü denen yoksul insanın."[153]

Dinamo, sürgünlüğünde büyük bir bunalım içindedir. Ne gittiği yerdeki insanlar ona kucak açar ne de geldiği yerdeki eş dost onu arayıp sorar. Bunun yanında büyük bir yoksulluk içinde kıvranmaktadır. Konuşacağı sadece tabiat unsurları vardır ki bunlar da ona cevap verememektedir. O sürgünü "aşılmaz mapusane duvarlarına" benzetmektedir. Kendisini ise "bir damlacık sürgün garibi" olarak tanımlamaktadır. Bu garipliğinde gittiği sürgün yerinde insanlar ona karşı "üvey ana gibi" şefkatsizdirler. Gittiği yer doğasıyla insana büyük bir mutluluk verebilecek bir yerdir; fakat bu durum bir sürgün için geçerli değildir. Çünkü sürgün olmak beraberinde büyük bir ön yargıyı getirir ve sürgün olanı ötekileştirir:

"Sürülmüşsün binlerce kilometre uzağa

Her saat ayağın değer bir tuzağa

Kimseciklerle bir çift söz edemezsin

---

[151] Hasan İzzettin Dinamo, *SürgünŞiirleri*, (İstanbul: May Yayınları, 1975), s.80.

[152] Ayşe Ertuş,*Sürgünlükte Yalnızlığın Diğer Adı: Hasan İzzettin Dinamo, Hasan İzzettin Dinamo'nun Sürgün Şiirlerinde Yalnızlık*, 2015.2015,International Periodicalfor the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic Ankara, s. 355.

[153] Dinamo,*SürgünŞiirleri*, s.86.

Bir garip kuş gibi seyreder seni herkes.

Fısıltı olur yanıbaşında en yavuz ses."[154]

Şair, şiiri kişileştirir. Bir sitem şeklinde ortaya konulan bu durum aslında şairin şiire olan tutkunluğunun göstergesidir. Bütün bu olumsuz koşullara rağmen şair, şiire olan tutkusunu onu güzel bir kadına benzeterek ortaya koyar. Şiirin sürekli onunla olması da şairin tek sevinci olarak değerlendirilmelidir. Dinamo, dünya görüşünü şiirlerinde doğrudan ortaya koyan bir şairdir. Onun, halktan gizlisi yoktur. Toplumcu bir şair olarak halkın içinde bulunduğu olumsuzlukları, faşizm karşıtlığını ve iktidarın baskıcı politikalarına tepkisini haykırırcasına şiirlerinde ortaya koyar. Bu durum şairin cezaevinde yatmasına, sürgüne gönderilmesine ve "vatan haini" olarak değerlendirilmesine sebep olur. Şair bütün olumsuzluklara rağmen yolundan sapmayacağını ifade eder. Onun yolu toplumcu şiir yoludur ve o, şiirsiz yapamayacağını satır aralarında duyurur:

"Vatan haini dediler

Mapusaneye koydular

Çamur katranla yudular

Düşüncemden caymadım hiç."[155]

3.2.10. Tuyuğlar

Dinamo'nun en son şiir eseri "Tuyuğlar" adlı eseridir. İzzettin Dinamo, "Adalet Sıtması"nı 1983'de yayımlamıştır. Hukuk sisteminin ağır ve de aksak işleyen yapısını dönemin zihniyeti yüzünden sorgulayıp eleştirmiştir. 1988 yılına doğru gelindiğinde "Anadolu'da Bir Yunan Askeri" isimli roman yazmıştır. 1989'da "Nazım'dan Meltemler'i yayımlar. Serbest teknikle yazmış olduğu şiirler olmasına rağmen benimsemiş olduğu anlayıştan daha farklı ve yeni bir tür deneme yaptığı şiirleri, öldükten sonra 1990'da "Tuyuğlar"da bir araya getirlmiştir.

[154] Dinamo, *SürgünŞiirleri*, s. 104.

[155] Dinamo, *SürgünŞiirleri*, s. 147.

Tuyuğlar, Dinamo'nun çoğunluğunu yaşamının son döneminde yazdığı dörtlükler, Divan edebiyatı zevkine göre çağdaş konu ve formdaki gazeller ve yaşamında gördüğü sıkıntıları içeren şiirlerden oluşan kitabıdır. Kitabın son bölümündeki Çine Gecesinde İşkence Türküsü adlı şiirde şair, Aydın-Çine'deki hapislik zamanında maruz kaldığı işkenceleri anlatmaktadır.

Kitabın ortalarına gelindiği zaman tüyuğdan şiire geçmiş olmuştur. Kimi zaman düzyazı şeklinde kimi zaman da gazeller, eserde bulunmaktadır. Kitapta toplam olarak 23 şiir ve tüyuğ bulunmaktadır.

Dinamo'nun bu eseri daha çok kendi yaşadığı problemlerin yansıtıldığı bir eser olmuştur. Yakınmayla, geçmişteki acılarla iç içe olunan bu eserde Dinamo, bu yaşadığı olayları eserine aktarırken gerçekçi bir şekilde aktarmıştır. Kimi zaman doğaya özlem, kimi zaman düşlerle dolu bir eser olmuştur. Ayrıca her zorluklara rağmen gene de bazı manevi duygulardan asla ödün de vermemiştir:

"Toplamayı, çarpmayı, bölmeyi öğrendik,

Demegokları dinleyerek gülmeyi öğrendik.

Ekmeğimizin hırsızlarla vuruştukça

Kahramanca gülerek ölmeyi öğrendik."[156]

Dinamo, bu eserinde çoğunlukla cezaevinde geçirdiği zorlu süreçleri doğa ile harmanlayarak yazmıştır. Bazı yerlerinde kişileştirme ve benzetmeler de yaparak şiiri güçlendirmiştir. Yer yer aşk konularına da değinmiştir. Geçmişine bazen sitemli bazen de sert bir şekilde değinen Dinamo, aynı zamanda bu sitemini ve uğradığı haksızlığa zamanında söyleyemediği için de ayrıca yakınmıştır:

"Puştunu, deyyusunu gördüm bir çağ dolusu,

Şarap içtiler oturup binlerce bağ dolusu.

Kalemimi kırıp attılar ateşe

Sövüp sayamadım onlara mısrağ dolusu."[157]

[156] Hasan İzzettin Dinamo, *Tuyuğlar*, (İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları, 1990), s. 20.

[157] Dinamo, *Tuyuğlar*, s. 27.

Dinamo, kitapta ayrıca “Hayyam Üstüne Tuyuğlar”, “Hafız Üstüne Tuyuğlar”, “Eski Siyasal Dönemden Tuyuğlar” ve “Yarım Kalmış Tuyuğlar” olmak üzere farklı Tüyuğlar da yazmıştır. Eski siyasal dönemden tüyuğlarda daha çok farklı şairlere de değinen Dinamo, siyaset ile harmanlayarak yazmıştır.

Dinamo, şiir bölümünü daha çok düzyazı şeklinde kaleme almıştır. Ayrıca kısa şiirlere de yer ermiştir. Eserde gazellere, kitabın sonlarında yer verilmiştir. Gazellerde daha çok kendi iç sesine ve yaşanmışlıklarına yer vermiştir.

3.3. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ROMANLARI

İzzettin Dinamo, şiir ile başladığı şairlik serüvenine romanlar da kaleme alan şairdir. Özellikle "Kutsal Barış" ve "Kutsal İsyan" romanları, yazdığı romanlar içerisinde en önemli olan romanlardır. Bunların dışında Ateş yılları, Savaş ve açlar, Öksüz musa, Musa'nın mapushanesi, Koyun baba, Musa'nın gecekondusu, Türk kelebeği, Açlık, Adalet sıtması, Anadolu'da bir yunan askeri romanlarını da kaleme almıştır.

3.3.1. Kutsal Barış

Kutsal Barış, 6 ciltten oluşmaktadır. Her bir cildi ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.3.1.1. Kutsal Barış 1. Cilt

Olay Örgüsü

Olay örgüsüne bakıldığı zaman ilk başlarda İstanbul'un işgali ile başlamıştır. Özellikle Yunanların da bu konuda hırslı oldukları görülmektedir. Mustafa Kemal'in başarılı girişimleri sayesinde hem İstanbul'da hem de Çanakkale'de galibiyetler yaşanmıştır. Bunun üzerine özellikle Fransa'nın bulunduğu İtilaf devletleri savaşın çok fazla uzamaması ve ateşkes görüşmelerini istemiştir. Burada olaylar daha çok komutanlar, generaller ve Mustafa Kemal ile geçmektedir.

Bölümündevamında Mudanya'da yapılan büyük toplantı üzerinden ilerlemektedir. İsmet Paşa'nın temsilciliğini yaptığı bu toplantıda devletlerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket edilen bir toplantı olmuştur. Hararetin ve gerginliğin yüksek olduğu bir toplantı olmuştur. Taraflar daha çok antlaşmadan yana olduğunu söyleseler de durum bu şekilde çok zor ilerlemiştir.*'' Görüşmeler, sanki kağnı ile ilerliyordu. 5 ekim öğle üzeri, görüşmeler ancak bir arpa boyu ilerlemişti. Harrington, Meriç Irmağı'na dek bütün Doğu Trakya'nın Yunan ordusundan arınmasını kabul ediyor, ancak buranın barış antlaşması imzalanıncaya dek müttefik ordularının işgalleri altında kalması için diretiyordu. (...) ''*[158]

Birinci cildin devamında gazeteci Naşit Hakkı'nın ülkedeki işgalleri kaleme alması ve bu işgalleri durdurmak için yapılan seferberlerden bahsedilmiştir. Burada

[158] Dinamo,*Kutsal Barış*,Cilt 1, s. 44.

ön plana çıkan isim Refet Paşa olmuştur. Mustafa Kemal'in talimatıyla İstanbul'da görevlendirilmesi, başarıları ve İngilizlere karşı verdiği mücadeleden bahsedilmiştir. Buralarda sohbet ve diyaloglar daha az olup olaylar detaylı ve gerçekçi bir dille anlatılmıştır. Bölümün devamında İzmit'in Yunanlılar tarafından işgalinden bahsedilmiştir. Yunanların köylere yaptığı işgaller, katliamlar, tecavüzler ve işkencelerden bahsedilmiştir.*"Şile'de Çiftçi Emrullah, büyük işkencelerle öldürülmüştü. İlk önce sokaklarda kırbaçlanarak yürütülmüş, sonra, kaba etlerine kasatura sokulmuş, bütün parmaklan birer birer kesilmiş, gözünün biri de oyulduktan sonra başı gövdesinden ayrılarak bir ağacın çatalına konmuştu. Emrullah'ın parça parça edilmiş ölüsüne bu ağacın altında rastlanmıştı. (...) ''*[159]

Kitabın ortalarına gelindiği zaman Ankara hükümeti ile İstanbul hükümetinin anlaşmazlığı ve karşı karşıya geldikleri anlatılmıştır. Ağırlıklı olarak Ankara hükümetinin anlatıldığı bölümde İstanbul hükümetinin devlet için artık ellerinden bir şey gelmediği ve yapılması gereken ne varsa Millet Meclisi'nin ve Mustafa Kemal'in yaptığı kaleme alınmıştır. Devamında ise daha çok diyalog ve sohbet tarzında farklı konulara ve farklı alanlardan yaşanan olaylar bahsedilmiştir.

Sultan Vahidettin'in artık görevinin dolduğu ve gitmek için çaba sar ettiği de yazılmıştır. Bunu yaparken birtakım kişilerden de destek almıştır. Destek aldığı kişilerden birisi de General Harrington'dur.*'' Kaçış planını olduğu gibi General Harrington hazırlamıştı. Saraya hiç kimse yanaşamadığından kaçışı uygulamak büyük güçlükler yaratıyordu. Planın hazırlanmasında Tuğgeneral Julian Steele ile humbaracılar komutanı Albay Volston da ona yardımcı olmuştu. Türkiye'nin son sultanının sağ salim Türkiye'den çıkarabilmek çok belalı bir işse de bunu üzerlerine almayı kabullenmişlerdi.'' [160]* Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne göre halifelik makamında olduğu halde ülkeden başka ülkeye sığınan Vahidettin yerine başka bir ismin halife olarak seçilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu yeni halife seçiminde vekiller oldukça ince eleyip sık düşünmüşlerdir. Bunu etraflıca aralarında tartışmışlardır. Daha sonra halifeliğe seçilen Abdülmecit efendinin hayatına kısaca değinilmiştir.

[159] Dinamo,*Kutsal Barış*, Cilt 1, s. 90.

[160] Dinamo,*Kutsal Barış*, Cilt 1, s. 196.

Son bölümde ise Lozan'da Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan söz edilmiştir. Ülkeyi temsilen görevlendirilen kişi İsmet Paşa olmuştur. Konuşulan konulardan birisi de hilafet makamı olmuştur.*''Türkiye anayasası, hilafetin, yani özgür ve bağımsız bir İslam devletinin çıkarlarını yürütmeğe çalışacak ellere bütün savunma iktidarını vereceğini söylüyor. Bu halde hilafeti maddi desteksiz nasıl bırakmış oluruz? Türkiye, hilafeti tutup duruyor. Hilafet, Türk ulusuna vediadır, emanettir. Türk ulusu, özgür ve bağımsızdır. Bundan dolayı hilafet de saldırıdan korunmuş bir güce sahiptir.''*[161]Diğer konular da boğazlar, kapitülasyonlar, topraklar ve sınırlar gibi konular olmuştur. Bu konuşmalar sırasında ülke temsilcileri sadece kendi ülkelerinin çıkar ve menfaatlerini düşünerek hareket etmektedirler.

ŞahısKadrosu

Çok zengin bir şahıs kadrosu bulunmaktadır. Şahıs kadrosunun büyük çoğunluğu askerlerden ve düşmanlardan oluşmaktadır. Dekoratif unsur durumunda olan kişi sayısı oldukça azdır.

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal: İstanbul'un ve Çanakkale'nin işgalini durdurmak ve düşmanlara karşı zafer kazanmak için askeriyenin başında olan kişidir. Olayların neredeyse tamamı Mustafa Kemal üzerinden gerçekleşmektedir. Verdiği talimatlar, düşmanlara karşı diplomatik ve askeri girişimleri ve başarılarıyla ülkedeki halkın gönlünde taht kurmuştur.

İsmet Paşa: Birçok İtilaf devletleri temsilcilerini Mudanya'da ağırlayan ve onlarla istişare eden kişidir. Aynı zamanda İstanbul'un işgalini de yakından takip etmek için İstanbul'da önde gelen askerlerle istişare etmiştir. Mudanya ateşkes antlaşmasını imzalayan kişidir. Daha sonra Hariciye vekili seçilmiştir. Lozan Konferansı'nda ülkesini temsil eden kişidir.

[161] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s. 293.

Sultan Vahidettin: Osmanlı'nın son padişahı ve son halifesidir. Saray'daki birçok kişinin İngilizlere çalıştığını öğrenmiştir. Devletine daha fazla zarar gelmemesi için ülkeden yardımlar eşliğinde çıkmıştır.

Abdülmecit Efendi: Sultan Vahidettin'in Malta'ya gidişinden sonra halifelik makamına Meclis tarafından seçilmiş kişidir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

General Harrington: İngilizlerin komutanıdır. İstanbul'un işgalinde en büyük pay sahiplerinden biridir.*'' Harrington, Fransızlarla İtalyanların hiç direnmeden yolu açacaklarını yediği ekmek gibi biliyordu. Ne var ki yine de kimi blöfler, kombinezonlarla Mustafa Kemal'in karşısına dikilmesi gerekiyordu. (...)''*[162]

General Pele: Fransız komutandır. Somali adlı Fransız savaş gemisinden ve Fransız mürettebatından sorumlu kişidir. Mustafa Kemal ile birçok defa görüşme gerçekleştirmiştir.

Yunanlar: Trakya'yı ve İstanbul'u işgal eden düşman devletlerden biridir. Ayrıca İzmit'i işgal etmişlerdir. Köyleri ve köylerde kadın erkek yaşlı genç demeden acımasızca katletmişlerdir.

Frew: İngiliz papazıdır. Sarayda olan biten her şeyi İngiltere'ye sızdıran kişidir.

General Leonardopulos: İstanbul'a gönderilecek olan Türk mültecilerin yüz kırk beş tanesini askerlik çağında olduğu bahanesiyle göndermesini engellemiş kişidir. Kızılay'ın yardımlarını engellemiş ve İstanbul'a gitmek isteyen Türk halkının da gitmesine müsaade etmemiştir.

Lord Curzon: Lozan Konferansı'nda İngiltere'yi temsil eden kişidir. İsmet Paşa'yı sürekli ters köşeye yatırmaya çalışan ve onun üstünde baskı oluşturmaya çalışan kişidir. Daha sonra ortamın yumuşaması ve kendisinin de İsmet Paşa ile ortak düşünceleri oluştuktan sonra yumuşamış ve daha ılımlı adımlar atmıştır. *''İsmet Paşanın sözlerinden söz ediyorum ki Türk Kurulu her zaman, Türk ulusal*

[162] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s.10.

egemenliğine bir darbe vurulmak kuşkusu altında bulunuyor. Biz, Türk egemenliğine bir darbe vurmak istemiyoruz. İsmet Paşa, bu kuşkusunu büsbütün yok edebilir. Biz, burada en barışçıl biçimde bir uzlaşma yolu bulmaktan başka şey gütmüyoruz.''[163]

Yönlendirici (Yönverici) Kişiler

Mustafa Kemal: Ülkede askerlerin atamasını yapan, savaş bölgelerine kimin ya da kimlerin gönderileceğine karar veren, diplomatik işlerde kimlerin temsilci seçildiği ve kimlerin ne yapması gerektiğine karar veren kişidir.

Alıcı Kişiler

Fevzi Paşa: Mustafa Kemal'in talimatıyla Mudanya'daki büyük toplantıya katılmasını istemiştir.

Refet Paşa: Mustafa Kemal'in onayıyla İstanbul'daki işgali durdurmak için görevlendirilmiş kişidir. Daha önceden başarılara imza attığı için görevlendirilmiştir.

Yardımcı Kişiler

Hamit Hasancan: Anadolu hükümetinin İstanbul'da temsilcisi sayılacak bir kişidir. General Pele ile Mustafa Kemal'i bir araya getirerek görüşmesinde aracılık etmiştir.

Saffet Bey: General Pelle ile Mustafa Kemal arasında yapılan konuşmada tercümanlık yapan kişidir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Llord George: Türkiye'yi antlaşma istemesine rağmen ciddi şekilde tehdit eden ve zorlayan kişidir. İtilaf devletlerinin dahi tepkisini alan kişidir. Baskılara ve haksızlıklarının sonunda istifa etmiştir.

[163] Dinamo, *Kutsal Barış*, Cilt 1, s. 341.

Yahyaoğlu Mustafa: Yunanlıların vahşice katliamına sessiz kalmamıştır. Tek başına yirmi kadar Yunan askerine karşı savaşmıştır. Çok kötü bir şekilde sonu gelmiştir.

Artın Kemal: Asıl ismi Ali Kemal'dir. Vatana ihanet etiği için Artın Kemal denilmiştir. Halk tarafından linçe uğrayarak öldürülmüştür.

Sadık Baba, Zeki, Nimet de eserdeki diğer dekoratif durumdaki kişilerdir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Naşit Hakkı Uluğ: Gazetecidir. Ülkenin işgal halinde olduğu yeri gözlemleyerek içler acısı tabloyu kalemine aktaran kişidir.

Dilaver Bey: Polis müdürüdür.

Kadın Karakterler

Gülsüme: Yunan askerleri tarafından vahşice katledilmiş kişidir.

Ayşe: Yunan askerlerinin köyleri istilasına karşı çıkmaya çalışmıştır fakat öldürülmüştür.

Zaman

Zaman olarak kesin olarak çok az tarihsel zaman verilmiştir. Bunun dışında kalan zaman dilimi vaka zamanı olmuştur.

Zamana bakıldığında Birinci Kurtuluş Savaşı'ndan başlayıp Kurtuluş Savaşı'na doğru seyretmektedir. Devamında Millet Meclisi ile İstanbul Hükümetinin karşı karşıya gelmeleri ve daha sonra yaşananlar sırasıyla kaleme alınmıştır.

Mekân

Ana Mekânlar

İstanbul

İzmit

Ankara

İç Mekânlar

İstanbul

Mudanya

İzmit

Meclis

Ankara

Dış Mekânlar

Malta

Lozan

Lozan Palas Oteli

3.3.1.2. Kutsal Barış 2. Cilt

Olay Örgüsü

Kutsal Barış'ın ikinci cildi, İzmir'in geri alınmasının müjdesi ile başlamıştır. Ardından Türklerin Bulgarlar tarafından zorla Hıristiyanlaştırılması ile devam etmektedir. Daha sonra Mustafa Kemal ve Ali Fethi'nin bu durumu öğrendikten sonra harekete geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesi olaylar anlatılmıştır. Yapılan askeri operasyonla birlikte kurtarılan Türkler, eski dinlerine geri dönmüştür. *'' Üç yüz bin Türkü işkenceyle Hıristiyan yapan Bulgar köylülerinin köylerine karşıbir misillemeye girişildi. Yüzbaşı ilmi beyin komutasındakiyıkım birliği bütün suçlu*

Bulgar köylerini baştanbaşa yakıp yıkarak zulüm gören Türklerin öcünü aldı. Teğmen Fuat, gerillanın bir başka deyimi olan komitacılığa, bu eylemde aldığı görevle başladı.''[164] Bu olaylar sonrasında Türk – Bulgar hükümetleri antlaşma yaparak savaşı durdurmuşlardır.

Devamında Makedonya, İttihat ve Terakki'ye bir kurul gönderip Yunanlara ve Sırplara karşı ortak savaş cephesi kurulmasını önermiştir. Daha sonra Birinci Dünya Savaşı meydana gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın 4 yıllık serüvenine çok değinmeyen Dinamo, olayları sadece kahramanlar üzerinden anlatmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen Kurtuluş Savaşı da bir diğer konular arasında yerini almıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarını önce casuslukların olduğu zamanlardan anlatmaya başlayan Dinamo, daha sonra bunların nasıl temizlendiği ve nasıl yok edildiğini yazmıştır.

Ocak 1923 yılından sonra İktisat Kongresi ile ilgili tartışmalar ve diyalogların yapıldığı bölüm de olmuştur. Burada daha çok mebusların fikirleri ve görüşleri dikkate alınarak ülkenin iktisadi durumu hakkında neler yapılacağı ile ilgili tartışmalar yaşanmıştır. İzmir İktisat Kongresi yapıldığı yer, çoğunlukla karşılıklı tartışma havasında geçmiştir.

Kutsal Barış'ın ikinci cildi sekiz bölümden oluşmaktadır. Her bölümde farklı konular, farklı olaylar ve farklı zamanlar yer almaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan başlayarak İzmir İktisat Kongresi de dâhil olmak üzere yaklaşık 10 yılı kapsayan bir zaman dilimine yer verilmiştir. Olaylar daha çok konuşma ve diyalog şeklinde geçerek anlatılmıştır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal:1919 yılında Anadolu'ya geçmesiyle anılmaya başlanmıştır. Ülkesini düşmanların elinden kurtarmaya çalışan, mavi gözlü, yakışıklı, sarışın bir

[164] Hasan İzzettin Dinamo, *KutsalBarış*,(İstanbul: May Yayınları, 1976), Cilt2, s. 12.

askerdir. İleride başkomutan olmuş başkahramandır. Ülkesi için cepheden cepheye koşan, tüm zorluklara göğüs geren ve Kurtuluş Savaşı'nda komutanlık yaparak ülkesi için savaşan kahramandır.

Fuat Balkan:Zorla Hıristiyan yapılan Türkleri kurtarmak ve korumak için görevlendirilmiştir.Bulgaristan ile Türkiye arasındaki gerilimin son çözümlemeleri için görev yerinde kalan beş subaydan biridir. İskeçe ve yöresini Bulgaristan'a teslim eden kişidir. Ardından Bulgaristan, beş subayı sınır dışı etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında komutan olmuştur. Büyük görevler verilen Fuat Balkan, bunu layıkıyla yerine getirmiştir. İlerleyen zamanlarda Albay Cafer Tayyar ile arası açılan Fuat Balkan,

Süleyman Askeri: Enver Paşa ve arkadaşları ile ''Teşkilatı Mahsusa'' adlı casusluk örgütü kurduktan sonra bu örgütün başına getirilen kişidir. Ayrıca Türklerin zorla Hıristiyanlaştırılmasını durdurup bastırması ve Türklerin kurtarılarak eski dinlerini tekrardan yaşama fırsatı kazanmasını sağlayan kişidir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Albay Nelson:Intelligence Service'nin yakın doğu şefidir. Aynı zamanda büyük İstihbarat örgütünün de en parlak elemanlarından sayılmaktadır. Sirekci'deki yazıhanesinde bir çalışan olarak görülmektedir.

Mustafa Sağır: Kurtuluş Savaşı sırasındaki bir İngiliz casusudur. Mustafa Kemal'e suikast düşüncesi olan kişidir. Albay Nelson ile sürekli diyalog halinde olan kişidir. Yeni Ankara Hükümeti'ni çözmek için görevlendirilmiş kişidir.

Hasan Tahsin: Kendisi polis müdürüdür. Aynı zamanda İngilizler için çalışan satılık bir kişidir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku Duyulan Kişiler

Arzı edilen kişiler veya korku duyulan kişile bulunmamaktadır.

Yönlendirici (YönVerici) Kişiler

Mustafa Kemal: Mustafa Kemal, yapılacak olan anlaşma ile ilgili anlaşmanın kurallarını belirleyen ve ülkesi için neler istediğini belirleyerek yönlendirici kişi konumundadır.*''Ulusumun bütün gerçekleri anlamakta gösterdiği olgunluk yetenek, övünmeye değer. Artık, bu ulusu tutsak ve bu ülkeyi sömürge yada çiftlik yapmak hevesinde bulunanların ne büyük gaflette bulundukları anlaşılır, ülke nin istek ve gerçek gereksinimlerine uygun bir barış yapmak olanağı doğduktan sonra, geçmişteki zararları az zamanda kapatmak zorundayız, özellikle ekonomi ve kültür çalışmalarına çok büyük çabalar göstermelidir. Bu çalışmaları temelli ilkelere dayandırmak ve doğru yönlerde sürekli kılabilmek uğruna bütün ulusun çalışma ve çabasını uyumlu ve verimli kılmak amacı ile barıştan sonra Halk Fırkası adı altında bir siyasal örgüte gerek olduğu kanısındayım.''*[165]

İsmet Paşa: Kurtuluş Savaşı'nda önemli mevkilerde rol almıştır. Ayrıca Lozan Antlaşması'nda yeni kurulan ama ismi henüz belli olmayan ülkeyi temsil eden kişi olmuştur.

Alıcı Kişiler

Kutsal Barış'ın ikinci cildinde daha çok halk alıcı kişi rolünde olmuştur. Savaş, kongre ve antlaşma bölümlerini anlatan bu bölümde alıcı kişiler, karşılıklı rakip olan karakterler olmuştur.

Yardımcı Kişiler

Albay Cafer Tayyar:İsmet İnönü'nün temsilci olarak gönderilmesini engelleyen kişidir. Fuat Balkan'a *'' İsmet beye söyle, benim kolordumda senin gibi yüzlerce subay var. Onlar dururken seni göndermeleri gerekmez. Bunu kendisine özellikle söyle. Bu kesin buyruğumabakmadan gelirsen seni tutuklarım.''*[166] diyerek netliğini belli etmiştir.

[165] Dinamo, *KutsalBarış*,Cilt 2, s. 187.

[166] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 2, s. 41.

Ali Sait Paşa: Yüzbaşı Fuat'ın Albay Cafer Tayyar'ı aradan çıkarmak için İsmet İnönü'ye yazdığı mesajın altına *''Gümülcine İslam cemaatinin Türkiye delegesi olanFuat bey(orduca güvene değer bir kişi olduğundan başvurması halinde her istediğinin, yerine getirilmesi istenir.''*[167]mesajını yazan kişidir.

Cemal Bey:Bulgar eksperi General Savof ile İttihat ve Terakki hükümeti arasında aracılık yapıp sorunların çözülmesini sağlayan kişidir.

Karakaş İbrahim Bey: Yunanistan'da iki partinin birbirine girmesini koz olarak kullanmak isteyen Fuat Balkan, bu durumu daha fazla şiddetli hale getirmek için casusların başına getirilen kişidir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Kitabın ikinci cildinde dekoratif unsur durumunda kişi bulunmamaktadır. Neredeyse tüm karakterler aktif ve ciltte ön planda olan karakterlerdir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Sosyal ve mesleki özelliklere göre karakterlerin büyük çoğunluğu askerdir. Bunun dışında farklı meslek dallarından karakterler pek fazla göze çarpmamaktadır.

Kadın Karakterler

Grace Ellison: Yabancı bir gazetecidir. Mustafa Kemal, annesi Zübeyde Hanım'ı gazeteci ile tanıştırmıştır.

Zübeyde Hanım: Mustafa Kemal'in annesidir.

Latife: Mustafa Kemal'in evlenmeyi düşündüğü ve daha sonra evlendiği kişidir. Bazı zamanlarda sessizce ağlayan Latife, ardından sevinçlerle dolu bir hayat sürmüştür.

[167] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 2, s. 42.

Zaman

Olayların zamanına bakıldığında Birinci Dünya Savaşı'ndan önce başlayıp, ardından Birinci Dünya Savaşı zamanını ve daha sonrasını kapsayan bu ciltte genel olarak bakıldığında net bir tarihe değinilmemiştir.

Vaka zamanı daha çok I. Dünya Savaşı yılları ve yeni kurulan ülkenin Kurtuluş Savaşı yıllarını ele almaktadır. Bu tarihler de 1914 yılından başlayıp 1923'e kadar süregelmektedir.

Mekan

Ana Mekan

Ana mekâna bakıldığında daha çok Türkiye ön plana çıkmaktadır. Savaşlar nedeniyle başka ülkelere değinilmiş olsa bile olay genel itibariyle Türkiye'de İstanbul, Çanakkale, savaş alanları belirgindir.

İç Mekanlar

Gümülcine

Hürriyet Oteli

Dış Mekanlar

İmparatoriçe zırhlısıValendova demir yolu köprüsü

Kavala Konsolosluğu

3.3.1.3. Kutsal Barış 3. Cilt

Olay Örgüsü

Olay örgüsü, kitapta Latife Hanım'ın Mustafa Kemal üzerindeki etkileri aktarılarak başlanmıştır. Mustafa Kemal'in yaşam tarzına, eşiyle ve çevresiyle

ilişkilerine, evlilik hayatına ve bunun beraberinde getirdiği olumsuzlukları gözler önüne seren ilk bölüm; karşılaştırmalarla ifade edilmiştir.

Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in gizemli bir biçimde yitişi anlatılmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan algılardan, hükümet yapısından, meclis otoritesinden, adaletten, hükümetin bilgisi dâhilinde olan ya da olmayan konulardan, karşıt ve zıt kutuplu düşüncelerden, vekillerin yaşanılan bu olay üzerinden katkılarına ve tam tersi olayı kapatmaya çalışan hallerinden bahsedilmiştir. Kuşkular neticesinde şüphe duyulan kişiler, olumsuz sürecin devamı halinde titizlikle ele alınmıştır. Bahsi geçen cinayet örgüsü; ulusal bir dava olarak görülmüş ve bu ciddiyetle yürütülmüştür. Adaletin sarsılmaması içinde tarihin kalın perdesi aralanmıştır. Ali Şükrü Bey'in kaybının ölümle sonuçlanması, gerçekçi betimlemelerle okuyucuya sunulmuş, okuyucu da herhangi bir soru işareti oluşmaması için detaylara sıklıkla yer verilmiştir. Ali Şükrü Bey'i boğarak öldürdüğü ortaya çıkan Topal Osman'ın serüveniyse son derece çetrefilli, karamsar, olumsuz bir atmosferle sunulmuştur. Meclis'teki dini yapı, kişi ve kişilerin düşünce yapılarıyla ifade edilmeye çalışılmıştır. Son olarak Ali Şükrü Bey'in önemi, din, yurt, bağımsızlık savunucusu olması gibi konu başlıklarıyla tekrar edilmiştir.

Ali Şükrü Bey cinayetinin tüm detayları ve cinayetin işlenme sürecine kadarki planlar aktarılmıştır. Ali Şükrü Bey, cinayetinden sorumlu olan Topal Osman'ın yaşantısı, bakış açıları, aile hayatı, Kuvay-ı Milliye yönelik düşünceleri aktarılmıştır. Topal Osman'ın hırsı, Gazi'nin yoluna çıkacak herkesi temizlemekten ibaretti. Topal Osman'ın milis güçlerine karşı oluşan olumsuz tutumdan da bahsedilmiş, bununla birlikte karışık hesaplaşmalara dayanan belirsiz durumlar gözler önüne serilmiştir. Milis güçlerin temelinde, Ankara'daki durumlarını sağlamlaştırmak bulunuyordu. Üçüncü bölümle birlikte Topal Osman'ın, Ali Şükrü Bey'i öldürmesindeki gerekçe olarak, meclisteki muhalefeti sindirmek ve padişahların sonlarını herkese anlatmak, gösterilmiştir. Topal Osman başlangıçta, herkesin gözünde, bağımsızlık için savaşan yiğit bir adamken; zamanla kiralık katil düşüncesine evirilmiştir.

İsmet Paşa'nın Lozan Konferansı süreci ele alınmıştır. Lozan Konferansı'nda barış imzalanacakken, ulusun savaştan yorgun ve bitkin çıkması bu süreci aksatmıştır.

İkinci Lozan Konferansı Uşi'de Şato Oteli'nde açılmıştır. İsmet Paşa konferansta şu düşünceleri aktarmıştır.

"Türkiye Konferansın başından beri gerçek barışseverlik gösterdi. Dünya barışını koruma isteğimizi ispatlamak uğruna her fırsattan yararlandık. Geçen kez içtenlikle çalıştık. Bu kez de askıda kalan sorunların yine içtenlikle çözümü için çalışacağız."[168]Konferans görüşmelerinin hararetli ortamı anlatılırken; aynı zamanda bütün delegelerin anlaşma arayışında olduğundan da bahsedilmiştir. Türk tezinin en dikenli yanlarından olan "Kapitülasyonların Kaldırılması" konusu detaylarıyla aktarılmıştır. Diplomat Vorovski'nin Lozan sürecine katkıları aktarılırken, ölümü ve sonuçları da sunulmuştur. Ölümü, konferansın temposuna hızlılık getirmiştir. Konferans sonucunda Lozan'da bulunan İsmet Paşa'ya, Mustafa Kemal'den gelen telgrafta şunlar yazmaktadır.

"Ulus ve hükümetin zatı âlilerine vermiş olduğu yeni görevi başarıyla bitirdiniz. Ülkeye bir sıra yararlı çalışmadan oluşan yaşayışınızı bu kez de tarihi bir başarıyla taçlandırdınız. Uzun savaşlardan sonra yurdumuzun barış ve bağımsızlığa kavuştuğu bugünde parlak hizmetiniz dolayısıyla zatı alinizi, sayın arkadaşlarımız Rıza Nur ve Hasan Beyleri ve çalışmalarınızda size yardım eden bütün delegasyon üyelerini teşekkür ederek kutlarım."[169]

Ülkedeki yeni rejimle birlikte gelişen değişimlere ışık tutulmuştur. Siyasal tutkulardan bahsedilmiştir. İsmet Paşa'nın birinci Lozan'daki başarısızlığı, Başbakan Rauf'un gizliden gizliye müttefik olarak benimsenmesine neden olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasına değinilerek bölüm tamamlanmıştır.

Mustafa Kemal'in yeni Türkiye kurma çalışmalarından bahsedilmiştir. İsmet Paşa ve Hüseyin Rauf, yeniden toparlanıp, Türkiye'nin yazgısında karınca kararınca rol almaya çalışmışlardır. 11 Ağustos 19232'te ikinci Meclis toplandı ve Ali Fethi, başbakanlığa seçildi. 11 Ağustos 1923'te açılan Büyük Millet Meclis'i, en yaşlı üye olan, Abdurrahman Şeref'in başkanlığında toplandı. Mustafa Kemal, 196 oyla Büyük Millet Meclis'i başkanlığına seçildi. 23 Nisan 1923'te açılan Türkiye Büyük Millet Meclis'i toplandı. Mustafa Kemal'in meclis konuşmaları şunlardır:

---

[168] Hasan İzzettin Dinamo, *KutsalBarış,*(İstanbul:TekinYayınevi, 1977),Cilt 3, s.55.

[169] Dinamo, *KutsalBarış*,Cilt 3, s.125.

"Efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclis'i dönemine girmiş bulunmaktayız." [170] *"Efendiler, seçilmiş ve güven almış başkanınız olma onuru, bugün bana birtakım sorunları ortaya koyma görevini yüklemektedir."*[171]

"Ulusal bir Meclis'in toplantıya çağırılması zorunlu duruma gelmiştir."[172]

"Efendiler, ilk Meclis, ülkeyi düşman ayaklarından kurtarmak ve ulusu barışa götürmek amacı gütmektedir." [173] *"Ulus, geniş bir huzur ve güvenlik içinde bulunmalıdır."*[174]

İsmet Paşa'nın yaşadığı olumsuz durumlar ele alınmış ve devamında; eski başbakan, İsmet Paşa'nın ileri geri düşünerek Sivas kapılarına vardığında Sivas Kongresi'nin bir film şeridi gibi gözünün önünden geçtiğine değinilmiştir. Hüseyin Rauf, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın bunalımlı ve umutsuz zamanlarında kavgadan kaçmış ve İngilizlere sığınmıştır. Rauf Orbay, Malta sürgünlüğünü andıkça, kendisini, yeni – berbat bir yolculuğun dumanlı havasında bulmuştur. Mustafa Kemal bu süreçte, Türkiye'nin bir numaralı adamı olma yolundaydı. Malta Sürgünleri ve Anadolu'da geçen savaşlar geniş bir pencerede okuyucuya sunulmuştur.

Türk köylerine yerleştirilmiş Rum göçmenlerinin durumları anlatılmış, Batı Trakya'nın durumu ele alınırken aynı zamanda Lozan'da yaşanan barış görüşmelerine de değinilmiştir. 18 Temmuz 1923 günü Genelkurmay başkanı Fevzi Paşa'dan gelen telgrafta şunlar yazmaktadır.*"Fuat Bey'e, Rumeli'deki kardeşlerimizin yabancıların boyunduruğundan kurtarılmasını şükran ve övgülerle bildirmeyi bir borç bilirim. Hiç kuşkusuz kahramanlar emek ve çaba harcamışlardır. Yeni Türkiye'nin temelleri özgürlükle ve bağımsızlıkla sulanmıştır. Tanrı'nın rahmetine kavuşan kutsal şehitlerimize fatihalar okuyarak, bütün Müslümanlara Tanrı'nın yardımını dilerim."*[175]

---

[170] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 3, s.142.

[171] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 3, s.143.

[172] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 3, s.146.

[173] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 3, s.148.

[174] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 3, s.150.

[175] Dinamo, *KutsalBarış*,Cilt 3, s.289.

Patrikhane'ye karşı yapılan bağımsızlık savaşları ele alınmıştır. Ortodoks Patrikhanesi'nin Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla tehlikeye girdiği konusundan bahsedilmiştir. İstanbul Patrikhanesi'nin yeniden örgütlenerek varlığını koruma yoluna gittiğinin altı çizilmiştir.

İstanbul'un işgali konusu üzerinde durulmuştur. İstanbul'a gerektiğinde savaş yoluyla girmek üzere hazır olan birinci ordu birlikleri, Bostancı ve İzmit arasındaki bölgeye yayılmışlar, Lozan'dan gelecek haberi beklemişlerdir. 6 Ekim sabahı vapurla Üsküdar'a geçirilen demir tümen, Taksim alanına girmiştir. Beyoğlu'nun mavi – ak, yani Yunan bayrağına boyanması görüşü, yerini, kırmızı – ak Türk bayrağının dalgalanmasıyla neticelenmiştir. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması, İstanbul'da ancak, 6 Ekim 1923'te uygulanmıştır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler

Latife Hanım: Demokrat bir hükümetin devlet başkanının karısı olmayı az görmektedir.

Mustafa Kemal: Devlet başkanıdır. Latifte Hanım'la evliliklerinde birçok olumsuz engelle karşılaşmıştır. Düşünceleri çeşitli kişi ve kurumlar tarafından onay görmemiştir.

Rauf Orbay: Başbakandır. Siyasal düşünce yapısında kopmalar yaşayarak sonsuz karanlıkta bunalıma sürüklenmiştir. Hamidiye kahramanıdır.

Topal Osman: Ali Şükrü Bey'in ölümünden sorumludur. Yerinde duramayan bir karaktere sahiptir. Serüvenleri sonucunda kendini karaya vurmuş balık gibi hissetmektedir. Yahya Kaya'yı öldürmüştür.

İsmet Paşa: Lozan'da yaşadığı başarısızlık, kendisini, salt asker konumuna sürüklemiştir. Başkanlığında Türk delegasyonu 21 Nisan akşamı saat 21.00'da Lozan garına girmiştir. Ülkenin dirimsel noktalarında fedakârlık yapmıştır. Barış adamıdır.

Vorovski: Çiçerin'in yerine Lozan Konferansı'na delege olarak atanmıştır. Sovyetlerin Roma elçisidir. Roma'dan Lozan'a varabilmek için pek çok engeli aşmıştır. Başlangıçta İsmet Paşa'nın başında döndüğü iddia edilen suikast işi, kendisinde patlak vermiştir.

Ali Fethi: İçişleri bakanıdır.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Trabzon Mebusu Ali Şükrü: Mustafa Kemal'in düşünce yapısına karşıdır. Türkiye'nin en tehlikeli adamı olarak anılmıştır. Topal Osman tarafından öldürülmüştür. Kendisi aynı zamanda bir subaydır.

Antalya Mebusu Ragih Hoca: Mustafa Kemal'in düşünce yapısına karşı olan bir diğer kişidir.

Ziya Hurşit: Lazistan mebusudur.

Topçu İhsan: Bahriye vekilidir.

Necati Hoca: Lazistan mebusudur.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku Duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Yenibahçeli Şükrü: İstanbul mebusudur.

Çerkez Ethem: En tehlikeli rakiptir. Ortadan kalktıktan sonra Mustafa kemal'e duyulan güven artmıştır.

Yönlendirici (YönVerici) Kişiler

Teğmen Kemal: Ali Şükrü Bey'in cesedini bulan kişidir.

Alıcı Kişiler

Romanın bu cildinde alıcı kişiler bulunmamaktadır.

Yardımcı Kişiler

Kuvay-ı Milliyeci Feridun Kandemir: Meclis tutanaklarının basımından sorumludur.

Recep Peker: Meclis başkâtibidir.

Hüseyin Avni: Erzurum mebusudur.

Hakkı Hami: Sinop mebusudur.

Yahya Galip: Kırşehir mebusudur.

Durak: Erzurum mebusudur.

Özalp Paşa: Milli Savunma Bakanı'dır.

Şükrü Hoca: Afyonkarahisar mebusudur.

Yahya Kaya: Enver paşa'nın adamıdır. Topal Osman tarafından öldürülmüştür. Başlarında Mustafa Suphi'nin olduğu on dört komünist lideri öldüren kişidir.

Üsteğmen Mustafa Kaptan: Büyük Millet Meclis'i muhafız bölüğü komutanıdır.

Topal Osman'ın en içten arkadaşlarından biridir. Giresun'dan gelmiştir. Gözü pek bir adamdır. Ulus ve yurt konularında cesaretlidir.

Yusuf Kemal: Dışişleri bakanıdır. Baştan beri Lozan'a gidecek Türk delegasyonunun başına Başbakan Rauf'un getirilmesini uygun görmüştür.

Abdurrahman Şeref: Meclis'in en yaşlı üyesidir. İkinci Büyük Millet Meclis'i kendisinin başkanlığında toplanmıştır.

Abbas Halim Paşa: Arkadaşlarıyla içli dışlı biri değildi. Münzevi tabiatlıydı. Kitap okumayı sever ve sanatla uğraşmaktan hoşlanırdı. Saatlerini resim yaparak geçirirdi. Birkaç yabancı dil biliyordu. Arkadaşlarına İngilizce öğretebilmek için kurslar açmıştır.

Halil Menteş: Eski Hariciye nazırıdır. Polverista yöneticiliğine seçilmiştir. Temelde yalnızlığı çok severdi. Komutanlık – mahpuslar arasındaki ilişkiyle ilgilenirdi. Çok kişiyle görüşmez, zamanının çoğunu odasında anı yazarak geçirirdi. Hareketsizliğinden dolayı şişman ve ince, tiz sesliydi.

İsmet Canpolat: İttihat ve Terakki'nin en atak, en güçlü genç kuşağıydı. İnsanlardan kaçan bir yapıya sahipti. Parti yaşayışında gördüğü olumsuzluklar sebebiyle tedbirli

bir hayat sürmüştür. Bitkileri insanlardan üstün tutmuştur. Çiçek ve sebze yetiştiriciliği yapmış, tarım kitapları okumuştur.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Armatör Kalkavanzade İbrahim Kaptan

Armatör Kakavanzade İlyas Sami

Tayyarağazade Necip

Üsküdar Harmanlık Taburu Komutanı Binbaşı Osman

Yakup Şefki Paşa

Mürsel Paşa

Mehmet Ağa

Binbaşı Hilmi

Eczacı Mehmet

Sosyal Mesleki Önemine göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Latife Hanım: Demokratik bir hükümetin devlet başkanının karısı olmayı az gören biridir. Mustafa Kemal'le evlidir. Mustafa Kemal'e zaman zaman engeller ve zorluklar yaşatmıştır.

Zaman

Zaman kavramına bakıldığı zaman genel olarak Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki milli mücadele yıllarına değinilmiştir.

Mekân

Ana Mekân

Ankara

İsviçre

Sivas

Bursa

Adana

Diyarbakır

İstanbul

İç Mekânlar

Büyük Millet Meclisi

Çankaya

Uşi

Şato Otel

Cecile Otel

Salvator Kalesi

Malta

Ereğli

Dedeağaç

Karaağaç

Trakya

Üsküdar

Soğukçeşme

Köprü

Bankalar Caddesi

Taksim

Gülhane Parkı

Dış Mekânlar

Konya

Giresun

Trabzon

Lozan

Cenevre

Ermenistan

İzmit

Bulgaristan

3.3.1.4. Kutsal Barış 4. Cilt

Olay Örgüsü

Mustafa Kemal'in Cumhuriyet'i ilan etme süreci adım adım ele alınmıştır. Bu süreçte yaşanılan olumlu – olumsuz durumlara da değinilmiştir. Kabine içinde farklı düşüncelere de yer verilmiştir. Mustafa Kemal katıldığı bir yemekte şu sözleriyle Cumhuriyet'in ilanını duyurmuştur.

"Karar günü geldi arkadaşlar. Yarın, Cumhuriyet'i ilan edeceğiz."[176]

Bakanlar Kurulu'nun bu süreçte ilerlediği gidiş ve yön üzerinde durulmuştur. Mustafa Kemal, 158 oy alarak Türkiye Cumhuriyet'i başkanı olmuştur. Mustafa Kemal, Meclis'teki nutkunu şöyle tamamlamıştır.

"Türkiye Cumhuriyet'i mutlu, başarılı ve muzaffer olacaktır."[177]

[176] Hasan İzzettin Dinamo, *KutsalBarış*,(İstanbul: TekinYayınevi 1978),Cilt 4 s. 9.

Ali Fuat Paşa'nın Konya ordu müfettişliğine gidişi anlatılmıştır. Ulusal savaşın başlangıcından sonucuna kadar devam eden aşamalar aktarılmıştır. Yeni iktidar savaşına dikkat çekilerek; bu iktidar savaşının Kuvayi Milliyeciler ve Mustafa Kemal arasında olduğundan söz edilmiştir.

Hüseyin Rauf'un ikinci kez Meclis başkanı olması konusunun üzerinde durulmuştur. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun yeni hükümet biçimine göre değiştirilip, bütünleştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Hüseyin Rauf'un çarpıtılan sözleri üzerine, Hüseyin Rauf şunları dile getirmiştir.

"İlk işim Gazi Paşa'yı ziyaret etmek olacaktır. Başbakan ve öbürleriyle aramızda bir yanlış anlaşılma olmuşsa, bunu Meclis başkanı katında açıklama yaparak düzeltmeye çalışacağım."[178]

Hüseyin Rauf'un düşüncelerinin, kendisini, tarih sahnesinden silecek yapıda olduğunun altı çizilmiştir. Devlet başkanlığı konusuna değinilmiştir. Kazım Karabekir'in gazetelere konu olan şu sözleri gündeme gelmiştir.

"Cumhuriyet yanlısıyım, ancak kişi saltanatına karşıyım."[179]

Cumhuriyet'in ilanına yönelik yapılan kışkırtıcı oyunlardan da bahsedilmiştir. Birinci ordu müfettişliğine Kazım Karabekir, ikincisine Ali Fuat Paşa, üçüncüsüne de Cevat Paşa getirilmiştir.

Papa Eftim'in Adalet Bakanlığı'na giderek Fener Rum Patrikhanesi'nin vekili olduğunu belirtmesi yer almaktadır. Rum halkının durumuyla ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Patrikhane temsilcileri arasında geçen olumsuz durumlar da aktarılmıştır. Patrikhane militanlarının çalışmalarına, düşüncelerine, dost ve düşmanca tavırlarına da değinilmiştir. Papa Eftim'in Tarlabaşı'na yerleşmesi ve sonrasındaki süreç aktarılmıştır. Patrikhane'nin Türkiye ve Türklere karşı olan davranışları da gözler önüne serilmiştir. Son olarak, Papa Eftim'in broşür halinde bastırdığı bildiri de şu yazmaktadır.

---

[177] Dinamo, *KutsalBarış*,Cilt 4, s. 25.

[178] Dinamo, *KutsalBarış*,Cilt 4, s. 35.

[179] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 56.

"Sevgili dindaşlarım, koca cübbelilerin yaptıklarını gözler önüne serdim. Artık aldanmayın ve kendinizi aldatmayın."[180]

İngiliz Kemal'in tutuklanma süreci ve sonrasında yaşananlar ele alınmıştır. İnönü – Eskişehir yönünde ilerleyen Yunan hareketlerinin neler olduğu aktarılmıştır. İngiliz Kemal'in sonrasında yaşadığı ajanlık süreci detaylarıyla anlatılmıştır. Türk insanın başına gelen hem çok acı hem de gülünç olaylar izah edilmiştir.

Faşist, İtalya'nın yeni kurucusu olan Benito Mussolini'nin eski Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurma tutkusu ele alınmıştır. Mussolini'nin İtalya'da iktidara gelmesinin ardından, takındığı saldırgan faşizmin üzerinde durulmuştur.

Mustafa Kemal'in Ankara'da geçirdiği kalp rahatsızlığında sonraki süreci anlatılmıştır. Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'dan beklediği bir telgraf bulunuyordu. Gelen telgraf şu şifreyi içeriyordu.

"Halifeyi bir uçtuuçtu oyunuyla uçurmanın zamanı gelmiştir."[181]

Mustafa Kemal'in bu telgrafa cevabı şu olmuştur.

"Hilafet makamı ve halifeler yanlış anlama ve yanlış yorumlarla iç ve dış yaşayışı etkilemektedir. Hükümetçe ciddi tedbirler alınmasını bildiririm."[182]

Halifenin sınır dışı edilme süreci de anlatılmıştır.Mersinli Örnek Bahçesi fen memuru Mevlüt'ün Çankaya'daki günleri anlatılmıştır. Mevlüt, Sivas Ziraat Mektebi muavinliğinden çekilerek Ankara'ya gitmiştir. Mevlüt'ün tren yolculu süreci ve Ercüment Ekrem'le yaptığı diyaloglar da aktarılmıştır. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun değiştirilme sürecinde yaşanılanlar anlatılmıştır. Görüşmelerde en çetin tartışmaya neden olan madde şudur:

"Kara, deniz, hava güçleriyle bütün güçlerin başkomutanlığı cumhurbaşkanına aittir."[183]

Bu 40. madde en şu biçimde şekillendirilmiştir.

---

[180] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 145.

[181] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 228.

[182] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 229.

[183] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 311.

"Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin anlamca kişiliğinde var olan cumhurbaşkanınca temsil edilir. Savaş güçlerinin komutası, cumhurbaşkanlığınca atanacak genelkurmay başkanına verilir."[184]

Tartışma yaratan bir diğer konuda kabineler üzerine olan düşüncelerdir. Bir noktadan sonra hükümet, aydınların eleştirilerinde gericilik görmeye başlamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı olan yayılım ateşleri de detaylarıyla aktarılmıştır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler

Mustafa Kemal: Meclis başkanıdır. Başkomutandır. Muhalifleri meclis dışına püskürtmeyi hedeflemiştir. Ankara mebusudur.

Papa Eftim: Fener Rum Patrikhanesi vekilidir. Adalet Bakanlığı'yla ilişkilerini sıkılaştırarak yeni patriğin kilise kanunlarına göre uygun biçimde seçilmesini sağlamaya dair çalışmaları olmuştur. İsmet Paşa'nın tanrının kılıcını andıran önergeyi iletmesi, kendisini, hasta etmiştir. Patrikhane'den ayrıldıktan sonra Tarlabaşı'na yerleşmiş ve ailesiyle yaşamıştır. Küskün bir durum takınmış, dışarıya dahi çıkmamış ve yalnızlığı tercih etmiştir.

İngiliz Kemal: Orta boylu, kırmızı yüzlü, kasketli bir gençtir. İzmir'de yakalanıp tutuklanmıştır. Yunan yönetimi altında bir süre yaşamıştır. Atina siyasal asker mapusanesine yollanmıştır. Serüvenci, yurtsever, gözü pek bir savaşçıdır.

Benito Mussolini: Kara gölekli faşisttir. İtalya'nın yeni kurucusudur. Eski Roma İmparatorluğu'nu kurma tutkusu vardır.

Mevlüt: İnce uzun boylu, yakışıklı bir gençtir. Mersinli Örnek Bahçesi fen memurudur. Gazi'nin Çankaya Köşkü'ne atanmıştır.

[184] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 4, s. 311.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Ethem Bey: Mustafa Kemal'le korkunç bir iktidar savaşı yapmıştır.

Kazım Karabekir: Birinci ordu müfettişliği görevinde yer almıştır. Mustafa Kemal'e yönelik dokundurucu sözler söylemiştir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku Duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Romanın bu cildinde arzu edilen kişiler veya korku duyulan kişielr ya da kavramlardan etraflıca bahsedilmemiştir. Sadece düşmanlara karşı savaş ve kurtuluş mücadelesinden bahsedilmiştir. Bunlar da çoğunlukla sohbet tadında geçmiştir.

Yönlendirici (YönVerici) Kişiler

Deli Halit Paşa – Kemalettin Sami Paşa: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın en değerli askerleridir.

Alıcı Kişiler

Romanın bu cildinde alıcı kişiler genel olarak askerler ve halk olmuştur.

Yardımcı Kişiler

Ali Fuat Paşa: Meclis'in ikinci başkanıdır. Konya'daki ordu müfettişliğine gitmiştir. Siyaset adamıdır. Konya'ya giderken ki tren yolculuğunu içkili, küskün, karamsar, kızgın ve öfkeli geçirmiştir.

Celal Bayar: İktisat başkanı adayıdır.

Yunus Nadi Abalıoğlu: Yenigün Gazetesi'nin sahibidir. Kanuni Esasi Encümeni başkanıdır.

Hüseyin Rauf: Ulus egemenlikçisidir. Cumhuriyet karşıtı değildir. Monarşiye karşıdır.

Mareşal Fevzi Paşa: Genelkurmay başkanıdır.

Siirtli Mahmut: Mustafa Kemal'in en gizli işlerinde yer almıştır. Türkiye'nin sayılı iş adamlarından biri olmuş ve çok tanınmış bir gazeteci haline gelmiştir.

Deli Murat: Bursa bozgunundan sonra Damat Ferit'i öldürmek üzere İstanbul'a gelmiştir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Mahmut Celal

Yusuf Kemal

Kozan Mebusu Ali Saip

Lazistan Mebusu Ekrem

Diyarbakır Mebusu Zülfü

Abdurrahman Nafiz

Papa Tor

Avukat Emin

Gümüşhane Mebusu Zeki

Sosyal Mesleki Önemine göre Roman Kişileri

Sosyal mesleki öneme bakıldığı zaman neredeyse tüm karakterler asker ve savaşçı konumdadır.

Kadın Karakterler

Latife Hanım: Mustafa Kemal'in eşidir. Ali Fuat Paşa'dan İstanbul'a dair bilgiler almak istemiştir.

Zaman

Sosyal zaman olarak Cumhuriyet'in ilanın öncesi ve Cumhuriyet'in ilanından sonrası kaleme alınmıştır.

25 Ekim 1923: Büyük Millet Meclis'i toplandı.

27 Ekim 1923: Ali Fuat Paşa Konya'daki ordu müfettişliğine gitti.

29 Ekim 1923: Ali Fethi Başkanlığı'nda Halk Fırkası toplandı.

1 Kasım 1923: Tevhidi Efkâr ve Vatan Gazeteleri muhabirleri, eski başbakan Hüseyin Rauf'u bir yerde kıstırarak Cumhuriyet konusu üzerine konuşturmuşlardır.

22 Kasım 1923: İsmet Paşa Başkanlığı'nda parti grubu toplanmıştır.

14 Şubat 1924: Yönetim ikiye ayrıldı.

Mekân

Ana Mekân

Konya

İstanbul

Ankara

Kayseri

Balıkesir

Bursa

Eskişehir

Antalya

İzmir

İç Mekânlar

Çankaya

Kalamış

Kuzguncuk

Haydarpaşa Garı

Batı Trakya

Tarlabaşı

Galata

Üsküdar

Atina

Bornova

Halkapınar

Dış Mekânlar

Fransa

Birleşik Amerika

Yunanistan

Etiyopya

3.3.1.5. Kutsal Barış 5. Cilt

Olay Örgüsü

Romanın ilk başlarında aşk serüveni ile başlamıştır. Fikriye'nin yaşadığı hastalık sonrası Münih'e gitmesi ve Mustafa Kemal'in o sırada Latife ile evliliği ile başlamıştır. İlk bölümde daha çok olaylar aşk çemberi etrafında dönmüştür. Devamında konu savaşlara doğu yönelmiştir. Nasturi ayaklanmasını fırsat bilen İngilizler ve buna karşı direniş ve güç göstermek isteyen Mustafa Kemal'in meclisi toplayarak karşılık verilmesi gerektiğini düşünmüş ve meclise bildirdiği bölümdür. Ardından Birinci Dünya Savaşı'ndan ve daha sonra Kurtuluş Savaşı'ndan, başarılardan ve daha nice olayların bahsedildiği bölüm olmuştur.

Fener Patrikhanesi lideri olan Papa Eftim'in Türk Ortodoks Merkez Kilisesi'nin açılması için verdiği uğraştan söz edilmiştir. İşi silahla çözmeye çalışmaya kalktıkları zaman karşılarında Kuvay-ı Milliye belirmiştir. Daha sonra işi Cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal'e kadar götürmüşlerdir. Mustafa Kemal de'' *özdeş dinden, özdeş haklara sahip bulunan herhangi bir yurttaşın tapınağına*

girmekten ve ibadetini yapmaktan alıkonulmasına cumhuriyet kanunları kesinlikle müsaade etmez. Sözü geçen kiliselerin özdeş dinden bir toplamca ele geçirildiğine göre hükümetçe yapılacak hiçbir şey yoktur.''[185] Karşılığını verdiği bölüm olmuştur. Daha çok patrikhanenin amacı ve yaptıkları uğraştan söz edilmiştir.

Şeyh Said ayaklanması, bu ayaklanmada kurulan dernek, İngilizlerden destek alınması ve ayaklanmanın nasıl bastırıldığı da sohbet niteliğinde anlatılmıştır. Kitabın ortalarında genelde sohbet niteliğinde sona doğru gelinmiştir. Olaylar bu esnada sürükleyici bir şekilde ve gerçekçilikle anlatılmıştır. Bu bölümlerde konu oldukça uzatılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra gazetecilere karşı müdahaleden ve Erzurum'da meydana gelen depremde Mustafa Kemal'in ve eşinin Erzurum'a gidişi, vatandaşların sağlık durumunun haberi ve depremler ilgili bilgiler almak üzere yola koyulduğu anları anlatmaktadır. Daha sonra İzmir Suikasti'ne değinilmiştir.

Kitabın bu beşinci cildine bakıldığı zaman olayların devamında farklı bir olay ve o olaydan sonra da bambaşka olaylara değinilmiştir. Tek bir konunun bir ciltte toplandığı görülmemektedir. Bunun da nedeni yaşanan hadiselerin kronolojik tarihinden kaynaklanmaktadır.

Şahıs Kadrosu
Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal:Latife ile evlenmiştir. Hakkari'deki Nasturi ayaklanmasını kendi lehlerine döndürmek isteyen İngilizlere karşı Cafer Tayyar'ı görevlendirerek ayaklanmayı durdurmuştur.

Cafer Tayyar: Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle Hakkari'deki Nasturi ayaklanmasını bastırmıştır.

Deli Halit: 93 savaşında Ruslara kaptırılan üç kenti düşmandan geri almakla görevlendirilmiştir. İkinci taburunun önünde Ardahan'a girerek kendisine Ardahan

[185] Hasan İzzettin Dinamo, *KutsalBarış*,(İstanbul: Divan Matbaası, 1974),Cilt 5, s. 108.

Fatihi denmeye başlanmıştır. Kazandığı başarılardan sonra Doğu cephesinde Ruslara karşı görev verilmiştir.

Enver Paşa: Kendisine Kars Fatihi dedirtmek için Kars'a doğru yola çıkmış ancak kar fırtınasını ve mevsim şartlarına dikkat etmediğinden dolayı yaklaşık yüz bin kişinin donarak şehit olanların başındaki kişidir.

İsmet Paşa:Cumhuriyet'in ilanından sonra hükümet başkanı olmuştur. Mustafa Kemal ile birlikte ülkeyi yönetmişlerdir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

İngilizler: Nasturi ayaklanmasını fırsat bilerek doğuda kürt sorunu çıkarmaya çalışmışlardır.

Papa Eftim: Fener Patrikhanesi'nde kara cübbelilerin başındaki kişidir. Türk Ortodoks Merkez Kilisesi'nin kurulması için gruplarla uğranılan kişidir. Ayrıca grupları toplayarak grupların sözcüsü ve önderi olan kişidir.

Şeyh Said: Ülke içerisinde Kürdistan devletini kurmaya kalkışan bir karakterdir. Aynı zamanda Kürt Teali derneğin üyelerindendir. İngiliz istihbaratı ile anlaşarak silahlanmış ve Diyarbakır'da isyanı başlatmıştır. Başarısız bir girişim sonucunda cezasını çekmiştir.

SeyitAbdulkadir: Kürdistan Teali Derneği başkanıdır. Kürdistan'ın kurulmasında, Şeyh Said İsyanında ve İngiliz istihbaratına katkıları olan bir karakterdir.

Kör Sadi: İstanbul'da hükümet darbesi yapılmasını öneren kişidir. *''Hükümet darbesi yapmak üzere Sayit Abdulkadir ile İngiliz hükümeti arasında aracı olacak, hükümet darbesi girişiminde İstanbul'daki Kürtler silahla saldırıya geçirilecek, aya klan iş. dinci ve gerici olacağından genel bir nitelik alacaktı. Silahlı1 Kurt güçleri Babıali'yi, kolorduyu, emniyet müdürlüğünü işgal edecek, İstanbul'da bulunan birtakım grupların yardımı sağlanacaktı.''*[186]

[186] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 191.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Romanın bu cildinde arzu edilen veya korku duyulan kişielr ya da kavramlara pek yer verilmemiştir. Düşman olarak ülke temsilcileri ve askerler gösterilmiştir.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Ziya Hurşit: İzmir Suikasti'nin yöneticisidir. Laz İsmail ve Gürcü Yusuf'a yön veren kişidir. *'' Siz, Gazi'ye ateş edip vurduktan sonra, hemen buyruğunuza bir otomobil, gerekirse bir uçak verilecektir. Uçak, şimdiden kaçmanız için hazırdır.''*[187]

Alıcı Kişiler

Ali Fethi:Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle Cafer Tayyar Paşa'nın görüşlerini ve fikirlerini öğrenmek maksadıyla ona yemek vererek öğrenmeye çalışan kişidir. *''Yemeğin sonlarına doğru, Fethi, baklayı ağzından çıkardı: Acaba Cafer Tayyar Paşa da Terakkiperverlere katılacak mıydı? Paşa, başbakana şu yanıtı verdi: Henüz kesin bir karar vermedim. Ancak, Halk Fırkası çoğunluğu karşısında güçlü ve halkın güvenebileceği bir muhalefetin varlığı ülkenin yüksek çıkarları gereğidir. Bunu sen de bilirsin.''*[188]

Laz İsmail: İzmir Suikasti'nde Mustafa Kemal'i öldürmek üzere görevlendirilen tetikçidir.

Yardımcı Kişiler

Ali Çavuş: Mustafa Kemal'in emri ile Fikriye'ye yardım eden, ona yol gösteren kişidir. Fikriye, Münih'den Ankara'ya geldikten sonra Erenköy'e götürüp ona sağlığı ve barınacağı bir ev için yardım eden ve aynı zamanda Mustafa Kemal'in adamı olan kişidir.

[187] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 326.

[188] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 63-64.

Kemalettin Sami Paşa: Halit paşayı, Mustafa Kemal'in isteği ile olduğu tahmin edilerek Berlin'e götürüp tedavi ettirmek isteyen kişidir.

Kel Ali: Halit Paşa'nın söylediklerinin tam tersini savunan, inatçı, içten pazarlıkçı bir kişidir. Cephenin güvenliği açısından başka cephede görevlendirilmiştir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Romanın bu cildinde dekoratif unsur durumudna kişilere pek fazla değinilmemiştir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Romanın bu cildinde de olduğu gibi sosyal ve mesleki özelliklere göre karakterlerden bahsedilmemiştir. Genel olarak bakındığı zaman savaş ve kurtuluş dönemleri anlatıldığı için askerlik ve mahkeme olayları konuya hâkim olduğu için genel olarak meslekten bahsedilmemektedir.

Kadın Karakterler

Fikriye:Mustafa Kemal'in evleneceği ya da sevgilisi olarak bilindiği kişidir. Münih'e hastalığı sebebi ile gönderilmiştir. Aradan zaman geçtikten sonra evlenmek istediği Mustafa Kemal'i Latife ile bir gazetede gördükten sonra dünyası başına yıkılmıştır. Hep Mustafa Kemal ile evlenme hayali kuran Fikriye, Mustafa Kemal'i Latife'ye kaptırmanın üzüntüsünü ve acısını yaşamıştır.

Latife: Mustafa Kemal'in 29 Ocak 1923 yılında evlendiği eşidir. Evlendikten sonra Mustafa Kemal ile köşkte kaldığı sırada Münih'den tedavi sürecini yarım bırakan Fikriye'nin Mustafa Kemal'i etkilemesini engellemek için türlü kıskançlıklar yaptıran ve küçük düşürmeye çalışan kişidir.

Memduha: Fikriye'nin İstanbul'a geldiğinde aklına gelen ilk kişidir. Aynı zamanda çok iyi birer eski dostlukları da bulunmaktadır. Fikriye'yi evinde ağırlayan, onun derdini dinleyip avutmaya çalışan kişidir.

Zaman

Zamana bakıldığı zaman Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in kurulması zamanları hakimdir. Sadece bir yıldan bahsedilmemiştir. Birkaç yılı kapsayan zaman dilimi hakimdir. Bu zaman dilimi de Kurtuluş Savaşı yıllarından bahsetmektedir. Sadece Şeyh Said ayaklanması yılları net olarak verilmiştir.

Mekân

Ana Mekânlar

Bu ciltte ana mekân Ankara'dır. Savaşın nasıl yapılacağı, meclis ve diğer gelişmeler genelde Ankara'dageçmektedir.

İç Mekânlar

Çankaya

Sultanahmet'te İshakpaşa Mahallesinde oturan Kazasker Hayrettin Molla'nın konağı

Hakkâri bölgesi

Meclis

Dış Mekânlar

Münih sanatoryumu

3.3.1.6. Kutsal Barış 6. Cilt

Olay Örgüsü

Kitabın altıncı cildinin ilk başları aksiyonlu bir şekilde başlamaktadır. Polislerin kovalamacasıyla başlayan bu aksiyon kısa sürmüştür ve suikastı gerçekleştiren kişi etkisiz hale getirilmiştir. Olay daha sonra İttihat ve Terakki'nin İstiklal Mahkemesi'nde verdiği hesapla devam etmektedir. Mahkemedeki olayların

büyük çoğunluğu soru – cevap eşliğinde ve sohbet tadında geçmektedir. İttihat ve Terakki savunucularının Mahkeme'de verdiği hesaplaşmada olaylar gereğinden biraz fazla uzatılmıştır. Kimin suçlu kimin suçsuz olduğu kanısına varılması hayli zaman almıştır. Olaylar hakkında bilgisi olup da kabul etmeyenler ve kendini suçsuz gibi gösteren İttihatçılar'ın maskesi günün sonunda düşerek haklı ve haksız ayrılmıştır.

İstiklal Mahkemesi'ndeki suikast olayı hakkında oldukça etraflı çalışılma yapıldıktan sonra 1923 Anayasası'nın değişmesi ile ilgili mecliste konuşmalar yapılmıştır. Bazı kanunların artık durumun şartlarına cevap vermediği kanısına varılmıştır. İttihat ve Terakki savunucuları ve suikasti yapan kişiler cezasını çekmiştir. Olaylar büyük çoğunlukla İstiklal Mahkemesi'nde geçmiştir. Burada büyük görev mahkeme yöneticilerine düşmüştür. En doğru kararları verebilmek için ince eleyip sık döşemişlerdir. Romanın bu son cildindeki ilk bölümler çoğunlukla mahkemede hesap verme ve kovalamaca ile geçmiştir.

Mustafa Kemal'in 8 yıl sonra İstanbul'a gidişi, coşkulu ve gururlu şekilde yazılmıştır. Mustafa Kemal'in halkına hitabı da oldukça duygulu olmuştur. *''İstanbul halkını, İstanbul'daki dernekleri, türlü kuruluşları, yüksek kurulunuzda selâmlamakla mutluyum. Aziz yurttaşlarımın bana karşı olan sempati ile sevgilerinin bugünkü parlak gösterisinden çok duygulandım. Bütün kalbimle teşekkür ederim. İstanbul'dan çıktığım günden bugüne dek sekiz yıl geçti. Ayrılıkla, özlemle geçen dakikaların bile ne uzun geldiği düşünülürse, sekiz yıllık özlemin, İstanbul'un sayın halkı için ruhumda ateşlediği sevginin büyüklüğü kolaylıkla anlaşılır (...)''*[189]

Mustafa Kemal'in İstanbul özlemini halkı ile paylaşıp giderdikten sonra konu kendisinin yeni buyrukçularından olan Cafer'in diyaloğu ile geçmiştir. Bu bölüm kısa sürmüştür ve daha çok sarayda yaşanan birkaç olaydan birisi anlatılmıştır. Bu bölümde kitabın geneline bakıldığı zaman konu ile çok da ilgisi olmayan bir bölüm olmuştur.

Bu ciltte daha çok ihanetçiler anlatılırken içlerine Enver Paşa da dâhil olmuştur. Enver Paşa'nın asıl gayesinin ne olduğu öğrenmek üzere birkaç kişi görevlendiren Mustafa Kemal ve Enver Paşa'nın casusları arasındaki diyalog ve

[189] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 132.

söyleşileri de cildin konularından birisi olmuştur. Devamında Zeki Velidi'nin de Moskova için çalıştığı ve bağımsızlığı için mücadele ettiği anlatılmaktadır. Bu bölüm daha çok sürükleyici ve heyecan uyandıracak şekilde kaleme alınmıştır.

Hacı Sami'nin kardeşi olan Mekki'nin de Yunanlılarla birlikte Mustafa Kemal'e yapmak istediği suiakst girişimine de değinilmiştir. Bu bölümde olaylar diğer bölümlere benzer şekilde sorgu sual şeklinde geçmiştir. Bu olaylar anlatılırken gerçekçi ve abartılı kelimelerden uzak bir şekilde anlatım yapılmıştır.

Bu olaylardan sonraki bölümler daha çok kısa tutulmuştur. Bu kısa tutulan bölümler de günlük olaylardan meydana gelen olaylardır. Bu bölümlerde sohbet ve ikili diyaloglar çok az olmuştur. Gelişmeler ve yaşananlar olduğu gibi anlatılmıştır.

Kitabın son bölümüne gelindiğinde çoklu parti sisteminin hayata geçirilmesi için Mustafa Kemal'in çabasından bahsetmektedir. Demokrasiyi tam olarak ülkede yerleştirmek isteyen Mustafa Kemal, bununla ilgili somut adımları atmak üzere girişimlere başlamıştır. Ali Fethi de Serbest Fırka'yı kurmuştur. Bunu da Mustafa Kemal sayesinde yaptığı yazılmıştır. Ayrıca İsmet Paşa'nın da bu muhalefet partisinin kurulmasını ve ilerlemesini engellediği de kaleme alınmıştır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal:İttihat ve Terakki'ye karşı hukuk mücadelesi vermiştir. Aynı zamanda bu kişilerin suikastine uğramıştır. Cumhurbaşkanı olduktan 8 yıl sonra İstanbul'a gitmenin mutluluğunu ve güzelliğini halk ile paylaşmıştır. Ayrıca Enver Paşa'dan da kuşkulanarak kendisini takip ettirmiştir. Hem içerideki gizli güçleri durdurmaya çalışmıştır hem de dışarıdaki güçlerle mücadele ederek merkezi otoriteyi güçlendirmeyi arzulamıştır. Bunun yanı sıra yeni kurduğu devletin de işleyişini ve düzenlemelerini yapmaya çalışmıştır. Devleti kendisi olmazsa düşmanlara karşı mücadele edecek kimsenin olmayacağı ve yönetecek kimseyi göremediği için bu görevi kendine yüklemiş kişidir.

İsmet Paşa: Türkiye'nin başbakanıdır. Çoklu parti sistemine karşı çıkan kişidir. *''Elbette, doğru. Yeni partiyi pek doğal buluyorum. İnşallah yurt icin hayırlı*

olacaktır. Biz, goruş acımızı bilerek, yaptıklarımızı bilerek, inanarak izleyen adamlarız. Elbette, işlerimizi gucle, inanla acıklayıp savunacağımızdan kuşku etmezsiniz. Tartışmanın, başarılarımızı daha iyi acığa cıkaracağına inanıyorum. Bundan dolayı, Fethi beyin girişimini sevincle karşılarım.''[190]

Ali Fethi: Çoklu parti sisteminin hayata geçmesi için Serbest Fırka'yı açan kişidir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Kara Kemal:Suikastı yapan kişi olarak düşünülen kişidir. Ardından polislerden kaçarken polisler tarafından öldürülmüştür.

Zeki Velidi: Moskova'ya bağımsızlık hakkını benimsetmek için çalışan Türk aydın karakterdir. *'' Profesör, son günlerde Türkçülük eylemlerinin düşün alanında büyük çabalar harcamış, Sovyet yöneticilerinin gözüne çarpan başlıca kişi olmuştu. Orta Asya'yı Bol çevikleştirmek uğruna büyük bir planı olan Moskova, bu sırada Türk aydınlarına el attı (...)''*[191]

Vatana ihanet edip de kaçmaya çalışan Enver Paşa, Talat Paşa, Cemal Paşa, Naim Cevat, Mithat Şükrü, Ahmet Nesimi, Dr. Rusuhi, Hüseyinzade Ali, Eyüp Sabri, Azmi, Hamdi Baba.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Cavit Bey:İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan kişidir. İttihat ve Terakki'yi destekleyen ve savunan kişidir. Salona girdiğinde duruşmadaki dinleyicilerin korku dolu gözlerle baktığı kişidir. '' Sanıklara özgü parmaklıklı bölüme geçtiğinde şöyle bir dönüp salonu tıklım tıklım dolduran dinleyicileri gözden geçirdi. Birçok bildik yüz, onun gözleriyle karşılaşınca gözlerini kaçırmak zorununu duydu. Şu sırada Cavit, düştüğü yeri yakan bir ateşti. Onun acı gülümseyişine gizli de olsa sempatik bir dostluk selamı göndermek kimin haddineydi? Onun bakışları, dinleyici sıraları

[190] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 401.

[191] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 5, s. 168.

üzerinden geçerken dinleyici başları rüzgâr önündeki bir buğday tarlası gibi öne eğiliyordu.''[192]

Enver Paşa: Devlete içeriden ihanet eden kişidir. Enver Paşa'nın tavırları, Mustafa Kemal'in özellikle Batum öncesi dikkatini çekmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Enver Paşa'yı takip ettirmiştir. Kızılordu tarafından öldürülmüştür.

Sovyetler: Enver Paşa ile birlikte hareket etmişlerdir. Enver Paşa'yı aracı olarak kullanarak Türkiye'nin içine sızmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda Enver Paşa'dan bilgiler almaya çalışmışlardır.

Hacı Sami: Enver Paşa'nın ölümünden sonra dümene geçen kişidir. Sovyetlerle iç içe olan Hacı Sami, daha sonra Kuvay-ı Milliye gönüllüsü olmuştur.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Niyazi Bey: Kara Kemal'i saklandığı yerden dışarıyla bağlantı sağlayan eski sadık adamlarından biridir. Beşiktaş'ta polisler tarafından bulup tutuklanmıştır.

Muzaffer: Muhittin'i Enver Paşa ile görüştürüp sorguya çektirmesinde yardımcı olan kişidir.

Stalin: Zeki Velidi'yi güney cephesindeki Müslüman asker birliklerinin örgütlendirme başkanlığını veren kişidir.

Mekki: Mustafa Kemal'in İstanbul'dan Ankara'ya trenle geçeceği sırada tren raylarına dinamitleri suikast gruplarına döşeterek suiakst girişimini yönlendiren kişidir. Aynı zamanda Hacı Sami'nin kardeşidir.

İsmet Paşa: Dil komisyonunu yönlendirerek Larousse'nin türkçesini yapma taliamtını vermiştir. Ayrıca başbakan makamında olan İsmet Paşa, ülkeyi de yönetmekle mükellef olan kişidir.

Alıcı Kişiler

Gazeteci Feridun: Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle Enver Paşa'yı takip ettirmek üzere görevlendirilmiş kişidir.

[192] Hasan İzzettin Dinamo,*Kutsal Barış,* (İstanbul: Divan Matbaası, 1976),Cilt 6, s. 32.

Muhittin:Enver Paşa'yı sorguya çekip yapmış olduğu planları öğrenmeye çalışan, çelişkili sorularla Enver Paşa'nın asıl yapmak istediklerini Muzaffer'in aracılığı ile öğrenmeye çalışan kişidir.

Yardımcı Kişiler

Abdulhamit Arif

Karatekin

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Behçet Sabit Erdelhun:Mustafa Kemal'in sağlık durumu ile ilgilenen doktordur. Mustafa Kemal'e çok fazla alkol tükettiği için böbeklerinde sorun meydana geldiğini ve alkolu azaltması gerektiğini söyleyen kişidir. *'' Öyleyse, paşam, müsaade i devletinizle bildireyim ki, o iki üç kadehin onune konacak sıfıra izin veremeyeceğim.''*[193]

Tahsin Özer: Serbest Fırka'nın belediye seçimlerine girmesi için Mustafa Kemal'den izin alan kişidir.

İstiklal Mahkemesi dinleyicileri

Kızılordu

Abaza Hakkı

Düzceli Mecid

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kel Ali:İstiklal Mahkemesi'nin savcısıdır.

Abdulkadir: Gerçek suikastın sayılı kişilerindendir. Ankara valisi olan Abdulkadir'in asıl amacı, Bulgaristan sınırından dışarı kaçmaktır. Bir süre geçtikten sonra yakalanarak idam edilmiştir.

Necip Ali: Kendisi de mahkemenin savcılarından biridir.

[193] Dinamo, *Kutsal Barış*,Cilt 6, s. 252.

Hüseyin Cahit: Kendisi İttihat ve Terakki ile anılan bir gazetecidir. Daha sonra beraat edilmiştir.

Cafer Sadık: Orman müfettişidir. Arkadaşlarıyla birlikte Abdulkadir'i gördükten sonra durumu İstanbul valisine bildirmişlerdir.

Cemal: Seyrüsefain müdürlüğünden çağrılarak ona Dolmabahçe'de Cumhurbaşkanı'nın buyruğu için çalışanlardan biridir.

Kadın Karakterler

Safiye:Polisler, Kara Kemal'i yakalamak için Niyazi Bey'i konuşturduktan sonra Kara Kemal'in ev adresi almıştır. Ev adresine giden polisler, posta müdürü İhsan'ın evine gitmiştir. O esnada evde tek kalan ve neye uğradığını şaşıran kişidir.

Zaman

Sosyal zamana bakıldığı zaman net bir tarihten bahsedilmiştir. Ancak daha çok yeni kurulan devletin kurulduğu tarih ile ilk çoklu partiye geçiş süreci arası bir zamandan bahsedilmektedir. Vaka zamanı olarak daha çok 1922 ve 1923 yılları verilebilir. Suikastler, Cumhuriyet'in ilanı, ittihat ve Terakki'nin olayları genel olarak bu yıllarda meydana gelmiştir.

Mekân

Ana Mekânlar

İstanbul

İç Mekânlar

İstiklal Mahkemesi

Dolmabahçe

Kâfirun köyü

İstanbul

Ankara

Meclis

Dış Mekânlar

Batum

Buhara

3.3.2. Kutsal İsyan

Bu roman 5 ciltten oluşmaktadır. Her ciltayrıayrıelealınmıştır.

3.3.2.1. Kutsal İsyan 1. Cilt

Olay Örgüsü

5 ciltten oluşan romanın ilk cildi; Enver ve Talat Paşa isimli karakterlerin Odesa (Sovyet Rusya'ya bağlı bir liman kenti)'ya kaçmaları ile başlar. Daha sonra geri ileri dönüş tekniklerinin kullanılmasıyla beraber Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmak üzere gittiği Bandırma Vapuruna kadar devam eder. Enver Paşa ve Mustafa Kemal, harp okulundan beri birbirilerini tanırlar. Sonraları farklı yerlerde görev yapmalarına karşın Enver Paşa daima Mustafa Kemal'in bir adım önünde gider ve daha güçlü görünen makamlarda bulunur. Osmanlı Padişahı Vahidettin döneminde bakanlık da yapan Enver Paşa, Sakarya Savaşı ve daha sonrasında gelişen olaylardan ötürü Rusya'ya kaçar. Enver Paşa farklı bir ülkede kaçak hayata başlarken, Mustafa Kemal ise dört yanı düşmanlarla çevrilmiş olan Anadolu'yu kurtarma düşüncesindedir.

Bununla beraber romanda Enver Paşa ve Mustafa Kemal'in birlikte katıldıkları Çanakkale Savaşı'ndan söz edilir. Savaşın üst rütbedeki yöneticilerinden biri olan Enver Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki rekabet o yıllara dayanmaktadır. Mustafa Kemal o zamana kadarki askeri başarılarının en önemlilerini bu savaşta elde etmiş ve Anadolu'da adı sıkça geçer bir duruma gelir. Mustafa Kemal ve

etrafındakiler bu savaşın zaferle sonuçlanmasını onun becerilerine haiz saysalar da, hem Osmanlı hükümeti hem de Enver Paşa için en önemli isim Enver Paşa olur.

Osmanlı'nın başından eksilmeyen bu tip savaşlardan sonra en önemli sorun ülkenin yabancı askerler tarafından halen işgal altında olmasıdır. Mustafa Kemal ise buna bir son vermek ister. Askeri başarıları, etrafındaki düşünce insanları ve siyasi durumun getirdikleriyle beraber artık düzenin değişmesi gerektiğini savunur. Kendisini de riske atmamak adına ilk dönemde çalışmalarını sessiz bir şekilde yürütür. Annesi ve kız kardeşinin İstanbul Akaretler'de bulunan evine gelip dinlendiği sırada çevresine kadim dostlarını toplar ve en güvendiklerine bunları aktarır.

Padişah Vahidettin'in kulağına gerek sadrazam İzzet Paşa gerekse daha sonra Damat Ferit Paşa tarafından Mustafa Kemal'in böyle emelleri olduğu bilgisi verilince Padişah da onu kendi tarafına çekmek adına kızı Sabiha Sultan ile evlendirmek ister. Mustafa Kemal ise bu durumu kullanarak sarayın içerisinden kendine güç elde etmeye çalışır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde ana hatları beslemek amacıyla Mustafa Kemal'in daha önce yaşamış olduğu askeri durumlar aktarılır. Suriye Cephesi, Adana grup karargâhı kumandanlığını yaptığı dönemlerden anılar aktarılır.

Tüm bunlardan sonra Mustafa Kemal'in Rauf Bey, İsmet İnönü ve zihnen kendi amacı doğrultusunda kandırdığı Damat Ferit Paşa'nın da Padişah Vahidettin'e kabul ettirmesiyle 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gitmeyi garanti altına alır. Daha sonrası için çalışma yapmaya da daha o günlerde başlar. Romanın ilk cildi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışına kadar geçen süreyi baz alır. 1909 yılından alınan hikayelerle 1919 Samsun'a çıkışa kadar olan uzunca bir süre romanın serüvenini içerisine alır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal:Mustafa Kemal, 30'lu yaşlarda sarı saçlı, sarı kaşlı, mavi gözlü bir fiziki yapıya sahiptir. *"Mustafa Kemal'in gür, sarı ve erkek kaşları, mavi gözlerinin üzerine bir fırtına bulutu gibi sarktı."*[194] Zübeyde Hanım ile Ali Rıza Efendi'nin tek erkek evladıdır. Babasını küçük yaşlarda kaybeden Mustafa Kemal'in sosyal hayattaki en önemli varlığı annesi Zübeyde Hanım ve kardeşi Makbule Hanımdır.

"Mustafa Kemal, İstanbul'a yaklaştıkça daha çok dalgınlaşmış, kafası memleket davalarından uzaklaşarak Beşiktaş'ta Akaretler'deki 76 numaralı evde oturan ve tıpkı kendisini andıran biri kendinden çok daha yaşlı birisi de kendisinden genç iki kadını düşünmeye başlamıştı. Bunlardan yaşlısı annesi Zübeyde öbürü de kız kardeşi makbule idi. Dünyada varı yoğu onlardı. Onların da varı yoğu kendisi idi."[195]

Mustafa Kemal için annesi ve kardeşinin de ötesinde bir tek emeli ve sevgisi vardır. O da ülkenin tam bağımsız bir şekilde daha demokratik bir şekilde yönetilmesidir. Osmanlı askeri olduğu dönemlerde de daha sonraki dönemlerde de zekâsı ve ileri görüşlülüğüyle yaşıtlarından ve kendisiyle aynı mevkilerde bulunanlardan hep bir adım önde olur. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde askeri görevler yaptıktan sonra döndüğü Ankara'da ülkenin kötüye gittiği ve esaret altında bulunduğu düşüncesi ile tekrardan Anadolu'ya dönerek orada milli bir mücadele oluşturmak ister. Kararlı, gözü kara, askeri bilgi ve beceriye sahip olmasının yanında halk tarafından adı duyulmuş ve saygın biri olması da onun roman boyu görülen karakter özelliklerindendir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Enver Paşa:Mustafa Kemal'den birkaç yaş büyük olan Enver Paşa'nın Mediha isminde bir kız kardeşi vardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde orduda görev alır, daha sonra Harbiye Nazırlığı (Bakanlık) da yapar. Romanda karakteri açısından *"Enver en sonra bir idealist ve askerdi"*[196] tanımlaması yapılır. İlerleyen bölümlerde

[194] Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*, (İstanbul:TekinYayınevi, 2010),Cilt 1, s. 55.

[195] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.32.

[196] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1,s. 8.

ise "Enver de Panturanizm ile Panislamizm arasında bocalıyor"[197] tanımlamasının yer alması roman boyunca Enver Paşa'nın fikri yönleri ile bir karakter oluşturduğunu gösterir. Eylemlerinden çok düşünceleri ile öne çıkan Enver Paşa, Mustafa Kemal karşısında en büyük güçlerden biridir. Enver Paşa'nın askeri ve siyasi anlamda Mustafa Kemal'e daima rakip durumunda olması onun işlerini zorlaştıran diğer bir etkendir.

Mustafa Kemal ve Enver Paşa'nın aralarındaki rekabet çok öncelerden Harp Okulundan başlar. Mustafa Kemal'in üst sınıflarında yetişen Enver Bey, onun da cevher sahibi biri olduğunun farkındadır fakat kendi ününe gölge düşürmemesi gayesiyle de yapabildiği türlü kurnazlıkları yapmaktan geri durmaz. Sonraları Çanakkale Cephesi'nde ise Mustafa Kemal'in ülkeyi savunma konusunda elde ettiği büyük başarılar günün sonun göz önünde bulunan Enver Paşa'ya atfedilmiştir. Bu da aralarındaki rekabeti kor durumuna getiren olaylardan biridir.

Mustafa Kemal ile Enver Paşa arasındaki rekabetin azalmaya ve sonlanmaya başladığı dönem ise; Enver Paşa'nın Talat Paşa ile beraber Rusya'ya kaçmasına tekabül etmektedir. Enver Paşa ülkeden kaçmasıyla beraber halk gözünde de devlet yöneticileri yönünden de eski itibarını kaybeder. Çanakkale'nin de getirmiş olduğu bir ünle beraber Mustafa Kemal kendi gayesini ilerletmek adına bir boşluk yakalar. Enver Paşa'nın olmaması ve onun gibi güçlü bir rakiple de karşı karşıya olmaması Mustafa Kemal'in rakibinden sonra daha güçlü göründüğünü gösterir.

Zat-ı Şahane (Padişah Vahidettin):Roman başlangıcında Sultan Reşat'ın oğlu Osmanlı veliahdı Şehzade Vahdettin olarak dahil olur. Mustafa Kemal ile veliahtlığı döneminde tanışır ve uzunca bir süre onunla mücadele halindedir. Orta yaşın biraz üzerinde, saçlarında aklar bulunan gösterişli fakat çok da akıllı görünmeyen bir karaktere sahip olduğu öne çıkar.

"Redingotlu adam, kanepeye oturunca gözlerini kapamış ve vecde dalmış gibi bir hal almıştı. Burnundan iliştirilmiş altın çerçeveli gözlüklerinin ardına sığınarak şekerleme kestirmeğe başlamış gibiydi. Güzel kalıplı fesinin yanlarından ağarmış saçları dışarı taşıyor, kır, pos bıyıkları aşağı sarkıyordu. Solgun, zayıf hastalıklı gibi görünen bu yüzdeki uyku alametleri, yalnız gözlerini yeniden açışı ile silinmişti.[198]

[197] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s. 17.

[198] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.76.

Bulunduğu durumları etraflıca düşünen, ağırkanlı ve kurnaz bir karaktere de sahip olan Vahidettin, daha sonra kızı Sabiha Sultan'ı Mustafa Kemal ile evlendirmeye çalışmaktadır. Mustafa Kemal'in de bu konuyu uzatması ve nihayetinde de olumsuz yönde geri çevirmesi aralarındaki siyasi savaşı kızıştırır.

Mustafa Kemal halkın iradesinin hâkim olduğu bir sistem kurmak isterken, bu düşünce yolunda önüne engeller çıkaran Vahidettin'le zaman zaman anlaşmaya çalışmışsa da bu olumlu bir neticeye varmaz. Samsun'a çıkışıyla beraber de Vahidettin ile olan siyasi savaşı kendisinin galibiyeti ile sonuçlanır.

Tevfik Paşa: Padişah Vahidettin döneminde İzzet Paşa hükümetinin ardından hükümet kurma görevi Tevfik Paşa'ya verilir. Tevfik Paşa da yine İstanbul hükümetine bağlı paşalardan biridir. "*Sadaretin Tevfik Paşa'ya geçmiş verilmiş olması çok büyük mana taşımaktadır. Bir kere Tevfik Paşa'nın oğlu Vahidettin'in büyük kızı ile evlidir. Yani "damadı Şehriyarı"dır."*[199]Hükümeti saraya bu kadar yakın birinin oluşturması Mustafa Kemal ve arkadaşları açısından olumsuz bir durum meydana getirir. Tevfik Paşa'nın o böylesi bir makama gelişini de olası görmedikleri için özellikle bu kadar yakından seçilmesi kuşkuları da beraberinde getirir.

"Tevfik Paşa Üsküdar'da doğdu. Eğitimini İstanbul'da yaptı. Harbiye Okulu'ndan süvari teğmeni olarak çıktı. Askerliği bırakarak siyasetle uğraşmayı daha uygun buldu. Berlin, Viyana, Atina elçilikleri başkatipliği, Petersburg maslahatgüzarlığı yaptı."[200]

Tevfik Paşa kendini geliştirmiş ve siyasetin de içinden gelen bir karaktere sahiptir. Fakat romanda aktarılan yönü ile bu biraz daha gölgede bırakılır. Bunun en önemli nedeni ise Sultan Reşat döneminden sonra ikinci sadrazamlığı dönemine karşın Damat Ferit Paşa ve Vahidettin'in etkilerinde olmasıdır. Özellikle onlar tarafından belirlenip bir piyon gibi öne sürülür. Mustafa Kemal'in düşüncesine karşı hareket eden bu iki isim de Tevfik Paşa ile beraber roman içerisinde rakip ve düşman karakterler olarak göz önüne çıkar.

[199] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s. 58.

[200] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s. 67.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Kazım Karabekir: Bir Osmanlı kumandanı olan Kazım Karabekir, elinde bulundurduğu askeri güç yönünden, fikri yönden ise birçok kişiyi etkilemesi hasebiyle Mustafa Kemal'in büyük bir güç olup kendi düşüncelerini gerçekleştirmesi arzusunda karşıt olmayan bir güçtür. Mustafa Kemal bu yolculuğa çıktığında ise onun elinde bulundurduğu bu iki tür güce de ulaşmak arzusundadır.

Kazım Karabekir *"Mustafa Kemal, açılan kapının çerçevelerinin dolduran orta boylu, geniş omuzlu, geniş göğüslü, büyük yüzlü, kanlı canlı, sağlam yapılı Karabekir Paşa'ya merakla ve gülümseyerek baktı. Kendisi gibi otuzla kırk arasında bulunan bu paşa, paşa giyneği içinde tıknaz ve tombulca görünüyordu."*[201] Fiziksel olarak ayrıntılı bir şekilde romanda okuyucuya sunulur.

Fikri olarak Mustafa Kemal'i etkiler. Bunda Anadolu'nun doğusunun büyük bir askeri gücünü elinde bulundurması da etkilidir. Fikri tezlerini fiziki gücü ile de destekler. Nitekim Anadolu'ya gidip ülkeyi esir olarak yaşamaktan kurtarma düşüncesini de Kazım Karabekir, Mustafa Kemal'e açar. Kendisini elinde bulunan gücü ile destekleyeceğini belirtir. Bu sebeple de ona cesaret verir. Ulaşmak istediği emeller doğrultusunda hiçbir şartta ortak istemeyen Mustafa Kemal, gücü elinde bulundurması bakımından Kazım Karabekir'in yerinde olmayı arzular.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Romanın bir savaşı konu alması bakımından karakterlerin de keskin çizgileri yoktur. Fakat romanın gidişatına göre başkişiye yön verenisimler tasnifi olarak bir başka başlık altına da alınabilmektedir. Naci Bey karakteri bunlardan biridir. Roman boyunca başkişi olan Mustafa Kemal'e karşı güç olan İstanbul Hükümeti padişahının yaverliğini yapan Naci Bey aynı zamanda Mustafa Kemal'in de harbiyeden öğretmenidir.

Padişahın kızı ile Mustafa Kemal'i evlendirmeye çalıştığı dönemde, padişah ile olan ilişkilerinde Mustafa Kemal'e yol gösteren ve yapması gerekenleri tebliğ eden daima Naci Bey olur. Mustafa Kemal'i gençliğinden tanıyan fakat hükümetin içinde olması hasebiyle de bir vatansever devlet adamı olan Naci Bey akılcı ve kurnaz bir karaktere sahiptir.

[201] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s. 250.

Rauf Bey: Roman başlangıcında tıpkı Mustafa Kemal gibi Osmanlı Devleti'ne bağlı görev yapan bir devlet görevlisidir. İlk dönemlerinde Bahriye Erkânı Harbiye Reisliği yapar ve daha sonra bu görevden ayrılır. Hemen ardından tahtın değişmesiyle birlikte kurulan İzzet Paşa kabinesinde de yine kendi çabası ile olmasa da yer bulur. Rauf Bey romanda belirtildiği üzre dik başlı, karakterli ve atak bir gençtir. Vatanına ve Anadolu halkına daima hizmet etme içgüdüsü ile yaşar. Nitekim bu yönüyle birçok kesim tarafından da saygı ile muamele gören Rauf Bey, Ahmet İzzet Paşa kabinesine Bahriye Nazırlığına getirilir. Kendinden önce daha faydalı olacağını düşündüğü Mustafa Kemal'i önerse de uygun görülmez ve kendisi bakan olur. Rauf Bey'in böylesine bir mevkide bulunması ise yine Mustafa Kemal'in gücüne güç katan noktalardan biri haline gelir. Rauf Bey hem siyaseten çevresi ve fikirleri ile tanınır, hem de askeri anlamda denizciliğe dair bilgisiyle de ön plana çıkar.

Rauf Bey ve Mustafa Kemal'in yakın iki arkadaş olması, temelde de vatanın müdafaası ve kurtuluşunun mücadele ile olması gerektiğine inanmaları birbirilerini yönlendirme konusunda etkili olur. Rauf Bey siyasi hamleler yönünden Mustafa Kemal'e yön vermeye uğraşır. Devlet idaresinde görevli iken karşılaşmış olduğu vatansever ve mücadelede onların yanında olacağına inandığı isimleri Mustafa Kemal ile tanıştırır. Bu tanıştırmaların haricinde ise yine hem izleyeceği siyasi yol hem de askeri anlamda atacağı adımlarda daima yanında bulunur ve Mustafa Kemal'e fikirler verir. Birçok noktada ortak oldukları veya birbirilerini etkiledikleri de görülür. Romanda yön verici olarak ön plana çıkan karakter Rauf Bey'dir. Hem kendisi Mustafa Kemal'e yön verirken ondan da etkilenerek kendisi de bir alıcı karaktere bürünür.

Alıcı Kişiler

Romanın ilk cildinin geneline bakıldığında net bir biçimde alıcı karakterine sahip biri öne çıkmaz. Bu ciltte genel olarak alıcı kişiler, mesleki özellikleri bakımından askeri kimlikte olanlardır. Namık Bey karakteri Enver Paşa ve Talat Paşa tarafından bir alıcı karakterdir. Sadece onların verdikleri direktifler doğrultusunda hareket eder ve onların dediklerini yapar. Mustafa Kemal'in yaveri

Cevat Abbas da yine örnek gösterilebilir fakat romanda ağır basan yönü yardımcı karakter olması bakımından bu tasnif altına alınmamıştır.

Romanda padişah ve veliahtlardan bahsedildiği görülür. Bu duruma yönelik alıcı kişiler de roman içerisinde dekoratif de olsa görülmektedir. Sadrazamlar ve yaverler genel olarak roman içerisinde bu rolü üstlenmiş kişilerdir.

Yardımcı Kişiler

Cevat Abbas:Mustafa Kemal'in hem Osmanlı ordusunda iken hem de milli mücadele dönemindeki yaveridir. Mustafa Kemal'in en güvendiği adamlarından biri olan Cevat Abbas, Mustafa Kemal'in İstanbul'da gerçekleştirdiği birçok gizli görüşmeyi organize eder. Mustafa Kemal'in kaldığı konutu da korur.

"Geniş omuzlu, buğday benizli tığ gibi genç bir subay olan yaveri Cevat Abbas, emri yerine getirmek üzere çıkıp gitti."[202]

Cevat Abbas, Mustafa Kemal ile birlikte kalır, onun şoförlüğünü yapar ve bir gölge gibi hiçbir zaman ondan ayrı değildir. Romanda gerek Mustafa Kemal ile yaptığı fikir alışverişlerle gerekse fiziki olarak daima ona yardımcı olur. Karakteri Mustafa Kemal ile beraber olmasından ibaret gösterilir. Tek gayesi verilen emri yerine getirip görevini ifa etmektir.

İzzet Paşa:Padişah Vahidettin döneminde sadrazam olarak görev alır. Enver ve Talat Paşa'ların yurtdışına kaçmalarını söyleyen kişidir. Mustafa Kemal'in güdümüyle sadrazamlığa gelir ve bir izzet-i nefis olayından ötürü de bu görevi ülkenin zor zamanlar geçirdiği bir dönemde bırakır.

"*Makine başına gittiğinde karşısında gerçi Ahmet İzzet Paşa'yı buldu. Ne var ki bu artık sadrazam değildi. Bir izzet-i nefis işinden dolayı çekilmişti. Bu haber onu bir kez daha hayal kırıklığına uğrattı. Bir fırsat daha kaçırılmıştı. Bundan sonra artık devlet mekanizması her an biraz daha gerileyecek, gittikçe daha az layık olan ellerde düşecekti.Bundan sonra iktidar, karanlıkta nöbet bekleyen karanlık zümrelerin, hırsların, belki de gerçek yurt düşmanlarının eline geçecekti. İzzet Paşa, son namuslu sadrazam sayılabilirdi. Rauf Bey Fethi Bey gibi kaliteli hürriyetçi ve*

[202] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s. 214.

yurtsever arkadaşlarıyla birlikte büyük bir iyi niyetle de kabinesini güçlendirmişti."[203]

İzzet Paşa, sadrazamlığı döneminde komutanlık yapan Mustafa Kemal, Enver Paşa ve Talat Paşa gibi ülkenin en önemli zekâlarına hükümette bulunması hasebiyle destek ve yardımlarını sürdürür. Mustafa Kemal Adana'da Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığını sürdürdüğü sırada ise görevi bırakmış, onun bu görevi bırakmasıyla beraber de padişah tarafından bu komutanlık lağvedilir. Bu sebeple bir yardımını da İstanbul'un nasıl bir durumda olduğunu ifade edip onu geri dönmesi için çağrıda bulunarak gerçekleştirir.

İzzet Paşa vatansever, devletin bekasını düşünen ve bu uğurda çalışan bir karakter olarak romanda okuyucuya sunulur. Osmanlı Devleti'ne Dâhiliye Nazırlığı ve devamında da sadrazamlık yapmış olan İzzet Paşa son dönemlerini de sadaret konağından ayrılmadan geçirir.

"*Yaşlanmış olduğu halde hâlâ iri yarı, kocaman başlı ve yüzlü, iri çeneli, yiğit görünüşlüydü.*"[204] Şeklinde fiziksel özellikleri de belirtilen İzzet Paşa roman içerisinde yardımcı bir karakter olarak sunulur.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Roman karakterleri bakımından çok zengin bir yelpazeye sahip olan *Kutsal İsyan* seri romanlarında dekoratif unsur durumunda da birçok isim göze çarpar. Bu karakterler genelde roman içerisinde yer alsa da olay örgüsü bakımından esere nüfuz etmezler.

Birinci cildin özellikle ilk bölümlerinde daha çok görülen dekoratif unsur durumundaki kişiler daha sonra azalmaya başlar. Bu ciltteki dekoratif unsur durumundaki kişiler; Talat Paşa, Cemal Paşa, Namık Bey, Mediha, Nuri Paşa, Ahmet Rıza Bey, İsmail Canbolat, Fethi Bey, Ali Suavi gibi karakterlerdir.

[203] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.28.

[204] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.55.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Sabiha Sultan: Sabiha Sultan, Padişah Vahidettin'in kızıdır. *"Sabiha Sultan, yeniden yalnız kalmayı gereksemişti. Koşarak odasına girdi. Aynanın karşısına geçti. Alagarson kesilmiş kumral saçlarını küçük fildişi tarakla tarıyor, bir yandan da iri ve sarı ışıklı gözlerinin içinde yaşayışın yeni sırlarını arıyordu. Artık büyümüş, kocaman gelinlik bir kız olmuştu. Çok da güzeldi."*[205]Sabiha Sultan siyasi fikirler ve saray entrikalarından uzak, saf ve güzel bir kızdır. Güzelliği ile ön plana çıkar, adı çokça duyulur ve de bu sebeple siyasi çıkarları doğrultusunda da onunla evlenmek isteyen birçok kişi olur.

Fakat Sabiha Sultan'ın küçüklükten beri saraya gelip gidenlerden gönlünü kaptırdığı biri vardır ki, ondan da kimsenin haberi yoktur. Genç kızlık aşkı ve 12 yaşından beri büyük bir hayranlık ve sevgi beslediği kişi ise Rauf Bey'dir. Uzunca bir süre onun fotoğrafını göğsünde taşır ve onun hayali ile yaşar. Daha sonra veliaht Abdülmecit Efendi'nin oğlu Faruk Efendi ise Sabiha Sultan'a ilgi duymaya başlar ve sürekli olarak ikamet ettiği Yıldız Sarayı'na gelir, gider. Fakat bu geliş gidişlerden eli boş olarak döner. Roma elçiliği memurlarından olan Mehmet Ali Bey ile de söz kesme aşamasına kadar gelir. Bu birliktelik de sona erer. Rauf Bey'e olan aşkından dolayı ona ulaşmak ister ve etrafındakilerden yardım ister. Bu ulaşma isteği doğrultusunda ise Rauf Bey'den olumsuz bir cevap alır. Daha sonra yine babasının vesilesi ile yaşlı bir İran'ın Türk hükümdarı olan Ahmet Kaçar Şah ile evlendirilmek ister. Fakat bu adam yaşlı, boyu kısa ve Sabiha Sultan'ın hiç de sevmediği biridir. Babasının suali üzerine bunu da reddeder.

Sabiha Sultan küçük bir çocuk gibi duygularını taze tutmayı başarmış olan biridir. Saray içerisinde yaşadığından dolayı da etrafında onu daima yönlendiren ve kendi düşüncelerine çekmek isteyen onlarca kişi vardır. Sultan Vahidettin de bundan yararlanarak kızı Sabiha Sultan'ı Mustafa Kemal ile evlendirmek ister. Bu kızının mutluluğunu düşünmesinden ziyade kendisi karşısında büyük bir güç olan Mustafa Kemal'i kendi safların alabilme çabasıdır. Mustafa Kemal'i saraya yani kendisine damat ederek yapmaya çalıştığı büyük mücadelenin önüne geçmeye çalışır. Bütüm bunların dışında saf hislerle birtakım hülyalara dalmış olan Sabiha Sultan daha

[205] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.157.

Mustafa Kemal'i görmeden ona birtakım hisler beslemeye başlar. Bunda etrafından ona Mustafa Kemal'i anlatanların rolü büyüktür.

Mustafa Kemal ise Vahidettin'in bu amacını tahmin edebildiğinden dolayı işi yokuşa sürer ve sarayın otoritesini sarsmak adına bu evlilik işini uzatır. Yok demez fakat evet de demek istemez. Saraydakilerin daha önce yapmadıklarını yaptırmaya çalışır. Kızla görüşüp konuşmak istediğini belirtir, net bir cevap vermeyip Osmanlı Sultanı'nı oyalamaya çalışır. Nitekim bu düşüncesinde de başarılı olur. Sabiha Sultan ise tüm bunlardan habersiz sadece mutlu bir hayatı onunla yaşayabileceğini düşünür.

Genç kızlık hayalleri ile onu kendiyle olabilir görür. Mustafa Kemal'in kendisini hemen kabul etmemesine anlam veremez fakat, onun hakkında da kötü düşünmez.

Fikriye:Romandaki bir diğer aşık kadın karakteri Fikriye'dir. *"Fikriye Mustafa Kemal'in üvey babası Ragıp Bey'in kardeşi Albay Hüsamettin Bey'in kızıydı. Hüsamettin Bey, her şeyin başının eğitim olduğunu anlayan ileri düşünceli bir askerdi. Bunun için de oğlunu doktor olarak yetiştirmiş, bu arada güzel kızı Fikriye'yi de okutmuştu. Bu okul süresince ona piyano hocası tutmuş, müzik dersleri de aldırmıştır."*[206] Fikriye Mustafa Kemal'in üvey yeğeni olan yirmili yaşlarda bir genç kızdır. Mustafa Kemal'in ailesinin yaşamış olduğu Akaretler'deki evlerine rahatça gidip gelebilen Fikriye; içten içe Mustafa Kemal'e aşıktır.

Fikriye 15 yaşından beri ise kendinden yaşça büyük olan ağabeyine duygu besler. Daha sonraları Mısırılı bir zenginle evelenen Fikriye, Mısır'a gittiğinde bir harem yaşantısı içinde ve bir dört duvar yaşamı içine düşer. Bundan dolayı da Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde hanımve kardeşi Makbule'de Fikriye'ye karşı daima mesafeli davranmışlardır. Zübeyde hanım Fikriye her eve geldiğinde bir tedirginlik yaşadığını belirtir. Hem dul olması hem de Mustafa Kemal'e karşı olan duygusal bağı ve yakınlığı sebebiyle de bir nevi birbirilerine düşman kesilirler.

Fikriye romanda bir aşk kadını olarak okuyucuya sunulur. Genel olarak sadece ona olan aşkı çerçevesinden aktarılır. Mustafa Kemal'e beslediği duygulardan dolayı annesine hizmet etmekten zevk alır aileye yardım eder ve daima oradan oraya koşturur. Bu durum Mustafa Kemal'i sevindirse de ailesinin karşı olduğunu bilmesinden dolayı hep bir adım geridedir.

---

[206] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 1, s.168.

Prenses Mevhibe Celalettin: Osmanlı hanedanına mensup bir kadın olan Mevhibe Celalettin, İkinci Abdülhamit'in kız kardeşinin kızıdır. Ailesi Osmanlı'ya mensup olmasına karşın kendisi Mustafa Kemal ve onun fikirlerini önemser. Bu doğrultuda da Mustafa Kemal'e yardım için önemli bir rol üstlenir. Daha doğrusu Mustafa Kemal tarafından bazı sorumluluklar yüklenir.

İtalyan Karargâhı olarak kullanılan Ethem Paşa konağında verilecek olan bir davete girmesi için Mustafa Kemal prensese görev verir. Prenses de ona yok diyemez ve bu görevi üstlenir. Bu görevi üstlenmesindeki sebep sadece fikren ona bağlı olduğundan değil, Mustafa Kemal'den hoşlandığından dolayıdır. Bir sosyete kadını olarak bilindiğinden çok dikkat çekmeyeceği için Mustafa Kemal tarafından o davete gönderilmeye çalışır. Bundaki amaç düzenlenen davette kimlerin olduğu ve nasıl konuşmalar geçtiğidir. Bunu da en kolay ve göze çarpmayacak yolan Prenses Mevhibe gerçekleştirebilir.

Prenses Mevhibe karakteri ile kadın hem görev ve sorumluluk alabilen, bunları yaparken duygularından da arınamayan, bu duyguları doğrultusunda da kendi özüne ters gelse bile inandığı doğrular yönünden hareket eden bir karakter çizer.

Prenses Şivekar:Osmanlı sarayının bir ferdi olan Prenses Şivekâr, roman içerisinde sosyete tarzı bir kadın olarak görülür. Pera Palas Oteli'nin yakınlarında bir yerlerde apartmanı bulunan Prenses Şivekâr sürekli devam eden balolar düzenler. Bu balolara ise yerli ve yabancı sosyeteden, önemli rütbelerdeki askerlerden de katılım oldukça fazla olur. Bu davetlere katılan iki önemli isim de Mustafa Kemal ve Rauf Bey'dir. İkisi de önemli rütbede ve yakışıklı birer asker olmalarından dolayı, Prenses Şivekâr da onlara büyük saygı ve sevgi beslemektedir.

Prenses Şivekâr, Sabiha Sultan ve Mustafa Kemal'in evliliklerini siteyen taraftadır. Fakat Prenses Şivekâr diğerlerinden farklı olarak birbirileriyle mutlu olabileceklerini düşündüğünden onları bir araya getirmeye çalışır. Sabiha Sultan ile Mustafa Kemal'i birbirilerini görmeleri için davetler verdiği apartmana çağırır. Birbirinden habersiz gelen bu iki çift ilk görüşte beğenseler de yine de Mustafa Kemal Anadolu'ya gitmeye karar verdiği için, birçok ayarlamayı da yaptığı için bu yoldan geri dönmez ve onunla olmayı reddeder. Prenses Şivekâr ise onun Anadolu'ya gidişine üzülse de yapacaklarının daha faydalı olduğuna inandığından, saf ve arkadaşça duygularla Mustafa Kemal ile vedalaşır.

Zaman

Zaman itibariyle bakıldığı zaman Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş mücadelesi yılları verilmektedir. Net bir zaman aralığında bahsetmek zordur.

Mekân

Ana Mekânlar

Pera Palas Oteli

İç Mekânlar

Yıldız Sarayı
76 Nolu Akaretler
Çengelköy kasrı

Dış Mekânlar

Anafartalar Conkbayırı
Ancazbab

3.3.2.2. Kutsal İsyan 2.Cilt

Olay Örgüsü

Mustafa Kemal uzun uğraşları sonucunda resmi bir görevle Samsun'a (genelde Anadolu'ya) gitmenin yolunu bulur. 9. Ordu müfettişi olarak İstanbul'dan Anadolu'ya gitmek için Bandırma Vapuru ile yola çıkar. Ailesine vedasının ardından beraberinde kalabalık bir heyetle, asıl amacı olan "Kurtuluş Mücadelesi" yolunda ilk adımı atar. Samsun'a çıkışı ile bir yandan Kuvayı Milliye'yi oluşturmak bir yandan ordu içerisinde de kendine yakın gördüğü ve savaşarak Osmanlı'yı kurtarabileceğini düşünen ihtilalci kumandanlarla görüşerek kurtuluş mücadelesini başlatır. Tabiki girmiş olduğu bu yol, önüne sürekli engellerin çıkacağı bir yol olduğu için birçok zorlukla karşılaşır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla beraber onun ile çalışmak isteyen birçok isim olur. Hem siyasi hem askeri hem de dini kimlikle birlikte bütün

bir vatan müdafaası oluşturmaya çalışır. Bu sebeple de o dönemde halka hitap eden en etkili isimler olan şeyhler cami imamları müftüler ve eşraftan ileri gelenlerle halkı da bu müdafaanın etkin bir kolu haline getirmeye çalışır. Tüm bunları yaparken demaddi açıdan daha büyük zararlar görmemek için İstanbul hükümeti ile olan tek bağı denebilecek ordu müfettişi unvanını da bırakmamaya çalışır. Mustafa Kemal'inSamsun'a çıkışından sonraArkadaşları RaufBey, Fethi Beyve Hamidiye vapurunun seyir subayı Fahri Bey'inİstanbul'danAnadolu'yageçişihem yapılmak istenen vatan müdafaasına hem de Mustafa Kemal'in gerçekleştirmek istediği siyasi ve askeri planlarına en büyük destek olur. Bu gibi büyük isimlerin ise Anadolu'ya geçişi Mustafa Kemal'den daha zor olur.

Damat Ferit Paşa hükümeti ve padişah Vahdettin, Mustafa Kemal'in onlara karşı bir hükümet kurmak istediğini anlamıştır. Bu durumdan sonra ise İstanbul'danAnadolu'ya geçişler büyük bir gizlilikle sürdürülmek zorunda kalır. Bunun en büyük sebeplerinden bir diğeri de boğazları İngilizlerin tutması, karadan ise Anadolu'ya geçiş güzergahlarının Fransızlar ve Yunanlıların kontrolünde olmasındandır. Bunlarla birlikte İstanbul'da halkı işgale karşı uyandırmak amacıyla Sultanahmet Meydanında Halide Edip (Adıvar) bir miting düzenlemektedir. Mustafa Kemal'in bulunduğu havzada ise halka bu mücadeleye inanmaları hususunda ilçenin önemli vaizleri tarafından vaazlar verilir. Halk arasında saltanata ve padişaha bağlı olanların olmasından dolayı halkın Mustafa Kemal'e ve söylediklerine inanması biraz güç olur. Zaman geçtikçe Osmanlı komutanlarındanKazım Karabekir, Fevzi Çakmak, halkın içinden de Topal Osman, Yörük Ali Efe vb. isimlerin bu mücadeleye katılmasıyla beraber halkın desteği ve inancı da artar. Anadolu da bir yandan Erzurum kongresi toplanmaya çalışılırken bir yandan da iç AnadoluEge Bölgesi ve Karadeniz de silahlı mücadeledebüyük bir şiddetle başlar. Silahlı mücadeleye katılım her gün iyisi ve kötüsüyle devam ederken, mücadelenin siyasi kanadı olan Erzurum Kongresi'nin toplanması ise silahlı mücadele kadar zor bir şekilde devam eder. Sivas, Erzurum, Samsun,Elazığ ve daha birçok ilde siyasi propagandalarla delegeler çağrılmış, Kâzım KarabekirPaşa'nın çok büyük destekleri ile Erzurum kongresi gerçekleşir.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman kişileri

Birinci Derecedeki Kişiler

Mustafa Kemal: İdealleri uğruna, canı dahil olarak birçok tehlikeyi göze alıp bu uğurda çalışan Mustafa Kemal romanın başkişisidir. Çanakkale zaferi ile tanınan ve askeri olarak büyük başarılara imza atan Mustafa Kemal, yaşadığı topraklar uğruna bundan daha fazlasını yapmak içgüdüsüyle kuvvetli bir düşünme evresindedir. Kendine güvenen, askeri başarısını siyasi alana da taşımaya çalışan cesur bir kimliktedir. İdealleri için ailesinden ve çok sevdiği İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalan fedakâr bir bireydir.

"Anneciğim, dedi. Ben yarın gidiyorum. Buraların da Selanik gibi olma ihtimali var. Elimden ne gelirse onu yapacağım. Fakat bu işte tehlike çoktur. Bana hakkını helal et. Sen de bunları iyi dinlen Makbuş, işler fena ya dönerse sakın buradan ayrılmayın. Bütün paranızı sarf ederseniz, paranız biterse halılarınızı, kıymetli eşyalarımızı satarsınız. Bir kere daha söylüyorum, ne olursa olsun yola çıkmaya kalmayacaksınız. Muvaffak olamazsam zaten sizi öldürürler, o zaman elbet bende ölmüş olurum"[207]

Mustafa Kemal görüldüğü gibi oldukça cesur, fedakâr, kararlı ve kendine güvenen bir karaktere sahiptir. Eserin ikinci cildinde daha çok siyasi tavır ve tutumlarıyla sirayet eden Mustafa Kemal, bu durumlar karşısında daima akılcı bir tutum sergilemiş ve çözümlemeye çalıştığı birçok durumda ise istişare etmeye davranmış arkadaş canlısı bir tablo çizer.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Enver Paşa: Yaş olarak Mustafa Kemal'den büyük dönemin Osmanlı devlet adamlarındandır. Askeri okuldan beri süregelen bir rekabet ve mücadeleden dolayı Mustafa Kemal ve Enver Paşa birbirilerini tanırlar. Enver Paşa yaşının da ondan büyük olması sebebiyle Mustafa Kemal'den bir adım önde ilerlemektedir. Mustafa Kemal Hareket Orduları Grup kumandanı iken Enver Paşa Bahriye Nazırı olarak görev yapmaktadır. Bu ikilinin en sıcak rekabetleri ise Çanakkale Savaşı'nda eserde gözler önüne çıkar. Mustafa Kemal'in büyük icraatları ve askeri zekâsı ile kazanılan

[207] Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*,(İstanbul: TekinYayınevi, 2012),Cilt 2, s. 40-41.

bu savaşta Enver Paşa savaş galibiyetini kendine mal etmektedir. Fakat bir yandan da Mustafa Kemal'e hakkını teslim eder. Bu rekabet Enver Paşa'nın Millî Mücadele döneminde ülkeden kaçması ile de siyasi bir boyuta geçmiş olur.

Ali Galip Bey: Uzun boylu, dik duruşlu eski bir kurmay albay emeklisidir. Çok konuşkan ve entrikayı seven bir karaktere sahiptir. *"Ali Galip, geveze bir adamdı Reşit Paşa'nın deyişiyle ağzı kalabalık bir adamdı, habire konuşuyordu. Daha çok övünüyor, durmadan ittihat ve terakki ye sövüp sayıyordu."*[208]Mustafa Kemal gittiği her ilde şehrin vali ve belediye başkanlarını ziyaret edip düşüncelerini onlara aktarır. Düşüncelerini paylaştığı bu kişilerden de onlara katılmalarını sağlayacak nutuklar söyler.

Elâzığ valisi olan AliGalip Bey İstanbul hükümetine ve saltanata özelde de damat Ferit Paşa'ya oldukça bağlı bir isimdir. Yöneticisi olduğu şehirde Mustafa Kemal'in düşüncelerin yayılmasında birçok engeller çıkarmaya çalışır. Yaptığı birçok şeyi İstanbul hükümetine telgraf ile üstüne de eklemeler yaparak bildirir. İstanbul hükümeti tarından Elazığ'a vali olarak gönderildiğinde ilk işi Sivas'a Mustafa Kemal'in yanına giderek onu tutuklamaya geldiğini ima etmek olur. Ali Galip, Mustafa Kemal'in Millî Mücadele döneminde karşısında olan önemli rakiplerinden biri olmuştur.

Damat Ferit Paşa:Osmanlı padişahlarından Vahidettin'in sadrazamı ve hükümet başkanıdır. Vahidettin'in akıl hocası ve onu yönlendiren, saray içerisinde ve dolaylarında da türlü entrikalarda bulunan bir karaktere sahiptir. Damat Ferit Paşa, İngiliz himayesi altında bulunmak isteyen, saray ve saltanattaki yerini korumak adına, karşı hiçbir tutum ve düşünceyi tanımayan bir sadrazamdır. Mustafa Kemal İstanbul'dan Anadolu'ya geçişteki 9. Ordu müfettişliği görevini de türlü entrikalar ve saraya yakın Kuvay-ı Milliyeci arkadaşlarının yardımıyla Damat Ferit Paşa'dan almıştır. Bir süre sonra karşı bir hükümet kurmaya çalışan Mustafa Kemal'e karşı güç olarak birçok isim Anadolu'ya gönderir ve onu ortadan kaldırmaya çalışır.

Başarısızlık:Eser siyasi ve askeri bir savaşın hikâyesi olduğundan dolayı, eserdeki birçok karaktere hâkim olan düşünce başarısızlık düşüncesi olmuştur. Hem işgal gücü olan Fransız, İngiliz ve Yunan askerlerinin istediklerini alamadan Kuvayı Milliye'nin başarılı olup onlara emelleri gerçekleşmeden saldırması düşüncesi,

[208] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 382.

büyük bir başarısızlık kaygısına düşürür. Mustafa Kemal için ise en büyük başarısızlık korkusu ülkenin düşmanların işgalinden tamamen arındırılamaması düşüncesidir. Bununla beraber kısa süreli başarısızlık düşünceleri de esere hâkimdir. *"Genç albaylar ve arkadaşlarla sersem demişlerdi. Adımları birbirine dolaşarak yürüyorlardı. Hele şehre girilecek yerde Yunan ordusunun altından geçeceği bir zafer takımı da görünce çileden çıktılar."*[209]

Bu başarısızlık düşüncesi, tabi ki korku duygusu ile birlikte de anılabilir. Başarısızlık düşüncesinin ardından bunun getirileri sebebiyle de karakterlerde korku duygusu hâkim olur. Çeçen Hamit Çavuş: Çeçen Çerkezlerinden olan Hamit Çavuş Bergama'da Hürriyet ve İtilaf Partisi adına imza toplayıp Yunanlıları Bergama'nın işgali için oraya çağırır. Daha önce vatanı müdafaa için Kuvay-ı Milliye'nin dağıtmış olduğu silahları da elinde bulunduran halk, Hamit Çavuş'a inanarak onun tarafında yer almaya başlamıştır. Kuvayı Milliye ve Mustafa Kemal'in düşünce ve faaliyetlerine karşı yapılan en büyük ayaklanışlardan biri de bu olmuştur.

"Haydi, şimdi dönün bakayım, hepiniz evinize! boşu boşuna başınıza bela açmayın. Biz, Yunanlılarla anlaşıyoruz. Korkmayın, hiçbirinizin burnu kanamaz."[210]

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, geniş çerçevedeki en büyük düşüncesi halkın bütünüyle bir savunma yapmaktır. Hamit Çavuş ise imza toplaması ve halkı arkasına alması ve Yunan birliklerini Anadolu'daki Bergama'ya davet etmiş olması, Kuvay-ı Milliye düşüncesine sahip herkesle beraber Mustafa Kemal'e de büyük rakip olur.

Yüzbaşı Solter: Mustafa Kemal ve Kuvay-ı Milliye'nin askeri alanda rakipleri durumunda olan birçok kumandan olur. Fakat birçokları bu güç karşısında hezimete uğrayıp gerisin geri kaçmaya başlar.

Arzu Edilen veya Korku Duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Kazım Karabekir: Erzurum-Kars bölgesinde bulunan Osmanlı'nın Doğu Cephesi komutanıdır. İtilaf devletlerinin Osmanlı'yı işgalinden sonra diğer birçok cephede komutanlar askerlerini terhis edip, dağıtırken Kazım Karabekir tüm gücünü elinde tutmaya kararlıdır. Ordusunu dağıtmaz ve doğuda tam bir hâkimiyet kurar. Tam bir

[209] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 83.

[210] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 251.

vatansever olan Karabekir, Mustafa Kemal'e ülkeyi müdafaa konusunda çok büyük destekler verir. Halk tarafından, yabancı askerler ve kendi emrindeki komutanlar tarafından çok büyük saygı görür.

"Kazım Karabekir in demir gibi yiğitliği ve olgun insanlığı, iki arkadaşını mat etmişti. Korkunç ve hınzır hırsın bundan böyle de böylece yenilmesini emreden yüksek bir an yaşıyorlardı."[211]

Hâkim olduğu güç, sözünün geçmesi ve kararlı duruşuyla Mustafa Kemal'in imrendiği ve yerinde olmak istediği isimlerden biridir.

"Kazım Karabekir Paşa, On Beşinci Kolordu karargâhının bahçesinde askerlerin suladı yaz çiçeklerini seyrederek aşağı yukarı dolaşıyor, bir yandan da "Sanayi Gürbüzleri" adını verdiği yine kolorduya bağlı öksüz yurdu çocukları için bir şarkı bestelemeye çalışıyordu. Yürüyüşe de uygun gelecek biçimde bir şarkı bestelediğinde hep gezinerek dolaşmak âdeti idi. Doğunun öksüz çocuklarını toplayarak Kolordu'ya bağlı sanat okulları kurmayı ta Trakya'dayken tasarlamış ve Harbiye Nazırına da açarak bu düşüncesinin uygulanması emrini almıştı." [212]

Diğer bir yönü de dünya savaşından sonra yetim çocuklara adeta babalıkyapıyor olmasıdır. Öksüz ve yetim yurtlarında (Darüleytam) yaşayan çocuklara maddi manevi destek verip, onlara sahip çıkar. Bu yönüyle de insancıl ve merhamet sahibi bir karaktere sahiptir.

Ethem Bey:*"Bandırma ile Mihaliç (Karacabey) sınırındaki Çerkez köylerinden birinde dünyaya gelmişti. Babası Çerkezlerin Şaphıs kabilesinden Ali Bey'di."*[213]Daha önce Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı adına savaşmış bir askerdir. Büyük bir savaş dehasına sahip olan Ethem Bey, 15 atlı arkadaşı ilevatan savunmasına Kuvayı Milliyeci saflarında katılır. Çok kısa sürede birçok askeri başarıya sahip olan Ethem Bey, Anadolu'dan yüzlerce gencin de ona katılması ile beraber büyük bir güç haline gelmektedir. Mustafa Kemal açısından da bunlar çok güzel gelişmeler olmasıyla beraber, karşısında hızla yükselen bir güç olduğunu da

[211] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 491.

[212] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 451.

[213] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 310.

düşünecektir. Ethem Bey'le bir yandan övünürken bir yandan da bu büyük gücün bir gün kendi karşısında olabileceğinden şüphe eder ve çekinir.

Bekir Sami Bey:*"21 Mayıs 1919 günü Bandırma İskelesine yanaşan Gülnihal Vapurundan iri yarı, uzun boylu, geniş omuzlu, kumral, menekşe gözlü, yiğit görünüşlü, yakışıklı bir subay indi. Bu, İzmir'de Nadir Paşa'nın şerefini çamurla buladığı On Yedinci Kolordunun kumandanı vekilliğine ve Elli Altıncı Tümen kumandanlığına yeni atanmış Kurmay Albay Bekir Sami Bey'di."*[214] Genel olarak Ege Bölgesi, özelde de İzmir, Aydın ve Manisa bölgesinde Kuvayı-ı Milliye adına çalışan, yöre halkı tarafından da saygı ve sevgi ile karşılanan rütbeli bir askerdir. Millî mücadeleye en büyük katkıları, kendiyle beraber geçmişte çalışmış olan asker dostlarını Kuvayı Milliye saflarına davet eder.

Yönlendirici (Verici) Kişiler

Rauf Bey: Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Bahriye Nazırı olarak görev yapan Rauf Bey, romanın çeşitli bölümlerinde Mustafa Kemal'e yön gösterici bir rol oynamıştır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve sonraki dönemlerinde daima arkasında olmuş ve yardımını esirgememiştir. İstanbul hükümetinin bazı yetkilileri ile Mustafa Kemal'i tanıştıran ve akşam toplantılarında siyasi ve askeri olarak fikir alışverişlerinde ön plana çıkan kişidir.

"Rauf bey, dosta ve düşmana parmak ısırtacak bir iş peşindeydi. Hamidiye'yi Çanakkale Boğazı'ndan dışarı çıkarıp şaşırtıcı, sürprizli kimi işler yapmak ve Türkiye ufuklarını sarmış olan kapkara ve zehirli umutsuzluk dumanını biraz olsun dağıtmak istiyordu."[215]

Rauf Bey'in bir diğer yönü ise Hamidiye Vapurunda vermiş olduğu kahramanlık mücadelesidir. Millî Mücadele döneminde Anadolu'ya silah ve malzeme taşınması ve Mustafa Kemal'in güvenle samsuna çıkması için yaptıkları da onun kahramanlık yönünü göstermektedir.

[214] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 78.

[215] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 157.

İbrahim Bey: Mustafa Kemal'in Anadolu'ya çıkışında gittiği ilk bölge olan Havza'nın belediye reisliği görevini sürdürmektedir. İbrahim Bey, büyük bir ideal peşinde zor bir yolculuğa çıkmış olan Mustafa Kemal ve arkadaşlarına Anadolu'da ilk karşılayıcı olur ve bir akıma onları rahatlatır. Havza bölgesindeki Mesudiye Oteli'ni Mustafa Kemal için bir çalışma ortamı haline getirir.

Kuvayı Milliye'yi oluşturacak olan halkı bilinçlendirmek ve bir amaç doğrultusunda toplamak adına da ilk hareketleri yine İbrahim Bey yapar. Şehrin memur ve yöneticilerini, eşraftan önde gelenleri, halk arasında sözü geçen büyükleri Mustafa Kemal ve arkadaşlarının etrafında toplayıp bu amaca dahil etmek adına elinde bulunan tüm imkanları seferber eder.

Hoca Sıtkı Efendi: Havza bölgesinde İbrahim Bey ve Mustafa Kemal ile beraber Kuvayı Milliye ve Millî Mücadele düşüncesi konusunda halkı örgütleyip uyandırmak amacıyla camilerde çekinmeden vaazlar veren bir vaizdir.

"Ey cemaat, düşmana karşı koymak için elde sopa lazımdır. En gücü yetmeyen, en fakir Müslüman ve Türk bile bugünden tezi yok, birer sopa olsun edinmelidir. Buna da iktidarım yok, diyebilen kimse var mı? Varsa, o da evindeki kazmayı, keseri, bıçağı; o da yoksa yumruğunu hazırlasın. Artık, zamanı gelmiştir. Hazreti Allah da Peygamber Efendimiz de böyle emrediyor."[216]

Diğer birçok din âliminin sırf hilafet sahibi olduğu için İstanbul hükümeti ve padişah Vahidettin'e destek verip Kuvay-ı Milliye'ye karşı örgütlenmeler oluşturup, bu konuda vaazlar verirken. Hoca Sıtkı Efendi birçok tehdit ve geri çevirme çalışmalarına rağmen halk içinde de din âlimleri içerisinde de vatan müdafaasını savunur bir biçimde vaazlar verir.

Ali Fuat Paşa:Millî Mücadele'yi başlatmak üzere Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtiği dönemlerde Ankara Keçiören'de ikamet eder. Osmanlı Devleti'nin Paşa'larından biri olan Ali Fuat Paşa, gönüllü olarak Kuvay-ı Milliye'ye ve Millî Mücadele'ye katılmak amacıyla Mustafa Kemal'e şifreli bir telgraf çeker. Kendisiyle birlikte birkaç asker arkadaşının da isimlerini vermeden bu mücadeleye katılmak adına Anadolu'ya geçeceğini ifade eder.

[216] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 112.

"Bir an önce Havza'daki gök gözlü arkadaşına erişmek istiyordu. Bunun için Ali Fuat Paşa, hemen Havza'ya şifreli bir telgraf çekti. Oradan da şifreli bir karşılık geldi. Ankara'daki iki kara, gök gözlü ve uzun boylu genç adam, Havza'daki üçüncü gök gözlü adamın yanına bir an önce varmak için gizlice hazırlanmaya başladı."[217]

Ali Fuat Paşa hem askeri tecrübeleri hem de çalışkanlığı sebebiyle Mustafa Kemal ve beraberindekilere örnek bir şahsiyet çizer. Daha çok kongrelerin oluşumunda ve askeri hareketlerin nereye yapılacağında karar mekanizması durumunda olur.

Alıcı Kişiler

Romanda genel olarak ülke savunması ve tam bir vatan müdafaası konusu olduğundan dolayı, birçok ileti halkı uyandırmak ve bir mücadeleye inanmaya hazırlama arzusundadır. Bu sebeple birçok durumda romanın birçok karakteri hep halkı kendi arzuları doğrultusunda hareket ettirmek ister.

Padişahçı düşüncede olanlar halkı Mustafa Kemal ve arkadaşlarına karşı bir bilinç oluşturma konusunda dayatmalar yapar. Buna inanan ve alıcı olarak nitelendirilen halk kitlesi ve özel olarak da köylü halkıdır. Çeçen Hamit Çavuş gibi padişahçı isimler kendi düşüncelerini yayarak insanları etkilemeyi başarırlar.

Mustafa Kemal ve Kuvay-ı Milliyeci arkadaşları da Anadolu'da birçok noktada MillîMücadele düşüncesi ile hareket edip, halkı da bu düşüncelerine çekmek ve kendi yanlarında vatan savunmasında bulunmaya davet ederler. Çağrılar, iletiler daima bu yöndedir. Burada genel olarak yine hedef kitle Anadolu halkı ve köylüler olsa da padişahçılardan farklı olarak, şehirlerde ve kasabalarda görev almakta olan siyasileri de kendi düşüncelerinde yanlarında olmaya davet ederler. Siyasilerden de halk çevresinden de birçok geri dönüş alırlar. Bu da iletilerin ve alıcıların romanda etkin bir biçimde bulunduğunu gözler önüne serer.

Yardımcı Kişiler

Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey:Cesur ve yardımsever bir asker olarak eserde gözler önüne çıkar. Bekir Sami Bey'in birliklerine silah ve personel desteği ile beraber

[217] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 193.

güven verir. "*Ayvalık'taki Yüz Yetmiş İkinci Alay'ın kumandanı Ali Bey (Çetinkaya), Mayıs'ın 24'ünde Bekir Sami Bey'e bir telgraf çekerek, Ayvalık Rumlarının taşkınlıklarını önleyecek en şiddetli tedbirler aldığını, yedekteki bütün ağır ve yeğnik silahları gerilere güvenli yerlere taşıttığını, Yunanlılarca yapılacak her türlü tecavüz davranışına karşı her şeyi göze aldığını, alayının moralinin çok güçlü olduğunu bildirmiş ve gene Albay'ı çok sevindirmişti.*"[218]

Yarbay Ali Bey de Millî Mücadeleye silah ve elindeki gücüyle tam bir teslimiyetle destek vereceğini beyan eder. Vatansever ve cesur bir kimliği olan Ali Bey, Kuvayı Milliye'ye de sonuna kadar destek olacaktır.

Reşit Bey yahut Reşit Paşa:Önceden Kastamonu'da valilik yaptığı belirtilen Reşit Bey, daha sonra Sivas valisi olarak karşımıza çıkar. Birinci Dünya Savaşı döneminde İttihat ve Terakki'nin lideri durumunda olduğundan dolayı, zamanın dahiliye nazırı Talat Bey (Paşa) Ergani Sancağından onu mebus olarak çıkarır.

"Reşit Paşa, savaşın en civcivli zamanında arat Talat Paşa'ca açığa çıkarılmıştı. Salt bu yüzden, Hürriyet ve İtilafçılara şirin görünebilirdi. Yalnız bir şey daha vardı. Onu işinden uzaklaştıran parti, sonra onu kendi partisinin saflarından mebus çıkarmıştı ki bu, mide bulandırıcı bir neden olabilirdi."[219]

Devletin verdiği maaştan başka geçim kaynağı olmayan, vatan ve milletin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye çalışan siyasette ise dengeyi bulmaya çalışan bir karaktere sahiptir. Mustafa Kemal'in Sivas'ta bir kongre yapmayı istemesinde İstanbul hükümetiyle hep bir dengede kalma arzusuyla hareket etmektedir.

Cevat Bey:Cevat Abbas Bey Mustafa Kemal'in yaveri olarak romanın belirli kısımlarında göz önüne çıkar. Romanda asıl karakterler kadar yer almasa da yardımcı konumunda görülebilir. Savaş döneminde ve Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçişi evresinde yaverlik görevini sürdürür. Araştırmacı bir kişiliğe sahiptir. Genelde Mustafa Kemal'in bazı görüşmelerinde aracı rolünü üstlenir.

Süleyman Nazif:Padişah ve İtilaf Devletleri temsilcisi olarak Anadolu'ya Kuvay-ı Milliyeciler ile görüşmek üzere gönderilen heyete başkanlık yapan isimlerden biridir.

[218] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 87.

[219] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 363.

Çerkez Tevfik-Reşit Beyler:Ethem Bey'in erkek kardeşleri olan Reşit ve Tevfik beyler de Ethem Bey gibi Osmanlı Devleti'nin kumandanlarından biridir. Reşit ve Tevfik beyler romanın genelinde Ethem Bey'le alakalı durumlarda metne dahil olurlar. Tevfik bey daha çok askeri durumlarda göz önüne çıkarken, Reşit Bey siyasi mevzuların olduğu zamanlarda Ethem Bey'in etrafında görülmektedir. Daha çok iki isim de Ethem Bey'in akıl hocası durumundadır.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Albay Refet Bey: İstanbul'daki İzzet Paşa hükümeti döneminde Umum Jandarma Kumandanı olarak atanmıştır. Anadolu'nun birçok yerini gezip dolaşmış, bilgili ve ileri görüşlü genç bir askerdir. İstanbul hükümetinin işgalcileri desteklemesinden dolayı Mustafa Kemal ile iş birliği yaparak Anadolu'daki mücadeleye yardım etmek için silah ve cephane gönderilmesinde yardım eder. Mevzuu bahsedildiği tek nokta burasıdır. Dekoratif bir detay olarak eserde karşımıza çıkar.

Celal Bey (Bayar): Eserde kişilik ve karakter özelliklerinden bahsedilmez. Birkaç farklı noktada sadece ismi ile anılan bir durumdadır.

Süreyya Bey: İstanbul hükümetinin Anadolu'ya göndermiş olduğu temsil heyeti ile Mustafa Kemal heyetinin görüşmesinde Mustafa Kemal'e eşlik eden eski İzmit mutasarrıfıdır.

Sosyal ve Mesleki Özelliklerine Göre Roman Kişileri

Genel olarak herkes asker konumundadır.

Kadın Karakterler

Prenses Şivekâr: Osmanlı entelektüel dünyasında tanınan ve çok saygı duyulan bir Osmanlı prensesidir. Birkaç yabancı dil bilir ve İstanbul'daki evinde birçok rütbeli asker, sosyeteden tanınmış simaları ağırlar. Bunlardan biri de Mustafa Kemal'dir. Mustafa Kemal ile daha çok Padişah Vahidettin'in kızı Sabiha Sultan ile olması istenen evliliği sebebiyledir.

MakbuleHanım:Mustafa Kemal'in hayatta kalan tek kardeşidir. Annesi Zübeyde Hanım ile birlikte İstanbul Akaretlerde bulunan evlerinde beraber yaşamaktadır. Yaşı

genç evlenmemiş fakat evlilik çağında olan bir genç kızdır. Annesine ve ağabeyine saygılı ve hürmetkâr bir kızdır. Mustafa Kemal'i kıskandığı da eserde verilen özelliklerinden biridir. Aile terbiyesi ile yetişmiş, İslam inancına sahiptir.

Zübeyde Hanım:Eserdeki anne tipini oluşturan kadın Zübeyde Hanım'dır. Eserde bir Anadolu kadını karakteri çizer. Çocuğunu koruma içgüdüsü ile yetişen, oğluna ve kızına çokça değer veren bir annedir. Kur'an okuyan namaz kılan orta yaşın üstünde, hayatın belirli noktalarında birçok elemler görmüş cefakâr bir annedir.

"Zübeyde'nin Mustafa, Fatma, Ahmet, Makbule ve Naciye adlarında beş çocuğu olmuş, Mustafa ile Makbule'den başkası birbiri ardınca ölmüştü. Zübeyde Hanım, bu yüzden Mustafa'sını her şeyden ve herkesten kıskanır olmuştu. Ona göz bebeği gibi bakıyordu."[220]

Oğluna bu şekilde bağlı olan bir anneye oğlu Mustafa Kemal, Millî Mücadele'yi başlatmak amacıyla Anadolu'ya geçeceğini söylediğinde vazgeçirmeye çalışır. Ve bunu duyduğunda bir anne içgüdüsünden sıyrılamaz, sağlık yönünden kötü zamanlar geçirir, oğluna dua etmekten başka çaresi olmadığını da anlar.

Halide Edip Adıvar:Eserde en çok öne çıkan kadın karakterdir. *"(...) kara ipek çarşaflı, genç, güzel ve aydın kişilere özgü anlamlı çizgilerle süslü yüzü peçesiz bir kadın (...)"*[221] olarak eserde tanıtılan Halide Edip, örnek bir kadın tipi olarak göz önüne çıkarılır. Amerikan Koleji'nde okumuş, kendini geliştirmiş ve Millî Mücadele'nin başladığı dönemde ise Sultanahmet Meydanı'nda insanları uyarmak ve uyandırmak amacıyla bir mitingde konuşmacı olarak görülür.

Eğitime önem veren, Anadolu halkına da gerçeği görmeyi öğütleyen Halide Edip, konuşmasının bir kısmını da halka örnek olmak amacıyla eğitim konusu üzerine ayırır. Milli duygulara hâkim, esaret hayatını kabul etmemekte kararlı ve insanları da buna karşı birlik olmaya davet eden bir lider niteliğindedir. İnanan bir Müslüman kadınıdır. Bu sebeple yaptığı mitinglerde insanların inanç duygularına da seslenir ve din âlimleri ve hocalardan da oldukça destek görür. O dönemde tanındığı romancılığının üzerine bir de hatiplik unvanı ekler.

[220] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 17.

[221] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 2, s. 15.

Zaman

Kutsal İsyan serisinde sosyal zaman roman ciltlerinde sadece birkaç yerde karşımıza çıkar. Romanın geneline gerçek zaman hâkim olmuştur. Sosyal zaman ise sadece belirli bir yılın mevsimlerini göstermek amacıyla kullanılır. Vaka zamanı ise pek fazla göze çarpmamaktadır. Genel olarak milli mücadele yıllarından bahsedilmektedir.

Mekân

Ana Mekânlar

Bandırma Vapuru
Mustafa Bey Camii

İç Mekânlar

Mıntaka Palas Oteli
Mesudiye Oteli

Dış Mekânlar

Hamidiye Vapuru
Sivas
Erzurum
Giresun
Aydın
Menemen

3.3.2.3. Kutsan İsyan 3. Cilt

Olay Örgüsü

Olaylar ilk bölümde savaşla başlamaktadır. Olay daha çok denizde yapılan savaşlarda bönmektedir. Rauf Bey'in Hamidiye Kruvazörü ile Bulgarlara ve Yunanlara karşı yaptığı kahramanca mücadeleyi anlatmaktadır. Daha sonra hükümet,

Rauf Bey'e bin kişilik mürettebat vererek Sutlan Osman dritnotunu teslim almak üzere Londra'ya göndermiştir. Burada daha çok diplomasi işleri yaşanmıştır. İlk bölümde ikili diyalog ve sohebt havası yok denecek kadar azdır.

Devamında Osman Ağa'nın Giresun'daki kahramanlıklarına değinilmiştir. Halkı Yunan düşmanlara karşı toplayarak adından kahramanca söz ettirmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal ile birlikte düşmanlara karşı savaşmanın gurur duyucu bir hareket olduğunu ve Mustafa Kemal'in askeri olmayı kabulü de bahsedilmiştir. Halide Edip'e de ayrıca değinilmiştir. İstanbul'daki konuşması ve halkın düşmanlara karşı amansızca mücadelesi öncesinde yaptığı konuşma ile halkı coşkulandırmıştır. *'' Kardeşler! Vatandaşlar, diye başladı: Yedi yüz yılın şerefi göğe yükselen bu minarelerin tepesinden Osmanlı tarihinin yeni faciasını seyrediyor, bu meydanlardan çok zaman alay halinde geçmiş elan büyük atalarımızın ruhuna hitap ediyor, başımı bu görünmeyen ve yenilmez ruhlara kaldırarak diyorum ki: ben İslâmiyet'in bedbaht bir kızıyım ve bugünün talihsiz, fa_kat. aynı derecede kahraman anasıyım. (...)''*[222] Halide Edip'in konuşmasından sonra Damat Ferit'in Şurayı Saltanat'ın toplanacağını ve büyük delegelerin ve kurulların da Yıldız Sarayı'nda toplanacağını bildirmiştir. Ardından Vahidettin Han da kendini göstermeye başlamıştır.

Devamında Balıkesir'in Yunanistan tarafından işgaline değinilmiştir. *'' Balıkesir, korkunç Yunan işgali karşısında toplu olarak ilk uyanan şehirdi. İttihatçılar. Hürriyet ve İtilâfçılar, Hacılar, Hocalar ve Eşraf denen zenginler ve fa_kir halk, toplu olarak savunma çareleri aramağa başlamış ve nizamî ordu ile el ele vererek bir savunma örgütü kurmuşlardı. Balıkesir'de eski hükümet konağı karşısında saat kulesi bitişiğindeki Okuma yurdunda şehrrin bütün zenginleri (Eşraf), Rum zengin ve eşrafı da aralarında olarak toplanmıştı. Hürriyet ve İtilâf Partisinin kodamanları da tıpkı Rum hemşeriler gibi bu toplantıya katılmıştı.''*[223]

Bölümlerin devamında İzmir'in işgaline detaylıca yer verilmiştir. Burada dekoratif unsur durumunda olan karakterler ile kısa kısa bölümler oluşturulmuştur. İzmir'in işgaline yer vermesi fazla detaylı olmuştur. Ayrıca sohbet ve diyalogdan

[222] Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan,* (İstanbul: May Yayınları, 1974), Cilt 3, s. 92.

[223] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 3, s. 109 - 110.

ziyade karakterlerle yola çıkılarak bölümler yazılmıştır. Devamında ise daha çok paşalar arasında diyalog şeklinde bölümler bulunmaktadır.

İzmir'in işgalinden sonra konu olan şehir Aydın olmuştur. Aydın'ı işgal eden Yunanlara karşı Yörük Ali Efe liderliğinde Aydın halkının ve kahraman askerlerin mücadelesinden bahsedilmiştir. Aydın'ın işgalini anlatan bölüm hem askerler arasında sohbet ve diyalog havasında ve hem de savaşı anlatarak devam etmiştir. Bölümün sonlarında Erzurum işgalinden bahsedilmiştir. İngilizler, Fransızlar, Yunanlar ve Ermenilere karşı Mustafa Kemal'in ve arkadaşlarının macera dolu vatanlarını savunmasından bahsetmiştir.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mustafa Kemal: Daha önceki ciltlerinde askeri özellikleri ile ön plana çıkan başkişi Mustafa Kemal, romanın bu cildince hem ileri görüşlülüğü hem halkla olan ilişkileri ve topluluğu yönlendirme yeteneğiyle ön plana çıkar. Siyasi olaylara yön vermesi, karşısına çıkan zorlu durumları kendi lehine çevirmesi de zekasının bir göstergesidir.

Bir fikir doğrultusunda kendine edindiği amaca yönelik hareket eden Mustafa Kemal'e bu yolda en büyük desteği de yine vatanını seven, esaret ve manda yaşamını kabul etmeyen, halkının özgür bir şekilde yaşamasını isteyen halktan alır. Halkın hem kendisi hem de yetiştirmiş olduğu birçok komutan ve siyasetçi de bunlara dahildir. Mustafa Kemal'in başlatmış olduğu milli mücadeleyi benimseyerek var güçleriyle onun için mücadele ederler. Mustafa Kemal, bu düşüncelerle onun yanında ve yolunda hareket edenlere bir yol gösterici olur. Askeri anlamda taktikler üretirken, siyasi olarak da İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinden bağlantılar edinerek mücadeleye güç kazandırmaya çalışır.

Başlatmış olduğu bu mücadele dolayısıyla Anadolu'nun en ücra yerlerinde bile adını duyuran Mustafa Kemal, kahraman sıfatıyla anılmaya da başlar. Ülkenin kimi kesimlerince kahraman olarak tanınır. Fakat İstanbul hükümetine bağlı ve padişahçı düşünceye sahip olanlar için de en büyük sapkın ve düşman sayılır. Yine

onun vatanın bağımsızlığı adına verdiği mücadele halka örnek olur. Antep, Maraş ve Urfa'da gerçekleşen düşman işgaline, yine halk kendinden güç bularak karşılık verir. Bu karşılık doğrultusunda da özgürlüklerini elde ederler. Halkın bu başarısı ülke içinde yine Mustafa Kemal'in başarısı olarak görülür.

Bir fikir adamı, siyasetçi ve asker kimliğinin yanında bir zaman sonra milli bir değer olarak da anılmaya başlar.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Rakip veya karşı gücü temsil edenler İtilaf devletleridir. Ayrıca milli mücadele zamanında özellikle Yunanistan'dan bahsedilmiştir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Yunanlar: İzmir'i işgal eden düşmanlardır. Ayrıca Giresun'u da işgal etmeye çalışmışlardır.

Yarbay Rawlinson: Kendisi İngiliz yarbayıdır.

Şamlı Nuri: İngilizlere casusluk yapan kişidir.

İngilizler

Fransızlar

Bolşevikler

Ermeniler

Yönlendirici (Yönverici) Kişiler

Romanın bu cildinde baskın olarak yön verici özelliklere haiz olan bir karakter bulunmamaktadır. Romanın başkişisi olan Mustafa Kemal romanın genelinde olay örgüsüne yön veren kişidir. Daha çok askeri ve siyasi olayların aktarıldığı bu ciltte hem askeri hem de siyasi olarak yönlendirmeler olsa da bu yönlendirmeleri yapan karakterlerin roman kişi özellikleri bakımından başka

tasniflere daha uygun oldukları görülür. Başta Mustafa Kemal olmak üzere birden fazla isim yönlendirici özelliğe sahiptir.

Rauf Bey: Hamidiye Kruvazörü'nü düşmanlara karşı kullanan ve mürettebatını yöneten kişidir. Daha çok Bulgar torpidobotlarına karşı mücadelesini sürdürmüştür. Bunun yanı sıra Yunanlarla ve Arabistan'da da korkusuzca savaşarak düşmanlara geçit vermemiştir. Rusya'da Bolşevik devrimi çıkarken savaştan çekilmek zorunda kalan Rusya ile görüşme de gerçekleştirmiştir.

Alıcı Kişiler

Salih Paşa

Osman Ağa: Karadeniz kıyılarını etkisi altına alan Pontos yangınını söndürmek için de Mustafa Kemal tarafından görevlendirilmiştir.

Kazım Karabekir: Mustafa Kemal ile birlikte silah arkadaşlığı yapmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in talimatlarını dikkatle yaparak vatanını savunmuştur. Erzurum'da görevli bir askerdir.

Yardımcı Kişiler

Hüsrev Sami Bey

Mazhar Tevfik Bey

Ali Rıza Bey: Askerlik Şubesi başkanıdır. Kuvay-ı Milliye'ye katılmıştır. Efelere, zeybeklere silah ve cephane dağıtmıştır.*'' Bütün silahları dağıttıktan sonra eline geçecek büyük Milis kuvvetini boşuna bekledi. Silâhı alan savuşmuş, içlerinden yalnız 120 kişi düşmanla vuruşmağa hazır olduklarım göstermek üzere sıraya girmişti. (...) ''*[224]

Enver Paşa: Ermenilere karşı mücadele etmiş kişidir.

[224] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 3, s. 75.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Cemal Paşa: Alman imparatoru II. Wilhelm ile Rauf Bey'i tanıştıran kişidir.

Osman Ağa: Giresun'u Yunanlardan kurtarmak için halkı Mustafa Kemal Paşa'nın askerleri olmayı kendi rızasıyla kabul eden kişidir.

Yüzbaşı Kemal Bey

Bekir Sami Bey

Kazım Bey

Albay Şefik Bey: 57. tümen kumandanlığına atandıktan sonra düşmanlara karşı vatanını cesurca savunmuştur.

Yörük Ali Efe: Aydın'ın işgaline karşı Aydın halkına cesaret veren konuşmalar yapan ve Aydın'ın kurtarılmasında başrollerden olan kişidir. *'' Arslan din kardeşlerim! Bugün Arife, yarın Bay_ramdır. Giriştiğimiz işe göre ya yarın bayram namazım Aydın'da Bey Camiinde kılacağız yahut da müslümanlar bizim cenaze namazını kılacaklar. Aydın'a gönderdiğim adamlardan gelen haberlere göre, işgal kuvvetleri Aydın'da pek çok din kardeşlerimizi hapishaneye ve camilere doldurmuşlar. Bunların hepsini öldürmek üzere hazırlık yapıyorlarmış. Genç kalacak olursak Türk kam dereler gibi akacak. (...)''*[225]

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Halide Edip Hanım: Öğretmen karakterindedir. İstanbul'da büyük bir kitleye hitap eden kişidir.*'' Halide Edip, İzmir'in işgalini işitince, can evinden vurulanlardan biri olmuştu. Onun sanatçı ruhu, elbette, ortalama yurtseverierînkinden daha derince yaralanmış_tı. Batı uygarlığına karşı birdenbire içinde bir küskünlük meydana gelmişti. (...) ''*[226]

Miss Dott: İzmir'in işgalini Amerikan kız kolejindeki eski öğretmendir. Halide Edip'in İzmir'in işgalini öğrendiği kişidir.

[225] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 3, s. 321.

[226] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 3, s. 81.

Zaman

Zaman olarak kesin tarihlerden diğer ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de söz edilememektedir. Belirli bir zaman dilimi olarak sadece milli mücadele yıllarından bahsedilmektedir.

Mekân

Ana Mekânlar

Sinop

Kastamonu

Londra

Alaşehir

Bozdağ

Kozan

Siverek

Maraş

Bayburt

Hart(Aydıntepe)

Giresun

İç Mekânlar

Mektabi Sultani-sivas Erkek Lisesi

Dış Mekânlar

Brest – Litovsk

3.3.2.4. Kutsal Barış 4. Cilt

Olay Örgüsü

Cildin ilk başlarında Halit Paşa'nın şehit edilmesine kadar ki süreç anlatılmıştır. Yunanlıların ele geçirdikleri bölgelerde çocukları kaçırarak İstanbul'u güven altına almaları konusu anlatılmıştır. Ethem Bey'in ilk direnme örgütünü kurduğu ifade edilmiştir. Halit Paşa 7 Temmuz 1919'da Yunan işgal bölgesine gitmiştir. Halit Paşa ve arkadaşlarının şehit edilmesinden sonra Burunören Taburu, Papazlı Köyü'nü kuşatmıştır. Papazlı'nın kuşatılmasının ardından umutlar artmıştır.

Kazım Karabekir dönemindeki Ermenilerin yaptıkları sabotajlara değinilmiştir. Yarbay Rawlinson, Erzurum Kongresi'nin yapılmaması için mücadele etmiştir. 12 Temmuz'da Beyazıt bölgesine Ermeni saldırıları olmuştur. Erzurum Kongresi'ndeki amaç, milli birlik ve beraberlikte olan kuvveti herkese göstermekti. Kazım Karabekir'in Erzurum Kongresi'ne gelenlere yönelik düşünceleri şu yöndeydi.

"Erzurum Kongresi'ne gelenler arasında böyle zehirli dimeğin olması ne vahim!"[227]

Kazım Karabekir, Mustafa Kemal, Rauf Bey arasında geçen üçlü konuşmanın içeriği şuydu:

"Ermeniler çok şımardılar. 15 Temmuz'da hududa gidilerek teftiş ve tatbikat yapılmalıdır."[228]

Erzurum Kongresi'yle birlikte Şark vilayetlerindeki cemiyetler ve bunlara bağlı cemiyetler kontrol altına alınmıştır.

Ardından Erzurum Kongresi bitimi yaşananlar anlatılmıştır. Erzurum Kongresi bitişi ve Sivas Kongresi'nin başlama süreci detaylı olarak aktarılmıştır. Bu durum üzerine dâhiliye nazırı tarafından gelen telgrafa Reşit Paşa şu cevabı vermiştir.

"Erzurum'da toplanan Müdafaayı Hukuku Milliye Kongresi görüşmeleri bitmiş ve dağılma başlamıştır. Mustafa Kemal ve Rauf Beyler, bütün doğu vilayeti delegeleriyle birlikte Sivas'ta açılması kararlaştırılan ikinci bir kongre için Erzurum'dan yola çıkmışlardır."[229]

---

[227] Hasan İzzettin Dinamo,*Kutsal İsyan,* (İstanbul: May Yayınları, 1996),Cilt 4, s. 25.

[228] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 27.

[229] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 62.

Jandarma müfettişi Bruno, Sivas'ta toplanacak olan kongre için şunları söylemiştir.

"Sivas'ta toplanacak olan kongre hem devlete hem de şahsınıza felaketler getirir!"[230]

Bruno devamında Reşit Paşa'ya şunları söylemiştir.

"Kongrede Fransa aleyhine karar alınmazsa muhtemel tehlikeyi önleyebilirim."[231]

Bu konuşmalar üzerine Bruno'nun tehlikeli bir kimlik olduğu anlaşılmıştır.

Cildin ortalarına gelindiği zaman Sivas Kongresi'nin toplanma süreci ele alınmıştır. Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'ne dair çalışmalarına da yer verilmiştir. Sivas Kongresi'nde dikkat edilen konulardan bir diğeri de yolların güvenliğinin sağlanmasıydı. Reşit Paşa bu süreçte şunu fark etmiştir. Mustafa Kemal rütbesini ve askerliğini feda ederek, yeni bir maceraya atılmış ve bu durum sonucunda da yeni, büyük bir değer kazanmıştır. Sivas Erkek Lisesi, Mustafa Kemal için karargâh olarak hazırlanmıştır. Mustafa Kemal, karargâhı gezerken, bir karyola üzerinde şu beyitlere rastlamıştır.

"Cihanın canına mağrur olup incitme insanı;

Süleymanı aman olsa bırakırsın bu eyvanı."[232]

Mustafa Kemal bu beyitler üzerine, odada bulunanlara şunları söylemiştir.

"Bu ihtar, hepimiz için ve her şey için bir düstur olmalıdır."[233]

Erzurum Kongresi'ni haber alan Dersim Kürtlerinin Dersim bölgesi ve civarına saldırmaları anlatılmıştır. Mustafa Kemal, Osmanlı tarihinde boy göstermiş, Celalilerin en büyüğü, en tehlikelisi ve en zekisidir. Çanakkale'de en modern düşman ordularını yenmiştir. Ali Galip ve Nazır Adil Bey arasındaki diyaloglar da aktarılmıştır. Umumi Kongre Heyeti'nin düşüncelerine de yer verilmiştir. Kuvayi Milliye propagandaları üzerinde durulmuştur. Ali Fuat Paşa'nın 11 Ağustos 1919'da

[230] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 63.

[231] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 63.

[232] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 104.

[233] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 104.

teftiş heyeti başkanı Galip Paşa ile olan görüşmeleri aktarılmıştır. Hükümet ve millet arasındaki ihtilaflardan istifade etmek isteyenlerle ilgili mevcut durum ve planlanan vesileler bildirilmiştir. Muhittin Paşa ve Samih Fethi Bey, makamlarını bırakarak Sivas'a gitmişlerdir.

Sinop şehriyle ilgili yapılan düzenlemeler aktarılmıştır. Mustafa Kemal'in yeni çömezi olan Mazhar Tevfik Bey'in yaptıkları ve süreç içerisinde yaşanan gelişmeler anlatılmıştır. Amerikan savaş gemilerinin Sinop Limanı'na yaklaşmalarından bahsedilmiştir. Son olarak, Sinop şehrinin kaderini değiştiren Kastamonu değişikliğinden söz edilmiş, Sinop hikâyesinin baş halkası olan Kastamonu hikâyesinin detayları verilmiştir. Kahraman Şevket Bey destanı anlatılmıştır. Mustafa Kemal ve Kuvay-ı Milliyecileri karşı karşıya getirme girişiminde bulunanlardan bahsedilmiştir. Ermeni ve Rumların Kastamonu'ya karşı yaptıkları hamleler üzerinde durulmuştur. Açıksöz Gazetesi'nde geçen haberler aktarılmıştır. Mustafa Kemal'in Osman Bey ile Ferit Bey'e yolladığı telgrafın içeriği şudur:

"Tedabir ve icraatınızda muvaffakiyet temenni ederim. Bizi vaziyetinden ve gelmekte olan valinin tevkif edildiğinden haberdar buyurmanızı intizar eyleriz."[234]

Cildin sonlarına doğru gelindiğinde Teğmen Seyfettin'in üstlendiği önemli görevler anlatılmıştır. Bir piyade alayının Ankara'ya karşı ayaklanmasından söz edilmiştir. Şevket Bey'in padişaha karşı, tek başına indirdiği yumruk, bütün subayları sevindirmiştir. Bu durum sonucunda da Seyfettin Bey, Ali Fuat Paşa'nın yöneteceği Eskişehir hareketine hazırlanmaya başlamıştır.General Harboard'ın Erzurum'a gelişi anlatılmıştır. Bolşeviklerin kuzeyden güneye inerek Türkiye sınırına yaklaşmalarından söz edilmiştir. Halk hatiplerinin yaptığı nutuk şunu içeriyordu.

"Buraların egemeni biz Türkleriz. Uzun yüzyıllardan beri bu böyleydi ve sonsuza dek de böyle olacaktır."[235]

Trabzon Valisi Galip Bey'in tutuklanma sürecinden de bahsedilmiştir. Ali Fuat Paşa ve askerlerinin Eskişehir üzerine yaptıkları yürüyüş anlatılmıştır. Ali Fuat

[234] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 284.

[235] Dinamo, *Kutsal İsyan,* Cilt 4, s. 316.

Paşa'nın planlarını öğrenmek üzere casuslar yollanmıştır. Ancak Ali Fuat Paşa, planın ilk bölümünü başarıyla gerçekleştirmiştir. İngiliz heyeti Yenihan'a gelerek Ali Fuat Paşa ile görüşmüş, bu görüşmede Ali Fuat Paşa art niyet sezdiği için tedbir almıştır.Sivas Kongresi'nin başarılı sonuçlarının yankıları anlatılmıştır. Bu başarılı sonuçlar Avrupa gazetelerinde de büyük ses getirmiştir. İrade-i Milliye'nin basım süreci detaylı olarak aktarılmıştır.Giresun'da yaşanan olumsuz durumlar anlatılmıştır.Erzurum Kongresi sonrasında Sovyetlerle kurulacak olan bağlantıların detayları verilmiştir. Amasya'da yaşanan olaylar anlatılmıştır.

ŞahısKadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler

Halit Paşa: Harmandalı – Terkeş cephesi ilk milli alay kumandanıdır. 22 Haziran 1919'da meydana çıkmıştır. Şehit edilmiştir.

Kazım Karabekir: 15. Kolordu komutanıdır. Ermenilerle mücadele etmiştir. Mustafa Kemal tarafından ilk olarak 9. orduya, daha sonra da 3. ordu müfettişliğine getirilmiştir. Mustafa Kemal ile arasında gizli düşmanlık vardır.

Şevket Bey: Kahraman unvanı vardır. Uzun boylu, iri yarı, geniş omuzlu, yakışıklı ve sevimli bir subaydır. Yalnızlığı sevmektedir. İkinci bölük kumandanıdır. Gizli ve tehlikeli düşüncelerinin yanında yiğit bir duruşu vardır.

Teğmen Seyfettin: Düşünceleri, merakın karanlık labirentinde çıkış arayan bir yapıya sahiptir. 23 yaşındadır. 15 Eylül 1919'da kolorduya yetişmek için hızlı adım atmıştır. Önemli görevler üstlenmiştir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Yarbay Rawlinson: Erzurum Kongresi'ne mani olmak istemiştir. Doğu sınırındaki Türk ve Müslümanlara karşı saldırmıştır.

Cafer Bey: Ermenilerin sürülmesiyle vurgun yapmış ve mal – mülk elde etmiştir. Eski İttihatçı fedayiyi Paşa Divanı'na sürüklemiştir. Kanunsuz sınır bölgelerinde

dolaşmıştır. Halit Bey'in adamıdır. Kazım Karabekir'in adamı olma durumuna gelmiştir. Terörcü çetesi vardır. Görevleri başarıyla yerine getirmiştir.

Bruno: Fransız, jandarma ve binbaşıdır. Sivas'ta jandarma olarak görev almıştır. Türk halkınca, başlangıçta, güvenilir biri olarak görülse de; İtilaf devletlerinin casusu olduğu ortaya çıkmıştır.

Süleyman Şefik Paşa: Harbiye nazırıdır. Ali Fuat Paşa ve 20. Kolordunun bir demir leblebi olduğunu anlamış ve komiteci hile kullanma yoluna girmiştir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku Duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Cildin bu bölümünde arzu edilen veya korku duyulan kişilerden bahsedilmemiştir.

Yönlendirici (YönVerici) Kişiler

Konya Valisi Cemal Bey – Eskişehir Mutasarrıfı Hilmi Bey: Ülkenin en önemli iki noktasında iki çalı gibi boy göstermişlerdir. Kuvay-ı Milliyeci insan ve düşünceleri acımasızca eleştirmişlerdir. Halkı silahlandırıp Kuvay-ı Milliyecilere karşı yönlendirmek istemişlerdir.

Alıcı Kişiler

Bu ciltte herhangi bir alıcı karakter bulunmamaktadır.

Yardımcı Kişiler

Ethem Bey: On dört atlısıyla gelip Yunanlılara karşı ilk direnme örgütünü kurmuştur.

Osmanzade Hamdi Bey: Örgütün güçlenmesi için çabalamıştır.

Mr. Ergar Brown: Gazetecidir. Gözlemci olarak Sivas'a gelmiştir.

Ali Fuat Paşa: 20. Kolordu komutanıdır. Enerjisi yüksek, iyi niyetli ve yiğit biridir.

Mahmut Bey: 24. Tümen kumandanıdır. Yeşil ve güzel gözlü, uzun boylu biridir.

Mazhar Tevfik Bey: Mustafa Kemal'in yeni çömezidir. Karaya ayak basan her yabancıyı hükümet binasına götürmüştür. Zayıf yüzlü ve zeki gözlere sahiptir. Osman Bey'i kurtarmıştır.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Ali Efe

Demirci Mehmet Efe

Çakırcalı

Napolyon

Süreyya

Hüsrev

Cevat Abbas

Muzaffer

Ticaret Odası Başkanı Şükrü Bey

Mektupçu Hüseyin Hilmi Bey

Sosyal Mesleki Önemine göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Kadın tipine yer verilmemiştir.

Zaman

Zaman kavramına göz atıldığında Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Kurtuluş Savaşı esnasında yaşanan olaylara değinilmiştir. Bu olaylar ise Cumhuriyet'in ilanına kadar sürmektedir.

Mekân

Ana Mekân

Manisa

Adana

Erzurum

Sivas

İstanbul

Erzincan

Malatya

Diyarbakır

Ankara

Eskişehir

Afyonkarahisar

Sinop

Samsun

Kastamonu

Kars

Van

Trabzon

Uşak

Kütahya

Giresun

Amasya

İç Mekânlar

Papazlı Köyü

Payaslı Köyü

Azimli Köyü

Akhisar

Karaağaç

Kozan

Boztepe

Pozat Köyü

Sarıkamış

Ekşisu

Fırat Irmağı

Kemah

Harput

Çankırı

İnebolu

Ilgaz Dağları

Beyazıt

Karaköse

Ardasa

Sivrihisar

Seyitgazi

Yenihan

Şişli

Dış Mekânlar

Fransa

İtalya

Ermenistan

İran

Tahran

Afghanistan

3.3.2.5. Kutsal İsyan 5. Cilt

Olay Örgüsü

Olay ilk olarak mecliste yaşanan tartışmalar üzerinde durulmuştur. Yeni meclisin Anadolu'da açılmasının gerekliliğinin nedenlerinden bahsedilmiştir. Mustafa Kemal, kurulacak olan yeni hükümetin Harbiye nazırlığına Kazım Karabekir'i getirmiştir. Kazım Karabekir, Mustafa Kemal ve 3. Tümen komutanı Deli Halit Bey ile olan yazışmalarını görmüştür. Bu telgrafların içeriği şudur:

"Mustafa Kemal, Halit Bey'e Trabzon'daki seçimlere Kuvayi Milliye yanlısı olarak karışmasını salıklamış ve direktif vermiştir."[236]

On iki mektuptan oluşan ihanet kervanının detayları aktarılmıştır. Sivas ihtilalcilerinin Fevzi Paşa'ya yönelik kötü planlarından bahsedilmiştir. Sivas ihtilalcileri, Fevzi Paşa'nın yakalanmasını, tutuklanmasını, dövülmesini ve öldürülmesini istiyorlardı.

Boksör Esat'ın, İngiliz askerleri tarafından tutuklanması konusu anlatılmıştır. Boksör Esat'a ilk spor dersini veren kişi, Hariciye Nezareti müsteşarı Talat Bey'dir. Esat'ın yaşamındaki tüm detaylar aktarılırken; yer yer güneşli, yer yer de korkunç kara düşlerden oluşan anılarından da bahsedilmiştir.

Salihli cephesinde yaşanan durumlar konu edinilmiştir. Yunanlıların bir gözü üç Kuvayi Milliye cephesinin yanı başında bir Efe ve Zeybek otağı olan Bozdağ'a

[236] Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*, (İstanbul: May Yayınları, 1996),Cilt 5, s. 8.

dikilmiştir. Yergi, Bati cephesinin merkezi olan Salihli ile güney cephesinin birleştiği noktada çok önemli bir yere sahiptir. Alaşehir ve Salihli arasında bağlantı sağlayan yollara pusu kurulmuştur. Son olarak, Ahmetli cephesinin sol kanadı korunmaya çalışılmıştır.

Kara Hasan, Suphi Bey, Kürt Mehmet Çavuş ve İngiliz Kemal'in dürt yüz Kuvayi Milliye atlısıyla Biga'da toplanması anlatılmıştır. Bu toplantı sırasında kurbanlar kesilmiş, ezanlar okunmuş ve Müftü Ahmet Hamdi Bey şu sözleri söylemiştir.

"Allah, düşman ile çarpışan mücahitlere, onların kumandanlarına ve başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya uzun ömürler versin."[237]

İngiliz Kemal'in amacı, bu dört yüz atlıyı Balıkesir'e götürmekti. Şah İsmail ile ilgili bilgiler verilirken, Biga'da yaptığı tahribatlara da değinilmiştir. Kara Hasan'ın kara talihi anlatılmıştır. 40 Kuvayi Milliye atlısının ansızın Biga sokaklarında toplanmasının üzerinde durulmuştur. Biga'daki çetecilik faaliyetleri de detaylarıyla işlenmiştir. Bayburtlu Şeyh Hasan Eşref serüveni anlatılmıştır. Şeyh Eşref, hükümete karşı ayaklanmış ve askerlik şubesi başkanına tokat atmıştır. 28. ve 29. alaylar, Halit Bey'in kumandasında Hart'a gönderilmiştir. Hart'ın kuşatılma sürecinden bahsedilmiştir. Son olarak Ankara'da kurulacak olan Milli Meclis üzerinde durulmuştur. Sıkıyönetim bölgelerinden biri olan Bayburt Divanı'na tutuklular yollanmıştır.

Kozan Dağı'nda yaşanılanlar anlatılmıştır. Fransız ve Ermeni zulmünden kaçanlar hakkında bilgi verilmiştir. İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen Mersin, Tarsus, Adana hakkında konular üzerinde durulmuştur. Fransızların yönetim mekanizmalarına şüpheli memur yerleştirdiklerinden bahsedilmiştir. Son olarak Ali Saip Bey'in aldığı emir üzerine Urfa'ya gidişi anlatılmıştır. Erzurum ve Sivas'ta işlerini bitiren Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Ankara'ya varıp yerleşme süreci anlatılmıştır. Mustafa Kemal'in Anadolu Bektaşileri ile arasındaki bağa da değinilmiştir. Vali Reşit Paşa'ya Mustafa Kemal tarafından gelen telgrafta şunlar yazmaktaydı:

[237] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 5, s. 138.

"Vilayet sınırını geçerken Sivas'ta hakkımızda göstermiş olduğunuz konukseverliğe ve değerli yardımlarınıza bir kere daha minnettarlığımızı bildirmeyi bir ödev sayarak hepimiz saygılarımızı arz ederiz."[238]

İzzet Paşa'nın Azerbaycan'daki orduya yolladığı buyruklar üzerinde durulmuştur. Bu zor zamanlarda Mustafa Kemal'in adı memleketin uzak sisleri içinde bir kış güneşi gibi yankılanmıştır. Erzurum Kongresi'nin çalkantılı ve dalgalı bitişinin detayları verilmiştir. Yaşanılan her süreciyle Maraş'ın işgal süreci anlatılmıştır.

1920 Şubatı'nın ilk günlerindeki Urfa durumu izah edilmiştir. Urfa'nın bütün kaza ve köylerinde namusa dil uzatan Fransız askerleri hakkındaki düşünceler aktarılmıştır. Albay Normand'ın Siverek'e gelişi anlatılmıştır. İngilizlerin, Osmanlı ordusunu bozguna uğrattıktan sonra sahipsiz buldukları yerleri ele geçirme aşamaları ele alınmıştır. Devamında 1919 yılında Mısır'daki Seydi Beşir Türk tutsak kampı hakkında bilgiler verilmiştir. Mehmet Sait'in tutsak kampındaki günlerinden bahsedilmiştir. Mehmet Sait ve arkadaşları tutsak kampındayken bir ayaklanma çıkmış ve bu ayaklanmanın liderliğini Mustafa Kemal üstlenmiştir. Mehmet Sait tutsak kampından kurtulduktan sonra Yemen çöllerine düşmüş ve burada ölümlerden dönmüştür. Dönemin siyasi durumu da detaylarıyla aktarılmıştır. Antep'in işgali ve devamında gelişen olaylar işlenmiştir. Şahin Bey, Antep bölgesinde, Kuvay-ı Milliye kumandanlığını ele alıp, askeri örgütlenme gerçekleştirmiştir.

Kanlı boğuşma sonrası Maraş'tan Fransız işgal gücünün çıkarılışı anlatılmıştır. Kargapazarı olayının detayları verilmiştir. Kargapazarı olayı, yüzbaşı Tayyarda'yı hem korkutan hem çileden çıkartan bir olay olmakla birlikte Haçlılara da kara kara düşünme sebebi olmuştur. Balıkesir'e bomba gibi düşen bir haberin varlığından ve detaylarından bahsedilmiştir. Bu haber; Yunanlıların, İzmir'i kendi ana yurtlarına katmak istemeleri üzerineydi. Bu haber herkesi etkilemiş ve sersemletmiştir. Akbaş cephaneliğine yapılan baskın konusu işlenmiştir. Akbaş cephaneliği Dramalı Ali Rıza Bey'in elindeydi. Akbaş cephaneliğinin soyulması olayı İstanbul'da yıldırım etkisi yaratmıştır.

[238] Dinamo, *Kutsal İsyan*,Cilt 5, s. 216.

Fransızların bir kale gibi savundukları Mahmut Nedim Konağı'ndan, Mahmut Nedim Konağı'nın işgalinden ve devamında gelişen olaylardan bahsedilmiştir. Kadirli'nin kurtuluşu anlatılmıştır. Kurtuluşun devamında kurulan Kadirli Müdafaa – i Hukuk Derneği'nden bahsedilmiştir. Kadirli'nin Maraş'a bağlandığı bilgisi verilmiştir. Tavşancıl şehidi konusu işlenmiş ve detaylarına yer verilmiştir. Bulgar ve Balkan milletlerinin Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın etkilerinden kurtulamadıkları üzerinde durulmuştur. Son olarak da Balkan Savaşları'nın ikinci dönemi ele alınmıştır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler

Mustafa Kemal: Devlet başkanıdır. Hedefleri ve planları doğrultusunda gizli işler yapmıştır.

Boksör Esat: İngiliz askerleri tarafından tutuklanmıştır. Tophane rıhtımına götürülmüştür. Konuşmalarında yurttaşlık düşüncesini sık sık tazelemiştir. Yürekli, atak, cüretkâr bir gençtir. Yaşına göre çok gelişmiştir. Spor hevesi vardır.

Mestan Efe: Salihli ve Alaşehir'de sözü geçen adamlardan biridir. Bozdağ köylülerini örgütlemiştir. Örgütlediği köylüleri savaşa sokacak güce sahipti. İnce savaş tecrübelerine sahip, zeki bir adamdı. Nizami ordu birliklerinden arta kalan silah ve cephane kendisine verilmiştir.

Ethem Bey: Salihli cephesi Kuva-yı Milliye kumandanıdır. Hem askeri hem de toplumsa suçlar işleyenleri yargılayıp, ipe göndermiştir. Bu gücü sayesinde pek çok silah elde etmiştir. Bunun sonucunda da yeni bir müfreze kurmuştur.

Kara Hasan: I. Dünya Savaşı'nda kanunsuz bölgelerde bulunmuştur. Türk köylerine baskın yapan Çerkez kuvvetlerine karşı, Çerkez köylerini basmıştır. Canlı – cansız bütün malları toplamıştır.

Çerkez Nuri: Çavuştur. Kozan ve Kadirli'de tanınmış kişilerden biridir. Kozan ve Kadirli'nin Fransız işgalinden kurtulmasında önemli rol oynamıştır. Zekidir. Çerkezleri jandarmaya yazdırarak silahlandırmıştır.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Şah İsmail: Yıllarca çevresini kasıp kavuran bir çeteciydi. Çerkez'dir. Bu Çerkez çeteci, uzun zaman Biga köylerini talan etmiş ve köylüler arasında kötü bir nam salmıştır. Uzun boylu, yakışıklı, pala bıyıklı bir erkekti. Kendisine erkek güzeli de denmiştir. Güney Marmara kıyılarını haraca bağlamıştır.

Şeyh Eşref: Hükümete karşı ayaklanmıştır. Şeriat dağıtacağını söylemiştir. Yedi devlet kralını Hart'ta toplamıştır. Askerlik şubesi başkanına tokat atmıştır. Erzurum kadısına "kâfirsin" demiştir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku Duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Bu ciltte arzu edilen kişielr veya korku duyulan kişiler ya da kavramlara yer verilmemiştir.

Yönlendirici (YönVerici) Kişiler

Talat Bey: Hariciye Nezareti müsteşarıdır. Boksör Esat'a ilk spor dersini veren kişidir.

Alıcı Kişiler

Romanın son cildinde herhangi bir şekilde alıcı kişilere değinilmemiştir.

Yardımcı Kişiler

Kazım Karabekir: Harbiye nazırıdır. Mustafa Kemal'in Halit Bey ile olan gizli konuşmalarına ulaşmıştır.

Mehmet Sait: Mısır'daki tutsak kampında kalmıştır. Geniş omuzlu, büyük başlı, iri gözlü, kırk yaşlarında biriydi. İstanbul'a götürülmek üzere İngiliz vapuruna bindirilmiştir. Yürekli bir insandı.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Hintli Fuat

Ruşen Eşref

Ford

Bilal Efendi

Süleyman Ağa'nın kızı

Komiser Hamdi Bey

Ahmet Ağa

Recep Bey

Şehit Mahmut Bey

Mersinli Cemal Paşa

Sosyal Mesleki Önemine göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Senem Ayşe: Maraş savaşı boyunca bir erkek giysisi giyerek savaşmıştır.

Zaman

Romanın son cildinde Kurtuluş Savaşı ve Lozan Antlaşması zamanlarından bahsedilmiştir.

Mekân

Ana Mekân

İstanbul

Ankara

Eskişehir

Trabzon

Sivas

Erzurum

Adana

Malatya

Çanakkale

Balıkesir

Afyonkarahisar

Bayburt

Amasya

Mersin

Kayseri

Urfa

Diyarbakır

Adıyaman

İç Mekânlar

Arapyan Hanı

Bozdağ

Sardes Irmağı

Salihli

Alaşehir

Poyraz Dağları

Biga

Manyas

Bandırma

Ayvalık

Çınardere Köyü

Hart

Sürmene

Of

Kozan Dağı

Tarsus

Kadirli

Develi

Samanpazarı

Siverek

Pazarcık

Lapseki

Dış Mekânlar

İngiltere

Londra

Ermenistan

Halep

Musul

Mısır

Yemen

Makedonya

3.3.3. Açlık

Eser Hakkında: Çocukluğu İstanbul Darüleytamı'nda geçmiş ve ilkokulu da burada okumuştur. Güzel Sanatlar Akademisi okuyacağı sırada geçmiş günleri ve arkadaşlarını anımsadı. Birkaç arkadaşını bularak eski günleri yad ettiler. Yaz günleri hızla geçmekteyken parası da kalmamıştı. Başka bir şehirde görev yapan ablasından yardım gelene kadar otelden ayrılarak arkadaşlarının yanında kalacaktı. Bundan başka bir çaresi de yoktu. Fakat arkadaşları da kendisi gibi beş parasızdır. Günlük yaşamaya çalışıyorlardı. Günler geçerken yardım de gelmemişti. Moralini buna rağmen yüksek tutmaya çalışarak bir diğer yandan da şiirlerle kendini meşgul etmekteydi. Günlerdir boğazından ne doğru dürüst bir şeyler geçmişti ne de sıcak bir yatakta yatabilmişti. Gecelerini park köşelerinde uyuyarak geçirmeye çalışıyordu. İşte bu roman da bu zorlu yaşamı anlatmaktadır.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Bu eserde birinci şahıs (ben) bakış açısı kullanılmıştır. Kahramanın kendisi, kendi hikâyesini anlatmıştır. Yer yer karşılaştığı karakterlerin iç dünyasına da inmiştir. Romanın birkaç kısmında ilahi bakış açısı da kullanılmıştır.

Dil ve Üslup: Roman boyunda atasözleri ve deyimlerden sık sık tekrar etmiştir. Yer yer hiciv üslubun da kullanıldığı görülmektedir. Fakat eserin genelinde hakim olan gündelik konuşma dilidir. Anlatıcı birinci şahıs anlatıcı olduğundan dolayı sanatkarane üslup özellikleri de birkaç farklı yerde göz önüne çıkmaktadır.

Teknik Unsurlar: Diyalog tekniği, bilinç akışı tekniği ve mektup tekniği kullanılmıştır.

Olay Örgüsü

Sivas öğretmen okulu öğrencisi olan Musa Sanayi-i Nefise okuluna girmek amacıyla Sivas'tan İstanbul'a gelir. Hiç bilmediği bir şehre cebinde de kendisine ancak birkaç gün yetecek para ile gelir İstanbul'a geldiğinde üzerinde öğretmen okulu kıyafetleri ve bir de eskimiş bir ayakkabı ile gelir bunların dışında geçmişten beri yazmış olduğu şiirlerinin olduğu bir de çantası vardır İstanbul'a gelmesindeki amaçlarından biri de bu şiirleri yayımlayacak bir ortam bulmaktır.

Musa birkaç gün içinde arası da tükenince İstanbul sokaklarında kalmış olur Çemberlitaş Caddesi'nde yürürken bir godos ve Amasya öksüz yurtlarından arkadaşı

olan Recep ile karşılaşır ve onun tek başına kaldığı şark pansiyonu odasında birkaç gün birlikte kalırlar. Bir süre sonra Recep'in de parası bitip ortadan yatınca tekrar sokağa düşer sokakta kalacak bir yeri ararken bir gece İstanbul Üniversitesi'nin girişinde uyuklar ve bir polis onu bu hareketinden dolayı karakola götürmek üzere alır yoldaki başka bir polis onu götürmek üzere teslim alır fakat kötü bir amaç doğrultusunda evine götürür Musa bunu tahmin etse de ihtimal vermez bir gece uyku uyuma düşüncesi ile gittiği evde polis memuru Ş. Efendinin tacizine uğrar ve oradan da ayrılmak durumunda kalır günlerdir aç olan karnını da bu polisin verdiği para ile doyurur tekrar bir kalacak yer arayışına giren Musa en sonunda Sultanahmet caminin tuvaletlerini keşfeder buraya roman içerisinde WC Palace oteli ismini veren Musa uzunca bir süre bu tuvaletleri otel olarak kullanacaktır. Tüm bunlar devam ederken aklındaki tek düşünce şiirlerini yayımlayacak bir yer bulmaktır bu sebeple Servet-i Fünun dergisine gidip Halit fahriye yazmış olduğu şiirlerin bir kısmını bırakır bu amacına başarıyla ulaşır ve bir şiiri sonraki dergi sayısında yayınlanır fakat bir iki şiir yayınlandıktan sonra genç bir şair tarafından şiirlerinin çalındığını fark eder bu da en büyük hayal kırıklıklarından biri olur. Bununla birlikte şiirleri yayınlanmamaya başlar. Artık bu girişimi de hezimete sonuçlanınca okuluna dönmek için girişimlere başlar. Milli Eğitim'e valiliğe gitse de yine de eli boş döner bunların ardından Musa sokaklardaki yaşamına devam eder bir gece üstü yanına iki kadın oturur ve konuşurlar gecenin bir saatinde WC Palas'a gittiği sırada bu kadınlardan biri yanına gelir ve koluna girer daha sonra 2-3 erkek gelir ve Musa'yı oradan kaçırmaya çalışırlar bunun kendisine kurulmuş bir tuzak olduğunu anlayan Musa bu kadının göğüslerini sıkıp onu bağırtarak polisleri oraya toplar ve adamları kaçırtır sonra kurtulmasına vesile olan Asiye'nin evine gider ve günlerdir çektiği açlığı orada dindirir ve bir gece evde uyumuş olur. Musa bu olaydan sonra da sokaklarda kalmaya devam eder bir öğlen vakti Gülhane parkında şiir yazarken Suna ve Seher adında ikili lise öğrencisi ile tanışır bu tanışmadan sonra Musa'nın sokakta kalma hikayesi başka bir noktaya evrilir masum bir arkadaşlıkla başlayan Suna Seher Musa arkadaşlığı kızların davranışlarıyla cinsel bir birlikteliğe döner sunum ve Seher'in teyze diye söyledikleri bir kadına götürüp otelde birlikte olduktan sonra teyze isimli kadın Musa'yı başka kadınlarla tanıştırır teyze hanım vesilesi ile Seniha isimli bir kadının evine gider. -sadece açlıktan kurtulduğu için Musa bunları kabul eder- ve bir

bahane ile davet edildiği bu evde evli olan Sena hanımla birlikte olur bu olaydan sonra Musa'nın hayatı buna benzer olaylarla dolar Semiha hanımdan sonra komşusu Monica daha sonra teyze Hanım'ın tanıştırdığı Nükhet hanım gibi isimlerle evlerinde yemek yiyip rahat bir duş alabildiği için birlikte olur. Bunlara sırf açlık için katlanan Musa daha sonra da röleyi tamdan tanıdığı bandocu Mehmet ile tanışır onun vesilesi ile Yelkencizadelerin vapuru ile Samsun'a oradan da okuluna gitmek için yola çıkar.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Musa: lise çağlarında 17-18 yaşlarında bir kız kardeşinden başka kimsesi olmayan bir gençtir başında bir okul kaseti bir kat lacivert kıyafet ayaklarında da eskimiş bir çift ayakkabısı ile dolaşan bir çocuktur. Musa geçmiş yaşamında çok zeki Çalışkan ya kendisine büyük bir Güven duyulan bir çocuktur roman içerisinde bu özellikleri birkaç farklı kısımda eski arkadaşları aracılığı ile aktarılır.İnsanlara çok temkinli yaklaşması ortaya çıkan bir diğer özelliğidir bunda Anadolu'da yaşamış olmanın verdiği büyük şehri ve insanları tanımama durumundan dolayıdır kimseye güven duyamayan maddi durumundan ötürü kendini aciz hisseden Musa bu duruma sadece oturup üzülmek yerine bundan kurtulmanın yollarını arar her ne kadar çekinse de yazmış olduğu şiirleri yayınlanması için o dönemin en meşhur dergisi olan Servet-i Fünun’ a götürür. Burada bir şiirin yayınlanmış olması Musa’ya büyük bir özgüven kazandırsa da daha sonra kendi şiirlerinin başkasının adıyla yayınlandığını görünce bu özgüven büyük bir hüsrana dönüşür bu gibi bir yanlışlığın hırsızlığın karşısına dikilecek gücü kendisinde bulamaz tüm bunları da yine kendi maddi durumuna bağlayan Musa başka girişimler yapmaya çalışsa da hep ayakkabılarının eski oluşu ve sokakta kalıyor olması düşüncesiyle bundan geri durur.

Olay akışı içerisinde Musa’da bir yalnızlık düşüncesi yerleşir karşılaştığı kimsenin ona yardım etmemesi insanlar hakkındaki düşüncelerini de değiştirse de baskın bir duygu olan yalnızlık ön plana çıkar okuluna dönmek için başvurduğu her yerden olumsuz dönüyor olması iş isteyip bulamaması etrafında kimsenin olmaması ve en nihayetinde tuvaletlerde tek başına uyuması onu derin bir yalnızlığa sürükler.

Bu yalnızlık duygularından sonra Suna ve Seher adındaki liseli kızlarla tanışması onu bambaşka bir hayata çevirir kendine güveni gelen konuşmaktan çekinmeyen tuvaletlerde uyuması haricinde kendini ifade eden biri haline gelir cinsel olarak yaşadığı hayattan ötürü kendi benliğini unutan Musa kızların bu dürtüyle ona yaklaşıp karnını doyurması ile kendine gelir daha sonra da teyze hanım vesilesi ile başka kadınların yanlarına da gittiğinde utancı devam etse de Zihni çalışmaya Bir nevi açlıktan kurtulmak için erkekliğini kullanmaya başlar. Musa bu erkekliğini kullanma durumundan dolayı Kazanova diye bir lakap alır kendisine bu adı yakıştırmasa da kadınlar onu böyle çağırmayı severler. Musa bundan utanıp sıkılsa da katlanmak durumunda kalır. Musa utangaç sıkılgan bazen cesur bazen çok korkak birçok durumda pratik zekalı sosyal durumu sebebi ile karamsar ve çekimser bir karaktere sahiptir. Romanda Musa karakteri çizilirken ön plana çıkan bazı özellikler bunlardır denebilir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Bu romanda rakip veya karşı gücü temsil eden kişiler veya kavramlar bulunmamaktadır.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Romanın geneline hâkim olan kavram romana adını vermiş olan açlık kavramıdır. Neredeyse romanın başından sonuna kadar her kısmına sirayet eder ve tekrarlanarak okuyucuyaaktarılır. Açlık bu romanda giderilmesi yönüyle arzu edilen bir kavramken aç kalma korkusuyla da korku duyulan bir konumda yer alır. Romanda gelişen olayların birçoğu açlık kavramı etrafında şekillenir. Açlık olay örgüsünün temelini oluşturduğu için birçok kez tekrar edilir. Açlık sebebiyle roman başından itibaren fiziksel olarak çöküntüye uğrayan Musa karakterinin en çok zorluk çektiği durumdur.

Sürekli aç kaldığı için kafasında bunu gidermek adına hayaller kurar. Gerçekleştirmek istediği ana hedefler farklı olsa da gün aşırı düşündüğü tek şey bu açlığı nasıl gidereceğidir. Kısacası açlığın arzu edilen yönü aslen giderilmesi arzusudur. Korku duyulan bir kavram olarak açlık yine arzu edilen kısımla bağlantılı olarak Musa karakterinin aç, açlık, aç olma, açlığını gideremeyemesi mevzuudur.

Karnını doyurup açlığını giderdiği anlarda bile tek düşündüğü kendisini kaç gün açlığa karşı koruyabileceğidir. Yapabileceği birçok şeye de yine bu açlığa sebep olarak görür. Açlık bunlar dışında ruhsal ve bedensel açlığı da temsil eder. Fiziksel açlığın hepsini tetiklediği ve temel etken olduğu ön plana çıkar.

Korku duyulan bir diğer kavram ise 30 yaşında öleceğini düşünmesidir.Yazar bu korkuyla zamanının yetişmeyeceğini düşünür ve öleceği düşüncesine kapılır. Bu korku roman içerisinde açlık kadar sirayet etmese de önemli bir nokta arz etmektedir.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Recep:Musa'nın darüleytamdan Amasya Bigados Selimpaşa öksüz yurtlarından arkadaşıdır. İstanbul'da ilk karşılaştığı arkadaşı odur. Recep arkadaş canlısı cömert ve saf bir delikanlıdır. Kötü düşünmeyen eğlenceli ve yardımı etrafındakilerden esirgemeyen bir insandır. Musa ile ilk karşılaştığı günden ona olanca arkadaşlığını gösterir ve hep ılımlı yaklaşır fakat Musa'ya gerçekleri söylemekten de geri durmaz.Musa'yı ilk gördüğü günden itibaren Recep daima yönlendirici bir rol üstlenmiştir.Hep İstanbul'da yapması ve yapmaması gerekenleri anlatır. Musa'ya Sivas'a dönmesi konusunda ilk yönlendirmeleri de yine Recep yapar insanlara yaklaşımı konusunda Musa'ya yönlendirmeler yapar.

Adilcevazlı Ahmet: Musa'nın yine darüleytamdan arkadaşıdır.Esmer yüzlü zayıf ve bitkin bir gençtir.Fabrikada kendisi gibi öksüz yurduna büyümüş çalışan bir işçidir. Musa onu fabrikanın önünde bekler ve o günden sonra birkaç gün Adilcevaz'da Ahmet'in evinde kalır. Adilcevaz'da Ahmet' de Recep gibi Musa'nın İstanbul'a gelme amacını duyunca onu Sivas öğretmen okuluna dönmesi için yönlendirir. Durumunu ona hatırlatarak istediklerini oradan gerçekleştirebileceğini hatırlatır. Recep'ten sonra Adilcevaz Ahmet'in de yönlendirici rol üstlenmesi Musa karakteri üzerinde bir etki oluşturur.

Alıcı Kişiler

Romanda öne çıkan bir alıcı karakter yoktur. Roman akışı boyunca yönlendirici kişilerin etkileri ile alıcı kişi başkişi Musa olarak ön plana çıkar.

Bir diğer alıcı kişi ise Seher olur.Teyze Hanım'ın da yönlendirmeleri ile bir hayat kadını yoluna girer. Seher daha önce saf ve biraz hareketli bir liseli kızken daha sonra bir hayat kadınına dönüşür.

Yardımcı Kişiler

Demir Ali: Musa'nın darüleytam yıllarında adını duyduğu İngiliz askerlerini dolandırıp Kuvayı Milliye askerlerine maddi yarar sağlayan bir efsane kişidir.Orta yaşın üzerinde olan Demir Ali köprü altında kalan ve etrafında da çocuk yaşta birçok kişinin bulunduğu biridir.Bu çocuklar Demir Ali'nin yönlendirmesi ile birçok vukuat gerçekleştirir.Bunlar hırsızlık, dolandırıcılık ve buna benzer olaylardır. Demir Ali Musa ile karşılaştıkları dönemde ölüm döşeğinde bir hastadır. Musa'nın durumunu öğrenince ona yardım etmek için elinden gelen her şeyi yapar.Başta öksüz yurdu çocuğu olduğu için bu kadar hassasiyet gösteren Demir Ali, Musa'nın parlak bir genç olduğunu öğrenince yardım etmek adına daha çok çabalar. Etrafındaki çocukları Musa'yı okuluna göndermek adına hırsızlığa gönderir yardım yöntemi ahlaki olmasa da romanın içerisinde yardımcı karakter olarak ön plana çıkar.

Halil-Hasan: Musa'nın öksüz yurdu yıllarından arkadaşları olan ikizkardeşler Halil ile Hasan'dır. Musa'nın Ayasofya tuvaletlerine giderken karşılaştığı ikiz kardeşler onun durumunu öğrenince alıp evlerine götürürler. Maddi durumları çok da iyi olmayan Halil -Hasan kardeşler anneleri ile birlikte üvey babalarının evinde yaşamaktadır. Musa'nın da o eve birkaç günlüğüne misafir gitmesi üvey babanın hoşuna gitmez ve kardeşler zor durumda kalır. Halil- Hasan kardeşler Musa'nın resmi sevdiğini bildiklerinden ona kalem kâğıt getirmek isterler. Okuluna dönebilmesi için olanaklar ararlar fakat buna güçleri yetmez. Evlerini, odalarını hatta kendi yataklarını açarak Musa'ya sadece bu şekilde yardım etmeye çalışırlar. Bundan dolayı türlü zorluklarda çekerler.

Bandocu Mehmet: Musa Halil ile Hasanların evinden apar topar ayrılınca yolda yine darüleytamdan tanıdığı Bandocu Mehmet ile karşılaşır. Mehmet arkadaş canlısı yardımsever bir gençtir. Musa'nın çaresizliğini görünce ona yardım etmek için hemen

harekete geçer. Musa'yı okuluna gidebilmesi için Samsun'a kadar gidecek olan vapura bindirecek bir yol aramaya başlar. Nitekim Mehmet'in çabaları ile vapurda görevli polislerin de yardımıyla Musa vapura binmenin yolunu bulur. Roman boyunca Musa'ya en büyük yardımı Bandocu Mehmet yapar. Musa onun yardımı ile büyüksavaş verdiği İstanbul'dan Samsun'a döner.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Meryemo: Ali, Musa'nın hocası Pertev Bey

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Suna:Lise son sınıf dönemlerinde on sekiz yaşlarında bir genç kızdır. Romanın son kısmı dışında birçok yerde yakın arkadaşı olan Seher ile anılır. Suna Seher'e göre biraz daha utangaç ve çekimser bir kızdır. Musa'nın yazmış olduğu şiirlerle birlikte kendisine de hayranlık duyar. Seher ile başta Musa ile arkadaşça ilgilenirken bir süre sonra bu ilişki odak noktasını cinsel yöne çevirir. Suna ile Seher, Musa ile birlikte olmanın peşine düşerler. Musa ile bir otel odasında buluşup birlikte olurlar.Daha sonra bu olanların dışında Musa'ya ayrı bir ilgi beslediğinden Seher ile tartışır ve asıl duygularını ifade eder. Şairliği ve karakteri ile hayran oldu Musa'yı edebiyat ve sanata ilgisi olan babasıyla tanıştırmak isteyen Suna abisi geldiği için bunu yapamaz. Fakat bir rastlantı sonucu Musa Suna'lara misafir olur. Suna bundan gerçek bir mutluluk duyar.

Seher: Suna ile Gülhane Parkı'nda Musa ile tanışan diğer lise çağındaki genç kızdır. Seher de başta Musa'nın hem tipinden hem de edebi eserlerinden etkilenir. Daha sonra Musa'yı cinsel anlamda çok arzular. Suna ile beraber Musa ile görüşecekleri bir gün Musa'yı Suna'dan habersiz çağırır.Teyzem diye tanıttığı bir kadının oteline götürür. Suna'dan habersiz tek başına Musa ile birlikte olmak ister. Musa da açlığından dolayı bunu erteleyince onun karnını doyurur ve tekrar kendi cinsel açlığını dindirmek adına onunla birlikte olmaya çalışır. Ele avuca sığmayan, şen şakrak, uyanık ve kurnaz bir kız olan Seher Musa'dan sonra birkaç kişiyle aynı şekilde birlikte olur. Bu birlikteliklerin sonucunda erkekler arasında adı duyulmaya

başlar. Daha sonra başkalarıyla da olmak durumunda kalan Seher zenginlerle de birlikte olunca bu işi paraya döker. Seher romanın sonlarına doğru bir hayat kadını konumunda görünür. Musa bir rastlantı sonucu onu görür ve onun ne durumda olduğunu anlar.

Teyze Hanım: Suna ile Seher'in Musa ile buluşmak için gittikleri otelin yöneticisidir. Seher'in tanıştırmasıyla teyze olarak roman boyunca verilir Teyze Hanım başta bir otel sahibi olarak ortaya çıkmışsa da daha sonra kızlarla birlikte Musa'yı görünce onu bambaşka bir serüvenin içine dahil eder. Kocasından ayrı veya uzak birkaç kadın tanıyan teyze hanım Musa'yı bunlardan birkaçı ile görüştürmeye çalışır. Suna ile Seher ile görüştükten sonraki gün ona buluşma teklif eder ve zengin bir kadın olan Seniha ile bir bahaneyle tanıştırmaya çalışır. Musa'nın hayatında böyle bir etkisi olan teyze hanım Seher'in de hayatını değiştiren isimlerden ön plana çıkanlardan olur. Seher'in hayat kadını olarak Musa ile karşılaştığı gün yanında yine Teyze Hanım vardır. Teyze Hanım karakteri toplum ahlakına aykırı bir tip olarak romandaki etkileri bakımından görülebilir.

Marika:Zengin bir metres olan Seniha Hanım'ın ev işlerini yapan hizmetçisidir. Musa ile ilk kontak kuranlardan biridir.Teyze Hanım'ın aracılığıyla Seniha Hanım'a yardımcı olarak görülse de o da genç Musa'dan faydalanmaya çalışır. Musa eve geldiği günlerden bir gün mutfakta onunla birlikte olur. Musa ile oturup sohbet etmeyi de seven Marika Musa'ya Kazanova lakabını takan kadındır. Musa'yla muhallebiciye gider sohbet eder. Musa'nın muhabbetinden hoşlanan Marika kurnaz, uyanık bir o kadar da çalışkan bir kadındır.

Seniha:Ay gibi beyaz tenli, balık etli çok güzel bir kadındır. Genç yaşta olmasına rağmen orta yaşın üzerinde bir adamın metresi olarak bir evin içerisinde oturmayı kabul etmiştir. Mebus yani vekil olanın kocası uzun süreler eve gelmediği için cinsel açlık yaşamaktadır.Bu sebeple de Musa'yı bir roman yazma bahanesiyle evine çağırır ve Musa da bu evde karnını doyurduğu için kabul eder.Seniha güzelliğine rağmen maddi şeyler için tercih ettiği hayattan memnun değildir. Fakat buna katlanmaktan da geri durmaz.

Monica: İtalyan bir kadın olan Monica annesi ile Seniha Hanım'ların kalmış olduğu binada oturmaktadır. Kocasını yıllar önce genç yaşında kaybetmiş olan Monica

annesi ile yalnızlık yaşamaktadır. *"Uzun boyunun üstünde entelektüel başındaki kara gözlere bana yukarıdan başka bir yıldızdan gelmişe benzeyen bir anlamla bakıyordu."*[239] Monica'da yalnız yaşamına Musa ile ara vermeye çalışır. İkisi de sanatı bilen ve anlayan insanlar olduğundan konu sanattan açılınca sinema söz konusu olur ve beraber sinemaya giderler. O gece Musa Monicalarda kalır birlikte olmak için yatağa girdiklerinde Monica'nın vücudu buz kesilir. Bunan sebebi ise kocasını gerdek gecesinde ilk sevişmelerinde kalp krizinden kaybetmesidir. Monica'da çok büyük etki bırakan bu olay Musa'nın uykusundan dolayı tekrar cereyan eder. Musa'nın sıcak bir yemek ve yatak için beraber olduğu diğer bir kadın olur.

Asula: *"Asula da anasının gözü bir kadına benziyordu. Her şeyini bağışlatacak kerte de çekiciydi. Hoppa, çapkın bir Akdenizli kız havası taşıyordu."*[240] Nükhet Hanım'ın evinde hizmetli olarak çalışan Asula Semiha Hanım'ın yardımcısı Marika ile arkadaştır. Musa'yı Asula ile tanıştıran da yine Marika'dır. Asula çok kurnaz zeki ve oyuncu bir kadındır. Musa'yı ve bir nevi hanımını rahatlatmak adına Musa'yı nişanlısı olarak tanıtır daha sonra Musa'yı Nükhet Hanım ile baş başa bırakarak evden çıkar.

Nükhet Hanım: Musa'nın birlikte olduğu diğer kadınlara nazaran daha alaturka bir kadın olan Nükhet yeşil gözlü, sesi ve kendisi naif güzel bir kadındır. Orta yaşlı bir çocuk annesi evli bir kadındır.Musa'nın birlikte olduğu diğer kadınlardan farklı olarak Musa ile sadece cinsel bir birliktelik amacıyla buluşmamıştır. Genç yaşta sevdiği ve kavuşamadığı bir gencin aşkını kalbinde yaşatan Nükhet, Musa ile onu yaşamanın peşindedir. Bu sebeple Musa'ya çok romantik davranır. Musa ile ilk dakikalarda anlam vermese de bu kadının durumunu daha sonra anlar ve ona göre hareket eder

Canan: *''Canan kapıda belirerek bana güzel geceler diledi ince pembe tülümsü bir gecelik giymişti bunun altında balık gibi bir kadın vücudu bütün güzel çizgileriyle beliriyordu kuğu boynunu andıran boynunun üzerinde Egemen uzun yeşil gözlerle*

[239] Hasan İzzettin Dinamo, *Açlık,* (İstanbul: YalçınYayınları, 1980), s. 191.

[240] Dinamo, *Açlık*, s. 222.

süslü otoriter anlamlı bir baş yükseliyordu.''[241]Musa'nın buluştuğu kadınlar arasında en genç olanı Canan'dır. Bu kadın çok zengin olduğu bilinen bir fabrika sahibinin eşidir. Musa iş verme bahanesiyle çağrıldığı evde yine cinsel bir eksikliği doldurmak için çağırıldığını anlar fakat bu defa ki davet hepsinden farklıdır. Canan Musa'nın yanına gelir ve birliktelikleri devam ederken Musa ikide bir Canan'ın dönüp arka tarafta bir yere baktığını fark eder. Bunu kurnazca çözmeye çalışan Musa yaşlı bir adamın kendilerini izlediğini fark eder. Bu adam Canan'ın zengin ve yaşlı eşidirMusa bu olaydan sonra kısa sürede o evden ayrılır ve okuluna dönmek üzere çabalar.

Şükriye Hanım: Halil ve Hasanların ev sahibidir. Cesur korkusuz ve koruyucu bir kadındır. Musa'nın orada kaldığı süreçte Hasanların üvey babası tarafından şiddet gören annelerini korur. Bu sebeple evden giden Musa'yı da yine kendi evine getirir onu korur kollar yatacak bir yer verir.

Zaman

1928 yılının Temmuz ve Ocak ayları arası bir zaman dilimi vardır. Kışın sertliğini gösterdiği zaman dilimleri gösterilebilir.

Mekân

Romanda mekân olgusu önemli noktalar içermektedir. Birçok mekânda olaylar gerçekleşirken, bundan daha fazla mekân ismi anılmıştır. Ama mekânlar roman içerisinde tasvirler ile zenginleştirilmiştir.

Ana Mekânlar

İstanbul

İç Mekânlar

Gülhane park

Ayasofya Cami

Sultanahmet Cami

[241] Dinamo, *Açlık*, s. 243.

Dış Mekânlar

Tramvay evrakları

Çemberlitaş

3.3.4. Adalet Sıtması

Eser Hakkında: Adalet Sıtması romanı ilk basımı Yalçın Yayınlarında Ocak 1983 yılında yapılır. Romanda da Arslan Bey'in sıkça söylediği bu "Adalet Sıtması" kavramı Hasan İzzettin'in kendi yaşamını temsil eder. *"Adalet Sıtması romanının kurgusu Hasan İzzetin Dinamo'nun Ankara Hapishanesi'nde yattığı dönemde karşılaştığı mahkûm öyküleriyle benzerlik gösterir. Musa'nın Mapusanesi romanında kendi arazilerine el koymaya çalışan belediye başkanını öldürdüğü için mahkûm edilen Resneli Dilaver'in öyküsü anlatılır."*[242]

Roman içerisinde de yine Arslan Bey karakteri buna bağlı olarak "Adalet Sıtması kavramını sıkça ele alır ve kendisi söyler. "*Ben buna Adalet sıtması diyorum. Halk haksızlıklara zulümlere uğradıkça gerçek malaryadan daha korkunç olan bu sıtma, içine düştüğü bu gövdeleri ruhuyla birlikte kasıp kavurur*."[243] Adalet'in sağlanamamasının insanları önünde sonunda kendi adaletini sağlamaya ittiğini anlatan roman, insanlar için hukukun sağladığı adaletin önemine de vurgu yapar.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Romanda hâkim, ilahi bakış açıları kullanılır. Anlatıcı Hasan İzzettin'in diğer eserlerine bakılacak olduğunda esere müdahalede bulunmaz. Karakterlerin iç yaşamlarına duygularına da hâkimdir. İç monolog ve diyalog teknikleri kullanılır.

Dil ve Üslup: Roman dili bazı semboller içerse de 90'lı yıllara ve Hasan İzzettin'in sıkça kullanmış olduğu halk ağzıyla iç içedir. Romanda bazı tamlamalar ve tümceler direkt olarak halk ağzında kullanıldığı biçimde ele alınır. Karakterlerin kökenlerine de yine dil yönüyle dikkat çekilir. Remziye Hanım karakterinin bir Rumeli kadını olduğu da yine dil kullanımıyla beraber verilir. Romanda dramatik üslup ve düşünce üslubu beraber kullanılır. İnsanı merkez alan bir anlatım biçiminin yanında kimi yerlerde düşünceler düz bir biçimde roman karakterleriyle harmanlanarak verilir.

---

[242] Bilgehan Türk, *Kurmacadan Gerçeğe Hasan İzzettin Dinamo*, s. 114.

[243]Hasan İzzettin Dinamo, *Adalet Sıtması*, (İstanbul, YalçınYayınları, 1983), s. 14-15.

Teknik Unsurlar: Roman içerisinde olaylar kronolojik bir biçimde ilerler. Burada olay bütünlüğü kavramı ortaya çıkar. İki ayrı hikâye anlatılmasına rağmen aradaki bağ kopmaz ve bir bütün şeklinde verilir. *"Olay kompozisyonu. Romanda metin halkalarının düzenlenişinde, olay örgüsünün yerleştiriliş biçiminde, anlamlı bir bütün içinde sunuluşunda uyulan sistem, bize olay bütünlüğünü verir."*[244]

Olay Örgüsü

Arslan Bey okumuş ve kendini yetiştirmiş bir adamdır. Zamanında kiracı olarak girdiği evi zaman içerisinde ücretini ödeyip satın alır. Fakat daha önce bu evi satan Akrep Fikri seneler boyunca bundan duyduğu pişmanlıkla Arslan Bey ve ailesine türlü zorbalıklarda bulunur. Gecelerce sarhoş olup kapılarının önünce iftiralar atar, küfürler savurup durur. Arslan Bey ise bir suç işlememek adına Akrep Fikri ile hukuk yolunda mücadele etmeye çalışır. Birçok kez karakola şikayete gider. Fakat bu şikayetleri bir karşılık bulmaz. Zamanla artık Akrep Fikri'nin yaptıkları arttıkça Arslan Bey'in sabrı azalır. Kendi adaletini kendisi sağlamak arzusunda olsa da eşi Ayşe Hanım buna sürekli engel olur. Evini terk edecek durumda da olmayan Arslan Bey bir gece kendini tutamaz ve Akrep Fikri'yi dövmek üzere sokağa çıkar. Bu çıkış onu bir zaman durdurur. Bununla beraber Arslan Bey'in yakın arkadaşı olan Dilaver Bey de onunla aynı adaletsizlik durumunu yaşar.

Milli Mücadelede yaptıklarından dolayı Atatürk tarafından fındık bahçesiyle ödüllendirilen Dilaver Bey'in bu fındık bahçesine Belediye Başkanı Yusuf Bey sahip çıkar. Dilaver Bey de hukuk mücadelesini sürdürmeye çalışır. Bu bağlamda İçişleri Bakanı'na kadar çıkan Dilaver Bey bir karşılık bulamaz. Eski bir çeteci olan Dilaver Bey bu işi silahla çözeceğini söyler ve daha önce silahını verdiği Arslan Bey'in evine gider. Burada Akrep Fikri'nin siroz hastalığına düştüğünü ve nihayet arkadaşı Arslan Bey'in rahata kavuştuğunu öğrenir. Fakat o buraya kendi adaletinin sağlayıcı olarak gelmiştir.

Arslan Bey, Dilaver'in eşi Remziye'nin ısrarlarına rağmen, silahı ona vermek istemese de bir şekilde ikna olur ve verir. Yusuf Bey'i vurmak için mahalle kahvesine giden Dilaver Bey onun silahlı adamları karşısında olmasına rağmen

[244] NurullahÇetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (İstanbul: ÖncüKitap, 2013) 12. Basım, s. 150.

silahını çıkarır ve bu silah ateşlenmez. İçindeki barutları Arslan Bey almıştır. Dilaver Bey arkadaşının hain olduğunu düşündüğü anda arkadan Arslan Bey kendi tabancası ile Yusuf Bey'i göğsünün ortasından vurur. Roman Yusuf Bey'in ölümüyle sona erer.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Arslan Bey:30-40'lı yaşlarında okumuş, aydın bir insandır. Sakin ve oturaklı bir karaktere sahiptir. Roman içerisinde baştan sona kadar asıl kişi olarak yer alır. Bir adaletsizlik sonucunda defalarca katil olmayı planlasa da bunu kendi karakterinde görmediği için engel olur. *''Sen de bilirsin, ben yılanları dahi öldüremem, hiçbir canlının yenmek için bile olsa öldürülmesini içim almaz. Ağaçlardan bir dal kıramam, bir çiçek koparamam. Bunu kutsal dirimin kanunlarına karşı yapılmış büyük saldırı sayarım. Hayvanları koruma kurumunda üyeyim. Yoksulları kurtarmak uğruna yoksulluğun en korkunç kertesine indim*." [245]

Arslan Bey, ailesini korumaya çalışan, karısı ve kızına düşkün bir adamdır. Düzenbazlığın karşısında adaleti üst gören Arslan Bey, kendi adaletini sağlamak yerine kanunların adaletini üstün görür.

Arslan Bey, kanunla adaletsizliğe karşı çıkmakta dirense de cesaretini de yitirmez. Akrep Fikri'nin namusuna söz ettiği zaman küçük de olsa kendi adaletini sağlar. Yakın arkadaşı olan Dilaver'e daima kanun yollarını gösterir. Onu yanlış yoldan korumak adına bildiklerini aktarır. Kendisi için kanunla, adaletle mücadele eden Arslan Bey, arkadaşı Dilaver için katil olur.

Dilaver: Dilaver, Milli Mücadele döneminde Makedonya'da Kuvayı Milliyecilere destek olmak amacıyla çetecilik yapan görevli bir askerdir. Yaptığı bu hizmetlerden ötürü Cumhuriyetin kurulmasından sonra Atatürk tarafından kendisine Samsun'da bir fındıklık verilir. *"Dilaver ki oldukça mürekkep yalamış, hakkını aramasını bilen*

[245] Dinamo, *AdaletSıtması*, s. 6.

bir adamdır. Eskiden Makedonya dağlarında çetecilik yapmış. Florina'da çok arkadaşı Limanla Ramazan'la çok adı işitilmiştir."[246]

Dilaver Bey'in roman boyunca uğruna mücadele ettiği şey bu fındık tarlasıdır. Tapudaki bir açıklık sebebiyle bu fındıklığa el koyan Belediye Başkanı Yusuf beyle anlaşmaya çalışır Yusuf bey'in direk etmelerinden sonra elinden bir şey gelmez. Çeşitli yollara başvurur. Adaleti Arslan bey'in de tavsiyeleriyle kanun yoluyla aramaya çalışır. Yusuf bey'in siyasi gücü sebebiyle tüm bu yollardan kurutulmasıyla o da kendi adaletini sağlamanın peşinedüşer.*"Bu sırada bir uyarı sarışın mavi gözlü orta yaşlı bir adam olan dilâver kapıdan karşılanarak içeri alındı."*[247]

Dilaver bey fiziksel özelliklerinin yanında iyi bir asker ve iyi bir altıdır sabırlı biri olmasına karşın Yusuf Bey'in tavırları karşısında artık adalet yolları tükenince tabancasını alır ve onu vurmaya gider. Adaletsizlik onu tüm bu karakter özelliklerinden ayırıp bir katil olma yönünde götürürken buna Arslan bey engel olur.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Akrep Fikri:Romanda okuyucunun karşısına çıkan ilk rakip ve karşı güç olan biridir. Arslan beylerin yıllar önce para verip satın aldıkları evin sahibi olan akrep fikri bunu kendine yediremeyip onları evden çıkarmaya çalışır.

Zor kullanarak yapma cesareti olmayan akrep fikri 10 yıl boyunca geceleri içip Arslan Bey ve ailesine türlü iftiralar atar sayar sever ve uymamaları için türlü türlü görüntüler çıkarır.Amacı Arslan bey ve ailesinin evden çıkıp gitmesidir.

Çok cesur ve tehlikeli görünse de akrep fikri karşısında bir güç gördüğümde kaçacak delik arar. Korkak Bir karakterdir fakat bu korkaklığı ta ki içince unutur kötü bir karakterde olması muhtemel birçok özelliği barındırır.

Yusuf Bey: Dilaver beyin fındık bahçelerine sahip olun elinden alan belediye başkanıdır.Acımasız vurdum duymaz ve rahat bir karaktere sahip olan Yusuf bey siyasi yönden eli güçlü bir adamdır. Tablodaki bir açık ol sayesinde dilanur bey'in fındıklarını elinden alır ve dilaver'in yaklaşmaları 10'a çıkart tesir etmez o sadece bildiğini okur

[246] Dinamo, *Adalet Sıtması*, s.11.

[247] Dinamo, *Adalet Sıtması*, s.3.

Dilaver çeşitli kanuni yerlerde hakkını aramaya çalıştıkça Yusuf bey tanıdıkları sayesinde oraya ulaşıp kendilerine çevirir zevkim roman sonuna doğru bu sebepten dolayı binaların saldırısına uğrar. bu saldırıdan kurtulduğunu sanat pilavları öldürmek istediği 10 aslan bey cevabından öldürülür.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Roman boyunca karakterlerin çoğunun arzu ettiği tek bir kavram vardır bu kavram ise adalet kavramıdır. başla arslan bey ve dilaver ve olmak üzere birçok kişi adaletin peşindedir.Adalet kavramı başta hukuksal olarak görülür arslan bey'e dilaver hukuki bir pazar üretim şerefine düşer. Yargıtay mahkemelerine başvurulur valiliğe içişleri Bakanlığına dilekçeler verir aslan bey ise kara kola başvurur şikayet eder. Savcıya gider fakat arzu hanım adalet ne sıtma gibi gelmez geçmez. adalet programı daha sonra lise kişilerin kendi adaletini sağlama arzusu bakımından ele alınır. Hukukun sağladığı adalet sirayet etmeyince roman kişileri kendi adalet anlayışları doğrultusunda hareket ederler. Arzu edilen hukuksal olarak adalet iken; korku duyulsa da mecbur kalınan ise kişinin kendi adaletini sağlaması olur.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Hurşit:Arslan Bey'in kızı Ayşıl ile evlenmek üzere onunla nişanlanan gençtir. "*İyi bir aileden, yakışıklı,terbiyeli,zeki bir çocuk*"[248] olan Hurşit; okumuş, kendini yetiştirmiş bir karakter olarak romana dahil olur. Bununla beraber kurnaz ve cesaretli oluşu da olay örgüsü içerisinde görülür. Arslan Beyleri rahatsız eden Akrep Fikri'yi döver. Daha sonra da ondan duyduklarından dolayı Ayşıl ve Arslan Bey ailesine haber vermeden ortadan kaybolur.

Alıcı Kişiler

Ayşıl:Arslan Bey ve Ayşe Hanım'ın kızlarıdır. Evlilik çağına yeni gelmiş bir genç kız olan Ayşıl. Romanda olay örgüsü bakımından çok müdahil değildir.

İyi bir genç olan Hurşit ile evlendirilmek istenir. Okumuş ve yakışıklı bir genç olan Hurşit'e gönlünü kaptırır. Daha sonra Akrep Fikri'nin sözlü tacizleri

[248] Dinamo, *Adalet Sıtması*, s.34

yüzünden Hurşit'le yolları ayrılınca o da evden kaçarak İstanbul'daki akrabalarının yanına kaçar.

Yardımcı Kişiler

Romandaki rakip karakterlerden olan Akrep Fikri'nin ağabeyi Fecri de yardımcı karakter olarak alınabilir. Okumuş çalışkan bir balıkçı olan bu Fecri kardeşi sarhoşken onu zapt etmeye çalışmaz. En nihayetinde Arslan Bey kardeşini dövmek üzere ortaya çıkınca Fecri de kardeşini oradan götürmek için ortaya çıkar. Ön plana çıkan bir karakter olmamasına rağmen yardımcı kişi olarak görülebilir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Roman hacminden dolayı sınırlı sayıda karakter içerse de olay örgüsünde dekoratif unsur durumunda bazı karakterlere rastlanır. Adalet Sıtması romanında dekoratif unsur durumunda; Akrep Fikrinin annesi, İçişleri Bakanı, ve Yusuf Bey'in tarlalarını koruyan Bekçi bulunur.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Ayşe: Roman başkişisi Arslan Bey'in eşidir. Ayşe Arslan Bey'in Akrep Fikri'ye karşı olan tutumunda hep frenleyici bir tarafta olur. Kocasını sakinleştirip beladan uzak tutmaya çalışır. Korkak bir kadın olmasına rağmen, hem kocası hem de Dilaver Bey'e akıl verir. Kızı Ayşıl'ın evlilik çağında olmasıyla da bir anne tipinin özelliklerine bürünür**.** Kızını zengin ve düzgün biriyle evlendirmeye çalışır. Orta yaşlarda, güzel bir Anadolu kadınıdır.

Remziye:"*Remziye Hanım, çok beyaz tenli, biraz geçkince görünüşlü bir Rumeli kadınıydı. Ömrünün son güzel günlerini Yunan Makedonyasında kalan Florina'da geçirmiştir.*" [249]

Dilaver Bey'in eşi olan Remziye Hanım, roman içerisinde Ayşe Hanım gibi düşmanları Yusuf Bey'e karşı kocasını korumaya çalışır. Uzun yıllarca eşi ile beraber Milli Mücadeleye hizmet etmek için Makedonya'da zaman geçirir. Vatan

[249] Dinamo, *Adalet Sıtması*, s. 49.

sevgisi uğruna kocası savaşmış olsa da düşmanları Yusuf Bey'i vurmasından korkar. Remziye Hanım okumaya ve okumuşlara saygı duyan bir karaktere sahiptir.

Zaman

Romanda sosyal zamana yer verilmemiştir. Vaka zamanı olarak da fındık bahçelerinin yeşerdiği dönem olarak söylenilebilir. Zaman kavramı Dilaver Bey'in Ankara'ya gidiş gelişi, Ayşıl ve Hurşit'in ortadan kaybolmaları ve Ayşe Hanım'ın kızının peşinden İstanbul'a gidip gelmesi olaylarına bakılarak. Bir yıl veya daha fazla bir süreyi içerebilir.

Mekân

Romana hâkim olan mekânlar sınırlı sayıda olmakla birlikte olayların çoğu ilk mekân olan Arslan Bey'in Uğurtepe'deki evi olarak görülür. Bu romanda mekân tasvirleri yer almamakla birlikte evin küçük olduğu söylenir. Akrep Fikrinin evi ile duvarları beraber olan küçük bir ev olan bu ev birçok olaya mekân olur. Bunun dışında bir diğer mekân Dilaver Bey'in fındık bahçeleri olarak görülür. Bu mekân olayların geçtiği bir yer olmasa da Dilaver Bey'in mücadelesi anlatılırken sıkça sözü edilen bir mekândır. Uğruna Yusuf Bey'in öldürüldüğü bu mekân olay örgüsü içerisinde Dilaver Bey ve bekçinin karşılaşması ve daha sonra Yusuf Bey'in oraya gelmesinde yer alır.

Romanda son mekân olarak mahalledeki kahvehane görülür. Bir defa adı geçen bu mekân Dilaver ve Yusuf Bey'in tartışma yaşadığı ve Arslan Bey'in Yusuf Bey'i öldürdüğü mekândır.

3.3.5. Koyun Baba

Eser Hakkında: Romanın birinci baskısı 1976 yılında May yayınları vesilesi ile çıkar. Roman numaralandırma ile 5 (beş) bölümden oluşur. *"Hasan İzzettin Dinamo'nun Pülümür'e sürgün gönderildiği dönemin yansımalarını taşıyan Koyun Baba romanı, siyasi suç nedeniyle toplumdan uzaklaştırılan bir felsefe öğretmeninin önce toplumla kendi arasına koyduğu mesafeyi daha sonra da bu mesafeyi, kaldırmak için gösterdiği gayreti, dönemin siyasi yaklaşımlarını da kurgu içinde*

aktarmaya çalışan bir eserdir." [250] Eserde baskın olan yaklaşım, devletin gecekonduculara karşı takındığı tavır ve tutumdur. Siyasi çıkarların toplumsal olaylarla bağlantısına da değinen dinamo, karakterler aracılığıyla bu yönde eleştirilerini de eserde aktarır. Eser DP dönemi ve 1950 sonrası dönemi anlatmaktadır.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: *"Romanda her şeyi bilen ve gören hâkim bakış açısına sahip bir anlatıcı vardır. Anlatıcının bakış açısı sınırsızdır. O, hem geçmişe hem de geleceğe hâkimdir. Onun vasıtasıyla romanda hiçbir detay gizli kalmaz. Kişilerin psikolojileri ve düşünceleri de dâhil olmak üzere her şey ayan beyan sergilenir."*[251]Romandan örnekle bu bakış açısını görmek mümkündür.

"Koyun Baba, hükümet adamlarını, taşlan kayaları yuvarlayarak yola ininceye dek gözleriyle izledi. Sonra, birdenbire bütün keyfi kaçtı. Dirseklerini dizlerine dayayarak çenesini avuçlarının arasına aldı. Önceleri, bu mağaraya gelip yerleşmek kendine ne kerte güç gelmişse, şimdi burasın bırakıp gitmek de öyle güç geliyordu."[252]

Dil ve Üslup: Romanda anlatıcının aktardığı bölümlerde roman dili akıcı ve yalındır. Roman karakterlerinin dâhil olduğu diyaloglarda ise halk ağzındaki konuşma biçiminde eserde görülür. Yer yer atasözleri ve deyimlerin de yer aldığı olay örgüsünde genel olarak İstanbul Türkçesi hâkimdir. Dil kullanımındaki değişiklik daha çok diyaloglarda belli olur buna örnek olarak roman içerisinden şu kısım verilebilir. "Adamcağız, Rumeli diyeceğiyle konuşuyordu:*"Bir göz konduya tıkıldık kaldık da beyim. Buna ilave biçiminde bir göz daha katalım dedik.Yeri de hazır. Ahmet ustanın ellerinden öpüyor gayri."*[253]

Teknik Unsurlar: Bilinç akışı tekniği kullanılmıştır. İç monologlara yer verilmiştir.

---

[250] Bilgehan Türk, *Kurmacadan Gerçeğe Hasan İzzettin Dinamo*. 114.

[251] Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili,* (Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2015), s. 80.

[252] Hasan İzzettin Dinamo, *Koyun Baba*, (İstanbul: May Yayınları, 1976),1.Basım, s. 20.

[253] Dinamo, *Koyun Baba*, s.104.

Olay Örgüsü

Roman bir felsefe öğretmeni olan Ahmet'in bir dağ köyündeki sürgün hayatından İstanbul'a dönmesini konu alır. Ahmet gönderildiği dağ köyünde bir mağarada yaşamını sürdürmektedir. Burada yaşarken köy sakinleri ve dağlarda çobanlık yapan çocuklar tarafından Koyun Baba ismini alır. Koyun baba 4-5 yıl sürgün kaldıktan sonra, devlet tarafından affedilir ve İstanbul'a dönmesi için ona haber gönderilir. Roman da bu haberi getiren Jandarma ve Savcının Koyun Baba'nın kalmış oluğu mağaraya gelmesiyle başlar. Sürgün hayatının bitmiş olduğunu haberini alan Koyun Baba sevinmesi beklenirken, daha çok bu duruma üzülür. Buradaki doğal yaşama alışan Koyun Baba yeni bir emirle burayı da terk etmek zorunda kalacaktır. Mağara yaşamından kopmak istememesinin türlü sebepleri varken bunlardan öne çıkan sevdiği çoban kız Bunçuk ve yetiştirmiş olduğu kurt gariptir. Sürgünden de sürgün edilen Koyun Baba, bu haberi getirenlerden birkaç gün mühlet ister ve bu süreçte de gitmeye yönelik planlar yapar. Kendisine aşık olan çoban kız Bunçuk da onunla gitmek ister. Koyun Baba onun da kendisiyle gelmesini çok arzu ettiğinden dolayı buna bir yol düşünür ve onu erkek bir çocuk kılığında götürmeyi tasarlar. Buna çok sevinen Bunçuk daha gitme planları yaparken üvey babası tarafından sokağa atılır. Bu olay onun gitmesi için körükleyen sebeplerden biri olur. Bununla beraber Koyun Baba ve Bunçuk İstanbul yoluna düşerler. Dağlar ve köylerden geçen yolları kullanarak kaldıkları köyden ayrılıp kent merkezinden İstanbul'a gitmek için bir yol ararlar. İstanbul'a koyun gönderen bir tüccarın vesilesi ile koyun bekçisi olarak İstanbul'a giden trende kendilerine bir bilet fırsatı bulurlar. İstanbul'a gittiklerinde kıyafetlerinin uygun olmadığını düşünerek bu bekçilikten aldıkları parayla ilk iş kendilerine bir kat kıyafet alırlar. Daha sonra İstanbul'u dolaşmaya başlarlar. Koyun Baba adıyla tanınan Ahmet, kitapçıları gezer ve eskiden okuduğu yabancı yazarların kitaplarını inceler. Çevre tarafından bu durum garip görünse de bir aydın olan Ahmet kendini bu halde bile çok mutlu hisseder. Ve asıl aydınlığın halka hizmet etmek halk gibi olmak olduğunu düşünür.

Ahmet ve Bunçuk İstanbul'da bir mahalleden geçerken bir kadın Ahmet'i durdurup gecekondu testere işinden anlayıp anlamadığını sorar. Ahmet de bir iş fırsatı bulduğu için sevinir. Ve hemen köyden getirdiği baltası ve testeresi ile birlikte

işe koyulur. Çok kısa bir sürede iyi iş çıkaran Ahmet, Gülizar kadının vesilesi ile birlikte birçok gecekondu da iş yapmaya başlar ve bu işten gelir elde eder.

Kısa sürede bu işte ustalaşan Ahmet'e mahalle halkı tarafından Ahmet usta ismi takılır. Ustalığı ile birçok insana yardım eden birçok kişiye de gecekondu yapmaları konusunda hizmette bulunan Ahmet, kazandığı parayla kendilerine de bir gecekondu yapar. Hükümet tarafından yasal olmayan bu gecekondulaşma orada görev yapan jandarma ve bekçiler tarafından rüşvet geliri olarak kullanılmaktadır.

Tüm bunları anlayarak hareket eden Ahmet bir Aydın olduğunu çevresine belli etmeden bu mahallede yaşamaya çalışır. Fakat daha sonra mahalle üzerinde oynanan oyunlar ayyuka çıkınca bunu çok fazla gizleyemez. Halkı hükümetin bir şey yapamayacağı konusunda uyarır ve rahatlatmaya çalışır. Nitekim kendi evlerini yaptıktan sonra Sevda ismini alan Bunçuk'u da gecekonduların yıkımına karşı valinin huzuruna giden kadınların arasında gönderir. Muammer ve Nevres isimli iki zengin iş adamının mahalleleri üzerinde oynamak istediği oyunu da bozan Ahmet usta bir kahraman olarak tanınır.

Ahmet usta ve mahalledeki kadınların başlatmış olduğu bu gecekondu Savaşı'nın kazananı roman sonunda gecekonducular olur. Bu ateşi yakan Ahmet usta ve komşuları Şahika Hanım olur. Daha sonra seçim döneminin ortaya çıkmasıyla beraber hükümetten onay alınır ve yıkımdan kurtulmuş olurlar.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Ahmet Usta-Koyun Baba:Daha önce yazdığı bir yazı yüzünden hükümet tarafından sürgün edilen Aydın bir kişidir. Bir mağarada keçileri ve bir de evcilleştirdiği kurduğu ile yaşayan Koyun Baba ismini de o yörede çobanlık yapan çocuklardan alır. Roman jandarma savcı ve Kaymakamın sürgününün bittiğini ona iletmek için mağaraya gelmesiyle başlar. Koyun Baba 4-5 yıl çocuğun kaldığı bu mağaradan ayrılmak istemez fakat hükümetin bunu bir zorunluluk kılması onu sürgün olduğu bu doğa yaşamından tekrar İstanbul'a sürgün eder.

Yaşadığı yörede çobanlık yapan Bunçuk isimli 15 yaşlarında bir kız ile duygusal bir birliktelikte yaşayan Koyun Baba sürgün haberini almasıyla birlikte en çok da ondan ayrılacağı için üzülür. Doğada yaşaması sebebiyle hem iyi bir atıcıdır. Elindeki ok ve yayı çok iyi bir silah olarak kullanır. Daha önce annesini öldürdüğü bir kurdu da kendisi büyütür ve evcil bir şekilde yanında yaşamaya başlar.

Sürgünüm bitmesi haberini aldıktan birkaç gün sonra boncuk ile birlikte İstanbul'a doğru yola çıkar. Zor bir yolculuk sürecinde İstanbul'a gitmek için bir zenginin koyunlarına bekçilik yaparak trenle İstanbul'a gider. Kıyafetlerini buraya uygun görmediği için öncelikle kıyafetini değiştirmeye çalışır ve bu bekçilikten aldığı parayla hem kendini hem de bunca varlık kıyafetlerle İstanbul'a uygun hale getirir.

Eskiden çok okuyan ve Aydın bir karakter olan Koyun Baba İstanbul'da garip görünüşüyle birlikte kitapçıları Gezer ve daha önce bolca okuduğu yabancı yazarların kitaplarını inceler bu durumu kıyafetlerine bakarak halk tarafından garipsenir. Bu gibi durumlardan sonra kendisini Halk içinde sadece bir halk adamı olarak görmek isteyen Koyunbaba bir yolunu bulup bir gecekondu Mahallesi'nde çalışmaya başlar. Becerikli bir karaktere sahip olan Koyun Baba el becerisi ile bir kadının gecekondusunu onarır daha sonra bu onarım ona birçok fırsatlar açar kazandığı paralarla kendisi ve Bunçuk'a bir gecekondu yapma fırsatı bulur. İstanbul'a geldikten bir süre sonra Ahmet usta olarak anılmaya başlar. Sürgün ile birlikte eski kıyafetini ve doğa yaşamını geride bırakan Koyun Baba artık gecekondu ustası olan Ahmet ustadır. Kimi insanlara ücretsiz bir şekilde yardım eder ve sadece halka yararlı olmak adına parası olmayan insanları ücretsiz bir şekilde gecekondu sahibi yapar. Ara ara eski Aydın kimliği aklına gelse de kendini halka hizmet etmek adına Ahmet usta olarak yetiştirmeye devam eder. Gecekonduların yıkılmasına karşı hükümete karşı da gecekonducuları savunur.

Ahmet usta bir diğer adıyla Koyun Baba; okumuş kendini yetiştirmiş daha önce iyi paralar kazanan bir aydındır. El becerisi yüksek olan avcılık maharetlerine sahip kısacası elinden birçok iş gelen becerikli bir karaktere sahiptir. Ahmet usta yardımsever duygusal ve sevgi dolu bir insandır. 35-40 yaşlarında biraz heybetli iri gözlü sarı saçlı fiziksel özelliklere sahiptir.

Bunçuk-Sevda:*"Bu 13-14 yaşlarında öksüz bir kızdı, (...) ayaklanışında ölümden kurtulanlardan biriydi. Uzak bir akrabasının yanında barınıyor, yedi yaşından beri keçi çobanlığı yaparak geçiniyordu."*[254]

Bunçuk,Koyun Babayı o yörede çobanlık yapan çocuklar arasından en çok seven kızdı. Boncuğun Koyun babaya olan sevgisi sadece o yörede yaşayan bir büyük olduğundan dolayı değildi. Bunçuk ile Koyun Baba birbirlerini seviyorlardı. Boncuk üvey babası ile köyün bazı insanlarının keçilerini dağlara otlatmaya götürürdü. İnsan olarak bir tek değeri koyun babanın yanında alınca ona sımsıkı sarılmış oldu. Koyun babanın da Bunçuka diğer çocuklardan farklı yaklaşması onu Koyun babaya bağlayan diğer sebeplerden biri oldu.

Koyun babanın İstanbul'a gideceğini duyunca onunla gideceğini önceden tasarladığı için Koyun Babadan daha çok sevindi. Genç kız oldukça saf, ve mazlum bir karaktere sahiptir. Tüm umutlarını Koyun babaya bağlamış olan Bunçuk onunla gidebilmek adına her türlü oyun oynamaya hazırdı. Tam bu süreçte ona emanet edilen keçilerden ikisini kaybetmesi cabası oldu üvey babası tarafından dövülüp sokağa atılan Bunçuk,Koyun Baba ile birliktekaçak olarak İstanbul'a gitti.

İstanbul'da bir süre erkek kılığında gezmek durumunda kalan Bunçuk gecekondu yaparak Ahmet usta rolüne bürünen Koyun Babanın erkek kardeşi olarak tanıtıldı. Kendilerine bir gecekondu yaptıktan sonra asıl kadın kimliğine bürünen Bunçuk bu arada hamile olduğunu öğrendi. Yanlarına birkaç komşunun da gelmesiyle birlikte özgüveni yerine geldi. Bu özgüvenle beraber Ahmet Usta artık onun gerçek bir kadın ismi ile anılmasını istediği için ona Sevda adını verir. Ve mahalledeki herkese onu eşi Sevda olarak tanıtır.

Bunçuk-Sevda,daha önce hiçbir şekilde eğitim almamış okuma yazması olmayan herhangi bir şehir yaşantısından haberi olmayan Anadolu bir köy çocuğudur. Çok hareketli ele avuca sığmayan ve geleceğe de daima umutla bakan bir karaktere sahiptir. Ahmet Usta'ya derinden bir gönül bağıyla bağlı olan bu çok ak tenli iri göğüslere sahip zayıf uzun boylu bir kızdır.

[254] Dinamo, *Koyun Baba*, s.22.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Salise:Olay örgüsünün son kısmında romana dahil olan salise okumuş öğretmen bir kadındır. " *Bu orta boylu sarışına yakın kumral ak tenli yeşil gözlü çok güzel bir kadındı. 30 ile 40 arasında görünüyordu otoriter bir görünüşü vardı mahallenin en akıllı en zeki kadını olarak biliniyordu.*"[255]

Gecekondu mahallesi sakinlerinden olan salise gecekonduların yıkılmaması için valiye karşı direnmeye giden kadınlardan biridir. Şahika ile birlikte bu direnişin öncülerindendir Zeki sözü geçen ve bilgili bir kadındır kocasının esnaf olması sebebiyle işleri bozulur ve kira ödeyemeyecek duruma gelirler. Çocuklarının geleceği için gecekondu da yaşamayı göze alır koruyucu ve Atılgan bir kadın olan salise gecekondular yıkılmasın diye elinden geleni yapar. Vali ile yalnız görüşmek için tatlı diline ve bir tanıdık polisi kullanan salise vali ile görüşmesinden sonra yıkımı durdurun emrini aldırır. Kendisi ile birlikte birçok insanın evini de kurtaran salise kocasını da yönlendiren ve evini çekip çeviren bir kadındır. Roman içerisinde kahraman bir kadın olarak ön plana çıkar. Ön plana çıkan bu özellikleri ile beraber Salise arzu edilen ve ulaşılması istenen bir kadın tipini de oluşturur.

Mahi Nur: Mahi Nur sosyete terbiyesi almış nezaket kurallarını bilen zarif bir kadındır. Bunların yanında alkole tamamen bağımlı utangaçlığı olmayan erkeklerle konuşurken gayet rahat vurdumduymaz bir karaktere de sahiptir. Mahi Nur romanda verilirken iki şekilde görülür alkol aldığı zaman bambaşka bir kadın olan Mahi Nur kızının güzelliğini kullanan oğlunu da bir beceriksiz olarak gören bir kadındır.

Mahi Nur ailesiyle beraber Ahmet ustalara komşu olur serbest tavırları ve aşırı yakınlık göstermesi hem sevdayı hem de komşuları Şahika'yı tedirgin eder. Rahat ve hukukta bir kadın olan Mahi Nur kadınların kocalarını kıskanmasına yol açar. Bu özgüvenli ve serbest tavırların yanında yalancı ile de görülen Mahi Nur romanda birçok insan tarafından çekinilen korku duyulan bir karakter özelliği taşır.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Gülizar (Nine) Kadın:"*Gülizar nine de Niğde'de ki köyünün gettosundan kaçmış, en büyük kentin yanı başında yeni bir kuruculuğu tatlı sıtması içinde çırpınarak köklerini yeni bir ıslak toprağa daldırmış yaşlı bir çınar gibi gençleşme izleri*

[255]Dinamo, *Koyun Baba*, s.178.

gösteriyordu."[256] Anadolu'dan İstanbul'a gelmiş olan Gülizar kadın, romanda bir anne tipini karşılamasının yanında en önemli etkisi yönlendirici karakteridir. Köyden kente göç etmiş bir kadın olan Gülizar, kendisinden sonra oğlu ve gelinini de İstanbul'a getirtir. Şehir yaşantısını köyden yüce gören bu Anadolu kadını çabucak şehre adapte olur. Becerikli, gözü açık ve yardımsever bir karaktere sahiptir.

Gülizar kadın Ahmet Usta ve Bunçuk'un İstanbul'a ilk geldiği günlerde onlarla karşılaşıp hayatların belki de bambaşka bir yöne doğru yönlendiren kadındır. Ahmet'e ev, gecekondu işlerinden anlayıp anlamadığını sorar ve Ahmet de bunun onlar için bir fırsat olduğunu düşünerek kadının istediğini yapar. Bu iş onların geleceğine yön verir. Gülizar kadının gecekondusunu tamamladıktan sonra bu kadın onlara bambaşka işler bulur getirir. O zamana kadar ne yapacaklarını düşüne Ahmet ve Bunçuk artık bir iş sahibi olmuştur. Gülizar Kadın onlara yardımlarda da bulunur ve ilk evlerini yapmaları konusunda da Ahmet ve Bunçuk'a destek olur. Romanda Ahmet ve Bunçuk haricinde kendi köylülerine de yön gösterdiği belirtilen Gülizar kadın bu karakteriyle ön plana çıkar.

Nevres: "*İri yarı, esmer, sık giyimli bir adam*"[257] iflas edip zor duruma düşen arkadaşına yön gösteren biridir. Nevres maddi durumu oldukça iyi olan bir milyonerdir. Bu kazancı da gecekondu mahallelerinde yaşayan insanlardan elde etmiştir.

Nevres fakir insanlara üstten bakan burnu havada özgüveni çok yüksek ve vurdumduymaz bir karaktere sahiptir. Yaptığı iş dolayısıyla da ön plana çıkan özelliği kurnaz oluşu ve yalancılığıdır.Yoksul insanları dolandırıp onlardan elde ettiği parayla işi büyütüp başka insanlara da aynı tuzağı kurar.

Devletteki tanıdıkları tarafından çok ucuza mal ettiği arsaların karşılığını üstüne devlet hazinesi sanıp gecekondu yapan halktan alır. Kendi yaptığı işi daha da büyütmek için Mazhar'ı da bu yönde yönlendirmeler yapıp işin içine dahil eden Nevres romanda bu yönlendirici kimliği ile ön plana çıkar.

[256] Dinamo, *Koyun Baba*, s. 88.

[257] Dinamo, *Koyun Baba*, s.91.

Alıcı Kişiler

Mazhar Bey: Mazhar Bey *"koyu çimen yeşili giynekli, orta yaşlı bir adam."*[258]

Mazhar yaptığı işlerden dolayı iflas eden ve bu durumdan ötürü intiharın eşiğine gelen bir adamdır. Öz güvenini yitirmiş çaresiz bir durumdadır. Nevres isimli zengin yakın arkadaşı vesilesi ile onun bir planına dahil olur ve hayata dönmeye çalışır. Nevresin verdiği gecekondu halkını dolandırma ve bu şekilde para kazanma fikri mazharın aklına yatar. Nevresile birlikte birkaç gecekondu mahallesini gezip insanların durumunu görür. Bu gezinti de onu yolundan geri çevirmez.

Mazhar ufak bir paraya arsa alıp üstünde gecekonduların yapılmasını bekleyecek daha sonra gecekondu sahiplerinden büyük paralar toplayarak onlara kendi evlerini satacaktır. Satmayanların evlerini de ya başkasına satacak ya da yıktıracaktır. Bu planlarına ise Ahmet usta zekâsı ile engel olur

Mükerrem:Daha önceleri maddi durumu yerinde olan bir devlet memurudur.Eşi Şahika ile beraber Anadolu'daki devlet görevinden döndükten sonra Ahmet ve sevdanın kalmış olduğu gecekondu mahallesine taşınırlar. Mükerrem yardımsever ve iyi niyetli bir karaktere sahiptir.Bunun yanında çoğu zaman eşi Şahika'nın yönlendirmesi ile hareket eder.Şahika'nın dedikleri karşısında baskın duruma geçmekten uzaktır. Olaylar karşısında korkak ve çekimser bir tavır takınır. Eşinin yanında daha pasif kalan saf bir tiptir.

Hacı: Ailesi ile beraber gecekondu mahallesine apar topar giden Hacı, annesinin güdümü altında olan, genç yaşta alkol bağımlısı olan biridir. Annesi kızkardeşi ve eşiyle birlikte gecekondu mahallesine taşınmaya, kendilerine bir gecekondu yapmaya çalışırlar.

" Ben de biraz mürekkep yaladım. Güzel okuryazarım. Eski harflerle yazdığımı beğeniler."[259] Hacı bir albay oğludur. Okumuş ve el maharetlerini geliştiren bir gençtir. Gecekondu yapımında Ahmet Usta'ya yardım eder ve evlerini birlikte inşa ederler.

Roman içerisinde annesi ve eşi Fidan'ın yönlendirmeleri ile hareket eden hacı korkak çekingen utangaç bir karaktere sahiptir annesine karşı lafını esirgemeyip söylese de onun tehditlerine boyun eğer ve geri adım atar. Aile içindeki bu durumdan

[258] Dinamo, *Koyun Baba*, s.91.

[259] Dinamo, *Koyun Baba*, s.125.

ötürü eşi Fidan'dan da baskı görüp pazar işiten Hacı sıkılganlaşır.Düştüğü durumdan dolayı da etrafa karşı çekingen davranır. Görünen en büyük özelliği ise içki içtiğinde bambaşka biri olmasıdır kendini kaybeder gamsız ve utanmaz bir hal alır.Bu yönüyle de hacı olmak istediği karaktere bürünür.

Kemal: Kemal eski kantar terazileri satan bir esnaftı.Eğitim hayatı birkaç farklı yoldan ilerlemiş en son kadastro okulunu okumuştur.Yıllarca avukat katipliği yapar.Geçmiş hayatında şiir roman piyes yazmıştır tüm bunlarda hareketle geleceğe umutla bakar. Çalışkan ve etrafı tarafından sevilen Kemal işleri yolunda gitmeyince büyük bir umutsuzluk içine düşer.

Kemal eşi Saliseyi de çok seven ve fikirlerine önem veren ve karısının fikirlerinden de yararlanan bir erkektir. Kemal roman sonuna doğru siyasete atılma yoluna girer fakat siyasetin kirli oyunları ve karşısındaki insanların makam varsa yüzünden çekilme düşüncesinde olur en nihayetinde ise eşiyle gecekondu sorununa çözüm bularak yıkımı önler.

Yardımcı Kişiler

Mevlüt Ağa: Trabzonlu bir halk adamıdır Ahmet usta ile iyi anlaşan saygılı hoşgörülü ve emeğe saygısı olan biridir. Ahmet usta gecekondu yapımında para istemeden evine ek bir bölüm yapar ve Mevlüt Ağa onun emeğinin karşılığını hem maddi hem manevi olarak verir.İyi birer arkadaş olurlar.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Roman içerisinde dekoratif unsur durumunda olan kişiler roman başlarında Bunçuk(Sevda) ile aynı işi yapan çoban çocuklardır. Bunlar; Çoban Binat, Kemal, Fatma ve Musa'dır. Onun dışında romanda gecekondu mahallesinde dolaşan bekçiler. Jandarma erleri de dekoratif unsur durumunda olan kişilerdendir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Şahika:*"Genç kadının uzunca bir boyu balık etli vücudu ak bir teni iri kahverengi kadife gözleri vardı."*[260] şeklinde romanda tasvir edilir. Şahika genç ve güzel bir

[260] Dinamo, *Koyun Baba*, s.108.

kadındır. Mükerrem isimli bir memur bir beyefendi ile hayatını birleştirmiş baskın bir eş karakteridir. Özgüveni yerinde olan Şahika, gecekondu yaşamına düştüğü için halinden pek memnun değildir.Bunun sebebini ise romanda şöyle aktarır; "*bizim Bakırköy'de üç katlı koskoca evimiz vardı ne yazık ki kaynım onu Yavaş yavaş satıp yedi. Biz de memuriyetle Orta Anadolu'da bulunduğumuzdan Mükerrem kardeşinin bu densizliğini önleyemedi sonra biz buraya bir kez ayak basalım dedik. İleride burasını birkaç katlı bir konak yapacağız ben şahsen böyle ayak takımlarının oturduğu kulübelerde oturacak kadın değilim efendim. Bizim aile asil bir ailedir içimizde okumamış kişi yoktur. Balkan Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'dan göç etmek zorunda kalmışız. Mallarımız mülklerimiz hep orada kalmış*."[261]

Şahika yetiştiği çevreden dolayı gecekondu mahallesinde kendisini yakıştırmayan bir kadındır. Okumuş ve kültür sahibi olması zengin bir aileden gelmesi ve eşinin de devlet memuru olması yine bu durumu etkileyen sebeplerdendir.

Şahika atılgan, gündelik sohbetlerde de sözünü esirgemeyen bir kadındır. Çoğu zaman söylemleriyle kocasının yönlendiren onu düşürdüğü durumdan dolayı sitem eden Şahika, kadınların birlik olup gecekondularının yıkılmaması için valiye çıkışında da önde gelen lider kadın olmuştur. Okumuş ve zengin bir ailede yetişmiş olmanın verdiği özgüvenle kadınlara öncülük edip onları örgütlemiştir. Şahika olay örgüsüne roman ortalarında dahil olur ve roman sonuna kadar ise Ahmet Ustaların komşusu olarak yer alır.

Nergis: "*Nergis sülün gibi, ak uzunca yüzlü, kumral saçlı, süzgün gözlü bir kızdı. Yalnız yaşının küçüklüğüne bakmadan ak yazlık entarisinin göğsünü şişkin, vaktinden önce gelmiş memeler dolduruyordu.*"[262]

Nergis bir gece gürültü patırtı ile Ahmet ve sevdalara komşu olarak gecekondu yapmak için gelen ailenin küçük kızıdır. Güzelliği yönüyle annesi tarafından zengin birileri ile evlendirilmeye çalışılır. Daha önceleri zengin bir ailenin kızı olan Nergis babalarının ölümünden sonra ailesi ile birlikte gecekondu yaşamına mahkum olur.

Annesi ve ağabeyinin aksine ağırbaşlı anlayışlı ve saf bir genç kızdır güzelliği ile ön plana çıkan Nergis romanda yardımcı karakterlerdendir.

---

[261] Dinamo, *Koyun Baba*, s.139.

[262] Dinamo, *Koyun Baba*, s.130.

Fidan: Fidan ise Ahmet ustalara komşu olan Mahi Nur ailesinin gelinidir. Zengin bir yaşamdan gecekondu mahallesine gelmelerinin sebebi olarak kaynanası Mahi Nur'u sorumlu tutar. Kocası hacı ve annesinin arasında kalan çoğu zaman ikisini de eleştiren Fidan ılımlı, aklı başında, sakin ve utangaç bir kadındır. Kocasına karşı sevgi dolu olsa da yeri geldiğinde lafını esirgemeyen bir karaktere sahiptir.Roman içerisinde etkisi çok olmasa da bir eş tipi olarak görünür.

Devlet Görevlisi Tipi

Roman karakterleri bakımından birkaç farklı grupta devlet tipi bulunmaktadır. Romana bakıldığında ilk karakterlerden biri kaymakamdır.Onunla beraber savcı ve jandarma komutanı da yer alır.Roman baş kişisi Ahmet'e (Koyun Baba) sürgünün bittiği haberini verip devlet adına özür dilemek üzere dahil olmuş roman kişileridir. Sürgün haberini verip Koyun babanın bazı zor sorularına da cevap vermeye çalışırlar.

Olay örgüsünün daha sonraki bölümlerinde ise yine İsmail Onbaşı Bucak müdürü Nurettin ve vali Gökay devlet görevlisi tipi ile romana dahil olur. İsmail Onbaşı Ahmet Usta'nın gecekondu yaptığı mahalleyi devlet adına denetleyen bir jandarma onbaşısıdır.

İsmail onbaşı gecekondu yapan ustalardan ve yaptıran ev sahiplerinden rüşvet alarak bu kaçak yapıları görmezden gelir. Devlet adına çalışıp da gayri ahlaki tiplerin varlığını temsil eder. Bucak Müdürü Nurettin ise romanın birkaç farklı yerinde adı geçen fakat sadece bir defa olay örgüsüne dahil olan bir karakterdir. İnsanların evlerinin yıkılması taraftarı olmayan Bucak müdürü yardımsever hümanist bir karaktere sahiptir.Vali Gökay ise roman sonuna doğru olay örgüsüne dahil olur bir devlet temsilcisi olan Vali Gökay*"o bir aydındır politikacılık onun erdemleri arasına nazar boncuğu gibi kattığı bir sistem başka bir şey değildi."*[263] İnsancıl bir karaktere sahip olan Vali Gökay gecekondular yıkılmasın diye emir verip 1950'den önce kilerin yıkılmayacağını emreder.Bu da evi yıkılma tehlikesi altında olan insanlara büyük bir kolaylık kazandırır.

[263] Dinamo, *Koyun Baba*, s.181.

Romandaki devlet görevlileri ve devlet hem olumlu hem olumsuz yönleri ile ele alınır karakter olarak sadece temsil ettikleri görev ve bu görevi ne yönde kullandıkları ile tanıtılırlar.

Zaman

Romanda sosyal zaman olarak kullanılabilen Sadece iki tarih yer alır, fakat bu tarihler de geçmiş bir tarihe atıf olarak kullanılır. 1939 ve 1950 önceleri tabiri romanın tarihini belirlemese de sosyal zaman anlayışına bağlı olarak romanda görülür. Roman içerisine daha çok vaka zamanı etkilidir. Tam olarak belli olmayan bir zaman dilimi kullanılır. Öncelikle bahar aylarının bahsi geçen romanda daha sonra kış aylarından bahsedilir. Tam olarak bir zaman aralığı aktarılmaz.

Mekân

Romanda ilk mekân olarak Koyun Baba'nın kalmış olduğu Mağara yer alır. Mağara sürgün yaşamında Koyun Baba'nın ev yerine tercih ettiği ve yaşamını 6-7 yıl boyunca sürdürdüğü yerdir. Romanda tasvirleri şöyle yapılır. *"Mağaranın daracık kapısı, kırılıp yansıltılmış kocaman bir kaya parçasıyla örtülüyordu. Koyun Baba, manivela olarak kullandığı kalın, uzun bir sırığı taşın altına sokunca onu yana yıktı. Baktılar, içerisi genişti. Bunun sol yanında keçiler için de bir başka yer yapılmıştı ki bunun dışarıdan kapısı yoktu. Keçiler büyük barınaktan geçirilerek burdan açılan bir iç kapıdan ağıla sokuluyordu."*[264]

Romanda mağara haricindeki en önemli mekan gecekondu mahallesidir. Tasvirleri daha çok sosyal boyut ile verilen romanda gecekondu mahallesi maddi durumu zayıf, fabrika işçileri ve köyden kente göç etmiş olan insanların toplanıp, sık sık ve sağlam olmayan evlerini yaptığı bir mekan olarak verilir. Romanda sadece isim olarak yer alan mekânlar da; Taş Köprü, tren garı, valilik binası ve Kemal'in kullandığı dükkândır.

[264] Dinamo, *KoyunBaba*, s.16.

3.3.6. Musanın Gecekondusu

Eser Hakkında: Yazarın hayatının tüm dönemlerinden kesitler sunan romanlarından biri olan Musa'nın *Gecekondusu* orta yaşlı bir aydın olan Musa'nın yaşadığı zorlukları anlatır. Roman bu yönüyle otobiyografik bir özelliğe sahiptir. İlk baskısı 1976 yılında May Yayınları tarafından yapılır. İkinci baskısı 2022 yılında Tekin Yayınevi tarafından yapılır. İkinci baskı 380 sayfadır. Üç ana bölümden oluşur. Her bölüm kendi arasından küçük bölümlerden oluşur.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Romanda anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir. Roman karakterlerinin iç dünyasını bu bakış açısıyla görür. Karakterlerin iç dünyasını yansıtırken de iç monolog ve iç çözümleme yönteminden yararlanır.

Dil ve Üslup: Yazar romanda sade anlaşılır bir dil tercih eder. Roman gecekondu bölgesini anlattığı için birçok farklı karakter vardır. Bu farklılık çok çeşitlidir. Bu çeşitliliğin en iyi göstergelerinden biri kullanılan halk ağızlarıdır. Romanda Karadeniz, Anadolu ağızları gibi farklı ağızlar o yöreye ait insanlar tarafından kullanılır:*''Biz bu odayı bu gece tutmak isteyruz. Efendinuz ne zaman gelecekse söyleyun da şuracıkta oturup pekleyelum. Bu gece yatacağumuz bir yer yok, dedi.''*[265]

Romanda dikkat çeken bir diğer dil özelliği argo kelimelerin kullanılmasıdır. Argo kelimeler yine o muhitin çevrelerince kullanılır. Romanda ahlakça karakterce düşük ve cahil insanların kullandığı dildir.

Teknik Unsurlar: Romanda en çok kullanılan teknikler geriye dönüş ve diyalog tekniklerdir. Karakterlerin kendi aralarındaki konuşmayı diyalog tekniğiyle verir. Yazar karakterlerin ruh halini yansıtırken iç monolog ve iç çözümlemeden de faydalanır. Gecekondu mahallesinin anlatıldığı romanda şahıs kadrosu ve olayların çokluğu nedeniyle özetleme tekniği de kullanılır. Nergis ve nişanlısının anlatıldığı kısım özetlenerek verilir. Detaylı bir anlatım yoktur.

[265] Hasan İzzettin Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, (İstanbul: May Yayınevi, 1976), s. 279.

Olay Örgüsü

Musa'nın solcu düşüncelere sahip, dönemin hükümetince yargılanan bir yazar olarak, İstanbul'un ücra bir köşesinde yeni kurulan gecekondulardan birini alarak gözlerden uzak, ailesiyle bir yaşam geçirmek düşüncesiyle roman başlar. Musa arkadaşı Hüsrev aracılığıyla mahallede Hacılar olarak bilinen bir gecekondu sakininden onun ek odaya benzer gecekondusunu satın alır. Buraya gelen Musa ve Zarife yeni bir hayata başlayacaklarını düşünürler. Onların hemen ardından mahalleye Birinci Şube'den bir polis gelir ve tüm komşulara Musa'nın Rus casusu ve komünist olduğunu söyler. Bütün komşular Musa ve Zarife'ye düşman olur, onların oradan gitmeleri için baskı yaparlar. Hacı, annesi Mahinur alkolik, karakter olarak düşük insanlardır. Evlerini sattıkları Musaların evi kiraladıklarını söyleyerek onları evden atmaya çalışırlar. Musaların tek arkadaş ve komşuları Ahmet Usta ve karısıdır. Ahmet Usta'da aydın okumuş biridir halk arasına karışarak izini kaybettirmek ister. Ve sıradan bir insan gibi yaşamaya çalışır. Zarife bir laboratuvarda işçi olarak çalışır. Musa işsizdir roman çevirileri yaparak para kazanmaya çalışır fakat getirisi çok azdır. Bu sebeple gecekonduya taşınarak tavukçuluk yapmak ister. Birçok başarısız denemeden sonra bundan vazgeçer.

Dönemin iktidar hükümeti Demokrat Parti taraftarları ve azınlıkta olan CHP partisine mensup insanlar arasında seçim yaklaştıkça ilişkilerde gerilmeye başlar. DP ocak başkanı Kemal Umar ve eşi Salise parti için son derece sıkı çalışırlar. Gecekondu sakinleri iktidar hükümetinden oldukları için ayrıcalıklı olduklarını düşünürler. Mazhar ve Nevres adlı karakterlerin gecekondu yapılan araziyi satın alıp insanların oraya yerleşmesini beklemişlerdir. Daha sonra mülk sahibi olarak buradaki insanlardan hak talep etmeye başlamışlardır. Hükümette olan partiye mensup insanlar partiden bir yardım gelmeyeceğini anlarlar. Kemal Umar ve Salise durmadan bu bölge için çalışırlar. Bölgeye elektrik getirmek isteyen Salise ve Kemal muhalefetin Musa'dan geleceğini düşünürken onun bu konuda en büyük destekçisi olduğunu görürler. Musa ve gecekondu sahipleri hem siyasetin toplum üzerindeki sıkıntılarına hem de Mazhar ve Nevres 'in oyunlarına katlanmak zorunda kalırlar. Roman sonunda Musa sahip olduğu iki şeyi tekrar kazanarak mutluluk içinde yaşamaya başlar. Birinci karısı Zarife ve yuvası olan gecekondusu.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Musa: *''Şoför yerinden orta yaşlı, orta boylu, aydın yüzlü, yeşil gözlü bir erkek (...)*[266] *''* tarifi verilen Musa romanda ünlü bir yazardır. İdealisttir. Düşünceleri nedeniyle ötekileştirilen yazar, ailesiyle gözlerden uzak bir yaşam için gecekondu mahallesine yerleşir. Burada da rahat bırakılmaz. Rus casusu, komünist ve vatan hainliğiyle suçlanır ve komşuları tarafından dışlanır. Tüm olumsuzluklara rağmen Musa sakin kalmayı ve olgun tavrını sürdürür. Romanda sakin ama mücadeleci bir yapıya sahip olan Musa bu özelliğiyle hem evini hem de karısını kendine karşıt güç oluşturanlardan kurtarır.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Hacılar:Hacı adlı adam romanda Musa'ya odasını satan kişidir. Aile ahlak olarak düşüktür. Hacı, karısı Fidan, annesi Mahi Nur, Nergis ve Bekri Hacılar olarak bilinen ailenin üyeleridir. Fidan ve Nergis karşıt güç olarak ön plana çıkmazlar. Hacı ve annesi Mahi Nur içkiye düşkündür. Ailesini, çocuklarını içkiye alıştıran da Mahi Nur'dur. Önceden zengin bir aile olan Hacılar babalarının ölümü üzerine annelerinin içkiye düşkünlüğü sebebiyle gecekondu bölgesinde en alt tabakayı oluşturmuşlardır. Hacı ve annesi evi Musa'ya sattıktan sonra o parayı anında içki ve yemeğe verip paraları bitirmişlerdir. Daha sonra polisin Musa hakkında söyledikleriyle Hacı ve özellikle annesi umutlanarak evi tekrar ellerinden almaya çalışırlar. Onların evi satın almadıklarını kiraladıklarını söyleyerek para koparmaya çalışırlar. Romanda Hacı karakterinin özünde iyi bir insan olduğunu annesinin ve içkinin etkisiyle farklı bir insana dönüştüğü yazar. Mahi Nur'un hapiste olan oğlu Bekri romana sonradan dahil olur. Kötü karakterli biridir. Mahi Nur'un Musaları evden atmak için son umudu Bekri'dir. Bekri Musalarla çok uğraşır ama hiçbir şey istedikleri gibi olmaz.

Ferhunde:*''Bu sırada, uzun boylu, kara mantolu, zayıf esmer bir kadınla, (...)*[267] *''*

''Çekik, kara zeki gözleri, kızının, torununun, damadının, doğa güzelliklerinin

[266]Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 10.

[267] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 41.

üzerinde en dostça bakışlarla geziniyordu.[268] *''*Romanda Zarife'nin annesidir. Mutsuz bir kadındır bu sebeple etrafındaki kimseyi mutlu görmek istemez. Kendisine sürekli bir düşman belirleyerek onunla mücadele eder. Kocasıyla huzurlu bir hayat yaşayamayan Ferhunde'nin hayatı zor ve sıkıntılı geçmiştir. Bu zorluklar ve mücadeleler karakterine de bu şekilde yansımıştır. Daha sonra yakalandığı şeker hastalığı kadını zaman içinde yıpratarak daha aksi bir insana çevirir. Romanda düşman olarak Musa'yı görür ve sürekli onunla uğraşarak huzurunu bozar. Kızını etkisi altına alarak üç kere evi terk etmesine sebep olur.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Romanda arzu edilen kişiler veya korku duyulan kişiler ya da kavramlar bulunmamaktadır.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Romanda öne çıkan yönlendirici bir şahıs yoktur.

Alıcı Kişiler

Zarife:Musa'nın eşidir. *''(...) kısa boylu, esmer, yirmi-yirmi beş yaşlarında bir kadın indi. İkisi de temiz giyimliydi.''*[269]Fiziksel özelliği, ''*Zarife, iyiliksever, iyi huylu bir kadındı.''*[270]karakter özelliği verilen Zarife eşini çok sever. Eşine yardımcı olma ve evi geçindirmek için Ethem Bey Kimya Laboratuarı'nda işçi olarak çalışır. Zarife annesinin etkisinde çok kalır. Eşini çok seven Zarife annesinin direktifleriyle yaşadığı yerden ve eşinden şikâyet eder. Musa'yı üç kere terk eder. En sonda kendi iradesiyle eşine geri döner.

Yardımcı Kişiler

Hüsrev:Yazar, matbaa ve dergi sahibidir. *"Basımevci yazar Hüsrev, kafasının dikine, kendi özel düşüncelerine göre yaşayan bir adamdı. Bütün yaz, Tarzan gibi yarı çıplak gezip dolaşıyor, iş saatlerinin dışındaki bütün saatlerini böyle*

[268] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 43.

[269] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 10.

[270] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 233.

geçiriyordu."[271]Romanda bu şekilde anlatılan Hüsrev kendine has farklı bir karaktere sahiptir. Kavgacı bir aydındır. Musa gecekonduyu Hüsrev aracılığıyla almıştır.

Ahmet Usta:Koyun Baba romanın başkahramanı Ahmet bu romanda karısıyla gelip yerleştiği gecekondu bölgesinde ev ve tamir işlerini iyi yaptığı için Ahmet Usta olarak bilinir. Ahmet Usta'da aydın bir insandır. Bu yönüyle Musa ve ailesinin gecekondu bölgesindeki destekçisidir. Ahmet Usta daha sonra hükümetçe fark edilir. Karısı Sevda'ya Musalar sahip çıkar. Musa ve Ahmet Usta birçok olayda birbirlerine destek çıkarlar.

Adviyye**:** Musa'nın kız kardeşidir. Bir hastanede hemşirelik yapan Adviyye Musa'nın maddi anlamda en büyük destekçisidir.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Yüzbaşı: Hacı' nın kız kardeşi Nergis'in nişanlısıdır. Nergis'i çok seven Yüzbaşı birlikte yaşayacakları evi Nergis'in oturduğu bölgeye yapar. O bölgeye göre oldukça güzel bir evdir. Evin inşaatı sırasında tüberküloz hastalığına yakalandığını öğrenir. Kısa bir süre içinde ölür.

Diğer dekoratif kişiler Bilal Aziz Yanıkoğlu, Zileli Halil, Demir Ali, Arabacı, Musa'nın ablası Asile, Asile'nin eşi İsmail, Kamuran, Yüksel, Kemal Tahir, Erdoğan Mengü, Vali Fahrettin Kerim Gökay, Avukat Celal Adal, Cavit Alp, Dr.Suzan, Hatice, Falih Rıfkı, Tomris, Zeliha, Teoman…

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Salise: DP ocak başkanı Kemal Umar'ın karısıdır. Gecekondu bölgesindeki en güzel, en alımlı ve en güzel kadın diye tarif edilir. Salise kendini savunmasını bilen güçlü bir kadın tipindedir. Siyasetçi kadın tipinin örneğidir. Siyasete gönülden bağlıdır. Partide aktif olarak çalışır.

Sevda:Ahmet Usta'nın karısıdır. Sevda, Koyun *Baba* romanında Bunçuk olarak geçer. İstanbul'a gelen köylü kızı Bunçuk burada bir kadın olan Sevda'ya dönüşür. Sevda geleneksel halk kadın tipidir. Erkeğine itaat eden, okumamış cahil bir tiptir

[271] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 262.

Nergis:Mahi Nur'un kızıdır. Güzelliğiyle ön planda olan Nergis annesinin ve ailesini yaptığı yanlışı bilerek arada onlarla tartışır. Nişanlısını kaybeden Nergis'in arkasına birçok erkek takıldı. Nergis hiçbirini istemiyordu. Bu erkelerden biri de Muharrem Cenker'di. Uzun uğraş sonucu Muharrem Nergis'le evlenir.

Nükhet: Romanda en dikkat çeken kadın tipidir. *"Yolun sol yanındaki evde bir tehlike oturuyordu. Bu tehlike, orta boylu, balıketi, ak-pak, kara kaşlı, kara gözlü, güzel, orta yaşlı bir kadın olan Nükhet'ti. Söylendiğine göre varlıklı bir kadındı. Aksaray'da evi filan da vardı. Kendisinden birkaç yaş genç, gürbüz bir Karadenizli gençle evliydi. Bir kız bir de erkek çocukları olmuştu.''*[272]

Fiziki ve özel yaşamı verilen Nükhet romanda kıskanç kadın tipine örnektir. Eşini her şeyden herkesten kıskanan Nükhet'in kıskançlığı hastalık derecesindedir. Komşu kadınlarla sürekli olarak kavga halindedir. Kadınların çoğu evinin bulunduğu bölgeden geçmeye bile korkar. Paranoyanın kıskançlığın insan ilişkilerinin üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Zaman

Roman zamanın başlangıcı 1950 yılında Aralık ayı diye belirtilir. Romanın sonunda tarih yine yazar tarafından belirtilir:*''Böylece yirmi-yirmi beş yıl süren bir dam savaşından sonra gecekonducu denen minnacık insanlar, gecekondunun zaferini kutlamak mutluluğuna erişmişler.*[273]*''* Yazarın belirttiği gibi olaylar yirmi- yirmi beş yıllık bir süreyi kapsar.

Mekân

Ana Mekânlar

Romanda tüm olaylar İstanbul'da geçmektedir.

İç Mekânlar

Hacıların Gecekondusu

Ferhunde'nin Evi

Mazlum'un Kahvesi

[272] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 74.

[273] Dinamo, *Musa'nın Gecekondusu*, s. 380.

Dr. Suzan'ın Evi
Rüstem'in Evi

Dış Mekânlar

Çemberlitaş
Ethem Bey Laboratuarı
Halkalı Ziraat Okulu
Sultanahmet
İşçi Sigortaları Hastanesi
CHP Merkezi
Sansaryan Han
Harbiye Zindanı

3.3.7. Savaş ve Açlar

Eser Hakkında: Yazarın otobiyografik özellik taşıyan romanlarından olan *Savaş ve Açlar* diğer romanlardaki Musa karakterinin çocukluğunu ve ailesini anlatmaktadır. İlk baskısı

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Romanda anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir. Romanın çoğu yerinde karakterlerin iç dünyası bu şekilde öğrenilir. Kullanılan diğer anlatıcı özne anlatıcısıdır. Romanın bazı yerlerinde anlatılan olay karakter vasıtasıyla bildirilir. Gözlemci bakış açısında ise olaylar ve durumlar iç dünyalara inmeden betimlenerek verilir.

Dil ve Üslup: Romanın geneline Trabzon ağzı hâkimdir. Karakterlerin konuşması hep bu ağızla olur. Trabzon dışında yer yer Anadolu ağzı da kullanılır. Karakterler dışında anlatıcının varlığının sezildiği cümleler İstanbul Türkçesiyle yazılır. Romanda birçok kelime Trabzon ağzında kullanıldığı gibi verilir. Romanın diğer öne çıkan özelliği Trabzon yöresine ait manileri vermesidir:

''Kemençemin telleri

İbrişimdir, ibrişim

Al yanaktan dişlerken

Kırıldı altın dişim.''[274]

''Duman dere yukarı

Gılavuzdur gılavuz.

Alu gaçarum seni

Nenen kalur yalağuz.''[275]

Teknik Unsurlar: Romanda kullanılan teknikler diyalog tekniği, iç monolog, geriye dönüş tekniğidir. Karakterlerin kendi aralarındaki konuşmalar diyalog tekniğiyle verilir. Diyalog tekniğinin kullanıldığı yerlerde halkın kullandığı ağız özellikleri görülür. Karakterlerin iç dünyaları olaylar karşısındaki duygu ve düşünceler iç monolog ve iç çözümleme yöntemiyle verilir. Temel Çavuş'un Samsun'a kadarki yaşadıkları geriye dönüş tekniğiyle verilir. Geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı bu olaylar ayrıntıya gidilmeden özetleme tekniğiyle verilir.

Olay Örgüsü

Tenzile çok güzel bir Tatar kızıdır. Bölgenin en güzel kızı olan Tenzile güzelliğinin farkında ve sevilmeyi bekleyen erkeğe düşkün bir kızdır. Odasında yarı çıplak pencere önünde durmayı seven Tenzile, evlerinin karşısındaki polis karakolunda görevli birçok polisle bu şekilde oynar. Zengin bir adamın oğlu olan Mümtaz'da Tenzile'nin güzelliğinin farkındadır. Sürekli Tenzile'nin çevresinde dolaşır. Tenzile diğer erkeklere olduğu gibi Mümtaz'a yarı çıplak görünmekten utanır. Mümtaz yine atıyla bir Tenzile'nin evi etrafında boy gösterirken bir aileyi atıyla dereye düşürür. Bundan rahatsız olmayan Mümtaz'ı aile üyelerinden Ali atından indirir ve döver. Ali'nin babası Temel Çavuş Yemen'de yedi yıl süren çok zorlu yılların ardından memleketi Trabzon'a giderken İstanbul'u görür. İstanbul'da gördükleri, memleketinden göç etmiş insanların buradaki rahat yaşamı Temel Çavuş'a cazip gelir. Ailesini alıp İstanbul'a taşınmaya karar veren Temel Çavuş Trabzon'a döndükten sonra evini ve tarlasını satar. İstanbul'a yerleşen aile burada hayvancılıkla uğraşır fakat başlarına gelen aksilikten dolayı durumları giderek

[274] Dinamo, *Savaş ve Açlar*, s. 48.

[275] Dinamo, *Savaş ve Açlar*, s. 92.

kötüleşir. Gururlu olan Temel Çavuş başta memleketine dönmeye sıcak bakmaz. Bir süreden sonra mecbur kalır ve Gülcemal vapuruyla memleketine dönmek için yola çıkar. Vapurda memleketinden Osman Bey adlı zengin birine denk gelir. Osman Bey Temel Çavuş'a Kötüköy' de kendisi için çalışmasını söyler. Köyüne tekrar dönmek istemeyen Temel Çavuş bunu kabul eder. Kötüköy'e yerleşen aile sivrisineklerin yol açtığı sıtma hastalığından dolayı buradan da taşınır. İşte aile bu şekilde Tenzile'lelerin oturduğu Samsun'un biraz daha şehre yakın bölgesi olan Irmak Mahallesine taşınırlar. Burada tarla kiralayarak bostan işiyle para kazanmaya çalışırlar.

Sekiz kişilik nüfusa sahip aile zorlu bir dönemden geçer. Tarlaları ekip biçme işi Temel Çavuş, karısı Şakire ve büyük oğulları Ali'ye aittir. Tarlayı ektikten sonra çok uğraş veren Temel Çavuş ve ailesi bir süreden sonra bunun karşılığını alırlar. Diğer tarlalardan sonra ekilmesine rağmen onların bostanı diğerlerine geçerek boy vermeye başlar. Ürünlerinin gelişimi aile için büyük mutluluk ve umutlara vesile olur. Ürünlerinin olgunlaşmaya başladığı dönemde Mümtaz bir gece tarlaya gider ve tarlayı ürünleri dağıtır ezer. Aile bu manzara karşısında tekrar umutsuzluğa düşer. Temel Çavuş ve Ali zor sakinleşirler. Şakire'nin umutsuz bir zamanda tarlaya uğramasıyla gördükleri onu çok mutlu eder. Sebzeler kırıldıkları yerden gelişmiş ve ürün vermeye devam etmiş. Bu şekilde umutları tekrar yeşeren aile güzel günler yaşamaya başlar. Bu arada Tenzile'nin annesi Tahar Hanım biraz da bostan için Şakire'lere gidip gelmeye başlar. Tenzile Ali'yi çok beğenir ve sürekli olarak onu süzer. Ali'de Tenzile'den çok etkilenir. Bu sıralarda Temel Çavuş'un ailesine annesi Asiye katılır. Asiye geldikten belli bir süre sonra ölür. Tahar Hanım Asiye Hanım'dan kalan birkaç eşyaya konmak için hortlak hikayesi anlatır. Temel Çavuş'un Şakire'yi uyarmasına rağmen korkan Şakire pencere önüne kaynanasından kalan birkaç eşya koyar. Bunlar Tahar Hanım tarafından gece götürülür. Ailenin umutlu günler geçirdiği sırada Seferberlik ilan edilir. Temel Çavuş tekrar askere çağrılır. Temel Çavuş askere alındığı sıralarda Şakire hamiledir. Diğer çocukları Ali, Asile, Musa, Adviye, Hüseyin ve Fatma'dan sonra Sefer doğar.

Temel Çavuş'un gidişiyle Ali evin erkeği olur. Ve annesiyle çok çalışarak aileyi ayakta tutmaya çalışırlar. Tahar Hanım ve kızları Tenzile ile Azime bu aileyi daha sık ziyaret ederler. Ali ve Tenzile'nin arasındaki aşkta giderek artar. Abisi

Tenzile'yi erkekler arasında dönen dedikodu yüzünden satırla kovalar. Tenzile evden kaçar ve geceyi Ali ile geçirirler. Ali ertesi gün durumu annesine anlatır. Şakire Tenzile'yi kendisiyle kaldığını söyleyerek annesine teslim eder. Tahar Hanım buna çok sevinir. Tenzile ve Ali arasındaki engel Tenzile'nin abisi Osman'dır. Osman askere gider fakat bir araya gelemezler. Mümtaz Ali'den intikam almak için Ali'lerin kiracı olduğu Rumların topraklarını savaş yüzünden sürülen Rumlardan alır. Ve toprakların yeni sahibi Mümtaz ve babası olur. Mümtaz Ali'lerin toprakları terk etmesini söyler. Buna o mahallede oturan Kumandan engel olur. Mümtaz hırsını alamaz ve Kumandan'ın şehir dışında olduğu günlerde Ali'yi asker kaçağı diyerek şikâyet eder. Ali daha on beş yaşında olmasına rağmen Mümtaz'ın oyunuyla cepheye gider. Çok geçmeden Temel Çavuş ve Ali'nin şehit haberi gelir. Geride kalan aile için çok zor günler başlar.

Mümtaz Şakire'nin tek geçim kaynağı olan tarlaları elinden almaya çalışır. Kira borcu bahanesiyle tarla ve evdeki bazı eşyalara el koyar. Böylece Şakire'nin hiçbir gelir kaynağı kalmaz. Kumandan'ın yönlendirmesiyle Ali'nin bir lira olan şehit parası ailenin geçim kaynağı olur. Temel Çavuş donarak öldüğü için şehit sayılmaz. Şakire bir lira ile sadece bir ekmek alabilir. Bir ekmekte çocuklar için yeterli değildir. Asile'yi polis Rıfkı ile evlenen Tenzile'nin yanına karın tokluğuna çalışmaya verir. Odunculuk yapan Şakire köylülerden gördüğü şiddet nedeniyle bundan vazgeçer. Komşunun getirdiği hasta keçiyi bir hafta boyunca yiyen aile bu şekilde ölümden kurtulmaya çalışır. Bu eti yedikten sonra Hüseyin hastalanır ve acıklı bir şekilde ölür. Hüseyin'den sonra Fatma'da baş ağrısı şikayetiyle bir süre sonra ölür. Şakire açlığın yok ettiği ailesinin enkazı altında hayatta olan çocuklarını ölümden korumaya çalışır. Bir süre sonra evden de atılan Şakire ve çocukları deniz kıyısında boş olan evlerden birine yerleşir. Burada komşu kadınlardan birinin yönlendirmesiyle salhaneden getirdiği bağırsakla çocuklarını besler. Ailenin erkeği olan Musa'nın bundan sonraki görevi eve salhaneden bağırsak getirmektir. Bir süre bu şekilde açlıkla mücadele eden aile hükümet tarafından bu evden de kovulur. Şakire bu evin yakınındaki başka bir eve geçer. Buradan da çıkarılan aile denizin yanındaki tek odalı bir eve yerleşir. Şakire burada en küçük çocuğu olan Sefer'i kaybeder. Daha sonra şehit çocukları için darüleytamı öğrenir geriye kalan üç çocuğu Asile, Musa ve Adviyye'yi darüleytama göndermeye karar verir. Çocuklarını

darüleytama verdikten sonra daha önce başhekimiyle konuştuğu hastaneye yatar. Buradan Trabzon'a gitmek için sattığı eşyanın parasını koynunda saklar. Hastanedeki erkek hasta bakıcı bunu fark eder. Bu parayı almak için Şakire'ye iğne yaparak onu öldürür.

Şahıs Kadrosu
Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Şakire: Sarı tütün saçlı, mavi gözlü, yumurta biçimli kemikli yüz hatları olan, tatlı bakışlı bir kadın olarak tasvir edilir. Romanın başında eşinin Yemen savaşına gitmesiyle evin geçimi sağlayan bir kadın olarak anlatılır. Daha sonra eşinin gelmesiyle eşine yardımcı olan, kanaatkâr bir kadın olur. Her koşulda eşinin yanında olan anlayışlı bir kadın tipidir. Şakire eşiyle birlikte tarlada çalıştıktan sonra yorgunluğunu dinlemeden çocuklarını doyurmaya çalışan anaç ruhlu bir kadındır. Seferberlik zamanında eşinin tekrar askere alınması ve daha sonra oğlu Ali'nin de askere alınmasıyla evin erkeği yine Şakire olur. Şakire tüm olumsuzluklar içinde çocukları için dik durmaya çalışır. Bu dönemin getirdiği zorluklar Şakire'yi ahlaken hiç bozmaz. Askerin ekmeği verirken ekmek karşılığında onunla birlikte olmasını reddeder. Komşu kadınların yaptığı hırsızlıklara katılmaz. Şakire eşi ve kocasının ölümüyle sarsılır. Daha sonra çocukları Hüseyin, Fatma ve Sefer'i de kaybeder. Şakire tüm bunlara rağmen geride kalan çocukları için ayakta durmaya devam eder.

Musa: Temel Çavuş ve Şakire'nin oğlu Musa, romanda başlangıçta ön planda değildir. Roman başlangıcında beş yaşında bir çocuktur. *"Onun arkasında yeşil gözlü Musa yürüyordu. O da ablası gibi bir kirli entari giyiyordu; makasla merdiven merdiven kırkılmış başı, çıplak, ayakları yalındı."*[276]diye tasvir edilir. Romanda uysal yaşından büyük düşünen bir çocuktur. Kendisinden büyük komşu kızı Tenzile'yi sever ve âşık olur. Onunla ilgili birçok şey düşünür. Babası ve abisinin ölümüyle sarsılan ailenin, tek erkeği olan Musa yedi yaşına doğru sorumluluk almaya başlar.

İlk olarak köpek boku toplayıcılığı yapan Musa arkadaşı Şuayib'ın gidişiyle bu işi bırakmak zorunda kalır. Daha sonra salhaneden getirdiği bağırsaklarla ailenin

[276]Dinamo, *Savaş ve Açlar*, s. 16.

geçimi sağlar. Bunun getirdiği özgürlükle Musa dışarıda daha çok vakit geçirir. En sevdiği şey deniz kenarında oturup hayallere dalmaktır. Romanın sonunda annesini de kaybeden Musa üç kişilik ailenin sorumluluğunu alan bir erkektir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Mümtaz:İttihat ve Terakkinin önemli adamlarından Emiroğlu adlı adamın oğludur. İstanbul Galatasaray Lisesi'ne okumak için gönderilen Mümtaz bunu beceremez ve Samsun'a geri döner. Samsun'da babasının parasıyla aylak bir yaşam sürer. Tek uğraşı atı üzerinde gezip kız tavlamaktır. Fiziksel olarak yakışıklı olan Mümtaz paralı da olduğu için ona olan ilgi yüksektir. Temel Çavuş ailesini dereye düşürdükten sonra dalga geçmesi Ali ile karşı karşıya gelmelerine sebep olur. Daha sonra Tenzile'nin Ali'ye olan ilgisiyle bu bir düşmanlığa dönüşür. Mümtaz savaş döneminde Ali'nin asker kaçağı olarak orduya aldırılmasına neden olur. Daha sonra Ali'nin yokluğuyla tamamen savunmasız kalan ailenin bahçe ve evlerini satın alarak onları sokağa atarlar.

Emiroğlu:Romanda İttihat ve Terakki'nin önemli adamlarındandır. Şehrin en büyük zenginlerinden ve en güçlü kişilerindendir. Romanda oğlu vasıtasıyla Temel Çavuş ailesini sokağa atarlar. Romanda savaş döneminde farklı yollarla zengin olan bir kesimi temsil eder. Savaş döneminde oğlunu para karşılığı askere göndermeyen Emiroğlu ve temsil ettiği kesim, vatanın gerçek sahipleriyle uğraşacak kadar küçük ve kötü niyetli insanlardır.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Savaş ve Açlık:Romanın geneline hâkim olan kavramlar savaş ve savaşın getirdiği yoksulluk ve açlıktır. Romana isim olan bu iki kavram roman boyunca korku duyulan kavramlar olmuştur. Savaş için Yemen'e giden Temel Çavuş karakterinin orada yaşadığı zorluklar bu kavramı daha korkutucu hale getirir. Romanda savaşın getirdiği ölümler, yıkımlar romanın en önemli konularındandır. Askere giden erkeklerin yaşadıkları ayrı arkada bıraktıkları kadınları ve çocukları ayrı zorluklarla baş etmek zorunda kalır. Savaş insanlar için zorlu bir ölümdür.

Savaşın getirdiği erkeksiz ailelerin dramı Temel Çavuş ailesi üzerinden gösterilir. Temel Çavuş ve Ali'nin ölümüyle savunmasız kalan ailenin en büyük

derdi açlıktır. Romanın savaştan sonra aktarılan en önemli kavramı olan açlık romanın geneline sirayet eder.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Temel Çavuş:Avcı, kemençe çalmasını bilen becerikli bir adam olarak tanıtılır. Ailesini geçindirmek için çok çalışan bir babadır. Okumamış olmasına rağmen açık görüşlü bir yapıya sahiptir. Karısına ve çocuklarına sürekli nasihat eder. Zeki bir karakter olan Temel Çavuş tüm zorluklara rağmen kolay çözüm bulan bir yapıdadır. Seferberlik sırasında askerliğe çağrılınca oğlu Ali'ye ailenin sorumluluğunu anlatır. Onu her konuda yönlendirerek iyi bir insan yapmaya çalışır. Savaş sırasında iyi atıcılığıyla ön plana çıkar.

Alıcı Kişiler

Romanda öne çıkan bir alıcı karakter yoktur. Roman boyunca yönlendirici kişinin etkisiyle alıcı kişiler Ali ve Musa'dır.

Yardımcı Kişiler

Ali: On beş yaşlarında olan gözü pek, korkusuz bir karakterdir. Pembe biçimli bir yüze sahip iri yeşil gözlü yakışıklı bir erkektir. Romanda Tenzile Ali'nin güzelliğine hayran kalır. Bu yüzden ona Kız Ali lakabını verir. Babasının askere gitmesiyle ailenin tüm sorumluluğunu üstlenir. Annesiyle çok çalışarak babasının yokluğunu hissettirmemeye çalışır. Ali babasının teşvikiyle kemençe çalar, mani söyler. Ali de babası gibi iyi atıcıdır. Tenzile'nin gerçek aşkıdır. Ali bir oyunla on beşinde askere alınır ve şehit olur.

Kumandan:*"Sert asker görünüşü altında iyiliksever, yumuşak bir insan yüreği taşıyan yüzbaşı, seferberlik ilan edildikten sonra buraya yerleştiği halde bütün mahallede tanınıyor, seviliyordu."*[277]diye tarif edilir. Romanda şehit ailelerine destek çıkan koruyan bir vatanseverdir. Şakire ve ailesine büyük desteği olmuştur.

[277] Dinamo, *Savaş ve Açlar*, s. 154.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Polis memurları Enver Paşa- Rıfkı, Bakkal Osman Efendi, Temel Çavuş'un annesi Asiye, Temel Çavuş'un bahçe evini kiraladığı Yanko Ağa, Temel Çavuş'un çocukları Asile-Adviyye-Hüseyin-Asiye- Sefer, Osman Çavuş, Tenzile'nin kız kardeşi Azime- abisi Osman, Şuayip, Ömer Çavuş, Zekeriya, Ahmet, Yaşar, Havva, Ali, Mehmet, İsmail, Pembe Bacı, Piç Yusuf.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakteerler

Tenzile:Romanın en önemli kadın tipidir. Roman boyunca kadınlık özellikleriyle ön plandadır. Tatar kızıdır. Mahallenin en güzel kızı olan Tenzile'nin güzelliği anlatılırken tanrıça özellikleri yüklenir. Tenzile karakter olarak erkeğe düşkün, sevilmeyi arzulayan bir kadın olarak tasvir edilir. En büyük eğlencelerinden biri pencere önünde yarı çıplak erkeklere görünmek ve elindeki ayna ile erkeklerin yüzüne ışık tutmaktır. Tenzile tüm bu ters hareketlerine rağmen sevilmeyi arzulayan bir kadındır. Aradığı sevgiyi Ali'de bulur. Onunla evlenmek ister. Ali'nin askere gitmesiyle Rıfkı ile evlenir. Fakat Ali'yi unutmaz.

Tahar Hanım:Tenzile'nin annesidir. İri yarı, geniş omuzlu, ablak yüzlü, Tatar görünüşlü orta yaşlı bir kadın olarak tasvir edilir.[278] Karakter olarak menfaati doğrultusunda hareket eden, bencil, uyanık, yanlışa meyilli olan bir kadındır. Şakire Hanımların bostanından faydalanmak için onlara yakın davranır. Daha sonra Şakire'yi kandırarak Şakire'nin kayınvalidesine ait olan eşyaları çalar. Daha sonra birçok hırsızlık daha yapar. Şakire Hanım'ın tek geçim kaynağı olan şehit parasını elinden alır. Tüm bunlardan vicdan azabı ve pişmanlık duymaz.

Emine Hanım:Romanda cimrilik özelliğiyle ön plana çıkar. Emine Hanım para vererek oğlunu askere göndermez. Maddi açıdan refah içinde yaşayan Emine Hanım yanı başındaki aç insanların halinden almayan, toplum bilinci gelişmemiş biridir. Kileri ağzına kadar dolu olan Emine Hanım kimseye en ufak yardımda bulunmaz, Evinin üst katında oturan Kumandan'ın bir olay sonucu kilerindeki malzemeleri şehit ailelerine dağıtmasından hemen sonra ölür.

[278] Dinamo, *Savaş ve Açlar,* s. 86.

Asiye: Asiye eşinin şehit olmasından sonra geçimini hayat kadınlığıyla sağlamış bir kadındır. Romana dahil edilmesi orta yaşlarında olur. Seferberlik ile gençlerin hayat kadınlığına başlamasıyla dilenci olur. Şakire'ye de dilencilik yapması konusunda baskı yapar. Buna yapamayacağını söyleyen Şakire Musa'yı Asiye ile dilenciliğe gönderir. Asiye'nin tüm çabalarına rağmen Musa dilencilik yapamaz.

Zaman

Romanda zaman Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinde başlar. Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde olaylar devam eder.Romanda olayların zamanı belli bir akış içinde çoğunlukla

Mekân

Ana Mekânlar

Romanda yer alan ana mekânlar Samsun ve İstanbul'dur. Fakat romanın nerdeyse tümüne hâkim ana mekân Samsun'dur.

İç Mekânlar

Temel Çavuş ailesinin evi ve kulübesi öne çıkan iç mekanlardır. Diğer iç mekân da Tenzile'nin evidir.

Dış Mekânlar

Irmak Mahallesi
Kötüköy

3.3.8. Sübyan Koğuşu

Eser Hakkında: 1994 yılında Gerçek Sanat Yayınları vasıtası ile basımı yayımlan *Sübyan Koğuşu,* Hasan İzzettin Dinamo'nun hayatından izler taşıyan kitaplarından biridir. Numaralandırılmış beş bölümden oluşan roman çok hacimli değildir.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Romanda hâkim, üçüncü şahıs anlatıcı ve bakış açısı kullanılmıştır. Dinamo'nun diğer romanlarına nazaran bu romanda olay örgüsüne anlatıcının müdahalesi yoktur. Roman içerisinde ikili diyaloglara yer verilmiştir.

Dil ve Üslup: Hasan İzzettin Dinamo'nun diğer üsluplarına nazaran Sübyan Koğuşu romanında daha argo kullanımları olan bir üslup tercih edilmiştir. Yine adalet anlayışı ile ilgili hiciv üslubu biçim akışı üslubu tercih edilmiştir. Döneme hâkim halk ağzından kelimeler de kullanılmıştır. Dil ve üslup açısından herhangi bir karmaşa yoktur. Sade ve çok oynanmamış bir Türkçe kullanılmıştır.

Teknik Unsurlar: Romanın tekniğine bakıldığı zaman geri dönüş ekniği uygulanmıştır. Diyalog tekniği de gözle görülmektedir. İç monologlar romanda hakimdir.

Olay Örgüsü

Roman, Hüsnü adında bir çocuğun hapishaneye girmesi ile başlar. Hüsnü kendisine tecavüz etmek isteyen oldukça zengin bir adamı yanlışlıkla öldürdüğü için hapse girmek durumunda kalır. Hüsnü'nün girdiği hapishanede kendisi gibi çocuk yaşta oraya girmiş olanların topluca kaldığı bir koğuşa verilir. Bu koğuşa da mahkumlar arasında "Sübyan Koğuşu" adı verilmiştir. Hüsnü daha koğuşa giderken orada bulunan mahkumlar koğuşlardan bakarak ona laf atmaya başlar. Bunun sebebi Hüsnü'nün adeta bir genç kız güzelliğinde olmasıdır. Hüsnü maddi durumu iyi bir çocuk olarak hapishaneye girer ve girdiği gibi üzerindekilerden bu durum göze batar. Daha sonra annesinin göndermiş olduğu yün yatak da dikkatleri üzerine çekmesine ayrı bir sebep olur.

Hüsnü Sübyan Koğuşu'na girdiğinde ilk tanıştığı kişi Boşnak İbrahim olur. Başgardiyanın Hüsnünün uyuması için gösterdiği yer İbrahim'in yeridir. Hüsnü de çok güzel bir çocuk olduğundan, İbrahim bunu kabul eder. Hüsnü'nün kaldığı ilk gece İzmirli (Sarı) Hüseyin onun güzelliğine dayanamayıp, Hüsnü'ye tecavüz etmek ister. Fakat İbrahim buna engel olur. Bu engelleme Hüsnü ile İbahim' birbirine daha çok yakınlaştırır. İbrahim Hüsnü'e onun koruyucusu ve yol arkadaşlığı yaptığını hissetmesini ister. Hüsnü de bu olaydan sonra İbrahim'e para vererek bir kilo helva almasını ister. Koğuşta kalan tüm çocuklara bunu paylaştırır ve annesinin ona tepsi tepsi baklava göndereceğini, bunu da onlarla paylaşacağını söyler. Tüm çocuklar bu sebeple Hüsnü'ye ayrı bir sevgi duymaya başlar.

Bir iki gün sonra Hüsnü uyurken pantolonu başucundan çalınır. Buna ilk tepki gösteren de İbrahim olur. Bu hırsızlıkla devam eder. Birkaç gün parası, kıyafetleri en son da yattığı yatak bile çalınır. Fakat Hüsnü bu hırsızlıklar sırasında çok da uyanık davranır ve kim olduğunu kendisi tespit eder Bu hırsızın kendisni savunan İbrahim olduğunu bir gece uyku sırasında uyumuş taklidi yaparak öğrenir. İbrahim'in gerçek dostu olmadığını bu olaylardan sonra anlar. Bunun sebeplerinden biri Yusuf'un Hüsnü'yü bu olaylar sırasında uyarmasıdır. Yusuf da Hüsnü gibi güzelliğiyle tanınan bir çocuktur. Becerikli ve uyanık olan bu çocuk Hüsnü'nün saf olduğunu bildiğinden ona yardım etmeye çalışır.

Kendisini Sübyan Koğuşu'nun koruyucusu olarak tanıtan Muammer Ağa, aslında Hüsnü'ye tecavüz etme amacı güder. İlk karşılaşmalarında Hüsnü'yü öpmeye kalkar ve Hüsnü'nün kick boks ve dövüş yeteneklerinden nasibini alır. Muammer'in arkadaşı Mevlüt'ün de ona tecavüz etme niyetiyle yaklaşır ve o da dayağını yemiş olur. Hüsnü bu tehlikeyi de kendi yetenekleri ile savurur.

Romanın geri kalan kısmı ise İbrahim ve Hüseyin'in işbirliği ile Muammer ve Mevlüt'ün Hüsnü'yü elde etmesi üzerine kurulur. Adembaba isminde oğlu tecavüzden ölen bir mahkûmun yardımı ile esrar içirilip tecavüz edilmek için uyutulduğu gün, Hüsnü, Adembaba ve gardiyanlar sayesinde kurtarılır.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Hüsnü:"*Pürüssüz bir aklık bir genç kız yüzünü andıran yüz çizgileri, yumuşak bir hava, yalnız zeki bakışlı kara gözler, erkeğimsi, ürkütücü, giderek hesap sorucu gözler.*" [279] Roman boyu güzel olduğu vurgulanan Hüsnü, 15-16 yaşlarında olgunlaşma döneminde olan bir çocuktur. Kendisine tecavüz etmek isteyen birini öldürdüğü için de katil olmuştur.

Hüsnü babasının yardım ettiği bir Uzakdoğuludan onun vesilesi ile dövüş sanatları öğrenir. Kick boks ve benzeri savunma sanatlarına hakim olur. Kendisini

[279] Hasan İzzettin Dinamo, *Sübyan Koğuşu*, (İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları, 1994), s. 9.

hem tecavüz etmek isteyen adamdan korur. Gem de hapishanedeki tecavüzcülere karşı kullanır.

Zengin bir ailenin çocuğu olan Hüsnü yardımsever, zeki ve cömert bir karaktere sahiptir. Bunun en büyük göstergesi hapishanedeki, çocuklara yaklaşımıyla verilir. Annesinin vefatından sonra boşluğa düşen Hüsnü, sevgiye muhtaç olduğunu hisseder ve daha önce kendisine zarar vermek isteyenleri hoş görmeye başlar. Bu düşüncelerinin sonucu olarak tecavüzün eşiğinden döner.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Boşnak İbrahim:Sübyan Koğuşunda Hüsnü'den önce İbrahim; uyanık, yalancı ve bir o kadar da kurnaz bir karaktere sahiptir. Daha sonra istediklerini elde etmek adına Hüseyin'le kurdğu bir tzgah doğrultusunda Hüsnü'ye yakın ve yardımcı gibi yaklaşır. Aslında çok yakınken, onun eşyalarını çalar ve Muammer'e götürür. Bunları yaparken de Hüsnü'nün yanında yer alır. Onun arkadaşı gibi görünür. Sırf Hüsnü'nün parası olduğu için de yanından ayrılmaz ve onun bütün imkanlarından faydalanmaya çalışır.

İzmirli Sarı Hüseyin: Yine Sübyan Koğuşunda İbrahim ve Hüsnü ile kalan Hüseyin, ilk tanımında Çingene Hüseyin olarak adlandırılır. İbrahim'le kurdukları plan doğrultusunda İbrahim Hüsnü'ye yaklaşsın diye onunla kavga eder. Ve koğuşta ona düşman gibi bakar. Bunun amacı Hüsnü'yü inandırmaktır.

Hüseyin orta boyun altında güçlü görünümlü biridir**.** Önceleri İbrahim'le yalandan tartışmış, daha sonra Hüsnü ile arkadaşça konuşmaya çalışmıştır. Hüseyin de İbrahim gibi Muammer'in ayakçısı konumundadır.

Mevlüt: Romandaki rakip ve sunuluş bakımından da ahlaki olarak kötü karakterlerden biridir. Büyük gövdeli, kendi gücüne güvenen, özgüveni yüksek, yıllarca mahpus hayatı yaşadığı için vurdumduymaz bir karaktere sahiptir. Muammer ile birlikte hapishanede bulunan erkek çocuklarıyla birlikte olmak amacı güder.

Romanda "Babuk " olarak tanımlanan Mevlüt karakteri, Hüsnü ile ilk karşılaştığında kavgaya tutuşur. Yaşına ve gücüne rağmen Hüsnü'ye karşı kuvvet kullanamaz ve dayak yer.

Muammer: Romanda Hüsnü'den sonra en çok yer alan karakter Muammer'dir.

Kendisini Sübyan Koğuşunun koruyucu olarak tanıtan Muammer hapishanedeki erkek çocuklarını arzulayan ve onlarla bilrikte olmak için türlü oyunlar oynayan biridir. Hüsnü ile birlikte olabilmek için birbirinden farklı oyunlar oynamıştır. İbrahim ve Hüseyin'le beraber tüm eşyalarını çalıp, sonra ona yaklaşmak için bunları kullanmıştır."*Biraz sonra karşıdan uzun boylu, ince, esmer kuru bir adam ona doğru geldi, Kırk yaşlarında görünüyordu. Yüzünün görünüşü hiç de iyi değildi. Suratında saldırgan, kötü bir anlam vardı. Bu katiller koğuşunda yatan Muammer'di.*"[280]

Yıllardır katil olarak kaldığı bu hapishanede Hüsnü'den önce d ebirçok çocuğu koğuşuna almış, onlarla birlikte olup küçük paralar vermiştir. Hüsnü ile de bu amaçla iletişim bulmaya çalışmış fakat Hüsnü'den sert bir karşılık alıp dayak yemiştir.

Romanın sonlarına doğru annesinin ölümüyle beraber boşluğa düşen Hüsnü'yü tuzağına düşürür. Yemeğe davet eder. Bu yemekte eroin tozlarını baklavaların arasına koyup Hüsnü'yü bayıltır. Soyup tecavüz etmeye kalkar. Adembaba'nın yetişmesiyle bu emeli gerçekleştiremez.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Adembaba:Hapishanede bulunan Efendiler koğuşunda mahkum olan Adembaba iri yarı, elleri ve vücudu kocaman heybetli bir adamdır. "*Yaşım ilerledikçe gövdem daha da çok irileştir, kütük gibi oldu, dışarıdan bir meşe ağacı gövdesini andırsam da, içim sıcak insan duygularıyla doludur.*" Biçiminde kendini tamınlar.

Romanda birçok yerde ve durumda Hüsnü'ye yol göstermeye çaloışır. Hapishane yaşantısına alışkın olan ve oradaki insanların emellerini bilen Adembaba, Muammer ve diğerlerinin amacını bildiğinden, neler yapması gerektiğini sürekli Hüsnü'ye öğütler. Onun neler yapması kimlere güvenip güvenmemesini söyler. Roman sonlarına doğru ise bunun yanında koruyucu ve kollayıcı bir role bürünerek Hüsnü'nün koruyucusu olur. Korumasının altındaki sebep ise kendi çocuğunun da bir tecavüz olayına kurban gitmesinden dolayıdır. Buna maruz olan çocukları kurtarmayı kendisine bir görev bilir.

[280]Dinamo, *Sübyan Koğuşu*, s. 20.

Yusuf:Hüsnü'nün geldiği dönemlerde daha önceden eroin olaylarından dolayı Sübyan Koğuşuna düşer. "*Bunların arasında Yusuf da vardı. Yusuf ötekilere hiç benzemeyen, son kerte becerikli son kerte uyanık bir çocuktu. On dört, belki de on beş yaşlarındaydı. Esmer, yuvarlak yüzünün ortasında fıldır fıldır dönen kara gözleri vardı. Koğuşta uçan herhangi bir sineğin bile nereden kalktığını, nereye konacağını yine ne zaman kalkacağını bilirdi.*"[281] Romanda yer aldığı gibi Yusuf uyanık her şeyi gözleyen bir çocuktur. Bu sebeple hapishanede ne olup bittiğini çok iyi biridir. Hüsnü de geldiğinde bazı durumlarda uyarmaya çalışır. Onunla arkadaş olup zor zamanlarında yanında olur.

Yardımcı Kişiler

Sami Bey:Sami Bey birinci koğuşta kalan eski bir zabıt katibidir. Hapishanede zor duruma düşe çocuklara bilgisi dahilinde dilekçeler yazarak yardım etmeye çalışır. Hüsnü de mahkemeye çıktığında Hakim Bey'in de yönlendirmesiyle Sami Bey'i bulur ve ondan yardım ister. Sami Bey de Hüsnü'nün durumunu öğrenince ona yardım eder.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Romanda karakter sayısı sınırlı olduğundan dolayı dekoratif unsur durumunda çokça kişi bulunmamaktadır. Hüsnü'nün koğuştaki diğer çocuklar diye tanımladığı mahkûm çocuklar. İlk hapishaneye girdiğindeki ona laf atan diğer mahkûmlar ve hapishane müdürü altında çalışan bazı gardiyanlar dekoratif unsur durumundaki kişiler olarak alınabilir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Roman bir hapishanede geçtiğinden dolayı romanın tek kadın karakteri Hüsnü'nün annesi Hicran Hanım'dır. Hicran hanım, oğlu kendisini savunup hapishaneye düştüğü için ona daima bir şeyler gönderir. Hüsnü'nün hapishaneye girmesiyle beraber gecelerce ağlar ve acı çeker. Daha sonra bir hırsızlıktan dolayı eşyaları çalınır ve öldürülür.

[281] Dinamo, *Sübyan Koğuşu*, s. 18.

Hapishane Memurları

Romanda bir mekan olarak aynı anda bir kurum olarak yer alan hapishanede görev yapan Başgardiyan, Cafer Gardiyan ve Müdür Bey, roman boyunca olay örgüsü içerisinde çok da yer almazlar. Başgardiyan ve Cafer gardiyan Hüsnü'nün akıbetinden korktukları için Müdür Bey'e bir şeyler söyler ve yardımcı olmaya çalışır. Romanda mesleki durumları bakımından yer akan bu karakterler detaylı olarak aktarılmaz, sadece birkaç olaya dahil oldukları için ele alınırlar.

Zaman

Romanda tarihsel olarak bir zaman dilimi verilmemiştir. Buna bağlı olarak vaka zamanı kavramı içeriğince sadece birkaç gün gibi görünen bir zaman dilimi kullanılır.

Mekân

Romanda genel anlamıyla tek bir mekan olan hapishanede geçer. Bununla birlikte bu mekan içerisinde farklı isimlerle adlandırılıp sunulan birkaç fakrlı mekan romanda yer alır. Bunlar; revir, Sübyan Koğuşu ve Efendiler Koğuşu'dur.

Sübyan Koğuşu; romanın geneline hakim olan ana mekandır. Bu mekan 18 yaşından küçük olan mahkum çocukların kalmış olduğu bir hapishane odasıdır denebilir. "Sübyan, reşit olmayan anlamında, yani ergenliğini henüz tamamlayamamış olan suçlu çocuklar"[282] olarak tanımlanabilir. Romana adını veren bu koğuşta çocuklar yerde uyur ve genelde fakir ailelerin hırsızlık yapan çocuklarıdır. Hapishaneye düşüp bu koğuşa gelen birçok çocuk Efendiler koğuşunda bulunanlar tarafından cinsel açlıklarını gidermek amacıyla kullanılır. Mekan isimleri burada bu tip yaklaşımları da ayırt ede.

Efendiler Koğuşu'nda ise geneli adam öldürmekten kalan ve yaşları büyük insanların kaldığı odalardır. Revir ise hapishane içerisinde güvenli bir mekan olarak tasvir edilir. Roman karakteri güvende olması için oraya gönderilir. Bu güvenli ortan

[282] Dinamo, *SübyanKoğuşu*, s. 6.

daha sonra roman akışı içerisinde değişiklik gösterse de karakterin en güvenli hissettiği ortam yine bu mekan olur.

3.3.9. Türk Kelebeği

Eser Hakkında: İlk baskısı Yalçın Yayınları tarafından 1981 yılında yapılmıştır.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Romanın anlatıcısı kahramanın kendisidir. Romanı geneline özne anlatıcı hakimdir. Mehmet Ali karakterinin hayat serüveni romanın konusudur. Bu serüveni anlatan yine Mehmet Ali'dir.

Dil ve Üslup: Roman Genel olarak sade anlaşılır bir üsluba sahiptir. Fakat romanın kişi ve mekân olarak farklılık göstermesi eserin diline de yansır. Fransızca kelime ve cümleler romanda verilir. Güney Amerika'da bulunan yerli halkın kullandığı kelimeler romanın seyri içinde yer yer verilir.

Teknik Unsurlar: Romanda kullanılan teknikler geriye dönüş, özetleme ve diyalogdur. Roman özne tarafından anlatıldığı için teknik açıdan güçlü değildir. Hasan Kaptan'ın Guyan' a sürgünü Ahmet karakterine anlatılırken geriye dönüş tekniği kullanılır. Bu anlatım diğer bir teknik olan özetleme tekniğini vermesi açısından önemlidir. Karakterlerin kendi aralarında konuşmasını diyalog tekniğiyle verir.

Olay Örgüsü

Mehmet Ali İzmir'in işgalinden sonra yapılan mitinglere katılır. Mitinglerden sonra yurtsever kimliğiyle bir şeyler yapmaya çalışır. Efelerle çalışamayacağını anlayan Mehmet Ali Yarbay Arif Bey'in kurduğu milli savaş örgütüne gönüllü olarak yazılır. Burada silah ve cephane sıkıntısı çeken Mehmet Ali, Yarbay Arif Bey'in izniyle İstanbul'a cephane soygunu için gider. Mehmet Ali İstanbul'a gelir. Burada Müdâfaa-i Hukuk Derneği'ne katılır. Bir avukatın yanında katiplikte yapar. Kurduğu gizli örgütle İngiliz ve Fransızların cephane odalarını, depolarını soyar. Buradan aldığı cephanelikleri Anadolu'ya kaçırır. Bu şekilde uzun bir süre çalışan Mehmet Ali türlü sıkıntılarla uğraşır. Bir gün silahları teslim etmek için çıktığı yolda

Fransızlarla çatışır. Fransızlar Mehmet Ali'yi hapseder. Ve onunla ilgili birçok şey öğrenir. Mehmet Ali türlü denemelerden sonra hapisten kurtulur.

Dışarıda hapiste tanıdığı Çingene Yaşar'la karşılaşır. Çingene Yaşar. Mehmet Ali'yi Fransız polisine bildirir. Fransız polisinden bir şekilde kurtulan Mehmet Ali kaçak bir hayat yaşamaya başlar. Bir yerde bekçilik yapan Mehmet Ali burada gördüğü Dükter'le birlikte olur. Burada Dükter'le güzel vakit geçiren Mehmet Ali yine Çingene Yaşar' denk gelir. Onu kandırıp öldürmeyi düşünen Mehmet Ali bunu yapamaz. Yaşar'a yine güvenir fakat Yaşar onu tekrar Fransız polisine şikâyet eder. Mehmet Ali Fransız polisleri tarafından yine yakalanır ve hapse girer. Burada Kara Hasan Kaptan'la arkadaş olurlar. Fransızların Güney Amerika'daki esir kampına gönderilen iki Türk'ten biri Mehmet Ali diğeri Hasan Kaptan olur. Denizde giderken yine kaçma girişiminde bulanan Mehmet Ali bunda başarılı olamaz.

Fransız Guyan'ına gelen iki Türk burada çok zor şatlar altında yaşamaya başlar. Mehmet Ali burada becerikliliği ve çalışkanlığıyla Saint Laurent iskelesinde çalışmaya başlar. Mehmet Ali burada çalıştığı sırada bile kaçma fikrini düşünür. Hazırlık yapar. Piye'de bulanan Ahmet adlı Türk'ün yanına gidip orada altın toplayarak Türkiye'ye kaçmayı amaçlar. Mehmet Ali, Hasan Kaptan ve üç Fransız mahkûm Piye'ye gitmek için yolculuklarına başlar.

Zorlu ve yorucu bir yolculuktan sonra Piye'ye varırlar. Piye'de Ahmet'le tanışıp kısa sürede kaynaşırlar. Mehmet Ali Piye'deki yerli halkın sempatisini kazanır. Mehmet Ali burada Kakita isimli yerli halktan bir genç kızla evlenir. Evlendikten kısa süre sonra altın toplamak için nehirde Hasan Kaptan'la çalışırlar. Hasan Kaptan'la çıktıkları altın avcılığı yolculuğundan iyi bir servetle döner. Bu arada eşi Kakita hastalanır ve onu kaybeder. Eşini kaybettikten sonra bunalıma giren Mehmet Ali yine Türkiye'ye gitme planları yapar. Daha sonra yine Reis Kapula'nın kabilesinden Makana, Sahda ve Depumba adlı yerli kızlarla evlenir. Evlendikten bir müddet sonra Hasan Kaptan'la kaçmayı kararlaştırırlar. Bu kararlarını Ahmet'e anlatırlar. Kaçmak için başka bir kabilenin yanına giderler. Türlü serüvenler sonunda Mehmet Ali'nin sıtma nöbeti yüzünde yine Saint Laurent'e dönerler. Burada yine hapsedilen Mehmet Ali ve Kara Hasan Kaptan Lozan Barış Konferansı sonrası serbest bırakılarak ülkeye dönerler. Mehmet Ali burada evlenerek düzenli bir hayat yaşamaya başlar.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Mehmet Ali:Rumeli göçmeni 17 yaşlarında bir gençtir. Mehmet Ali karakter olarak dik başlı, emir altında çalışmayan, zeki, cesur, becerikli, serüvenci, her zorluğa çözüm bulabilen ya da üstesinden gelebilen uyanık ve pratik zekalı bir gençtir. Mehmet Ali karakterini delilik derecesinde yürekli olarak dile getirir. Herkesin yapabileceği iş ona göre değildir. O insanların yapmaya cesaret edemediği şeyleri yapmaktan zevk alır. Yurtsever kimliğiyle ön plandadır. Romanda fiziksel özelliğini başka bir karakter üzerinden kısaca, tıknaz ve ak tenli diyerek betimler. Mehmet Ali gizlenebilmek için takma adlar alır. Bunlar Kazım ve Vasil'dir.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Jozef:Fransızlara ait olan Kumkapı Hapishanesi'nde kaçmak isteyen mahkûmları ihbar eden kişidir. Mehmet Ali'nin öncü olduğu kaçış planını kurtulmak umuduyla Fransızlara ihbar eden kötü bir karakterdir. Romanyalı ve Yahudi'dir.

Çingene Yaşar:Mehmet Ali'yi iki kere Fransız polislerine şikâyet eden kişidir. Kaçak gezen Mehmet Ali'yi gördükten sonra para alabilmek için onu hemen Fransız polisine şikâyet eder. Mehmet Ali'yi şikâyet ettikten sonra onunla tekrar karşılaşır. Mehmet Ali onu öldürmek ister fakat bu fırsatı yakalayamaz. Çingene Yaşar Mehmet Kemal'i tekrar şikâyet eder ve onun Güney Amerika'ya sürülmesine sebep olur.

Pierre:Kendisi de mahkûm olan Pierre kaba kuvveti ve gücü ile diğer mahkûmların yola getirilmesinde görevlidir. Dev gibi iri yapılı korkunç bir insan olarak betimlenir. Mehmet Ali Korsikalı adlı bir mahkûmla kavga eder ve ikisi de zindana atılır. Burada Pierre Mehmet Ali'nin kaburga kemiklerini kırar. Romanda sonraları Piye'ye kaçarken zenci öldürüp yemek suçundan işkence edilerek öldürülür.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Romanda arzu edilen ya da korku duyulan kavramların ikisi de vatan ve yurtla ilgilidir. Roman kahramanı Mehmet Ali Rumeli'den sürüldükten sonra geldikleri bu yurdun da işgal altında olmasına dayanamaz. En korktuğu şey işgal

güçlerinin onları yine vatansız ve yurtsuz bırakmasıdır. Roman bu korkunun getirdiği cesaret ve yürekliliği konu alır.

Daha sonra Mehmet Ali'nin vatanından koparak Güney Amerika'ya gitmesi yurt ve vatan kavramlarını arzu edilen kavram niteliğine büründürür. Mehmet Ali Güney Amerika'da zorlu şartlar altında bile vatan ve yurduna kavuşmak için planlar yapar. Piye'ye girerken arkadaşı Kara Hasan Kaptan ile kanlarını akıtarak yaptıkları Türk bayrağı vatana olan hasretlerini göstermesi açısından önemlidir.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Romanın geneline hâkim yönlendirici kişi Mehmet Ali'dir. Hapiste insanların kaçmasına öncülük etmesi, sömürge ülkesinde kaçış planları yapıp insanları bu doğrultuda yönlendiren kişi yine Mehmet Ali'dir. Romanın seyrinin değişmesi hep Mehmet Ali'nin yönlendirilmesiyle oluşur. Mehmet Ali'yi yönlendiren en önemli güç Halide Edip'in hatiplik yaptığı Sultanahmet Mitingi'dir. Burada ulusal duygunun ne olduğunu öğrenir ve bu duyguyla coşan Mehmet Ali'nin serüveni başlar.

Alıcı Kişiler

Romanda alıcı kişilere ver verilmemiştir.

Yardımcı Kişiler

Çopur Mehmet: Romanda Mehmet Ali'ye zor zamanlarında yardımcı olan arkadaşıdır. Romanda Afyonkarahisarlı kahveci olarak tanıtılır. Fransızlarından kaçan Mehmet Ali Çopur Mehmet'in kahvesine gider. Çopur Mehmet ona para ve elbise ayarlar.

Mihal Çavuş:Fransızlardan kaçan Mehmet Ali Vasil adıyla bir yerde yaşamaya başlar. Fransız polislerinin baskınında Mihal Çavuş Mehmet Ali'ye kaçması gerektiğini söyler.

AdemAğa:Mehmet Ali Belgrad ormanlarında tanıştığını söyler. Adem Ağa sıkıştığında kendini bulmasını söylemiştir. Fransız polislerinin yerini tespitinden sonra soluğu Adem Ağa'nın yanında alır. Orda bir süre kalır Adem Ağa'nın evinde saklanır.

Kara Hasan Kaptan:Kumkapı Hapishanesine tekrar dönen Mehmet Kemal'in o sırada yakın arkadaşı olur. Romanda orta yaşlı, namuslu iş güç sahibi bir adam olarak tanıtılır. Sürmenelidir. Romana dahil olduktan sonra Mehmet Ali'nin en yakın arkadaşıdır. Romanda Mehmet Ali'nin geçirdiği tüm serüvenlerde onun hemen yanındadır.

Mevlüt:Mehmet Ali'nin Saint Laurent'de çalıştığı arkadaşlarından biridir. Çalışanların yemeğini yapan kişidir. İri yarı, uysal bir delikanlıdır. Mehmet Ali'nin boğulmasını önler onu ölümden kurtarır.

Paşazade Ahmet:Guyan'da sürekli adı geçen kişidir. Bir paşa oğlu olduğu için ülkeden sürülür. Fransa'da kalpazanlık yaptığı için Gıuyan'a sürgüne gönderilir. Oradan kurtularak Piye'de kendi kurallarını koyan orayı yöneten kişidir. Yerli halktan bir zenciyle evlenmiştir. Mehmet Ali ve Hasan Kaptan'la iyi arkadaş olur, onlara ülkelerine gitmek için yardım eder.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Halide Edib, Yarbay Arif Bey, Rifat Kaptan, Avukat Emin Bey, Edirneli Muzaffer, Kazım, Unkapanı İrfan, Malatyalı Mehmet, Boşnak Abidin, Feyzi, Nuri Başçavuş, Hayri Bey, Ahmet Şevki,

Güney Amerika'nın yerli halkıda romanda yer alır. Reis Kapula, Hano, Suta, Keta, Kuana bunlardan bazılarıdır. Romanın sonlarında romana dahil olan, Mehmet Ali'nin evlendiği kadının ismi İhsan Hanım'dır. Romanda İhsan Hanım'la ilgili bilgi yer almadığı için dekoratif kişi durumundadır.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Dükter: Mehmet Ali'nin ilk sevdiği kadındır. On üç on dört yaşlarında sokakta kalan bir kadındır. Dükter Mehmet Ali'nin hapsedilmesinden sonra bir süre ona ulaşmaya çalışır fakat ulaşamaz. Mehmet Ali ülkeye döndükten sonra onun bir hayat kadını olduğunu görür.

Branka: Paşazade Ahmet'in Piye'deki karısıdır. Yerli halktan olan Branka eşi yokken ona yardım eden güçlü bir kadındır.

Kakita: Mehmet Ali'nin Piye'deki ilk eşidir. Yerli halktan zenci bir kadındır. Reis Kapula'nın kabilesindendir. Mehmet Ali'nin altın armaya gittiği sırada onun ülkesine gittiğini düşünür. Bu sırada hastalanır Mehmet Ali'nin dönüşünden kısa bir süre sonra ölür. Diğer kabile insanlarından farklı olarak toprağa gömülür. Bir Müslüman gibi duası okunur.

Makana: Mehmet Ali'nin evli olduğu sıralarda onu seven ve onunla olmak isteyen genç kızdır. Reis Kapula'nın torunudur. Sokulgan, neşeli cana yakın bir kız olarak anlatılır. Kakita'nın ölümden sonra Mehmet Ali tekrar evlenir. Evlenmek için yarış düzenler. Üç genç kız yarışı kazanır. Bunlardan biri Makana'dır. Diğerleri Sahda ve Depumba'dır.

Zaman

Romanda belirtildiği gibi olaylar 1919 İzmir işgali ve Lozan Barış Konferansı'nın imzalandığı 1923 yılları arasında olur. Romanın anlatıldığı 1919 tarihinden sonra karakterin iki yıllık çalışma süresini söylemesi romanın başlangıcını oluşturur. Roman kahramanın anlattığı olaylar 1921 yıllarına tekabül eder. Romanın sonu ise 1923 yılından sonraya denk gelir. Antlaşma ile ülkeye dönen kahraman olayları anlatmaya devam eder.

Mekân

Ana Mekânlar

İstanbul

Güney Amerika

İç Mekânlar

Paşazade Ahmet'in evi

Dış Mekânlar

Fransız Cezaevi

Kumkapı Cezaevi

Marsilya Cezaevi

Guyan

Saint Laurent

Piye

3.3.10. Anadolu'da Bir Yunan Askeri

Eser Hakkında: Eserin konusu savaştır. Dinamo'nun kendine has yorumları da eserde bulunmaktadır. 1988 yılında yayımlanmıştır.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Ben anlatıcı hâkim bakış açısı kullanılır. Aynı sayfada iki farklı anlatım biçimi kullanılır.

Dil ve Üslup: Dili sade ve gerçekçi bir dille yazılmıştır.

Teknik Unsurlar: Teknik olarak bakıldığında kısmen olay anlatımı tekniği kullanıldığı görülmektedir. Kısmen iç çözümleme tekniği de kullanılmıştır. Gösterme ve iç monolog teknikleri oldukça yoğundur.

Olay Örgüsü

Yunan ordusunda görevli olan Adamo(Adem)in Türk -Yunan savaşı sırasında Yunan ordusunun Türkiye'yi terk ederken Adamo'yu geride bırakmasıyla başlar. Adamo rahatsızlığından dolayı Yunan ordusu Türkiye'yi terk ederken uyuya kalır ve uyandığında yanında kimseyi göremez. Savaş sırasında yabancı bir ülkede tek başına kalan Adamo büyük korkular yaşar. Tek başına dolaşmanın sakıncalı olacağını düşündüğünden yakınlarda bulunan ormana sığınır ve orada yaşamın yollarını aramaya baslar. Ormanda bulunan cevizleri ve kestaneleri bularak yaşamını devam ettirmeye çalışsa da bunlar da yeterli gelmeyince solucan ve salyangoz aramaya başlar, onları yiyerek protein ihtiyacını gidermeye çalışır.

Ormanda yaşarken o yörede oturan çerge yani göçebe ailelere denk gelir ve yaşamını sürdürmek için oraya gitmeyi düşünür. Evcilleştirdiği keçisi ile birlikte baygın halde göçebelere yakın bir yerde bulunur.

Onu keçisi ile birlikte bulan kızın adı zülfikardır. 14 yaşlarında olan bu kız onu bulduğunda korkar o an oradan geçen ahmedaki isimli yaşlı göçebe alır ve evine götürür. Hasta olduğu için baygın halde bulunan Ademo gözlerini ahmetakinin evinde açar. Onların evinde sağlıklı yiyecekler yiyip dinlenen Ademo korkuyla

yaklaşsa da Ahmet Ağa ki ve ailesinin sıcak yaklaşımı onu bu korkularından arındırır.

O evde yıkanır ve birkaç gece Ahmetakin'in kızı Fatma ile birlikte olur. Daha sonra kaz Mehmet isimli genç bir çerge üyesinin hışmına uğrar ve kavga eder. Kaz Mehmet yöredeki kızları Adem olan kıskanır ve bunun için onunla uğraşır. Jandarmaya ihbar eder. Ahmet o da bunu öğrendiğinde tekrardan ormana kaçar.

Ormanda birkaç gün daha yaşamını sürdürürken Zülfikar çıkıp onun yanına gelir. En başta zorlanacağını düşünse de Zülfikar ile ormanlarda daha güzel yaşamaya başlar. Ormanda kendilerine bir barınak yapıp çeşitli yiyecekler bularak yaşamlarını sürdürürler. Bir zaman sonra Zülfikar orada yapamayacağını anlar ve çıkış yolu arar. Daha sonra bir gün ansızın ormandan göçebe olan çerge kabilesinin yanına kaçar. Adem o da yiyecek bir şeyler bulmak adına sağır ve dilsiz taklidi yaparak kasabalara köylere iner.

Bir evde kendine iş bulan Adem o birkaç gün de burada karnını doyurur. Yine Yunan askeri olduğu için jandarma tarafından öldürülme korkusuyla ormana geri döner. Açlıktan dolayı ufak tefek hırsızlıklar yapsa da özünü kaybetmemeye çalışır. Daha sonra orman etraflarında silahlı askerler görünce ormanın derinliklerine çekilir ve orada yaşamını sürdürür.

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Ademo: Roma'nın baş kişisi olan Adem o bir Yunan askeridir. Rahatsızlığından dolayı uyuyup kaldığı bir anda ordunun kendisini terk etmesiyle bambaşka bir hayatın içine atılır. *‘’Yani Yunan askerlerinden biriyim Yunan ordusu yenilip İzmir'e doğru çekilirken ben hasta olduğumdan gidemedim geride kaldım o zamandan bu yana da bu ormanlarda yaşıyorum.’’*[283]

Bir Yunan askeri olduğundan orman yaşantısında korkusuz ve çevik bir yaşam sürer. Tek korkusu Türk halkı ve askerleri tarafından yakalanıp öldürülmektir.

[283] Hasan İzzettin Dinamo, *Anadolu’da Bir Yunan Askeri*, (İstanbul: Gerçek Sanat Yayınevi, 1988), s. 115.

Hayvanları seven onlarla arkadaşlık kuran ve doğada bir süre dayanabilecek kadar bilgilidir.

Bazı durumlarda Yunan askeri olduğundan ve ne amaçla Türkiye'de olduğundan haberi olmadığını belirtir. Utangaç bir tavra sahip olan Adamo uzun boylu sarışın ve kumral tenli bir Yunan erkeğidir.*"Zülfikar 13-14 yaşlarında güzel bir kızdı esmer teninin her zerresi ışıl ışıl yanıyor gibiydi çerge'de okumuş kaz Mehmet'in nişanlısıydı."*[284]

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Kaz Mehmet:*"Gövdesinin rengi hiç de esmer vatandaşlarınkine benzemeyen gaz Mehmet o gün Ekin biçmeye gitmemiş bir yanda oturarak hep beni gözetlemişti.''*[285]

Kıskanç bir erkek olan gaz Mehmet adam onun çergeye gelip kadınların dikkatini çekmesine katlanamaz. Yöredeki genç yaşlı tüm kadınların peşinde olan kaz Mehmet birçok kadınla birlikte olmayı ister ve elde edemediklerine de tecavüz eder. Halk arasında devlet adamı olarak bilinen gaz Mehmet'e içerge halkı da karşı çıkamaz. Muhbirliği sebebiyle bir gün kavga ettiği adam oyu jandarmaya ihbar eder ve bugünden sonra adam ol orada barınamaz ve kaçmaya karar verir.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Roman başı ise adam olun en büyük korkusu Türkler ve Türk askerleri tarafından yakalanıp eziyet edilerek öldürülmektir. Bunun dışında orman yaşamı süren Adamo, ormandaki vahşi hayvanların saldırısından ve açlıktan ölmekten çekinir ve korkar. Bu korkusunu da kendi yanında yetiştirmiş olduğu hayvanlarla birlikte karşı koyar. Fakat öldürülme korkusunu roman sonuna kadar atlatamaz ve bu korku ile yaşamaya devam eder.

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Ahmedaki: Çerge yöresinde göçebe olarak yaşayan çengel ailelerinden en büyüklerinden biridir. Yardımsever ve koruyucu bir karaktere sahip olan Ahmedaki Adamo'yu baygın halde bulup kendi evine getirir eşi Saniye ve kızı Fatoş ile birlikte

[284] Dinamo, *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*, s. 30.

[285] Dinamo,*Anadolu'da Bir YunanAskeri*, s. 46.

ona bakar gereksinimlerine sağlar ve yardım ederler. Kendisi de Yunan kökünden geldiğini Adamo'ya anlatır ve Türk milletinin Yunanlılar gibi yaklaşmadığını daha merhametli olduğunu söyler. Adam uyu ülkesine göndermek için ona fikir sunar fakat adam o ahmedaki'nin bu fikrini öldürüleceği korkusundan dolayı kabul etmez. Ahmetaki yaşlı sözü dinlenen ve batı düşüncesine de hakim bir Anadolu göçebesidir.

Alıcı Kişiler

Dul Fatoş

Yardımcı Kişiler

Eşkiya Karapaşa: *"Eşkiya karakaş'a 40 yaşlarında görünen henüz gençlenebilecek bir adamdı arkasında 15 yıllık bir eşkıyalık süresini yatarak doldurmuştu."*[286]Adamo'nun ormanda av esnasında iken tanıştığı eski bir hükümlü ve yine hapis cezası olan bir dağ eşkıyasıdır.Av esnasında tanıştığı Ademo'ya ormanla ilgili yardımlarda bulunur. Ona öğütler verir. Yıllarca ormanda Ademo gibi kaçak hayatı yaşayan bir eşkıyadır.

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Roman genelinde doğa hayatında karşılaşılabilecek birçok hayvan da karakter olarak yer alır. Adamo'nun ilk mağarada kaldığı dönemde yanında yetişen iki küçük ayı yavrusu vardır. Adamo onlarla yaşadığı için iki ayı yavrusuna da isim takmıştır. Bunlardan kız olana Charlot erkek olana da Werther adını verir. Mağara yaşamında onlara sığınır ve onlarla dost olur.

Adamo ormanda gezerken yaralı bir keçiye rastlar. Bu keçi yeni doğum yapmış ve yavruları kurtlar tarafından yenmiştir. Adamo da yaralı keçiye sahip çıkar ve mağaraya taşıyıp yaralarını sarar. Keçiye Safo adını veren Adamo ona baktıkça Keçinin de sütünden faydalanıp karnını doyurur. Uzunca bir süre Safo ona yol arkadaşlığı yapar. Çeşitli risk durumlarında Adamo onu korur o da Adamo'yu korur. En nihayetinde Adamo'nun bayılıp Çerge dolaylarında ölüm kıyısındayken Safon'un onun yanında olması ölüm ile başbaşa kalmaktan korur. Safo sayesinde Çergeliler Adamo'yu ölümden kurtarır.

[286] Dinamo, *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*, s. 102.

Çerge'den ayrılıp tekrar ormana döndüğünde ise bir Ege vaşağı ile karşılaşır ve küçük bir yavru olan vaşağı büyütür besler. Ve ona Kaplan adını verir. Doğadaki tehlikelere karşı Kaplan onu korur. Zülfikar ile birlikte orman yaşamını sürdürürken Kaplan da onlara yoldaşlık eder. Tükenme noktasına geldikleri zaman Kaplan sayesinde ava çıkma fikri akıllarına gelir. Gece ava çıkmaya başlarlar ve Kaplan hem kendini hem de onları doyurmaya başlar. Bıldırcın avına giden Adamo Zülfikar ve Kaplan bolca besin kaynağı elde eder. Bu fikir onları uzun bir süre yaşama bağlar.

Romanda en son hayvan da Eşkıya Karapaşa'nın köpeği Zeynep'tir. Bir avcı köpeği olan Zeynep sahibine sadık ve onun dilinden anlayan bir özelliktedir.Bu hayvanlar ve karakterleri roman içerisinde önemli bir yer tutar. Doğa yaşamından bahseden eserde en önemli etken olarak yer alır. Bir karakter olarak özellikleri ve etkileri roman boyunca anlatıcı tarafından hissettirilir.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Sosyal ve mesleki özelliğine göre roman kişiler bulunmamaktadır.

Kadın Karakterler

Zülfikar: Göçebe bir hayat yaşadığından doğaya dair bilgili ve becerikli bir kızdır. Yerinde duramayan heyecanlı ve korkusuz bir karaktere sahiptir. Adamo onların yöresinden kaçıp ormanlara sığınınca o da onun peşinden ormanlara gider. Onunla yaşama isteği onu bu yollara sürüklemiştir. Maceraperest bir kız olan Zülfikar doğa hayatının acımasız ve uzun yolculuğuna dayanamaz ve bir süre sonra ailesinin olduğu çerge yöresine göçebe hayatına geri döner.

Saniye: saniye Ahmedaki'nın eşidir. Eşi gibi yardımsever ve samimi bir kadındır. El mahareti çok olan saniye kadın adam oluyor doyurur ona kalacak yer sağlar ve yıllarca yıkanmadığı için ona güzel bir banyo yaptırır. Adam ol yakışıklı bir çocuk olduğundan saniye kadın kızı dul Fatma'yı onunla birlikte olması için ikna eder ve orada kalacağı gecelerde kızı dul Fatma'yı adam onun yatağına gönderir.

Dul Fatoş: Ahmetakin'in kızıdır. Orta yaşlarda olan dul Fatoş annesi ile birlikte adam oyu yıkar temizler ve ona yatacak yer sağlar. Annesinin de telkinleri ile yakışıklı bir genç olan adam oyna yatmaya karar verir. Birkaç gece adam olun yatağına misafir

olan dul Fatoş. Onunla uzun seneler birlikte olmak arzusundadır. Adam olun içeri gelen gitmesi ile beraber dul Fatoş da ailesi ile birlikte yaşamına devam eder.

Zaman

"1922 de bizim Yunan ordusu Kemal Paşa'nın ordusuna yenilip de İzmir'e doğru çekilirken ben hasta olduğumdan bir köşede kalmışım."[287]

Eser içerisinde güz dönemi, yaz ayları, birkaç yıl gibi zaman dönemleri belirtilir. Eserin zaman açısından vaka Zamanı bildiren dönemleri bunlardan ibarettir.

Mekân

Romanda mekân olarak en geniş çerçeve ile Orman karşımıza çıkmaktadır. Eserin tamamına yakınında hâkim olan mekân ormandır. Orman yaşamının zorluğu doğanın sunduğu güzellikler ve zorluklar karşısında insanın mücadelesi aktarılır.

Bunun dışında Bayramiç adı altında bir kasaba da ikinci bir mekân olarak görülür. Burada ağaç kesmek için çalışan Adamo jandarmaların kendisini yakalaması korkusuyla iki üç gün içinde oradan kaçıp ormana döner.

3.3.11. Musa'nın Mapusanesi

Eser Hakkında: Eser, şairin mapusanedeki yıllarını anlatmaktadır. 1988 yılında kaleme alınan bu kitap, ilkbaharın en güzel zamanlarında mapusanede ızdırap, acı ve korkunç dolu olayları anlatan bir kitaptır.

Anlatıcı ve Bakış Açıları: Ben merkezli bakış açısına gore yazılmıştır. Aynı zamanda anı tadında bir roman olmuştur. Karşılıklı sohbet az ve daha çok yaşanan olaylar ben ağzından anlatılmıştır.

Dil ve Üslup: Dili sade ve anlaşılır bir dildir. Bazı noktalarda benzetmeler ve doğadan da faydalanılarak yazılmış bir eserdir.

Teknik Unsurlar: Romanda doğa ve mapus hayatı bir arada verilmiştir. Genel itibariyle şuur akışı tekniği ile yazılmış bir eserdir. Arada iç monologlar da yapılmıştır. Ayrıca kısmen gösterme tekniği ile de yazılmıştır.

[287] Dinamo, *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*, s. 33.

Olay Örgüsü

Olay örgüsü mapusanede geçmektedir. Susuş Kuleleri'nin ne kadar acı dolu ve elem verici bir yer olduğundan bahsederek romana başlangıç yapılmıştır. *'' Bu kulelerde kara düşlerin uçurumlarından aşağı ne korkunç çığlıklar salınır kimse bilmez. Bu kulelerde canavar tohumları taşıyan ne gizli yaralar alındığını da kimse bilmez.''* [288] Mapusanede başından geçen olaylar gerçekçi şekilde anlatılmıştır. Olaylar ilk başta mayıs ayında başlamaktadır. Mapusaneye girmesindeki suç ise *'' Ey Türk işçisi ve köylüsü teşkialtlan!''*[289] demesinden kaynaklı olmuştur.

Mapusaneye girdikten sonra yaşadıklarını ve tanıştığı yeni kişilerle sohbeti ile devam etmiştir. Burada haksız yere kaldığını düşünen şair, mapusanede acı dolu günlerini kaleme almıştır. Kaçmaya çalışan kişiler ve bunların başarısız girişimleri mapusanede alarm çaldırmıştı. Bunun da sonucunda bir müdür atanmıştı.

Olayların devamı ekim ayında yaşanan olaylarla devam etmektedir. Gene düş kırıklıkları ve üzüntüyle zaman geçmektedir. '' Ekim gecesi serin. Son cırcır böcekleri, birer yana gizlenmiş, umutsuzca ötüşüyor. İçimde henüz anlamını bilmediğim üzüntülerin kara çiçekleri, ay ışığına karşı ağılı gülümseyişleriule açılıyor. (…)''[290]

Olaylar mapusane etrafında sıkıcı, yorucu, bitkin ve özgürlükten uzak geçmektedir. İçeride hapseilen kişilerin çıkış yolu bulmaya çalıştığı ama bundan çok uzakta olduklarını da bildikleri halde ufacık da olsa bir umutla günlerini mapusanede geçirmektedirler. Cumhuriyet Bayramı'nın da yaklaşmasıyla genel af heyecanıyla günlerini geçirmektedirler. Zaman içerisinde mapusaneden beraat edenler ve af edilenler olmuştur. Aynı zamanda başka kötü hadiseler de yaşanmıştır. '' Mapusane, bir yandan bizim eski tanışlarımızı birer paçavra gibi dışarı fırlatıp çevremizi boşaltırken bir yandan da durmaksızın ülkenin mutsuz çocuklarından yığınla insanı yuyutor, obur bir dev gibi, bana mısın demiyor. (…)''[291]

Romanın sonlarına doğru Musa efendinin tahliye oluşu ve nihayet özgürlüğüne doğru attığı adım kaleme alınmıştır. Yaşadığı bu zorlu ve kederli

[288] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 10.

[289] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 17.

[290] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 49.

[291] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 163.

mücadele nihayet bitmişti. Artık özgür bir insandı. ‘’ Yirmi üç nisanı yirmi dörde bağlayan gece koğuşta üç arkadaş kaldık. Jandarmalar, bütün gece tepemizde yanık köy türküleri söyleyip durdular. Uyku ile uyanıklık arasında bir gece geçirdikten sonra erkenden yerimizden fırladık. (…) Sonra, öbür koğuşları da dolaşıp mahpusları, tanıdık tanımadık toptan selamlayarak Müdüriyet’e gittik. (…) Sonra, dört yıl önce 1935’in 24 Nisan günü girdiğimiz iki kanatlı kırmızı boyalı kocaman kapının içinde açılmış kapımsı bir delikten, 1939 yılı 24 Nisan’da dışarı çıktık.’’[292]

Şahıs Kadrosu

Fonksiyonları Bakımından Roman Kişileri

Birinci Derecede Kişiler (Başkişi)

Musa Efendi: Romanda boşrol olan kişidir. Bir beyanname yüzünden hapsedilmiştir. Mayıs ayında başlayan bu korkunç günden sonra başından geçenleri ve şahit oldğu olaylar karşısında sergilediği tutum ve davranışları korku ve eziklikle yaşamış kişidir.

Musa efendi; talihsiz, yalnız, kuşkucu ve şüpheci bir kişidir. Mapusanede zor günler geçiren Musa efendi hem aç hem parasız hem de işkencelere maruz kalmıştır. Bunları da haksız yere yaşadığı için ekstra üzüntü ve acı duymaktadır.Haksız yere girdiği mapusaneden çıkmak için gün sayan Musa efendi, tahliye işlemlerini heyecanla beklemektedir. Bunun için de ayrıca sevin ve sabırsızlık yaşamaktadır. Bir an önce hak ettiği özgürlüğe kavuşmaya çalışmıştır.

Rakip veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Ulvi: Şairin mapusaneye girmesindeki etken olan kişidir. Şairin beynine girerek işçiler için bir şeyler yazılması gerektiğini söylemiştir ve bunu da Valiliğe ve Emniyet Müdürlüğü’ne götürmüştür.*‘’İşte ne yazık ki, ben dikkatle hazırlanmış olan bu tuzağa düştüm, Ruşen Zeki başta olarak on altı kişiyi daha hapisaneye düşürdü.’’*[293]

[292]Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 209 – 210..

[293] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 18.

Arzu Edilen Kişiler veya Korku duyulan Kişiler ya da Kavramlar

Duce: Diğer adı da Mussolini'dir. İtalya'yı iyi devlet adamları yetiştirmek için olacak bütün sosyalistlerle komünistleri mapusanelere dolduran kişidir.

Salahattin: Şeyh Said'in oğludur. Mapusanedekilerin imamıdır. ''Onu Türkler de Kürtler kertesinde seviyor. Salahattin, çok ağırbaşlı. Ne var ki aydın bir kişi değil.''[294]

Yönlendirici (Yön verici) Kişiler

Çerkez Nusret: Hapisten kaçmak için birkaç kişi ile birlikte plan yapan ve grubu yönlendiren kişidir. Sadece kendisi kaçmayı başarabilmiştir.

Matbaacı Tatar Kadri: Yukarıdan gelen emirle birkaç gence haksız yere altı ay ceza vermesi gerekirken dört yıl hapis cezası veren kişidir.

Alıcı Kişiler

Romanda alıcı kişiler bulunmamaktadır.

Yardımcı Kişiler

Muzaffer: Şairin yazdığı beyannemeyi teksir makinasında çoğaltan kişidir. Aynı zamanda mapusanedeki elektrik tesisatında işçi olarak çalışmıştır. Kendisini çabuk sevdiren vesempatik bir kişiliğe sahiptir. '' Onun bu sempatik ilişkileri, Müdür Kemal Bey'den tutun da başgardiyana, bütün gardiyanlara, bütün hafif, ağır hükümlülere uzanıyor.''[295]

Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler

Karaşarlı Hüseyin: Sekizinci Koğuş'un damağasıdır. İdama gidecek olan kişidir. Aynı zaman yufka yürekli ve iyiliksever bir kişidir. Yaptıklarından pişman olmuş ve hükümetten yaptığı hatanın farkında olarak af dileyen kişidir. '' Ne olur, hükümet de

[294] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 123.

[295] Dinamo, *Musanın Mapusanesi*, s. 115 - 116.

acısa bize. Çocuktuk henüz sekiz yıl önce. Mehmet'le başımızı belaya soktuk. (…)''[296]

Ruşen Zeki Hoca: Musa efendi ile cezaevine birlikte girdiği kişidir.

Gardiyan Rasim Baba

Aynacı Şevki Usta

Resneli Dilaver: Mapusanenin en çok tanınan isimlerindendir. Kahvede Yusuf bey adında birini altıpatlarla öldürdüğü için on beş yıl ağır ceza yemiştir.

Karslı Hıdır

Mutahhar Şerif: Cezaevleri genel müdürüdür.

Nazım Hikmet: Musa Efendi'nin mapustan arkadaşıdır.

Sosyal ve Mesleki Özelliğine Göre Roman Kişileri

Kadın Karakterler

Öğretmen Melek: Şair mapusanedeyken şairi görmeye gelen kişidir.

Zaman

Zaman olarak ilk başlarda mayıs ayında başlamaktadır. Daha sonra ekim ayının da zorluğu ile başından geçen olaylar anlatılmıştır. Bu zamanlar mapusaneye girdiği zaman itibariyle başlamıştır. Mapusaneye girdiği yıl tam olarak verilmemiştir.

Zaman olgusu tam olarak kitabın sonlarında verilmiştir. 1935 yılının 24 Nisan'ında başlayan bu zorlu serüven tam olarak 4 yıl sürmüştür ve 1939 yılının 24 Nisan'ında son bulmuştur.

Mekân

Mekân olgusuna bakıldığı zaman Ankara'ya bağlı Susuş Kuleleri bulunmaktadır. Bir diğer mekân da Ankara Cezaevi'dir.

[296]Dinamo,*Musanın Mapusanesi*, s. 15.

3.4. HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ÖYKÜLERİ

Hasan İzzettin Dinamo, birçok farklı tarzda eserleri olan bir şairdir. Bunlardan birisi de öyküdür. Hasan İzzettin Dinamo, öykü olarak sadece bir adet öykü kitabı yazmıştır. Daha çok şiirlere ve romanlara ağırlık vermiş bir yazardır. O öykü kitabının adı da Savaşta Çocuklar isimli öykü kitabıdır. Bu eser ise daha sonra kaleme alacağı "Öksüz Musa" ve "Savaş ve Açlar" kitabına ilham olan hikayelerdir. Bu hikayeler ise Hasan İzzettin Dinamo'nun kendi hayat hikayelerinden oluşur. Bir nevi daha az kelimeyle aktardığı hikayelerini daha uzun hikayeler haline getirerek romanlaştırmıştır.

3.4.1. Savaşta Çocuklar

Dinamo'nun bu eseri, Öksüz Musa adlı eseri ile büyük oranda benzerlikler taşımaktadır. Dinamo, burada kendi öyküsünü kaleme almıştır. I. Dünya Savaşı'nda babasını ve ağabeyini kaybettikten sonra Darüleytam'a gönderilir. Burada zorlu ve cetin hayat mücadelesi vermiştir. Zamanın zorlu şartları, savaşlar, ülkenin zor durumda olması ve daha birçok nedenden dolayı yardımlar da gitmemektedir. Bu da üstüne eklenince zorluğu daha da zorlaştırmıştır. Bu öykü de bunu anlatmaktadır. Özellikle Beykoz Darüleytamı yıllarını anlatan bu öykü kitabında çocukların savaş esnasındaki çaresizliği, ellerinden hiçbir şeyin gelmemesi, öksüz ve yetim oldukları, yalnızlıkları, karşılaştıkları zorluklar, bazen yemeği dahi zor yemeleri ve daha yaşanan birçok acı verici olayları eserinde yazmıştır.

SONUÇ

Hasan İzzettin Dinamo 1940 kuşağı sanatçıları arasında yer alır, döneminde birçok şair ve yazarla ilişki kurar ve dönemin önemli sanatçılarından etkilenerek sanat çizgisini oluşturur. Dinamo'yu geliştiren ve etkileyen isimler ve onların oluşturduğu eserler Dinamo'nun tüm eserlerinde yer alır.

Bu çalışmada ise geçmiş dönemde yapılmış olanların haricinde Dinamo sanatı, hayatı ve eserlerinin incelemeleri bilimsel olarak ilk defa toplu bir şekilde incelenmiştir.Bu inceleme Kutsal İsyan (5 Cilt) ve Kutsal Barış (6 Cilt) romanlarını da barındıran 12 adet romanı, 10 adet şiir kitabını, 1 adet öyküsünü ve 3 adet de hatıra kitabını kapsamaktadır.

Romanları teknik ve içerik açısından nitelikli olarak adlandırılabilir. Romanlarının genelinde geriye dönüş, bilinç akışı, leitmotif ve iç monolog gibi farklı teknikler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple romanları teknik açıdan niteliklidir denebilir. Romanlarındaki anlatıcının da farklı formları tepit edilmiştir. Romanlarında farklı bakış açıları kullanması, farklı tarzlarda anlatım tekniklerine yer vermesi romancılığına ivme kazandıran yönlerden biridir.

Roman karakterleri bağlı bulunduğu çevrenin dili ile konuşturulur. Bu sebeple romanda farklı kültür ve çevreden hallk deyişleri, ağız özellikleri bulunur. Bu yönleriyle romanların genelinin üslup açısından zengin olduğu görülür.

Romanları ve onun dışındaki eserlerinin çoğunun Hasan İzzetin'in kendi hayatından izler barındırdığı tespit edilmiştir. Bu tespit anılarından hareketle kanıtlanabilir. Romanlarının büyük bir bölümü hayatının çeşitli evrelerinde yaşadıklarından oluşan otobiyagrafik romanlardır. "Kutsal İsyan" ve "Kutsal Barış" nehir romanları Kurtuluş Savaşı Dönemi ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti yıllarının gerçekçi bir şekilde işlendiği romanlarıdır. Bu eserleri oluştururken Dinamo kimi gerçek belgelerden de yararlandığı görülür. Romanlarında en dikkat çeken özellik ise yazarın eserlerinin tamamının bir bütünlük oluşturmasıdır. Birçok romanında diğer bir romanın hazırlık safhaları ya da romanların yazılış amacının verildiği tespit edilmiştir.

Şiirleri teknik ve tematik açıdan zengin bir içeriğe sahip olup, çalışmada içerikleri bakımından incelenmiştir. Temel olarak teknik unsurlara değinilmiş olsa da

çalışmada şiirleri muhteva bakımından tahlil edilmiştir. Şiirlerin konusunu oluşturan şairin dünya görüşü, ideolojik tutumu, vatan sevgisi, sürgün yılları, doğa sevgisi ve aşkı içerdiği görülür. Şiirinin ilk dönemlerinde halk şiiri ve turancı şiirler yazdığı tespit edilen Dinamo'nun hayatı boyunca yaşadıkları sebebiyle şiiri de görüşünün de onunla beraber yön değiştirdiği görülür. Şiirini hem yapı hem konu bakımından etkileyen en güçlü sebebin Nazım Hikmet olduğu görülür. Çünkü bu tanışma onu hem ideolojik hem de sanata bakış açısı yönüyle değiştirir. Şiirlerini ele alırken sosyalizm, komünizm ve mitolojinin kavramlarını sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı şiirlerin isimleri ve konuları bu fikri ve ideolojik kavramları yansıtan önemli bir güçtür. Bunun yanında şiirlerinde dikkat çeken önemli unsurlardan birinin doğa sevgisi olduğu görülür. Bu doğa sevgisini batı edebiyatındaki isimlerle temellendirir. Bu etki Vergilius ve Jean-Jacques Rousseau gibi isimlerle olur.

Hasan İzzettin'in "6-7 Eylül Kasırgası", "İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları", "TKP Aydınlar Anılar" isimli 3 adet hatıra kitabı bulunmaktadır. Nazım Hikmet, A. Kadir, Arif Dino, gibi öne çıkan sanatçılarla ilişkilerini kültürel ve edebi sohbetlerini, ideolojik düşüncelerini anılarında aktardığı görülür. Eserleri ile çeşitli bilgiler de yine anılarında yer alır. *Yeni İnsanlık*, *Yeni Edebiyat*, *Yeni Ses* gibi çeşitli dergilerde yazıları yayımlanır. Yazarın bu yayımlarının varlığı anı kitaplarında tespit edilmiştir. Anılarında dikkat çeken bir diğer husus döneminde filizlenen birçok yazarın ürettikleri eserlerin ilk okuyucularından biri olduğunun aktarılmasıdır. Özel hayatına dair birçok olay ve durumu barındıran anıları kişiliği hakkında bilgi edinmeyi sağlar. Romanlarının birçoğunun otobiyografik romanlar olduğu ise bu anılarından hareketle anlaşılabilir. Tüm bu materyalleri barındırdığından hayatının ve eserlerinin incelenmesinde büyük bir fayda sağlar.

1940 kuşağının ideolojik yaklaşımını, sosyal ve kültürel olaylarını, siyasi kişileri ve savaş durumlarını eserlerinin geneline aktarması sebebiyle bu kuşağın anlaşılabilmesi adına Dinamo da okunması gereken yazarlar arasında önemli bir yer tutar. Çalışmanın amacı da Hasan İzzettin Dinamo'nun sahip olduğu bu önemli külliyatın akademik bir şekilde incelenip akademi dünyasına sunulmasıdır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun eserlerini kaleme alırken tek bir doğrultuda ilerlemediği görülür. Birbirine karşıt gibi görünen birçok ögeyi aynı eser içerisinde

görmek mümkündür. Zorlu ve çalkantılı bir hayat serüveni geçirdiğinden, sanatı da hayatı ile orantılı olarak birçok farklı rengi, düşünceyi ve duyguyu barındırır. Romantik ögelerden realist ögelere, halk edebiyatı kullanımlarından Cumhuriyet dönemi şiire, Turancı şiirlerden Marksist şiire kadar birbirinden farklı özellikleri barındıran birçok sanat ögesini içine alan bir yazarlık-şairlik hayatına sahiptir. Tüm bu özellikleri sebebiyle yazar ve şair Hasan İzzettin Dinamo Cumhuriyet Dönemi 1940 kuşağının önemli sanatçılarından biridir.

KAYNAKÇA

Altınkaynak, Hikmet. *Edebiyatımızda 1940 Kuşağı*. İstanbul: Yaylacık Basımevi, 1977.

Asan, Ömer. *Hasan İzzettin Dinamo*. İstanbul: Belge Yayınları, 2000.

Akar, Yeliz. *Sessiz Bir Sürgün Hasan İzzettin Dinamo*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2021.

Bezirci, Asım. *On Şair On Şiir*. İstanbul:May Yayınları, 1971.

Çetin, Nurullah. *Roman ÇözümlemeYöntemi*. İstanbul:ÖncüKitap, 12. Basım, 2013.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Deniz Feneri*. İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1937.

Dinamo, Hasan İzzettin. *SavaşveAçlar*.İstanbul: May Yayınları, 1968.

Dinamo, Hasan İzzettin. *6 – 7 Eylül Kasırgası*.İstanbul: May Yayınları, 1971.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalBarış*.1. Cilt.İstanbul: May Yayınları,1971.

Dinamo, Hasan İzzettin. *ÖksüzMusa*.İstanbul: May Yayınları, 1973.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalBarış*.Cilt 5.İstanbul: Divan Matbaası, 1974.

Dinamo, Hasan İzzettin. *MapusanemdenŞiirler*. İstanbul: May Yayınları, 1974.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalBarış*.Cilt 4. İstanbul: Divan Matbaası, 1976.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Gecekondumdan Şiirler*.İstanbul: May Yayınları, 1976.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Karacaahmet Senfonisi*. İstanbul: May Yayınları, 1976.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Koyun Baba*.İstanbul: May Yayınları, 1.Basım, 1976.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Musa'nınGecekondusu,*İstanbul: May Yayınevi, 1976.

Dinamo, Hasan İzzettin.*Kutsal Barış*.3.Cilt.İstanbul:TekinYayınevi, 1977.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Kavga Şiirleri*. İstanbul: May Yayınları, 1977.

Dinamo, Hasan İzzettin.*1940 Kuşağı Üstüne*.İstanbul :Dönemeç Dergisi, 1977.

Dinamo, Hasan İzzettin.*Kutsal Barış*.4. Cilt.İstanbul:TekinYayınevi, 1978.

Dinamo, Hasan İzzettin.*Açlık*. İstanbul:YalçınYayınları,1980.

Dinamo, Hasan İzzettin. *ÇobanŞiirleri*. İstanbul: Ayça Yayınları, 1982.

Dinamo, Hasan İzzettin. *AdaletSıtması*. İstanbul: YalçınYayınları, 1983.

Dinamo, Hasan İzzettin. *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*. İstanbul: De Yayınları, 1984.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*. İstanbul: Gerçek Sanat Yayınevi, 1988.

Dinamo, Hasan İzzettin. *TKP Aydınlar ve Anılar*. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1989.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Nazım'dan Meltemler*. İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları, 1989.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Tuyuğlar*. İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları, 1990.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Sübyan Koğuşu*. İstanbul: Gerçek Sanat Yayınlar, 1994.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Özgürlük Türküsü*. İstanbul: Yalçın Yayınları, 2.Basım, 2000.

Dinamo, Hasan İzzettin.*KutsalİsyanI*. 1.Cilt.İstanbul: TekinYayınevi, 2010.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalİsyanII*.2.Cilt. İstanbul:TekinYayınevi, 2012.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalİsyanIII*. 3. Cilt. İstanbul:TekinYayınevi, 2012.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalİsyanIV*.4.Cilt. İstanbul: TekinYayınevi, 2012.

Dinamo, Hasan İzzettin. *KutsalİsyanV*.5.Cilt. İstanbul: TekinYayınevi, 2012.

Dinamo, Hasan İzzettin. *Ateş Ormanları Arasından*.İstanbul: Tekin Yayınevi,2013.

Dinamo, Hasan İzzettin. *MusanınMapusanesi*. İstanbul:TekinYayınevi, 2017.

Doğan, H. Mehmet. "Toplumcu Gerçekçilik Nazım Hikmet ve 1940 Kuşağı". *Adam Sanat 62* (Ocak 1991), 54-74.

Ertuş, Ayşe."Sürgünlükte Yalnızlığın Diğer Adı: Hasan İzzettin Dinamo, Hasan İzzettin Dinamo'nun Sürgün Şiirleri'nde Yalnızlık". Journal*TurkishStudies 11/4* (2016), 347-356. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8925

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007,

Nezir, Seyyit. Hasan İzzettin Dinamo ile Söyleşi, *Gösteri Sanat/Edebiyat Dergisi*, İstanbul, s.22, 1982, s.7.

Oktay, Ahmet. *Şiir Peşinde Bir Ömür*, Cumhuriyet Gazetesi, s.159.

Oktay, Ahmet. *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul: Everest Yayınları,3. Basım, 2003.

Özer, Ahmet. Hasan İzzettin Dinamo'dan Ahmet Özer'e Mektuplar,*Kıyı Dergisi*, 1997.

Öztürk, Şaban. *Türkiye Solunun Hapishane Tarihi*, Ocak. İstanbul: Yar Yayınları, 2004.

Payza, Halit. *Kutsal İsyan ve Kutsal Barış Gülü: Hasan İzzettin Dinamo*, Berfin Bahar, 2009, s. 10.

Seyda, Mehmet. *Edebiyat Dostlar*. İstanbul:Kitaş Yayınları, 1970.

Tunalı, İsmail. *Marksist Estetik*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.

Türk, Hatem. "Ahanda'dan Karacaahmet'e 80 Yıllık Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo'nun Şiirleri". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi 5/9* (Eylül 2013).

Türk, Emine Bilgehan. *Kurmacadan Gerçeğe Hasan İzzettin Dinamo.*Trabzon: Serander Yayınları, 2014.

Yetkin, Çetin. *Siyasal İktidar Sanata Karşı*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1970,

Timuroğlu, Vecihi. *Yazınımızdan Portreler*. Ankara: Başak Yayınları, 1991,